

NÉPHÍRKEZÉSI

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG TÁJÉKOZTATÓJA

Szerkeszti Hála József, Balázs Géza közreműködésével

A Magyar Néprajzi Társaság 104. közgyűlése (1)

Társaságok, egyesületek, szervezetek (15)

Kutatások (25)

Külföldi tanulmányutak, expedíciók (36)

Tudományos rendezvények, konferenciák (43)

Szemináriumok, tanfolyamok, táborok (68)

Oktatás (75)

Múzeumok, gyűjtemények (81)

Kiállítások (84)

Téka (91)

Hang/Kép/Hírek (99)

Évfordulók, megemlékezések, köszöntések (101)

In memoriam (147)

Mindenféle (184)



HUSZONEGYEDIK ÉVFOLYAM

1992/1—4.

E számunkat TORDAY EMIL

Afrikában, századunk első évtizedében készített és az érdi Magyar Földrajzi Múzeumban őrzött fényképfelvételeivel illusztráltuk.

TORDAY EMILről folyóiratunk 84—86. és 209. oldalain olvashatók írások.

ISSN 0133—8021

Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság
Felelős kiadó: **ANDRÁSFALVY BERTALAN**
Engedélyszám: III/Szl/426/1980.

Terjeszti a Magyar Néprajzi Társaság Titkársága

Megrendelhető:
1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

Neotipp Nyomdaipari és Kereskedelmi Betéti Társaság
1025 Budapest, Vöröstorony lejtő 5.
Felelős vezető: Dr. Naszályi Gábor

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG 104. KÖZGYŰLÉSE

1992. május 27.

I.

Jegyzőkönyv

A Magyar Néprajzi Társaság 1992. május 27-én a budapesti Kossuth Klubban tartotta meg 104. közgyűlését.

KODOLÁNYI JÁNOS alelnök köszöntötte a megjelenteket és megnyitotta a közgyűlést. BARNA GÁBOR főtitkár felolvasta ANDRÁSFALVY BERTALAN levelét, amelyet távolléte miatt írt a közgyűlésnek.

KODOLÁNYI JÁNOS alelnök ismertette a Választmány határozatát a társasági kitüntetések odaítéléséről. 1992-ben a *Györfly István-émlékérmét* MARTIN GYÖRGYnek és KATONA IMRÉnek ítélte oda a Választmány, a *Jankó János-díjat* TOMISA ILONA kapta meg. Belföldi tiszteleti taggá KOROMPAY BERTALANT és NÉMETHY ENDRÉT, külföldi tiszteleti taggá pedig GABRIELLA SCHUBERTet és GAZDA KLÁRÁT választotta meg a Választmány. Emléklapot kapott a Társaságba ötven évvel ezelőtt belépett BERECKZI IMRE és NAGY GÉZA. KODOLÁNYI JÁNOS alelnök a jelenlévő kitüntetetteknek átadta az érmeket és az okleveleket.

BARNA GÁBOR főtitkár áttekintette az elmúlt időszakban végzett társasági munkát. A főtitkári beszámolót a közgyűlés elfogadta.

A pénztárosi jelentést KECSKÉS PÉTER, a Számvizsgáló Bizottság jelentését pedig GYÖRGYI ERZSÉBET terjesztette a közgyűlés elé. A jelentéseket a közgyűlés elfogadta.

Ezt követően szakosztályi tisztségviselők megválasztására került sor. A Film és Fényképeszeti Szakosztály elnökévé KUNT ERNŐT, titkárává BIRINYI JÓZSEFet, a Társadalomnéprajzi Szakosztály titkárává pedig ÖRSI JULIANNÁT választotta meg a közgyűlés. KODOLÁNYI JÁNOS alelnök eredményes munkát kívánt az új tisztségviselőknek.

Ezután FLÓRIÁN MÁRIA tartott előadást *„Asszonyi Magyar Öltözet, mely áll válból és szoknyából” (A XIX. század női parasztöltözeteinek történeti háttere)* címmel.

A közgyűlés KODOLÁNYI JÁNOS zárszavával ért véget. Az alelnök megköszönte a megjelentek részvételét és FLÓRIÁN MÁRIA előadását.

K.m.f.

K. CSILLÉRY KLÁRA
jkv. hitelesítő

GÁBORJÁN ALICE
jkv. hitelesítő

ANDRÁSFALVY BERTALAN
elnök

MOLNÁR ÁGNES
jkv. vezető

Igen Tisztelt Közgyűlés!
Hölgyeim és Uraim!
Kedves Barátaim!

A Magyar Néprajzi Társaság évi közgyűlése fejezi ki legjobban a magyar népi kultúra és etnológia kutatását vállaló szakemberek és lelkes érdeklődők összetartozását. Önmagunkat erősítő, lelkesítő seregszemle ez, találkozási alkalom, tervek és közös munkálkodások megbeszélésének ideje. Egyben beszámoló is a Társaság egy éves működéséről, gondjairól, kapcsolatairól, ünnepélyes megemlékezés az elhunytakról. Őszintén sajnálom, hogy nem lehetek jelen a Társaságunk elismerését kifejező kitüntetések átadásánál sem.

Az 1992-es közgyűlésnek írásban küldött üzenetemet kérem, fogadják el. Európa egységesül és ugyanakkor országok, birodalmak szakadnak szét részeikre. Amint az egyén, az egyes ember élete — egyáltalán az élet — a világ legnagyobb csodája, megismételhetetlen és pótolhatatlan, úgy az egyes emberek közösségeinek műveltsége. Európa lényegéhez tartozik e sokszínű kulturális hagyomány együttélése. Most, amikor az elégtelen történeti ismeretek, a népek egymásról szóló ismeretei hiányából értelmetlen gyűlölködés pusztító lángjai csapnak fel közvetlen közelünkben, ránk, a hagyományos műveltség és értékek hivatásos és önkéntes kutatóira hárul a felelősség, hogy e veszélyeztetett örökséget felelősen feltárjuk, a jövő számára rögzítsük, és ismertessük.

Meggyőződésem, bizton mondhatom, meggyőződésünk, hogy a térségünket oly közel pusztító gyűlöletet csak a saját és különböző népek felbecsülhetetlen értékeinek tudatos vállalása és megismertetése csillapíthatja. Csak saját hagyományait becsülő, ismerő, elfogadó nemzet képes megbecsülni és elfogadni. A saját és kölcsönös népismeret a megbékélés egyetlen eszköze — és ezért a Magyar Néprajzi Társaság fontos tényezője már most, és még fontosabb lesz — Európa kulturális örökségeinek vállalásában, ismertetésében és érvényesítésében. Talán soha nem volt ilyen szükség a Társaságra, munkájára, szellemiségére!

Tisztelettel köszöntöm és kívánok eredményes közgyűlést minden tagtársunknak!

Budapest, 1992. május 27.

ANDRÁSFALVY BERTALAN
elnök



Barna Gábor felolvassa Andrásfalvy Bertalan levelét

(Fotó: HÁLA JÓZSEF)



Kodolányi János átnyújtja a kitüntetést Katona Imrének

(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

II.

A Társaság kitüntetettjei

MARTIN GYÖRGY

Posztumusz Györfly István-émlékérem

60 éves lenne az idén a magyar analitikus néptánc kutatás egyik megalapítója, MARTIN GYÖRGY. Emlékét tudományos konferencia idézte ebben az évben. MARTIN GYÖRGY egyik legaktívabb tagja volt a Magyar Néprajzi Társaságnak, választott tisztségviselőként is.

Európai és történeti keretbe helyezve vizsgálta a magyar tánc hagyományt, kidolgozta a táncfolyamatok elemzésének módszerét. Terepmunkáinak eredménye az a 250—300 000 méter filmanyag a tánc hagyományról, amely európai összehasonlításban is egyedülálló.

Életművének elismeréseként a Néprajzi Társaság Választmánya MARTIN GYÖRGYnek posztumusz *Györfly István-émlékéremet* adományozott.

KATONA IMRE

Györfly István-émlékérem

KATONA IMRE szakmai munkássága igen sokrétű. Munkássága során szerencsésen kombinált különböző területeken szerezhető ismereteket: népdalszövegeink egyik legkiválóbb szakértője, a népballadák, mesék, közmondások, gyermekfolklor, viccek anyagának alapos ismerője. A kubikosok, agrárproletárok, sőt a munkásfolklor területén úttörő vizsgálatokat végzett. Ő teremtette meg a mai jugoszláviai magyar népköltészeti gyűjtés kereteit. Most jelent meg MÓRICZ ZSIGMOND szatmári gyűjtésének anyaga, amelyet áldozatos munkával rendezett sajtó alá.

Társadalmi és szakmai funkciókat is betöltött, volt a Magyar Néprajzi Társaság titkára, főtítkára, az Ethnographia szerkesztője. 1949-től 1983-ig a budapesti Bölcsészettudományi Kar Folklor Tanszékének oktatója.

Munkásságának elismeréseként a Magyar Néprajzi Társaság Választmánya KATONA IMRÉt *Györfly István-émlékéremmel* tünteti ki.

TOMISA ILONA

Jankó János-díj

TOMISA ILONA, az MTA Néprajzi Kutatóintézetének tudományos munkatársa a történeti néprajzzal foglalkozók fiatal nemzedékének egyik kiváló képviselője. Érdeklődése középpontjában elsősorban a vallási néprajz különböző kérdései állnak. Egyházi és néprajzi folyóiratokban jelennek meg publikációi szentekkel, templomi zászlókkal, egyházi források néprajzi felhasználásával kapcsolatosan. 1986-ban védte meg *Világi és egyházi testületek zászlói c.* doktori disszertációját.

Óriási szerepet vállalt a *Magyar Néprajz c.* kézikönyv közelmúltban kiadott kézműves kötetének elkészítésében. A szerkesztők munkatársaként időt, fáradságot nem kímélve szervezte, segítette a tudománytörténeti jelentőségű mű megjelenését.

Eddigi kutatói és szervezői tevékenysége alapján az ez évi *Jankó János-díjat* a Választmány TOMISA ILONÁnak ítélte oda.



Kodolányi János átnyújtja az oklevelet Némethy Endrénének
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)



Kodolányi János átnyújtja a kítüntetést Tomisa Ilonának
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

KOROMPAY BERTALAN

Belföldi tiszteleti tag

KOROMPAY BERTALAN — bár viszonylag rövid ideig állott intézményes kapcsolatban a néprajzzal — hosszú és munkás élete során, nyelvtudományi és irodalmi munkássága mellett, folyamatosan foglalkozott a néprajz különböző kérdéseivel, s kritikus szemmel kíséerte figyelemmel mindazt, ami a magyar néprajzban történt. Elsősorban folklorisztikai, tudománytörténeti, a finnugorság néprajzával foglalkozó tanulmányait kell számon tartanunk. Magyar (gyakran nyelvészeti) és finn folyóiratokban közölt tanulmányainak gyűjteményét magánkiadásban megjelentetett *Finn nyomokon — folklór, néprajz, irodalom* (1—2) című köteteiben is olvashatjuk. Az anyagi műveltség kutatását gazdagító monografikus összefoglalása az ifjú korában GYÖRFFY ISTVÁN inspirálására megkezdett kutatásainak imponáló szintézise.

A Néprajzi Társaság Választmánya KOROMPAY BERTALANt belföldi tiszteleti tagjai közé választotta.

NÉMETHY ENDRE

Belföldi tiszteleti tag

NÉMETHY ENDRE több évtizedes munkássága során tevékenyen részt vett a néprajzi kutatásban, a múzeumokba került anyag megóvásában, nyilvántartásában. Hosszú időt töltött a Néprajzi Múzeumban, ahol az Adattárat vezette, a Művelődési Minisztériumban a Múzeumi Osztályon néprajzi referensként dolgozott. Jelentős szerepet vállalt a Múzeumi Restaurátor és Módszertani Központ létrehozásában, aminek később igazgatója is lett. A restaurátorképzés megindításában, kiszélesítésében is fontos feladatokat vállalt magára. Nyugdíjba vonulása óta ismét a Néprajzi Múzeum Adattárában tevékenykedik.

A múzeumügy szolgálatában kifejtett tevékenysége alapján a Magyar Néprajzi Társaság Választmánya NÉMETHY ENDREt tiszteleti tagjainak sorába választotta.

GABRIELLA SCHUBERT

Külföldi tiszteleti tag

GABRIELLA SCHUBERT a berlini egyetem Balkanológiai Intézetének tanára. A balkáni népek történetének, néprajzának kiváló ismerője. A berlini egyetemen magyar néprajzot ad elő. Az elmúlt félévet vendégprofesszorként Budapesten töltötte, ahol az ELTE Bölcsészettudományi Karának néprajz szakos diákjai hallgathatták a balkáni viseletről szóló előadásait.

Tudományos munkássága és a magyar néprajzi ismeretek külföldön való közvetítésének elismeréseként a Magyar Néprajzi Társaság GABRIELLA SCHUBERTet külföldi tiszteleti tagnak választotta.

GAZDA KLÁRA

Külföldi tiszteleti tag

GAZDA KLÁRA a kolozsvári Tudományegyetem adjunktusa, széles látókörű, alapos, sokoldalú és figyelemre méltó eredményeket elért kutató. *Gyermekvilág Esztelneken* c., 1980-ban megjelent monográfiája a romániai magyar néprajztudomány egyik legnagyobb egyéni teljesítménye. Tanulmányai jellemezik meg a kerámia, hímzés, bútór és a népi árucssere témaköreiből erdélyi és moldvai gyűjtései alapján. Külön kiemelendő GAZDA KLÁRA muzeológiai tevékenysége, modern szemléletű tárggyűjtése, az általa rendezett kiállítások.

Munkássága alapján a Magyar Néprajzi Társaság Választmánya GAZDA KLÁRAt külföldi tiszteleti tagnak választotta.

III.

Barna Gábor: Főtitkári jelentés

Tisztelt Közgyűlés!

A Magyar Néprajzi Társaság 104. közgyűlésére, az elmúlt évben megválasztott vezetőség első beszámolójára kerül ma sor, jelentéstételre pontosan egy év eseményeiről.

1991. május 29-től egy új tisztikar kezdte meg működését Társaságunk élén egy olyan időszakban, amikor a megváltozott társadalmi körülményeink között érdemes és szükséges is újragondolnunk a Magyar Néprajzi Társaságnak mint tudományos társaságnak a magyar tudományos közéletben felvállalható szerepét. Ez természetesen egy folyamat, azonban biztató jelek mutatnak arra, hogy Társaságunk a megváltozott és állandóan változó körülmények között, egy általános rossz anyagi—gazdasági helyzetben végül is megtalálja az alapszabályzatban is rögzített céljainak és feladatainak leginkább megfelelő működési formákat: képes segíteni a néprajz tudományos feladatainak megvalósítását, a szaktudományos eredmények publikálását és népszerűsítését, fórumot teremtve nemcsak a tudomány művelőinek, hanem a néprajz iránt érdeklődőknek, ill. a mindig nagyon fontos szerepet betöltő amatőr kutatóknak is.

Mielőtt az elmúlt év eredményeiről kissé részletesebben beszámolnék, szomorú kötelességem megemlékezni elhunyt tagtársainkról, HEGYI IMRE és DOMOKOS PÁL PÉTER rendes, MILOVAN GAVAZZI és VÁCLAV FROLEC külföldi tiszteleti tagunk, valamint CSAPÓ ZOLTÁN, PUSKÁS KÁROLY és TEMLEITNER JÓZSEF tagtársunk haláláról. Életük munkássága fontos része a magyar néprajztudománynak, ill. a Magyar Néprajzi Társaságnak. DOMOKOS PÁL PÉTER temetésére a Miniszterelnöki Hivatal és a Honvédség segítségével Társaságunk meghívta és vendégül látta a szülőfalu Csiksomlyó és a moldvai magyarok képviselőit.

Örömtelibb hírekkel is tudok azonban szolgálni. Több tagtársunk az elmúlt év során magas kitüntetésben részesült, jeleként egy-egy életmű, s a néprajztudomány megbecsülésének. DOMOKOS PÁL PÉTER 1991-ben, PESOVÁR ERNŐ pedig 1992-ben kapott *Széchenyi-díjat*. Társaságunk elnöke, ANDRÁSFALVY BERTALAN a finn *Oroszlánrend Nagykeresztjét* kapta. S legfrissebb eseményként BARABÁS JENŐ nemrég vehette át Bécsben eddigi munkássága elismeréseképpen a *Herder-díjat*. Neki is, s minden kitüntetett társának a Társaság nevében is tisztelettel gratulálók!

Kissé prózaibb számot adni anyagi ügyeinkről — amelyekről a pénztárosi jelentés részletesebben szól majd —, hiszen nem minden gond nélküliek. Az Akadémia továbbra is folyósítja — más társaságokhoz hasonlóan — a Néprajzi Társaság ellátmányát, amely azonban egy RI-TOÓK ZSIGMOND akadémikus vezette ad hoc bizottság taglétszámra és aktivitásra alapozott javaslatival szemben az előző évek szintjén maradt. Reálértékben tehát jelentős a csökkenés. Ugyanakkor az Akadémia támogatásából — az MTA Néprajzi Kutatóintézete közreműködésével — Társaságunk számítógépet tudott vásárolni, amellyel tagnyilvántartásunkat, s egyáltalán adminisztrációinkat szeretnénk pontosítani, napra készre tenni. Ezt szolgálják a közgyűlési meghívóval szétküldött, s remélhetőleg hiánytalanul visszaérkező és kitöltött adatlapok.

Az előző vezetéstől jó anyagi kondíciókat örököltünk, bár előre vállalt kiadásokkal megterhelve (MÖRICZ-kötet, Ethnographia FÉL EDIT-száma stb.), tehát konkrét célfeladatokra szólóan. Ezt az összeget különböző alapítványi és önkormányzati támogatásokkal ugyan kissé növelni

tudtuk, de ezek is konkrét feladatok megvalósítását fedezik csupán (kiadványok, néprajzi szeminárium, külföldi vendégeink utaztatása stb.), s ezeket sem teljes egészében még.

E támogatások — főleg az önkormányzatoktól — az előző éveknél nagyobb arányúak voltak, s még újabb összegek átutalására van konkrét ígéletünk. Köszönet érte minden támogatóknak, akiknek részletes felsorolását a pénztárosi jelentés ismerteti majd.

Végül is ez a relatív jó pénzügyi helyzet tette lehetővé, hogy Társaságunk kiadványok megjelentetését támogassa részben a nyomdai előkészítésben, részben pedig a nyomdászamlák fedezésében. Így támogattuk MADAR ILONA Sárrettudvari néprajzi monográfiáját, a szobi könyvtár kiadásában megjelenő, Börzsöny néprajzával foglalkozó tanulmánykötetet, a TAKÁCS LAJOS-tanulmánykötetet. A könyvkiadás támogatása mellett nagyobb mennyiségű papír elküldésével tudtuk támogatni a Kriza János Néprajzi Társaságot (Kolozsvár), s több alkalommal — főleg a Déri Múzeum aktív segítségével — tudtunk utazási támogatást adni erdélyi, kárpátaljai, szlovákiai és vajdasági kollégáinknak.

Nagyon fontos ugyanis — s az elmúlt években Társaságunk működésének szervező részévé vált —, hogy szoros együttműködést alakítottunk ki és folytatunk a környező országokban megalakult magyar néprajzi társaságokkal, múzeumokkal, kutatóintézetekkel és egyetemi tanszékkel. E határon túli magyar intézmények közül időben utoljára ez év február 9-én a Kárpátaljai Magyar Néprajzi Társaság alakult meg Beregszászon. E társaságokkal kialakított aktív együttműködés konferencia-meghívásokban, közös kutatások szervezésében, s a szakmai továbbképzésekben nyilvánul meg. Lazábbak, bár formálódhatnak kapcsolataink a néprajz szomszédos országokban lévő nem magyar intézményeivel is. Az együttműködésre tudatosan törekszünk. Kapcsolatfelvételre került sor a német, a szlovén és a román társaságokkal. Örülünk, ha ezek az intézmények minden tekintetben támogatnák a magyarországi nemzetiségeknek a Magyar Néprajzi Társaság Nemzetiségi Szakosztályában munkálkodó képviselőit — akár anyagilag is —, s e keretek közt megnyilvánuló törekvéseit a szakmai kapcsolattartásban, továbbképzésben, de közös kutatásokban is. A Néprajzi Társaság e kapcsolatépítésnek örül, s lehetőségei szerint támogatja azt. Emellett reméljük, hogy a márciusi békéscsabai konferencia szándéka szerint sikerül fenntartani idehaza a különböző nemzetiségi néprajzi kiadványokat, s egy újabb sorozattal — a cigányok periodikájával — bővíthetjük azt.

A néprajz hazai intézményeivel szinte kivétel nélkül jó kapcsolatokat ápol Társaságunk. Legsorosabb együttműködésünk természetesen a Társaságunknak helyet adó Néprajzi Múzeummal van — bár lakásunkat kezdjük kinőni —, de ugyanilyen jónak minősíthetjük az akadémiai kutatóintézettel és a tanszékkel fenntartott kapcsolatunkat is. Intenzívebb együttműködés kialakítását tervezzük a Magyar Művelődési Intézettel. A kölcsönös tagsági viszonyból fakadóan van kapcsolat a Györffy István Néprajzi Egyesülettel is. Szervezői és kiadói tevékenységünket anyagilag rendszeresen támogatja a Művelődési és Közoktatási Minisztérium több osztálya. Jó az együttműködésünk az országos múzeumok mellett a vidéki múzeumok többségével is. Több társasági rendezvényt szerveztünk és szervezünk segítségükkel. Hadd utaljak most csak a váci, a nagykőrösi és jövő évben az esztergomi és, a veszprémi múzeumokkal együtt szervezett konferenciákra, köztük a finn—magyar szimpóziumra.

Társaságunk életének legfőbb keretei, színterei a különféle szakosztályok, szakosztályi rendezvények, felolvasó ülések. Bár szakosztályi rendezvény az elmúlt évben is elég sok volt, meg kell mondani, hogy nem mindegyik szakosztályunk egyformán aktív. Ennek megváltoztatásán természetesen a szakosztályok vezetőinek kell munkálkodniuk. A számos hátráltató tényező között egy lehet némelyik szakosztályunk vezetésének eddigi megoldatlan-

sága, ezért kellett határozni közgyűlésünknek pl. a Film és Fényképészeti Szakosztály vezetőiről, ill. a Társadalomnéprajzi Szakosztály titkári tisztségének betöltéséről.

1991 májusától 1992 májusáig a Magyar Néprajzi Társaság fontosabb rendezvényei a következők voltak:

- III. Néprajzi Szeminárium 1991. júl. 1—10., Sáropatak, amely lebonyolításáért BALLASSA IVÁNT és VIGA GYULÁT illeti köszönet;
- 1991. szeptember 11—12. RÓHEIM GÉZA születésének centenáriuma, több társrendezővel kiállítás és nemzetközi konferencia volt, fő mozgatója VEREBÉLYI KINCŐSÓ tagtársunk;
- 1991. november 6-án a Nemzetiségi Szakosztály tartott megbeszélést a hazai kisebbségek néprajzi kutatásának időszerű kérdéseiről EPERJESSY ERNŐ vezetésével;
- 1991. november 27-én az MTA Néprajzi Kutatóintézetével együtt TAKÁCS LAJOS- emlékülés volt, CSILLÉRY KLÁRA és PALÁDI-KOVÁCS ATTILA szervezésében;
- Az 1992. évnek eddig már több fontos rendezvénye volt:
 1. A Népzene és Néptánc Szakosztály révén Társaságunk is bekapcsolódott a MARTIN GYÖRGY emlékére és tiszteletére rendezett konferencia munkájába;
 2. Márciusban Békéscsabán a nemzetiségi néprajzi kiadványsorozatok jövőjéről volt tanácskozás a nemzetiségi szövetségek képviselőinek részvételével, KRUPA ANDRÁS szervezésében;
 3. Május 9—10-én volt Vácott a Magyar Néprajzkutatók II. Tanácskozása, a vendéglátásért ZOMBORKA MÁRTÁT illeti köszönet;
 4. Május 13-án a néprajzi és antropológiai felsőoktatás időszerű kérdéseiről folyt eszmecsere Társaságunk rendezésében. A néprajz különböző szintű oktatásának, ill. a néprajzi ismereteknek az oktatás különböző szintjébe való beépítésének és a néprajzi ismeretterjesztésnek ügyét Társaságunk nagyon fontosnak tartja, s lehetőségei szerint részt kíván venni megoldásukban, kialakításukban.
- 1991. novemberében szakosztályi ülésen köszöntöttük 70. születésnapján KATONA IMRE tanár urat, decemberben pedig választmányi ülésen Társaságunk elnökét, ANDRÁSFALVY BERTALANT 60. születésnapján.
- 1992. május 8-án a nyolcvanéves NÉMETHY ENDRÉT köszöntöttük az ELTE-n.

Reméljük, az elkövetkező évben is sikerül folytatni azt a sorozatot, amelynek keretében kiváló külföldi kutatók tartottak szakosztályi vagy plenáris ülésen előadást. Ezek közül egyet emelek ki csupán: UTZ JEGGLE *Határ és identitás* c. előadását, amelynek szervezését NIEDERMÜLLER PÉTER vállalta magára.

Az elmúlt évben a Néprajzi Társaság saját kiadásában, ill. más intézményekkel közös kiadásban több kiadványt jelentetett meg. Ezek közül említhető az 1989-es centenáriumi ülés anyaga; az 1990. évi békéscsabai nemzetközi nemzetiségkutató konferencia előadásainak kötete; *A Duna menti népek hagyományos műveltsége* címmel kiadott tanulmánykötet ANDRÁSFALVY BERTALAN tiszteletére. TAKÁCS LAJOS könyvének kiadásához Társaságunk hozzájárult. SZÜCS SÁNDOR *A régi Sárrét világa* című könyvét a Fekete Sas magánkiadóval közösen jelentettük meg (könyveti bemutatója a múlt héten a Püski Könyvesházban megvolt) és nagy örömmel jelenthetem, hogy — bár több éves késéssel, de — KATONA IMRE és VOIGT VILMOS alapos munkájával végre elkészült MÓRICZ ZSIGMOND *Szatmári gyűjtésének* I—II. kötete. Több kiadványunk van nyomdai előkészítés alatt (pl. KÓS KÁROLY, SCHWARTZ ELEMÉR-kötet), ám fontosabb most szólni Társaságunk két folyóiratáról.



Kecskés Péter felolvassa a pénztárosi jelentést
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)



Györgyi Erzsébet felolvassa a Számvizsgáló Bizottság jelentését
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

A Néprajzi Hírek 1991/2—3. számát most a közgyűlésre kézbe vehettük. Hamarosan várható az 1992/4. szám is. A rendszeresebb megjelenést azonban azzal is elősegíthetjük, ha Társaságunk tagjai tájékoztató újságunknak valóban el is juttatják saját munkáikról szóló híreiket. A folyóirat szerkesztését az 1992. évtől HÁLA JÓZSEF és BALÁZS GÉZA végzi, SZULOVSKY JÁNOS a szerkesztői tiszteről lemondott más irányú elfoglaltságai miatt. Amikor eddigi munkáját megköszönjük, kívánjuk, hogy új folyóirata, az általa szerkesztett *Világfa* rendszeresen megjelenhessen és megtalálja helyét a szakmai ismeretterjesztő lapok körében!

Nagyobb gondjaink vannak azonban az *Ethnographiával*. Nemcsak a sajnálatos nagy elcsúszása, késése miatt, ez is nagy gond, hanem amiatt is, hogy a szerkesztőbizottságnak és a Társaság vezetőségének most kell döntenie arról, hogy milyen keretek között kívánja a lapot fenntartani, szerkeszteni és kiadni. Reméljük, a szerkesztő LUKÁCS LÁSZLÓ egészségi állapota hamarosan lehetővé teszi az ügyek intézésébe való aktív bekapcsolódást. Addig a folyóirat ügyeit — LUKÁCS LÁSZLÓval együttműködve — SZILÁGYI MIKLÓS intézi.

A Magyar Néprajzi Társaság Választmányja az előző közgyűlés óta négy ülést tartott: 1991. október 9-én, december 11-én, 1992. február 5-én és április 29-én.

A Magyar Néprajzi Társaság taglétszáma 1190 fő. 1991-ben 1175 volt, pár fős gyarapodásról számolhatok be tehát. Ebből belföldi rendes tag 1050 fő, tiszteleti tag 24, összes belföldi tag tehát 1074. Külföldi rendes tagunk 56 fő, tiszteleti tag 51, levelező tag 24, összes külföldi tagtársunk tehát 131. A tagdíjfizetési morál megfelelő, a közgyűlés idejéig 73.050 forint folyt be Társaságunk számlájára. Külön szeretném megköszönni áldozatos tehevállalását mindazon tagtársunknak, aki felülfizetéssel javított Társaságunk anyagi helyzetén.

A napi ügyintézés során — amelyet BUDAI ERIKA végez gondosan és lelkiismeretesen, s miután anyai örömök elé néz, azt tőle 1992 szeptemberében MOLNÁR ÁGNES veszi át — látjuk, hogy egy ilyen tekintélyes taglétszámú társaság adminisztrációjának intézése nincs gondok és problémák nélkül. Ezért számítógépünkre alapozva tagnyilvántartásunkban egyfajta revíziót szeretnénk végrehajtani, nyilvántartásunkat sok új és gyorsan visszakereshető adattal gazdagítani, ezáltal is a szervező és információs tevékenységünket javítani. A Magyar Néprajzi Társaság így talán vállalhatja egyfajta információs központ szerepét a Kárpát-medence — már említett — magyar néprajzi intézményei körében. Ezt a speciális szakértelmet igénylő munkát titkárunk SZARVAS ZSUZSA vállalta magára, minden gondjával, bajával együtt. Remélem, a pontosan kitöltött és gyorsan visszaküldött adatlapok révén ösztől kezdve ügyintézésünk zökkenői megszűnnek. A megnövekedett adminisztráció és a társasági szervezeti élet jobb ellátása érdekében — külső pénzforrás segítségével — xerox-gépet szeretnénk vásárolni. Pénzügyeink nyilvántartását tiszteletdíjért KÁLMÁCSY SÁNDORNÉ végzi nagy hozzáértéssel.

Megnövekedett munkánkat, miután a tavalyi közgyűlés a szervező titkári tiszteletdíjas munkakört megszüntette, csak választott tisztségviselőink fokozott szerepvállalásával tudjuk ellátni, hisz máris jelentős idei és jövő évi rendezvények szervezése folyik, ill. vár Társaságunkra: a néprajzi szemináriumok, tudományos konferencia a vallásos élet szervező egyéniségeiről, nemzetközi nemzetiségkutató konferencia, és rövid időn belül döntenünk kell a soron következő néprajzi kongresszus, s a gyűjtőtálalkozó megrendezéséről is. Ezek eredményes megvalósításáról remélhetőleg a jövő évi közgyűlésnek adhatok számot.

Tisztelt Közgyűlés! Kérem, hogy beszámolómat, amely egy év sokrétű és változatos társasági életének vázlatos áttekintését adhatta csupán, fogadja el!

BARNA GÁBOR
főtitkár



Flórián Mária az előadását tartja
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)



Kódolányi János berekeszti a közgyűlést
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

IV.

Pénztárosi jelentés a Magyar Néprajzi Társaság 104. közgyűlésének az 1991. évi gazdálkodásról, illetve tájékoztató adatok az 1992. évről

Bevételek

MTA-támogatás	459.000,- Ft
Néprajzi Szeminárium	650.000,- Ft
Tagdíj és kiadvány bevételei	76.900,- Ft
Művelődési Minisztériumtól „Fél Edit emlékszám”	300.000,- Ft
Transcar Múzeumi Szekció	30.000,-Ft
Soros Alapítványtól Róheim Géza centenáriumra (kamattal együtt)	72.000,- Ft
Pénzmaradvány	<u>1.100.000,- Ft</u>
Összesen	2.687.900,- Ft

Kiadások

Néprajzi Szeminárium	600.000,- Ft
Kriza János Néprajzi Társaság részére papír	43.470,- Ft
Róheim Géza centenárium	65.000,- Ft
MTA Takács Lajos-kiadványra támogatás	50.000,- Ft
Néprajzi Múzeumnak támogatás	10.000,- Ft
KLTE Néprajzi Tanszék a százéves jubileum cikkeinek kiadására	260.000,- Ft
Néprajzi Hírek	155.000,- Ft
Vajdahunyadvárban tartott szomszédos országokbeli megbeszélés	98.000,- Ft
Társaság folyamatos működési kiadásai	506 430,- Ft
Értékjegyen	<u>900.000,- Ft</u>
Összesen	2.687.900,- Ft

A Magyar Tudományos Akadémia az 1992. évre 459.000,-Ft támogatást biztosított. A IV. Néprajzi Szeminárium megrendezéséhez 190.000,- Ft támogatás érkezett, támogatók a megyei önkormányzatok, múzeumok, polgármesteri hivatalok, a Johanniták Szövetsége és a Lakitelek Alapítvány.

Budapest, 1992. május 27.

KECSKÉS PÉTER
pénztáros

V.

A Számvizsgáló Bizottság jelentése a Magyar Néprajzi Társaság 104. közgyűlésének

Alulírottak, mint a Magyar Néprajzi Társaság 104. közgyűlése által kiküldött számvizsgálók és ellenőr jelentjük, hogy a Magyar Néprajzi Társaság számviteli nyilvántartását a mai napon megvizsgáltuk, és miután ezt rendben találtuk, javasoljuk, hogy a pénztárnak lelkiismeretes munkájáért szavazzon köszönetet a közgyűlés és a szokásos fenntartással adja meg a felmentvényt.

Budapest, 1992. május 27-én

FORRAI IBOLYA
számvizsgáló

GYÖRGYI ERZSÉBET
számvizsgáló

BELLON TIBOR
ellenőr



Bakongók ünnepi díszben

(Fotó: TORDAY EMIL. Magyar Földrajzi Múzeum, Érd)

TÁRSASÁGOK, EGYESÜLETEK, SZERVEZETEK

A Móricz Zsigmond Művelődési Egyesület

Doroszló nyugat-bácskai falu Vajdaságban, amely Zombortól húsz kilométerre, déli irányban terül el. A legutóbbi, 1991-es népszámlálás szerint a falunak 1863 lakója volt. A háztartások száma 800, ennek 63%-a tekinthető mezőgazdaságinak. Nemzetiség szerint a faluban élők 73,3%-a magyar, 13,6%-a szerb, 5,8%-a jugoszláv, 4,6%-a horvát és 2,7%-a egyéb. Vallás szerint a lakosság 80%-a tekinthető római katolikusnak.

A régi Jugoszláviában több egyesület működött a faluban és tevékenységükre a szociális különbségek miatt jellemző volt a megosztottság. E káros jelenség elhárítására 1938-ban részvénytársaságot alakítottak és megvásárolták a falu közepén álló Nagykocsmát. Nem volt könnyű a kisebbségi magyarság művelődésével foglalkozni és ezért a valójában művelődési egyesület, fedőnév alatt: Beszerző és Értékesítő Szövetkezetként működött. 1954 óta Móricz Zsigmond Művelődési Egyesület néven működik.

Az eltelt fél évszázad alatt az egyesület különféle rendezvényeivel gyűjtötte maga köré a falu lakóit és mindig arra törekedett, hogy ápolja a hagyományokat és anyanyelvén elégítse ki művelődési és szórakozási igényeit. Közben tevékenysége túlnőtt a falu határain. Gyakran látott vendégül máshonnét való színjátszó társulatokat és jártak más falvakba szerepelni a falu műkedvelői; Doroszló—Gombos—Kupuszina—Szilágyi „négyesfogatához” olykor más települések műkedvelői is csatlakoztak és együttesen szórakoztatták a közönséget.

Más falvakhoz viszonyítva a doroszlói egyesület mindig jó példával járt elő, így hát nem csoda, hogy *Október-díjjal*, a népi táncsoportját pedig a *Művelődés szikrái-díjjal* tüntette ki a vajdasági, ill. a községi Kultúrközösség; a művelődési otthon javításához is kaptak némi anyagi támogatást.

Az IRO-M (irodalmi és művészeti szakosztály) 1988-ban alakult meg. Két Doroszlóra költözött, kiemelkedő vajdasági egyéniség: HERCEG JÁNOS akadémikus, író és FEHÉR FERENC költő gyűjtötték maguk köré a falu tollforgatóit, a művelődési egyesület kebelén működő szakosztályba, amely a költő halála után az alapító emlékének tisztelegve, Fehér Ferenc IRO-M névre változott; az egyik utcát is a költőről nevezték el.

Az eltelt három év alatt tevékenyen működött és joggal vonta magára a közvélemény figyelmét. Első előadása például KONYOVICS MILÁN művész-akadémikus képiállításával és irodalmi esttel kezdődött, amelyen hivatásos irodalmárok mellett mindenki szerepelhetett, akinek volt mondanivalója, beleértve az általános-, közép- és főiskolásokat is. Az előadások díjtalanok voltak, mellyel az volt a céljuk, hogy odacsalogassák a közönséget és megszerettségük vele mindazt, amiért életre hívták az IRO-M-ot. Szabadkán, meg több bácskai faluban vendégszerepelt a szakosztály és közvetlen hangvételével vált népszerűvé.

Az IRO-M rendezvényeire, tárlataira több profi meg amatőr festőt, fényképészt invitáltak meg; diákköltők olvastak föl lírai hangvételű verseket.

Az irodalmiság mellett az IRO-M-ot a néphagyományok ápolása, visszaszármasztatása is jellemezte. Persze ez ott könnyen megy, ahol a néprajzi gyűjtők adattárából van mit előszedni. A szentkúti kegyhelynek köszönhetően, a falu népi vallásosságára jellemző a Szűzanya-kultusz. Így hát a közönség érdeklődést mutatott a népi vallásosság iránt, amelynek

nyilvánosságra hozatala sokáig tiltva volt. Az elmúlt évben *Vallásos hagyományok* címmel UJVÁRY ZOLTÁN professzor és BÁRTH JÁNOS múzeumi főigazgató, közismert magyarországi néprajztudósok műveiből és helyi gyűjtésekből olvastak föl részleteket a műkedvelők, kik között olyanok is voltak, akik a műsor kedvéért látogattak a falujukba. Legutóbb a múlt év decemberében a Petőfi Sándor Általános Iskola tanulóival rendeztek betlehemi hangjátékot. Mindkét alkalommal a templomi asszonykórus is szerepet vállalt, mivel több régi Mária-ének került elő ponyvafüzetekből, amelyek elnyerték a hallgatóság tetszését és közismertekké váltak. Az előadásokat az újvidéki rádió is közvetítette és ezáltal vajdasági jellegűvé váltak.

A falu utcáit újra betlehemesek járták és ez a fiatalok érdeklődését bizonyítja: három évtizednyi szünet után újra fölfedezték a néphagyományok szépségeit és mélységeit; általuk önmagukra találtak.

Háborús idők útvesztőiben, köd módjára telepszik rá az emberek lelkére a bizonytalanság és a félelem; a látóhatár leszűkül és a távoli remények illúzióként hatnak. A népi hagyományok azonban biztos kapaszkodóként erőt adnak a talpon maradáshoz és mutatják az utat a világosság felé.

KOVÁCS ENDRE

A Györffy István Néprajzi Egyesület alapszabályai

I. fejezet

Általános rendelkezések

Az egyesület elnevezése: Györffy István Néprajzi Egyesület

Működési területe: Magyarország

Központjának székhelye: Budapest, VIII., Bródy S. u. 16.

A Györffy István Néprajzi Egyesület önálló jogi személy.

II. fejezet

A Györffy István Néprajzi Egyesület célja és feladatai

(1) A Györffy István Néprajzi Egyesület (továbbiakban Egyesület) összefogja azoknak az ismeretközvetítésre, közművelődési feladatokra vállalkozó szakembereknek (szervezeteknek és intézményeknek) a tevékenységét, akik hozzá kívánnak járulni a hazánkban élő emberek műveltségének fejlesztéséhez.

(2) Az Egyesület alapvető célja:

- a) gazdagítani az iskolán kívüli művelődés lehetőségeit a lakosság minden rétegének, korosztályának körében;
- b) tudományosan megalapozott néprajzi és társtudományi ismeretek széles körű terjesztésével segíteni az általános és szakmai műveltség színvonalának emelkedését, s ezáltal hozzájárulni a hazai demokratizálási folyamat gyorsításához, a fejlett civil társadalom formálásához;
- c) ösztönözni a tagok önművelését, segíteni továbbképzésüket, fórumot biztosítani a tagság eszmecserejéhez, szakmai vitáihoz.

(3) Az Egyesület fő feladatai:

- a) a tudomány új eredményeinek gyors és széles körű közvetítésével a nemzeti önismeret és öntudat formálása, erősítése;
- b) az életmód, az életminőség javulásához nélkülözhetetlen mindennapi kultúra fejlesztése;
- c) a tanulóifjúság iskolai oktatásának kiegészítése, a tanórán kívüli nevelésükbe való bekapcsolódás;
- d) együttműködés a hasonló szerepkörű hazai és külföldi intézményekkel, szervezetekkel, egyesületekkel;
- e) segíteni a tagságot értelmiségi szerepkörének betöltésében, lehetőséget adni szakmai, közéleti és társasági kapcsolatainak szélesítésére.

III. fejezet

(1) Az Egyesület tagja lehet minden nagykorú természetes és minden jogi személy, aki elfogadja az Egyesület céljait, alapszabályát és a feladatok megvalósításában részt kíván venni.

(2) Az Egyesület pártoló tagja lehet — írásbeli megállapodás alapján — minden olyan intézmény, vállalat, szövetség vagy más természetes és jogi személy, akinek vagy amelynek a tevékenysége az Egyesület célkitűzéseivel kapcsolódik és azt anyagilag támogatja.

IV. fejezet**A tagság jogai és kötelességei****(1) A tagság jogai:**

- a) Részt vesznek az Egyesület tisztségviselőinek megválasztásában, választók és választhatók.
- b) Közreműködnek az Egyesület azon következő feladatainak meghatározásában és végrehajtásában.
- c) Részt vesznek az Egyesület munkájában, látogathatják annak rendezvényeit.
- d) Kétharmados többség esetén bármikor kezdeményezhetik a közgyűlés összehívását.

(2) A tagság kötelességei:

- a) Alapszabály szerint részt vesznek az Egyesület életében, közreműködnek a célok meghatározásában és megvalósításában.
- b) Fizetik az Egyesület közgyűlése által meghatározott tagdíjat.

(3) Az egyesületi tagság megszűnik

- kilépéssel (ezt írásban kell bejelenteni);
- törléssel (ha a tagsági díjat nem fizeti);
- kizárással (magatartásával vagy alapszabályt sértő tevékenységével méltatlanná válik a tagságra);
- elhalálózással.

(4) A tagság felvétele:

- a) A tagok felvételéről és a pártoló tagokról az Egyesület vezető testülete dönt.

- b) A tagságról és a pártoló tagságról nyilvántartás készül. A tagságot tagsági könyv, illetve pártoló igazolvány, valamint a pártoló tagságról készített szerződés dokumentálja.

V. fejezet

A Györfly István Néprajzi Egyesület vezető és ellenőrző szervei

- (1) Az Egyesület vezető és ellenőrző testületei:
- közgyűlés, amelyet szükség esetén, de legalább évenként kell összehívni;
 - elnökség.
- (2) Az Egyesület legfőbb szerve a közgyűlés.
Az Egyesület közgyűlésének kizárólagos hatáskörébe tartozik:
- a célkitűzések, a hosszabb távú programok és a fő feladatok meghatározása;
 - az alapszabály jóváhagyása és módosítása;
 - az elnökség titkos szavazással történő megválasztása;
 - az Egyesület beszámolójának értékelése és elfogadása;
 - az Egyesület megszűnéséről vagy más szervezettel való egyesüléséről történő döntés;
 - az egyesületi vagyonról való rendelkezés;
 - a tagdíj mértékének meghatározása.
- (3) Két közgyűlés között az Egyesület vezető testülete az elnökség, amely az Egyesület közgyűlése által elfogadott program szerint szervezi és bonyolítja az Egyesület munkáját. Tevékenységéről mindenkoron a közgyűlésnek ad számot.

VI. fejezet

A vezető tisztségviselők hatásköre

- (1) Az elnök:
- összehívja és vezeti a közgyűlést;
 - két közgyűlés között intézkedik az Egyesület működési feltételeit illető kérdésekben;
 - döntéseiről, intézkedéseiről tájékoztatja a soros közgyűlést;
 - képviseli az Egyesületet a hatóságok és a különféle partnerszervezetek előtt, ezt a jogát — külön mérlegelés alapján — átruházhatja.
- (2) A titkár:
- a közgyűlés, illetve az elnökség döntéseinek megfelelően folyamatosan intézi az Egyesület működésével összefüggő ügyeket;
 - előkészíti az elnökségi üléseket, biztosítja a vezető testület, illetve az Egyesület működési feltételeit, gondoskodik a határozatok végrehajtásáról;
 - tevékenységéről rendszeresen beszámol az elnökségnek és a közgyűlésnek;
 - gondoskodik az egyesületi program végrehajtásáról, a költségvetés elkészítéséről, az Egyesület éves mérlegének összeállításáról.

VII. fejezet

A Györfly István Néprajzi Egyesület gazdálkodása

- (1) Az Egyesület vagyona a tevékenysége során szerzett vagyonból áll.
(2) Lehetséges bevételei:

- a) a tagdíjak természetes személyektől (a közgyűlés által megállapított mértékben), jogi személyektől (ugyancsak a közgyűlés által megállapított mértékben);
 - b) pártoló tagok szerződés alapján történő anyagi támogatása;
 - c) jogi és magánszemélyek eseti felajánlása, hozzájárulása;
 - d) céltámogatások (például minisztériumoktól, tanácsoktól, külföldi szervezetektől stb.);
 - e) egyéb források.
- (3) Az egyesület kiadásai:
- a) az Egyesület működésével összefüggő minden kiadás;
 - b) a vállalt célfeladatok és megrendelések teljesítésével járó kiadások.

VIII. fejezet Zárórendelkezések

- (1) Azokban a kérdésekben, amelyekről az alapszabály nem rendelkezik, a társadalmi szervezetekre vonatkozó jogszabályokat kell elismerni.
- (2) Ezt az alapszabályt a Györfly István Néprajzi Egyesület 1990. június 22-én megtartott közgyűlése elfogadta.

A Haáz Rezső Kulturális Egyesület

A Haáz Rezső Kulturális Egyesület 1990 júniusában alakult meg Székelyudvarhelyen. Célja a város hasonnevezű múzeumának támogatása, főleg azokon a területeken, amelyeken a múzeum mint állami intézmény nem, vagy alig mozoghat. Nevét a református kollégium egykori rajztanáráról kapta, akit főleg dokumentumértékű festményei és jelentős néprajzi munkássága révén tart számon a helyi művelődéstörténet, de neki köszönhető a kollégium muzeális gyűjteményének igazi múzeummá való gyarapítása, rendezése is. Tagjai, az intézmény dolgozóin kívül, a múzeum munkáját anyagilag és erkölcsileg önként támogató személyek. Tiszteletbeli elnöke HAÁZ SÁNDOR, a múzeumalapító fia, ügyvezető elnök ZEPÉCANER JENŐ.

Működésének két és fél esztendejében az Egyesület két időszakos kiadványt jelentett meg. Ezek: a *Székelység* című honismereti folyóirat (1931-ben alapította BÁNYAI JÁNOS, újraindult 1990 júliusában) és a *Múzeumi Füzetek* c. sorozat, amelyben általában terjedelmesebb tanulmányok kerülnek közlésre. A sorozat eddig megjelent számai a következők. LAKATOS ISTVÁN: *Székelyudvarhely legrégebb leírása*; HERMANN GUSZTÁV: *Művelődéstörténeti séta Székelyudvarhelyen*; ALBERT DÁVID: *Az udvarhelyi vár*; KORDÉ ZOLTÁN: *A székelykérdés története; Erdély a Históriaiban* (a História c. folyóirat erdélyi tárgyú cikkeinek gyűjteménye).

Az Egyesület szervezte meg a volt református „Ókollégium” udvarán álló Baczkamadarasi Kis Gergely-emlékoszlop felújítását, a Tompa László-emlékház homlokzatán a költő arcképét viselő bronzplakett elhelyezését (melynek leleplezésekor SÜTŐ ANDRÁS mondott emlékbeszédet), anyagi-erkölcsi támogatása nélkül lehetetlen volna a minden évben megismétlődő „Múzeumi Hét” című rendezvénysorozat lebonyolítása. Ez év májusában sikerült összehozni a romániai magyar közgyűjteményi dolgozók első találkozóját Szentegyházán. Az Egyesület hathatósan támogatta a Kecskeméti Katona József Múzeum és a helyi mű-

zeum közös néprajzi kutatóprogramját, egy jellegzetes hegyvidéki település, Varság község monográfiájának elkészítését.

HERMANN GUSZTÁV MIHÁLY
az egyesület titkára

A Magyar Vallástörténeti Társaság alapszabálya

1. *Név:* Magyar Vallástörténeti Társaság (MVT)

A Társaság az International Association for the History of Religions (IAHR) alkotó része, és ezen szervezet alapszabályzatára épül.

2. *Cél, tevékenység:*

A Társaság célja, hogy segítse és összehangolja a különböző vallások tudományos tanulmányozását azon kutatók nemzetközi együttműködése által, akiknek kutatási területe e célhoz és területhez kapcsolódik.

Területünket nem kívánjuk korlátozni csupán a vallástörténeti kutatásokra, hanem minél tágabb teret kívánunk biztosítani a különböző vallások kulturális antropológiai, etnológiai, néprajzi, szociológiai, szociálpszichológiai, pszichológiai, művelődéstörténeti, filozófiai és egyéb szempontú kutatásai számára is.

A Társaság Magyarországon működik, de természetesen nyitva áll az ország határain kívül élő magyar kutatók számára is.

A Társaság működése magában foglalja előadások, konferenciák, symposiumok szervezését, bulletin kiadását, és egyéb tevékenységeket, amiket a Társaság időről-időre meghatároz.

3. *Tagság:*

- A társasági tagság nyitott mindazon személyek számára, akik érdeklődnek a Társaság tevékenysége iránt, és fizetik az évi tagdíjat (amit időről-időre a közgyűlés határoz meg).
- A vezetőségek joga van jóváhagyni vagy elutasítani tagfelvételi kérelmeket.
- A közgyűlés megfelelő és alapos indokkal megszüntetheti bármely személy tagságát, feltéve, ha az illető személynek joga van szót kapni, mielőtt a végső döntés megszületik.

4. *Közgyűlés:*

A Társaság irányító testülete a tagok közgyűlése. A közgyűlést legalább évente egyszer össze kell hívni. A másodszer összehívott közgyűlés határozatképes.

5. *Tagdíj:*

Minden tagnak fizetnie kell a közgyűlés által meghatározott évi tagdíjat. A közgyűlés kivételes esetben Tiszteletbeli Társasági Tagságot adományozhat.

6. *Tisztségek:*

- Elnök, aki három évig tölti be tisztségét, és nem választható újabb fordulóra. Az elnök egyben a Társaság vezetőségének is elnöke.
- Titkár, aki három évig tölti be tisztségét és újráválasztható még egy következő fordulóra.
- Kincstárnok, aki három évig tölti be tisztségét és újráválasztható. A kincstárnoknak jelen kell lennie az évi közgyűlésen és jelentést adnia a Társaság anyagi helyzetéről.

7. *Vezetőség:*

A Társaság általános vezetését a Vezetőség végzi, amely a tisztségviselőkből és két másik tagból áll, akiket a közgyűlés választ három évre, és akik még egy következő fordulóra újraválaszthatók.

A Vezetőség két tagja képviseli a Társaságot az IAHR Nemzetközi Bizottságában.

8. *Módosítás, felosztatás:*

Ezen alapszabályzat módosításához, és a Társaság esetleges felosztatásához a közgyűlés határozata szükséges.

Budapest, 1990. augusztus 6.

Beszámoló a Magyar Néprajzszakos Hallgatók Egyesületének (MNE) megalakulásáról

Nagy örömmel értesítjük az olvasókat, hogy 1992. május 29-én debreceni, pécsi, szegedi és budapesti néprajzszakos egyetemi hallgatók megalakították a Magyar Néprajzszakos Hallgatók Egyesületét.

A szervezet létrejötte természetesen nem előzmény nélküli. A budapesti ELTE BTK diákjainak kezdeményezésére 1992 márciusában megvalósult a magyar néprajzszakos egyetemi és főiskolai hallgatók első országos találkozója, egybekötve RUTTKAY-MIKLIÁN ESZTER önálló kiállításának megnyitójával a Néprajzi Múzeumban. Mindkét eseményen részt vettek a debreceni KLTE, a kolozsvári BBTE, a pécsi JPTE, a szegedi JATE és a budapesti ELTE néprajzot, folklórt, kulturális antropológiát tanuló hallgatói.

A fiatalokban magától értetődően fogalmazódott meg az az igény, hogy rendszeres találkozón megismerjék egymást, kicserélik a képzést és a néprajz egyes szakterületeit érintő véleményüket, kölcsönös számbavétel során tájékozódjanak az egyes képzési helyek oktatási-képzési speciális profiljait illetően, bemutassák egymásnak az eltérő oktatási-kutatási módszereket és segédleteket. Így született meg az a — eddig még előzmény nélküli — gondolat, hogy a diákok egy olyan sajátos intézményt hozzanak létre, amely a későbbiekben megfelelő keretet tud adni a hallgatók szakmai találkozóinak, a tovább- és rész-képzés alkalmainak.

Az Egyesület alapszabályban is rögzített céljai között szerepel a szakmai önképzés elősegítése, kül- és belföldi tanulmányutak szervezése, terepmunkák koordinálása, szakmai konferenciák és kiállítások szervezése, kiadványok megjelentetése, a tagok közötti folyamatos információcseré biztosítása. Az Egyesületnek azok lehetnek rendes tagjai, akik valamilyen felsőfokú tanintézetben magyar néprajzot, folklórt, antropológiát stb. tanulnak, de azok is, akik 1987 és 1992 között fejezték be felsőfokú néprajzi tanulmányaikat. Amint az utóbbi mondatból kitűnik, a tagfelvételt semmilyen földrajzi megkötöttség nem szabályozza. Az alapítók nagy örömmel várják a Magyar Köztársaság határain túl élő és tanuló, a magyar néprajzzal foglalkozó, az iránt komoly érdeklődést mutató egyetemi és főiskolai hallgatókat egyaránt.

Az Egyesület működését megbízott választmány irányítja, amelyben négy magyarországi egyetem néprajz, illetve kulturális antropológia szakos hallgatója vesz részt: STEKO-

VICS RITA (JPTE), SZABÓ MAGDOLNA (JATE), SZÖVÉNYI KATALIN (ELTE), PUSZTAL BERTALAN (KLTE), PIRÓTH ISTVÁN (ELTE).

Az Egyesület 1992. évi programja:

Október 1—3. között Pécssett kerül sor a következő országos találkozóra, ahová várjuk minden érdeklődő jelentkezését. November második felében Kézdivásárhelyen tartunk kiállításal, kirándulással egybekötött diákkonferenciát.

A Magyar Néprajzszakos Hallgatók Egyesületével kapcsolatban érdeklődni lehet bármelyik választmányi tagnál, a megfelelő egyetem címén.

P. I.

A Jugoszlávlal magyarság Néprajzi Szakosztályának ünnepe Doroszlón

A Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság KISS LAJOS nevét viselő Néprajzi Szakosztályának az 1992. márc. 14-én megtartott ünnepi közgyűlésére Doroszlón, a nemrég elhunyt vajdasági magyar költő, FEHÉR FERENC néprajzi múzeumnak is beillő alkotóházában került sor. Az ünnepegen jelen volt és emlékérmeket adott át KISS MÁRIA, a budapesti Néprajzi Kutató Csoport tudományos főmunkatársa, a névadó leánya.

BOSNYÁK ISTVÁN, a JMMT elnöke elmondta, hogy nem ünnepet az ünnepért, hanem a munkát ünnepeljük, FEHÉR FERENC is a közös szellemi tettek, alkotásnak volt az istápolója. A névadó KISS LAJOSnak pedig ma lenne a 92. születésnapja; annak a jeles férfiúnak, kinek nevét viseli a Néprajzi Szakosztály és ezt a megtisztelést kimagasló népzene kutatói munkásságával alapozta meg. Nem véletlenül választották Doroszlót a Szakosztály ünneplésére, hiszen a zenetudós KISS LAJOS első jugoszláviai kötete Gombos és Doroszló népzenejét tartalmazza. A hála azonban KISS MÁRIÁt illeti azért, hogy atyai hagyatékát átengedte a jugoszláviai magyarságnak, a népzene kutatás számára és ezáltal lehetővé tette a műfaj, napjainkban már jelentős mértékű kibontakozását.

A Néprajzi Szakosztály, melynek vezetője mgr. BESZÉDES VALÉRIA, jelentős eredményt ért el munkájában a pályázat kiírásával, szemináriumok, néprajzi tábor és más hasznos aktivitás szervezésével.

Első alkalommal ítélték oda a *Samu Kati-díjat*, amely úgy jött létre, hogy a módos doroszlai parasztasszony a leginkább stafírba kapott, lyukhímzésekkel és kivarrásokkal díszített, hosszú éveken át gyűjtögetett, szebbnél-szebb textiliáit a leányára hagyta; BARTOLNÉ SAMU JULISKA pedig anyai hagyatékát a szabadkai Műemlékvédő Intézetnek adományozta.

Meghitt átadási ünnepség keretei között, a népzene kutatásban elért eredményekért BODOR ANIKÓ zentai pedagógus *Kiss Lajos-emlékérmét*, a népi építészet terén végzett kutatásainak elismeréséül HARKAI IMRE építész kapott *Garai Ákos-emlékérmét*. A három oklevél közül: a KÁLMÁNY LAJOS folklorista nevét viselő oklevelet a bánáti és bácskai népdalok gyűjtéséért és gondozásáért a becsei Batyu Egyesület; a kupuszinai (bácskerteszi) Petőfi Sándor Művelődési Egyesület néprajzi szakkörének, a gazdag néprajzi gyűjtemény létrehozásáért SAMU KATI nevét viselő oklevelet; BORSI FERENCnek pedig, a Újvidéki Rádió munkatársaként végzett zenepedagógiai munkásságért, távollétében is ARNOLD

GYÖRGY nevét viselő oklevelet adományoztak. A kitüntetettek beszámoltak eddigi munkásságukról, eredményeikről.

FEHÉR FERENC bibliográfiáját GYÖRE GÉZA készítette el, és első példányszámaival a vendéglátót, FEHÉR FERENCÉNT ajándékozták meg.

Mgr. SILLING ISTVÁN ismertetése szerint a tavaly kiírt népviseleti amatőr-gyűjtőpályázaton négyen vettek részt: RAJNÉ DIÓSI ROZÁLIA a doroszlói; BALLA FERENC a bezdáni; RAFFAI JUDIT a ludasi és STOCKER EDUÁRD a közép-bánáti népviselettel.

TRIPOLSKY GÉZA *Pásztorélet* című művét BOSNYÁK ISTVÁN professzor, a társaság elnöke méltatta.

A JMMT ünnepi közgyűlésének záróaktusaként a KISS LAJOS nevét viselő Néprajzi Szakosztály meghozta az előttünk álló év munkaprogramját, amelyben többek között az eddigiekben jónak mutakozó amatőrökkel való néprajzi gyűjtések szerepelnek.

KOVÁCS ENDRE

A Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaság III. közgyűlése

1992. március 28.

Megtartotta III. közgyűlését a Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaság. A rendezvényre a történeti Gömör—Kishont székhelyén, Rimaszombatban került sor. A várakozásnak megfelelően szokásos közgyűlés volt ez a mostani: a tavalyi tevékenység kiértékelése és az idei munkaterv megbeszélése különösebb indulatok, viták nélkül zajlott. A társaság taglétszáma stabilizálódni látszik, bár tény, hogy a mintegy 130 fős bejegyzett tagság nagyobb része inkább szimpatizáns, talán pártoló tagnak nevezhető, s viszonylag kevés az aktívan tevékenykedők száma. Ez a tény a társaság jellegéből adódik, hiszen a CSMNT felvállalja és nyíltan hirdeti a tudományos tevékenység elsődlegességét. Különösen fontos szerepe van ennek most, amikor változó világunkban a népraktudomány is keresi helyét a társadalomtudományok sorában. Hiszen abban a szakmabeliek egyetértenek, hogy a paraszti múlt jelenségeinek feltárása mellett fontos szerep jut a változások rögzítésének is. A „hagyomány” nem egy egyszer, s mindörökké megalkotott állandósult forma; térben és időben ez is szüntelen változáson megy keresztül. Legfeljebb ezek a változások bizonyos korokban gyorsabban hatnak, máskor jóval lassabban érvényesülnek. A változásokat a kortársak gyakran romlásnak minősítik (s olykor milyen igazuk van!), ám az is előfordul, hogy az idő a változásokat igazolja. Gondoljunk csak az Európa-szerte híressé vált mezőkövesdi matyó motívumokra, amelyek úgy száz évvel ezelőtt a mainál jóval egyszerűbbek, sokkal színtelenebbek voltak. Tehát szakmánk feladata elsősorban a változó jelenségek és a változások miértjének lejegyzése, rögzítése, sajátos néprajzi módszerek segítségével. Vonatkozik ez a társadalmi élet változásaira, az etnikai viszonyok alakulására stb. Térségünkben — Közép-Európában — különösen fontos az eltérő lelkületű népek sokaságának — akik igen gyakran nagymértékű kulturális hasonlósággal bírnak — egymás mellett élését vizsgálni. Erre a nem kis feladatra kíván vállalkozni hosszabb távon a Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaság.

Természetesen a társaság tagjai konkrét feladatokat is vállaltak erre az esztendőre. Az utánpótlás szempontjából nagyon fontosnak tartják a gyerekek és a fiatalok figyelmének felkeltését a „hagyományos” népi kultúra iránt. E célból két tábort is szerveznek; a Néprajzi Gyerektábort Galánta környékén nyolc-tíz éves gyerekek részére, ahol a korongozás, gyöngyfűzés, tojásrózás stb. mellett közös népdaléneklésre, -tanulásra is sor kerül. A másik tábor Szepsiben lesz, III. Néprajzi Továbbképző Tanfolyam néven középiskolás diákok részére szerveződik, ahol a néprajzi terepmunka, gyűjtési módszerek alapjaival ismerkednek a résztvevők. Az idén megkezdődnek a honti kutatások, mely munka eredményeként néhány év múlva egy összefoglaló, az egykori Hont megye magyar és vegyes lakosságú területeinek kultúráját bemutató monografikus kötet születése várható. Egyéb konkrét feladatokat is vállaltak a társaság tagjai a CSMNT és más intézmények, szervezetek együttműködésével. Abban a jelenlevők mindnyájan megegyeztek, hogy csak annyi és olyan feladatot szabad felvállalni, aminek végrehajtására biztosítottak a személyi feltételek. Hiszen gyakran előfordul, hogy a szép tervek megszületnek, de megvalósulásuk elmarad, nincs aki megcsinálja, végrehajtsa a feladatokat.

Talán nem tűnik túlságosan gazdagnak az itt felvázolt munkaterv, de igényes megvalósítása sok energiát igényel. S akkor még nem esett szó a CSMNT publikációs tevékenységéről. A társaság az idén is kiadja a negyedévenként megjelenő tájékoztató lapját, a Hírharangot, valamint az Utánpótlás című kiadványát, ami a középiskolások munkájának eredményét hivatott közkinccsé tenni — ez utóbbiból az idén két füzet megjelenése várható. A III. közgyűlésre megjelent a Népszerű Könyvtár című kiadványsorozat első kötete, a B. KOVÁCS ISTVÁN által szerkesztett *Vály-völgy*. Ebben az évben várhatóan kiadásra kerül a sorozat második és harmadik kötete is. E sorozat beindításával megoldottnak látszik az igényes néprajzi kiadványozás problematikája.

A CSMNT III. közgyűlését magyarországi vendégek is megtisztelték a jelenlétükkel. UJVÁRY ZOLTÁN egyetemi tanár, a debreceni KLTE Néprajzi Tanszékének vezetője, a Gömör-kutatások jeles szervezője kötetlen hangvételű előadásban számolt be a kutatások eddigi eredményeiről és további feladatairól. BARNA GÁBOR, a Magyar Néprajzi Társaság főtákará, valamint BARTHA ELEK docens is részt vettek a közgyűlés munkájában. Elismeréssel szóltak a CSMNT eddigi tevékenységéről, s további együttműködési lehetőségeket ajánlottak számára.

BODNÁR MÓNIKA



KUTATÁSOK

Bartók Béla nyomában Kárpátalja magyar falvaiban Kecskemétről

A Kecskeméti Tanítóképző Főiskolán az 1989—90. tanévben alakult meg a szellemi és a tárgyi néprajz iránt fokozottan érdeklődő hallgatókból és oktatókból az önkéntes néprajzgyűjtő csoport.

Itt és most is tisztelettel emlékezünk meg KÁLMÁN LAJOS népzenekutató főiskolai tanárról, aki még a XI. Népzenei Találkozón kezdeményezte, jó lenne a kutatások földrajzát kiterjeszteni Kárpátaljára is, ahol jelentős számú magyar él.

Úgy éreztük, a világhírű zeneszerző, BARTÓK BÉLA emléke, emberi nagysága előtt is fejet hajtunk, ha felkeressük Kárpátalja magyarok lakta falvait, mert tudományos igényű emléktúrával, felfedező—kutató, értékmentő munkával szeretnénk „behozni a mezőről a városba” a dalt, mivel értékválságos világunkban a *tiszta forrásból* szeretnénk méríteni nemzet tudatot is megújító erőt.

A megalakulás óta rendszeresen járunk Kárpátalja magyarok lakta falvaiba, nevezetesen: Beregújfaluba, Dercenbe, Fornosra, Gátra, felkerestük már Nagyszőlőst és vidékét is, hogy friss, még gyűjthető néprajzi anyagot feltárva gazdagítsuk az adattárakat, mielőtt az enyészet martalékaul esne annyi érték és értéktöredék.

Az eredeti célunk: *a)* népdalok, dallamvariánsok; *b)* nyelvi, nyelvjárási anyagok; *c)* ismeretlen szerzőjű mondókák, mesék; *d)* közösségfejlesztő népi játékok; *e)* életmódot bemutató szokások gyűjtése volt.

Ma is hűek vagyunk eredeti céljainkhoz.

1990 nyarán kapcsolatépítés és mintavétel szerepelt kitüntetetten a programunkban. Sikeres volt, hiszen a rákövetkező évben már a megmunkált, az oktatásban való alkalmazásra előkészített anyagokkal érkezhettünk vissza gyűjtési helyszíneinkre, az ott élők nagy örömére.

1991-ben — a Kecskeméti Tanítóképző Főiskola által szervezett Óvodapedagógiai Nyári Egyetemen — a Kárpátaljáról hozott néprajzi anyagokból tartottunk népszerűsítő előadásokat számos érdeklődő kívánságára.

1992 augusztusában Fornosra utaztunk. Ennek a településnek a szellemi és tárgyi néprajzi anyaga készítetett bennünket arra, hogy egy jövőbeni kismonográfiához újabb és újabb értékeket, elemzendő tényeket, adatokat gyűjtsünk. Hallgatóink és oktatóink konkrét programmal készültek, így:

a) ismeretlen szerzőjű történetek, balladák, *b)* kézimunkavariációk, *c)* ételreceptek, tartósítási szokások, *d)* kertművelési hagyományok tanulmányozása, *e)* a paraszti világ közlekedési eszközeinek gyűjtése, elemzése, *f)* gyülekezettörténeti kutatása.

A számunkra oly kedves faluban megtudtuk, hogy azokat a gyűjtéseinket népszerűsítő kiadványokat, amelyeket az előző évben ajándékba vittünk Fornosra és a többi magyarok lakta falvakba, immár az oktatásban hasznosítanak munkafüzetként, illetőleg szöveggyűjteményként.

Talán ezért is volt akkora az öröm, amikor ezen a nyáron néprajzi ismereteket nyújtó, szakszerűen feldolgozott gyűjtéseket bemutató, a néprajzoktatáshoz szakmai segítséget is

biztosító, közel százoldalas könyvünket sok-sok példányban vittük szolgálattételre a minket mindig szeretettel körülvevő kárpátaljai magyar falvak lakóinak.

Áldja Őket az Isten tartós egészséggel, vidámsággal, hosszú, tűrő szeretettel, kiapadhatatlan emlékezettel, s így sokáig énekelhetjük:

*A fornosi halastó, halastó,
Beleestem kocsitu', lovastu'.
Jaj, Istenem ki húz már engem ki,
A szeretőm próbált, de nem bír ki.*

H. TÓTH ISTVÁN
főiskolai docens

Augusztusi naplementében Fornoson

Álltam fenn a templomtorony ablakában, legfelül, ahonnan tovább út nem vezet. Előttem a falu, a távoli dombok mögé bukó nap, mellettem a majd 100 éves öreg harangok. Csend volt, nyugalom, a gulya már hazatérőben, az asszonyok még csoportokba verődve beszélgetnek az istentisztelet után. Fornos, 1992. augusztus 8. Egy nappal a hazatérésünk előtt...

Először jártam Kárpátalján, s az erdélyi magyar falvak után először láttam kárpátaljai magyar falut — összehasonlításuk külön tanulmányt érdemelne —, s ismét találok igaz emberekkel.

Feladatom nem kevés: felkutatni s megismerni Fornos község eddigi és református egyházának XX. századi történetét.

Egy falumonográfia talán legnagyobb terjedelmű része a település történetének, s a falu egyházközösségének története. Különösen érdekessé akkor válik mindez, ha szóbeli gyűjtéseken kívül, írásos emlékek is felszínre kerülnek — és kerültek is! —, s ezek az írásos nem hivatalos személyek által készített feljegyzések, hanem egyszerű emberek által írt emlékezések. Megható, ahogy már az utókorra gondolva — a feledésbe merülés veszélyétől fenyegetve — ezek a sorok papírra vettek, s generációról generációra újraolvasva kiegészülnek. Fornos református gyülekezetének majd 100 éves történetét (1895—1990) G. DARCSI SÁNDOR írta meg. Ő már nincs az élők sorában, de fia, G. DARCSI BERTALAN legalább akkora igyekezettel folytatja munkáját. Ő bocsátotta rendelkezésünkre édesapja éveken át — kézzel írt — művét.

Köszönet illeti ezenkívül SZABÓ BÉLA tisztelőt és az egyházközösség volt, s mai napig aktív presbitereit: OROSZ ANDRÁSt, SZIKSZAI ANDRÁSt, DARCSI MIHÁLYt és mindazokat, akik segítségünkre voltak, s akik nélkül a tervezett tanulmány és könyv nem készülhetne el.

Álltam fenn a templomtoronyban az augusztusi naplementében, messzire az emberektől, magasan a falu fölött, de ekkor éreztem legközelebb hozzájuk magamat.

MAKRA CSABA

I. évfolyamos főiskolai hallgató
(önkéntes néprajzgyűjtő)
Kecskeméti Tanítóképző Főiskola

Balladaváltozatok nyomában Fornoson

Talán nem túlzás azt állítani, hogy az 1992-es néprajzi gyűjtőutunk alkalmával a magyar ballada-kincsestár újabb ékkövekkel: balladaváltozatokkal gyarapodott.

Igen fontosnak tartom kiemelni a 'balladaváltozat' szót. A 'ballada' elnevezés is azt mutatja, hogy hallomás után, szájról szájra terjed, őrződik meg az emlékezetben, s ezért változik tájról tájra, faluról falura, sőt emberről emberre. Természete szerint tehát változatokban jelenik meg, s fontosak mind a hasonlóságok, mind a különbségek. Így a kedves Olvasó, ha egy ballada birtokában van, lehet, hogy másként tudja azt, mint a szomszédja, ismerőse, s mindkettőjük tudása, balladaváltozata egyként értékes.

Fornos volt az a falu, ahol már az 1990. évi első gyűjtőút alkalmával néhány röpké óra leforgása alatt két balladát, balladaváltozatot is rögzített a magnószalag. Az egyikben a halálra táncoltatott lányt, a balladavilág ismerős alakját a Csáki bíró lányaként énekelte meg adatközlőnk, KUKRI GIZELLA; a másikban Bíró Margit tragikus sorsát ismerhettük meg. Egy balladatöredéket is elmondott DARCSI JULIANNA, s ez szintén az elterjedt, klasszikus balladák csoportjához tartozik (Fehér Anna).

Az idei évben a balladagyűjtés érdekes fordulatot vett. GIZI néni kérésére újabb balladát említett, melyre a *Balladák könyve* 'a bárókisasszony' történeteként hivatkozik. A balladát jól ismerők közül sokan meghaltak, ezért vált különösen izgalmassá a kutatás. Így történt, hogy GIZI néni felcsapott gyűjtőnek, s idejét nem sajnálva vezetett újabb és újabb házakhoz, sőt egymaga is bekopogtatott ismerőseihez a ballada után járva. Az intenzív gyűjtés eredményeképp a balladát ötféle változatában kaptam mikrofonvégre; mi több 'az egymástól tiltott és egymásért haló szerelmesek' tárgykörében is gazdagodtunk egy Dercenben ismert balladaváltozattal.

Álljon hát itt köszönetül az adatközlők neve, kik eddig őrizgették magukban a tudományukat, s most bőkezűen adakoztak belőle. Kedves KUKRI GIZELLA, DARCSI JULIANNA, S. DARCSI RÁKHEL, BODNÁR ELZA, PAPP MAGDA, BARTA GYULA, BODNÁR BERTALAN, köszönjük!

Az eredmények azonban nem a munka végét, inkább a kezdetét jelzik, ahogy az ásatásoknál az első cserépdarabok, s — hogy az első gondolathoz visszatérjünk — a kristályfelületén az első simításnyi por alól kiszökkenő ragyogás.

Kívánom, hogy e ragyogás minden utunkkal erősödjék — hogy balladatudóink emlékezzenek.

SZITÓ JUDIT
főiskolai tanársegéd
(önkéntes néprajzgyűjtő)
Kecskeméti Tanítóképző Főiskola

A fornosi beszédes kézimunkák

*„Van a tárgyaknak könnyük.
Érzem olykor,
hogy sírnak a szobámban nesztelen...”*

BABITS MIHÁLY: *Sumt lacrimae rerum*

Félve, ugyanakkor örömmel indultam Erdélyből Kárpátaljára kezdő gyűjtőutamra. Éreztem, mint ahogy ILLYÉS GYULA is írja: „mintha valamiféle kézfogásban volna részem.” A „kézfogás” tartalmazta azokat a szötteseket és varrottásokat, az ezekkel járó technikai, kivitelezési módozatokat, rendeltetési szerepét ezen tárgyaknak, melyek betöltötték és betöltik a fornosi emberek életét.

Örömmel nyitották meg a tárgyi kincstáraikat és az általam sosem látott színekben pompázó szötteseket és varrottásokat.

A szöttesek, varrottások közül a legszínesebb élményt a kendők (komaszékkendő, vőfélykendő) és az asztalterítők nyújtották, amelyek még ma is élő hagyományként léteznek.

A varrott zsebkendő múltbeli rangja ma már elveszett, de egyes családok még őrzik emlékeztető tárgyi bizonyítékként.

Nagy élményt jelentett felfedezni, ahogy ezen kézimunkák színezéséről beszéltek a készítőik. (Régen: a bordó színt használták, de az idő folyamán a kézimunkák színesebbé váltak. Ma már a bordó szín mellett használják a piros, zöld, rózsaszín, kék, sárga, fekete, lila színeket.)

Azt tapasztaltam, hogy a rózsá-motívum uralja a díszítőelemek közül a kézimunkákat.

A varrástechnikák közül a legelterjedtebb a „kanodázott” és a „szálöltéses” vagy a „töltött” varrás.

Remélem, még sikerül az ott kapott élményt gazdagítani, és egy-egy „kézfogásra” visszatérni Fornosra, ebbe a kedves kárpátaljai faluba.

LUKÁCS ERZSÉBET

II. évfolyamos főiskolai hallgató
(önkéntes néprajzgyűjtő)
Kecskeméti Tanítóképző Főiskola

Gyűjtési emlék Kárpátaljáról

1992 nyarán a Kárpátalján végzett néprajzi gyűjtés alkalmával a népi közlekedés, szállítás még felkutatható eszközeit, illetve emlékeit kerestem. A gyűjtőpontul kiválasztott település, fornos lakói a terepmunka során mindvégig segítettek a munkámat. A választott területe a népi kultúrának nincs teljesen feldolgozva, s az egyik fehér folt a kárpátaljai népi közlekedés kutatása. Ezért volt igen értékes az adatközlők támogatása, melynek illusztrálására egy epizódot választottam ki az egy hétig tartó idejű eseményei közül.

Hétköznap délután, dologidőben kopogtattam be egy idősebb gazdához, aki rögtön, a nagy melegben enyhén adó diófa árnyékába invitált. Pár perces beszélgetés után két barátját is áthívta, így már hárman válaszoltak kérdéseimre. A szekér alkatrészeit, a fuvarozás emlékeit egyaránt felidéztek az alkonyatig tartó beszélgetésben. Került bor és harapnivaló is az asztalra, ami mellett gyorsan felidéződnek az emlékek, a nevek. Mindhárom

beszélgetőtársam szinte kifogyhatatlan tárháza volt az engem érdeklő témának, a népi közlekedésnek. S mikor egyikőjük bizonytalan volt, akkor a másik két gazda gyorsan kiigazította, például a rakonca hosszát illetően.

A néprajzi gyűjtő számára az egyszerre több adatközlővel végzett beszélgetés általában igen hasznos. Számomra ez a délután-este adta talán a legtöbb értékes anyagot a gyűjtött témához. Aminek a leginkább örültem, az az öröm volt, ahogy az idős gazdák felelevenítették egészen az 1920-as évek végéig visszanyúló emlékeiket. Igazán boldog voltam, mikor házigazdánk azt mondta, hogy: „...végre valaki érdeklődik és érdekesnek tartja azt, amiről a fiaink és az unokáink már azt sem tudják, hogy volt ilyen...”.

Úgy éreztem, hogy a fonsói gazdáknak is jólesett a beszélgetés, és nem tekintették azt céltalan faggatásnak.

Ezzel a jóleső érzéssel és a hosszú beszélgetés gazdag élményeivel füzetemben, énekeltük együtt azt a dalt, amely szintén az elmúlt idők régi közlekedési eszközére emlékeztetett:

*...Tizenhárom küllő van a kerékben,
még a lány is válogat a legényben...*

KEMECSI LAJOS

IV. évfolyamos néprajz szakos egyetemi hallgató
ELTE, Budapest

Beszámoló jelentés a Küküllői Református Egyházmegye területén végzett vallási néprajzi és folklórisztikai kutatásokról (1991—1992)

Információgazdag világban élünk, naponta zúdulnak ránk a médiák közvetítette nyugtalanító hírek. Tudományos életünk szakmai hírei azonban szűkebb csatornákon, lassabban és kevésbé céltudatosan terjednek, s valljuk be, nem is mindig jutnak el időben azokhoz, akiket érintenének.

Beszámolómat egy folyamatban lévő erdélyi kutatásról a tájékoztatás szándékával adom közre, és azzal a nem titkolt reménységgel, hogy akad olyan néprajzos, történész, folklórkutató, vagy önkéntes néprajzi gyűjtő, aki hasonló érdeklődésű, vagy érdekeltségű lévén csatlakozik munkánkhoz. Így, erőinket és kutatási szempontjainkat egyesítve — ezekben a kutatókban és pénzben szűkös esztendőkből — hatékonyabban dolgozhatnánk egy olyan területen, ahol a magyarság életben maradásának lehetőségei dokumentálhatóan romlanak, mivel etnikai és felekezeti asszimilációja fenyegetően felgyorsult.

1991 tavaszán a DK Egyházi Néprajzi szekciója nevében MOLNÁR AMBRUSSal pályázatot nyújtottunk be a Magyarságkutató Programirodához, amelyben anyagi támogatást kértünk egy több évre tervezett munkához. Munkánk célja a Küküllői Ref. Egyházmegye területén élő protestáns magyarok vallásos életének és etnikus identitástudatának feltárása volt. Kutatási módszerként az összehasonlító történeti és néprajzi vizsgálati módszert választottuk, s arra törekedtünk, hogy a mentalitás és a vallásos élet jelenségeit folyamatokban, változásaikkal együtt érzékeltetni tudjuk.

A Magyarországtudató Intézet és Programiroda átszervezése és pénzügyi nehézségei miatt a pályázati pénzt nem nyertük el, de anyagi támogatást és szakemberek segítségét kaptuk ahhoz, hogy a Küküllői Egyházmegye levéltárát áttekinthessük. Ily módon az OSZK szakemberei, valamint a helybeli ref. lelkészek segítségével 1991 és 1992 folyamán magyar viszonylatban egyedülállóan gazdag kéziratos egyház- és gyülekezettörténeti (egyszermind néprajzi, szociológiai és nyelvi értékekkel bíró) forrásanyagot (vizitációs jegyzőkönyveket, protokollumokat, synodusi jegyzőkönyveket, anyakönyveket és lelkési jelentéseket) sikerült a további szakmai feldolgozás számára mikrofilmeken és xerox-másolatban Magyarországon is hozzáférhetővé tennünk. Ennek a sokszínű kéziratos forrásanyagnak különös értéke az, hogy a XVII. sz. közepétől napjainkig folyamatos áttekintést tesz lehetővé az adott egyházmegye gyülekezetének mindennapi életéről, felekezeti és etnikai viszonyainak alakulásáról, az adott közösség gazdasági helyzetéről, népoktatásáról stb.

E forrásanyag tudományos értékének ismeretében 1992 nyarán ismételt benyújtottuk a fent említett pályázatot, részint az OKTK-hoz, részint az OTKA-hoz, azzal a reménységgel, hogy a megkezdett történeti kutatómunkát recens néprajzi vizsgálatokkal egészíthetjük ki, és a későbbiek során tanulmányok (ill. monográfia) formájában közzétehetjük. (OTKA-pályázatunkról a döntés 1992 őszén várható, az OKTK-pályázatot pedig már elnyertük.)

1991 és 1992 nyarán MOLNÁR AMBRUS (ref. lelkész-igazgató) és KÜLLŐS IMOLA 10—10 napot, valamint 3 Budapesten tanuló néprajz szakos egyetemi hallgató (ALBERT RÉKA, SÜTŐ LEVENTE és VAKLER ANNA) rövidebb időt töltött el a Kis-Küküllő mentén terepbejárást és tájékozódó jellegű néprajzi, folklorisztikai gyűjtést végezve. Elsősorban az volt a célunk, hogy kiválasszuk azokat a magyaralkta településeket, ahol majd a recens vizsgálatokat végezzük. Szemlélnk során az alábbi helységeket kerestük fel: Dicsőszentmárton, Szászcsávás, Héderfája, Bonyha, Bernád, Balavásár, Kis- és Nagykend, Küküllődombó, Sövényfalva, Magyarhercepe, Küküllővár, Magyarkirályfalva, Bethlenszentmiklós, Magyarbénye, Magyarboldogfalva és Nyárádgálfalva.

A tájékozódó terepbejárás során elbeszélgettünk a helybeli ref. és/vagy unitárius lelképászorokkal településük jelenlegi felekezeti és nemzetiségi viszonyairól, gyülekezetük vallásos szokásairól, intézményeiről, a romániai politikai változások következtében betiltott, majd felújított vallásos népszokásokról. Fényképeket készítettünk a templomokról, az úrasztali felszerelésekről, kegytárgyakról és a temetőkről. Megtudakoltuk, készült-e valaha kéziratos tanulmány, monográfia (pl. lelkészképesítői vizsgadolgozat vagy egyetemi diplomamunka) az egyes helységekről, gyülekezetekről. Ily módon jutott tudomásunkra, hogy PÉTERFY LÁSZLÓ ny. nagykendi ref. lelkész az alábbi községekről készített egyház- és gyülekezettörténeti monográfiát: Kibéd, Gyulakuta, Bonya és Bernád, Kis- és Nagykend, Héderfája (1975), Balavásár, Siklód. E monográfiák közül kiválasztva a Küküllői Egyházmegye területére esőket, tanulmányutunk során kijegyzeteltük azokat. Héderfájáról egyébként egy 1959-ben készített lelkészképesítői vizsgadolgozat — LÁSZLÓ ZOLTÁN írása — is előkerült, valamint egy nyelvészeti diplomamunka a község hely- és személynév anyagáról, a családok ragadványneveiről PETŐ LAJOS helybeli születésű magyar szakos tanár tollából.

A terepmunkát a szakirodalom összegyűjtésével és folyamatos feldolgozásával egészítettük ki 1992 folyamán s így sikerült egy kb. 100 tételből álló szakbibliográfiát összeállítanunk a területre, ill. az általunk kutatandó témakörökre vonatkozóan.

Kutatásainkat az alábbi nagyobb témakörök, problémák körében kezdtük meg és kívánjuk folytatni, de az egyházmegyéhez tartozó terület nagysága és kutatócsoportunk kised volta miatt csak néhány településtörténeti és recens anyagát tudjuk a kellő mélységben, komparatív módszerrel feldolgozni.

I. A Küküllői Református Egyházmegye története

- a) Az egyházmegyei levéltár története, anyaga.
- b) Az általunk kiválasztott gyülekezetek (Héderfája, Bonyha, Szászcsávás, Kis- és Nagykend, Királyfalva, Balavásár, Küküllővár) története a XVII. század közepétől napjainkig.
- c) A szórványhelyzetben lévő, elpusztult gyülekezetek sorsa (Bernád és Magyarherpe).

II. Egyházi intézmények, közigazgatás

- a) Iskola, népoktatás.
- b) Egyházi tisztségviselők (pap, kántor, mester, lévita stb.) jogai, kötelezettségei, javadalmazása.
- c) Egyletek, egyesületek (temetési egylet, dalárda, Nőszövetség stb.).
- d) Egyházi bírászkodás, a presbitérium szerepe a közösség életében (közmorál, bűnök és büntetések).

III. Az emberi élet fordulóihoz fűződő vallásos népszokások

- a) Keresztelés.
- b) Konfirmáció.
- c) Esküvő, lakodalom.
- d) Temetés.

IV. Jelel napok, sátoros ünnepek (az ünnepek és ünneplés változó jellege és funkciója).

V. Identitástudat

- a) Felekezeti identitástudat, a más felekezetekhez való viszony (kölcsonhatások).
- b) Etnikai és nemzeti identitástudat és változó megnyilatkozási formái. Az asszimiláció kérdése.

Az imént már említett forrásfeltáráson kívül az elmúlt másfél év során a következő munkákat végeztük el az agyes kutatási témakörök vonatkozásában.

1. Gyűjtőmunka a terepen.

Héderfáján és Bonyhán néprajzi interjúkat készítettünk a helybeli lelkészekkel, ill. különböző korú és nemű lakosokkal az I/c., II/a., b., c., a III/a., b., c., d., valamint az V/a., b. kérdésekről.

Munkánkat 2 egyetemi hallgatónő és az általuk összeállított vallási néprajzi kérdőív segítségével végeztük. A IV. témakör egyik részletéről, a szászcsávási újévköszöntésről fényképekkel és hangzóanyaggal illusztrált szeminárium dolgozatot készített KERTÉSZ NÓRA egyetemi hallgató.

2. Videofilmeket készítettünk a III. és IV. témakörhöz kapcsolódóan.

- 1991-ben: — Húsvéti határkerülés az unitárius Nyárádgálfalván (MOLNÁR AMBRUS),
— Unitárius konfirmáció Küküllődombón (BENCZÉDI FERENC),

- Virrasztás, temetés és halotti tor Héderfáján (SÜTŐ LEVENTE egy. hallgató).
- 1992-ben: — Lakodalmi előkészületek, esküvő és lakodalom Szászcsáváson (MOLNÁR AMBRUS),
- Református konfirmáció és családi ünneplések Bonyhán (MOLNÁR AMBRUS).
3. Anyakönyvek és lelkészi jelentések részleges *feldolgozása* Héderfáján és Bonyhán (KÜLLŐS IMOLA és VAKLER ANNA egy. hallgató).
4. *Fotódokumentáció* az I./b., c., a II/c., a IV témakör, a mindennapi élet, gazdálkodás, hagyományoknak megfelelő kelengye és használati tárgyak vonatkozásában (MOLNÁR AMBRUS és VAKLER ANNA egy. hallgató).
5. *A szakbibliográfia kiegészítése.*

MOLNÁR AMBRUS a kiszállások során átnézte a Magyarországon nehezen hozzáférhető erdélyi Református Szemle 1914—1915 közötti évfolyamait, hogy a témáinkra vonatkozó tanulmányokat (elsősorban az egyháztörténész ILLYÉS GÉZA írásait) kiválogassa. A tanulmányok xeroxálása, jegyzetelése folyamatban van.

6. *Kutatásszervező munka.*

Mindkét erdélyi utunk során, valamint a DK Egyházi Néprajzi Szekciójának munkáértékeztelein megkíséreltünk munkatársakat, gyűjtőket szervezni tervezett kutatásunkhoz. A népi vallásosság, a hitelek és a mindennapi gyakorlat összefüggéseiről, a felekezetek egymáshoz való viszonyáról összeállított kérdőívünket kiosztottuk több Küküllő menti református és unitárius lelkipásztornak, kérve őket a velünk való együttműködésre.

ADORJÁNI KÁROLY ny. unitárius lelkész, a Dicsőszentmártonban működő önkéntes néprajzi gyűjtőkör vezetője elvállalta, hogy az általa készített kérdőív alapján összegyűjti és megírja a III/d. témakört

7. *Tudománynépszerűsítés, tájékoztatás.*

MOLNÁR AMBRUS hosszú életrajzi beszélgetést folytatott NAGY ÖDÖN ny. ref. lelkipásztorral (Mezőfele) és PÉTERFY LÁSZLÓ ny. ref. lelkipásztorral (Kiskend) egyház- és gyülekezettörténeti, valamint néprajzi vonatkozású munkásságukról, publikációikról és terveikről, azzal a céllal, hogy e magnetofonnal készített interjúk részleteit a ref. sajtóban publikálva a magyarországi kutatókkal és lelkészekkel is megismertesse példaadó, áldozatos tevékenységüket. Vajha hasonló munkára ösztönözne ez más falusi értelmiségieket is!

KÜLLŐS IMOLA

Néprajzi gyűjtőúton Tornalján és környékén

1992. augusztus 23—30-ig

Immár tíz éve is elmúlt, hogy minden nyáron a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékéről egy kis csoport felfedező útra indul. A cél az egykori Gömör vármegye kulturális értékeinek megismerése, megörökítése, tárgyak, épületek fotózása. A kis társaság, mely ezúttal tanárokból, kutatókból, muzeológusokból és diákokból verbuválódott, 1992. augusztus 23. és 30. között Tornalján foglalt szállást. Ilyenkor a különböző korú személyek jó hangulatú közösséggé kovacsolódnak össze. Tanár, diák

együtt lakik, egymást figyelve, segítve munkálkodik hosszú napokon át. A diákoknak kitűnő lehetőség adódik arra, hogy ellessék a „nagyok” érdeklődési körtől függő gyűjtési tapasztalatait. A kezdők éltek is ezzel az alkalommal. Hol muzeológusokkal, hol tanárokkal, kutatókkal töltöttek el egy-egy napot.

A gyűjtőút eredményessége nagyban függ attól, hogy a résztvevők mennyire érzik magukénak a rájuk háruló feladatot és a kívánt célok elérése a helyszínen milyen feltételek között válhat valóra.

A szervezéssel kapcsolatos mindennemű kérdés megoldását a gömői néprajzi kutatásokat irányító UJVÁRY ZOLTÁN professzor vállalta magára CZAKÓ MÁRIA rozsnyói nyugdíjas muzeológus és a helybeliek közül ZSÁMBOK TAMÁS nyugdíjas középiskolai tanár, valamint BARASSÓ KATALIN zenetanár segítségével. Szálláshelyünk a Hámoskastély boltíves termeiben volt. Ebből a történelmi épületből indultunk el minden reggel felfedező útra, s ide tértünk vissza az egésznapos kíváncsiskodó nézelődés és értékes interjúk után. Természetesen sok új élménnyel és ismerettel. De nemcsak pusztán azokkal, újdonsült ismerősökkel is, akik munkánk iránt annyira fellelkesedtek, hogy szálláshelyünkig kísérték bennünket, hogy ott mindannyiunk szolgálatára legyenek. Főleg a helybeliek gondoskodásának köszönhetően ez az egy hét oly hamar elrepült, hogy észre sem vettük az idő múlását.

Három szomszédos település népi kultúráját vizsgáltuk: Tornalját, Királyit és Méhit. E vidék határát és ezzel együtt természetes növényzetét a Sajó hordaléka szabja meg. A három település porhanyós, termékeny talajú, növénytermesztésre kiválóan alkalmas síkságon fekszik. A szántóföld és az erdő tulajdonviszonyában a második világháborúig egyaránt találunk nagybirtokot és kisparaszti gazdaságokat. Az első világháború előtt a vidék központja Putnok volt. A vizsgálat alá bevont falvak is a putnoki járáshoz tartoztak. A trianoni határ kitűzése után a putnoki kapcsolat megszakadt és szükségessé vált a szlovákiai részben egy új központi település létrehozása. Ez a szervező, szolgáltató szerep jutott Tornaljára, ahol a hagyományos mezőgazdasági munka mellett a közigazgatásban, oktatásban, művelődésben, egészségügyben, a különféle kiskereskedelmi és ipari egységekben találtak munkát a fokozatosan városias jellegű életmódot kialakító lakosok. A társadalmi viszonyok alakulásáról pontos felmérést SZABÓ LÁSZLÓ végzett. A településképet és ezzel együtt a tradicionális építészetet NOVÁK LÁSZLÓ tanulmányozta.

A legnagyobb érdeklődés a vidék vallási és szokáskultúráját kísérte. Tornalján és környékén főleg reformátusok laknak. Méhi azonban kivétel. Ott döntően római katolikusok élnek. Templomukról már BÉL MÁTYÁS 1749-ben írta, hogy „kellemes látvány a szemnek, mivel egy dombon épült...” PUSZTAI BERTALAN III. éves egyetemi hallgató vállalta Méhi római katolikus vallásosságának vizsgálatát. Számára is feltűnt, hogy a lakosság létszámához képest milyen nagyméretű római katolikus templomot építettek. A templom berendezése szintén gazdagságról árulkodik. PUSZTAI BERTALAN feltérképezte a falu szakrális építményeit és részletekbe menően érdeklődött Nepomuki Szent János kultusza iránt. Három Nepomuki Szent János szobrot talált. Ikonográfiailag a Királyiban álló a legértékesebb. Latin nyelvű, kronosztichonos feliratából 1744-es évszám olvasható ki, maga a szobor pedig igényes munkával készült kőfaragvány.



A gyűjtőtábor néhány résztvevője

(Fotó: BŐDI ERZSÉBET)

Álló sor (balról): Ujváry Zoltán, Zsámbok Tamás, Mikecz Ágnes; ülő sor (balról): Szabó László, Czakó Mária, H. Bathó Edit, Nagy Molnár Miklós, Jankovics Valéria

Szintén egyetemi hallgató, PILIPKÓ ERZSÉBET kérdezte ki a lakosokat az egyházi ünnepekhez fűződő szokásaikról. Egy érdekes kettőség hatását figyelte kiemelten. A magyar ajkú Méhiben ugyanis 1965 óta szlovák anyanyelvű pap szolgál. A lelkész irányítása alatt az egyházi szertartások szlovákul zajlanak, de a hívők magyarul válaszolnak, énekelnek, imádkoznak, gyónnak, a sír mellett a halottbúcsúztatót is magyarul mondják el. A kisgyermek, akik nem tudnak még szlovákul, mert otthon magyar anyanyelvükön beszélnek, elsőként szintén szlovák nyelven ismerkednek az iskolákban a kereszténységgel. BARTHA ELEK a különböző vallási felekezetekről készített egy általános képet. JANKOVICS VALÉRIA a települések hiedelemvilágára volt kíváncsi. Több történetet jegyzett le a kártyavető gömörhorkai tudósasszonyról, az emberi lelkeket megtestesítő állati alakokról, a boszorkányok ténykedéseiről. SZEGŐ KÁROLY gyűjtési tapasztalatai is ehhez a témakörhöz kapcsolódtak, mivel neki egy 50 éve látott világgjáró, hét nyelven beszélő tudós ember jövődöléseiről meséltek élénk fantáziával és mély meggyőződéssel a lakosok. VARGA ILDIKÓ az éneklés szerepét mérte fel és az ismert, gyakran énekelt dalok jegyzékét készítette el. Érdemes odafigyelni arra az előzetes tapasztalatára, mely szerint a legtöbb népdalt egy 68 éves juhász tudott elénekelni.

A juhászpásztor az egyedüli ember, aki még ma is nap mint nap énekel munkája közben. Ezt a szokását azzal a magvas mondással indokolta meg, hogy „a dalolás életem második legjobb része”.

A tárgyi kultúra köréből a díszítőművészet, a gazdálkodás, az élelmiszerfogyasztás, a már említett építészeti hagyományos jellemzőit vizsgáltuk ezúttal.

MIKECZ ÁGNESnek kb. 25—30 motívumcsoportot sikerült dokumentálnia. Már ezek alapján kirajzolódott a századfordulót követő évtizedek ízlésvilága, amely eléggé egyöntetűen differenciálódott ahhoz, hogy korszakolni lehessen. KOTICS JÓZSEF nagyon értékes megfigyeléseket tett a mezőgazdasági tevékenységek jelenlegi formájáról, a paraszti üzemek összetevőiről. NAGY MOLNÁR MIKLÓS Tornalja, Királyi és Méhi településen kívüli kapcsolatait vizsgálta mikro- és makroregionális viszonyban. A hagyományos táplálkozási kultúráról nem nehéz kialakítani egy általános képet, de a részletek megismerése már időigényes megfigyelést igényel. Ezt a feladatot jómagam vállaltam, s ezúttal az ünnepi és egyéb alkalmakhoz kötődő ételekről készítettem leltárt. A gyűjtőtábort elkísérte BATHÓ EDIT, akitől esténként népdalokat és népi tánclépéseket tanultunk a helyi lakosokkal közösen.

Végezetül meg kell jegyezni, hogy mindannyian jókora tisztelettel gondolunk vissza a helybeliekre, kik önzetlenül segítettek munkánkban és az egy hét alatt olyan eredményesen együttműködtek velünk, hogy a gyűjtőtábor minden résztvevője — azok is, akik először végeztek néprajzi gyűjtést, és azok is, akik már sokadik alkalommal teljesítették feladatukat — gazdag ismeretanyaggal, kellemes élménnyel búcsúzott el Tornaljától és környékétől. A sikeres gyűjtőmunkához SCHWARZ ÁRPÁD és KOSZTÚR TIBOR polgármesterek is mindennemű segítséget megadtak, akiknek a többi helybeli társukkal együtt ezúttal is köszönettel tartozunk.

BÓDI ERZSÉBET



Songye zenészek
(Fotó: TORDAY EMIL. Magyar Földrajzi Múzeum, Érd)

KÜLFÖLDI TANULMÁNYUTAK, EXPEDÍCIÓK

Ösztöndíjjal Bajorországban

1991 októberétől elnyertem a Bajor Kultuszminisztérium egyéves ösztöndíját. A pályázat fő kritériuma az volt, hogy a pályázó bajorországi tevékenysége során a bajor és a magyar kultúra kapcsolatával összefüggő témakörben kutasson. Ily módon lehetett pályázni a Magyarországról a II. világháború után Bajorországba kitelepített németek kultúrájának kutatására is ezen ösztöndíj keretében.

A megkészt kiutazásom után, sajnos még hónapokig lakhatási gondokkal és nem várt bürokratikus nehézségekkel kellett küzdenem. (Szállítás, ösztöndíj kézhezkapása, tartózkodási engedély, biztosítások, orvosi vizsgálatok, bejelentkezés stb.) A müncheni Néprajzi Intézet azonban rendkívül szívélyesen fogadott és minden munkafeltételt biztosított számomra.

Munkám megkezdésekor először azt próbáltam meg kideríteni, hogy milyen ungarndeutsch közösségek léteznek Bajorországban. Felvettem a kapcsolatot a Landsmannschaft der Deutschen aus Ungarn, a Haus des Deutschen Ostens és a müncheni Magyar Intézet dolgozóival, valamint számos ungarndeutsch származású kutatóval. A könyvtári tájékoztató és az imént említett intézetek szakembereivel való személyes beszélgetések alapján kiderült, hogy Bajorországban többen élő ungarndeutsch közösségek nincsenek. Noha köztudott volt, hogy a kitelepített több mint 200 000 magyarországi német zöme Baden-Württembergben lakik, ezért meglepett, hogy Bajorországban egyedül egy Geretsried nevű városkában él számottevő ungarndeutsch közösség. Ők majdnem száz százalékig a dunán-túli Pusttavámról származnak.

A bajorországi ungarndeutschok száma napjainkban 30–40 000 körül becsülhető. Ez a hozzávetőleges szám lehet, hogy hamis, mert főleg a kitelepítés után született generációk már jórészt bajornak vallják magukat.

Egyébként a nehezen hozzáférhető statisztika szerint csak az állapítható meg biztosan, hogy összesen 103 település fogadott be Bajorországban számottevő ungarndeutsch családot 1948-ig. Azóta természetesen rengeteg társadalmi mozgás volt, nem is beszélve a nagyfokú asszimilációról, tehát ez az adat is csak távoli tájékoztódásra használható. Mivel sokszor az egy településre telepített ungarndeutschok Magyarország egészen különböző tájairól kerültek össze, a nagyarányú szétszóródottság gyors asszimilációhoz vezetett.

E tények ismeretében az a kutatási cél vezérelt, hogy megpróbáljam azoknak a tárgyi és szellemi kultúrelemeknek a felgyűjtését, amelyek a hagyományos ungarndeutsch kultúrával kapcsolatosak. E hagyományos kultúrát egy 300 éves Kárpát-medencei magyar–német együttélés formálta. A magukkal hozott szokás- és viselkedéskultúra, valamint a tárgyi kultúra változásainak vizsgálatán keresztül megkíséreltem e hanyattatott sorsú közösség identitásváltozásának folyamatát nyomon követni és a változás okait kideríteni.

Tekintve az ungarndeutschok nagyarányú szétszóródását, terepmunkát csak Geretsriedben végeztem, ahol kb. 1000 fő a zömmel pusttavámi eredetű magyarországi németek száma. A szétszóródva élő többi családnak több mint 300 kérdőívet postáztam Bajorország egész területére kiterjedően. Azért csak ennyit, mert a címeik félig-meddig titkosak, ezért meglehetősen nehéz beszerezni azokat. A kiküldött kérdőívekre mintegy 100

válasz érkezett. A kérdőív a következő témaköröket foglalta magába: identitás, külső és belső kapcsolatok, táplálkozás, közösségi ünnepek és ünnepi viselet, zene, emléktárgyak az óhazából. Ugyanezeket a témaköröket a középpontba helyezve végeztem többször többhetes terepmunkát Geretsriedben, a pusztavámi németek körében. Igyekeztem minden közösségi ünnepükön részt venni. Különös hangsúlyt helyeztem a különböző generációk, nemek, foglalkozásúak és felekezettűek köreiben az identitásváltozás és annak okainak kitépítésére, hiszen sokszor ugyanaból a közösségből származó emberek svábnak, németnek, magyarországi németnek, magyarnak (!), bajornak, vagy allgauinak vallják magukat.

Összevetve a kérdőívre kapott választ a terepmunka tapasztalataival summásan megállapítható, hogy a Geretsriedben élő pusztavámiak ragaszkodása magyarországi német identitásukhoz, hagyományaikhoz erős és jóval nagyobb fokú, mint a Bajorországban szétszóródva élő ungarndeutsch családoké. A kutatás eredményeit publikációkban kísérem meg összefoglalni.



A pusztavámi németek által 1992 tavaszán állított májusfa Geretsried főterén
(Fotó: BALOGH BALÁZS)

BALOGH BALÁZS

A magyar—mongol nyelvjárás és népi kultúra kutató expedíciók

Az 1991 nyarán indult kutatómunka második évéhez érkezünk 1992 nyarán. Célunk részen az 1991-ben már megkezdett anyaggyűjtés folytatása, kiegészítése, s új területek feltérképezése az eljövendő évek kutatóútjaihoz.

A terepmunkában 1991-ben SÁRKÖZI ALICE, BETHLENFALVY GÉZA (MTA Altajisztikai Kutatócsoport), BIRTALAN ÁGNES (ELTE, Belső-Ázsiai Tanszék) vett részt DZS. COLOO, a Mongol Akadémia Nyelvtudományi Intézetének munkatársa kíséretében, 1991-ben a nyugat-mongóliai Altaj hegységben nomadizáló dzahcsinokat, urjanhajokat, őltöket kerestük

fel. Több, mint 30 kazettányi hanganyagot gyűjtöttünk az említett népcsoportoknál, elsősorban folklórszövegeket (népszokások, a szokásokhoz fűződő népköltészet, népi vallásosság, hiedelemvilág), melyek túl azon, hogy értékes néprajzi anyagot tartalmaznak, a nyelvi—nyelvjárási elemzéshez is megfelelőek. Sikerült tetemes mennyiségű, elsősorban buddhista kéziratot lefotózni, melyek között számos ojrát és tibeti nyelvű ún. *sang* (áldozati „ima”, melyet a hegyek, vizek, fák, áldozati állatok¹ stb. szellemeihez intéznek, hogy kiengeszteljék őket) is volt. A 1991-es út egyik érdekes felfedezése egy dzahcsin népi énekmondó, név szerint BAJARMAGNAJ volt, akitől számos eddig ismeretlen hagyományt, népköltési szöveget sikerült hangszalagra rögzítenünk.

Példaként említenék egy rövid *yörääi* azaz áldásszöveget:

Beriin yörääi

Örkäär tusduk naran
Üüdäär oraad irlää;
Ama bülü nemekdlää
ürü küüküd ündüs
udum uksaa zaljalaa.

Menyköszöntő áldás

A füstnyíláson betűző nap
Ajtónkon át betért hozzánk;
Családunk új taggal bővült
magzataink, fiaink
utódaink sokasítja.

BAJARMAGNAJtól gyűjtöttünk egy olyan rövid hőseposzt, amelyet addig még nem publikáltak, a címe *Üülen Tiw* „Fehő Világ” (ez a főhős vitéz neve).² BAJARMAGNAJ anyagát külön kötetben kívánjuk megjelentetni valószínűleg 1993-ban.

1991-ben tetemes mennyiségű felételt készítettünk nyelvjárási kérdőívünkkel, melynek célja majdan egy egytetemes rendszerű mongol nyelvi—nyelvjárási atlasz elkészítése.




1992-ben kettős céllal indultunk útnak. Szerettük volna a múlt évi terepet (Altaj hegység, Hovd megye, dzahcsin, ölt, urjanhaj járások) ismét bejárni, a már megismert családoknál gyűjteni, másodsorban pedig újabb területeket (mjangat, dörböt népesség, Hovd és Uvs megye) a munkánkba bevonni. Ez év nyarán HAJNAL LÁSZLÓ (MTA Altajisztikai Kcs.) és BIRTALAN ÁGNES vett részt néhány önköltséges diákja kíséretében. Sajnos már előzőleg értesültünk néhány idősebb ojrát barátunk haláláról (hárman is elmentek, köztük az említett BAJARMAGNAJ, akinek csodálatos énekeiből, bölcs történeteiből sikerül valamit örökölni hagynunk mindenki okulására) és ez a terveink módosítására késztetett. Őt és urjanhaj területen gyűjtöttünk, elsősorban az életciklushoz kapcsolódó hagyományokat, a szokások népköltészetét, ami a nyelvi kutatások alapjául is szolgál. A születéstől a temetésig sokféle hagyomány szövi át a mongol ember-k életét, közülük az egyik legérdekesebbet emelném ki, a hajvágás szokását, ahogy az ojrátok mondják *küükdiin daak awax*, „a gyermek (még olló nem érte) haját venni”. Ez a szokás a gyermek életét óvó hagyományokhoz tartozik. Az első hajvágásra a gyermek harmadik és hatodik életéve közt kerül sor. Az ojrátok között voltak családok, ahol mindig a gyermek ötödik évében került rá sor, s voltak családok ahol nem volt ennyire erős a megkötés.

1 Az áldozati állaton itt az ún. *setertei mal* fogalmat kell érteni, ami azt jelenti, hogy egy-egy többnyire fehér színű jószágot kiválasztanak, szentelt szalagokkal felékesítik, s azt többé levágni, megülni nem lehet.

2 Azóta megjelent Mongóliában egy változat, de ez is eltérő az általunk gyűjtött szövegtől: *Üxeşgüi Üülen Tiw baatar* („Halhatatlan Fehő Világ vitéz”). B. KATUU, *Torguud jaxčin ardiin tuul, ülger*. Xowd 1991. 130—136.



HÖVSZÖGÖL HEGYE
(DARHATOK)

-  Rinocuncheumb
-  Ulain Ué
-  Bajandziirk



A nertentás helye a samán jurtájában



Kiéggett lapockacsont



Áldozati kőrakás, oboo
(Bajanhongor megye, 1992)



Baljir sámánnő birkalapockából jósol, bal kezében az olvasóját tartja
(Hövszögöl megye, Bajandzűrh járás, 1992)



Kilencliyukú áldozó kanál
(Hovd megye, Manhan járás, dzahcsinok,
1991)



Farkasűző bálvány
(Arhangaj megye,
1992)

A gyermek hajvágásának pontos időpontját a szerzetesek, a lámák határozzák meg, a tizekettes állatciklust alapul véve. Asztrológiai ismereteik alapján kiszámítják, hogy a születés idejéhez melyik nap és óra illik.³

Pontosan meghatározott egyes közösségekben, hogy aki az első tincset vágja a gyermek hajából, az a gyermekkel azonos évben szülessen, s a család idősebb nemzedékéhez tartozzon, 48, 60, 72 évvel idősebb legyen nála. Hajvágáskor az olló körbejár, mindenki (még a nem rég nyírt gyermekek is) nyír egy kicsit a gyermek fejről, s mindenki mond egy kis áldásszöveget is hozzá. A kisebbek egyszerűen csak annyit mondanak: *Juun nas-laarai, öndör bolooroi!* „Száz évig élj, magasra nőj!” A gyermeket mindenki meg is ajándékozza egy-egy növendékállattal, vagy aprósággal: édességgel, pénzzel. Többféle szokás létezik, hogy milyen formájúra hagyják a fürtöket. Az urjanhajoknál általában oldalt, vagy középen hagynak egy-két eredeti hosszúságú hajtincset.

1992-ben sok adatot sikerült gyűjtenünk az *oboo*-szentelés⁴ szertartásáról, az *obook* típusairól. A mjangatoknál elmeséltek egy történetet, mely ez évben történt: néhány szeren-

3 Nemcsak az éveknek, de a napoknak, óráknak is megvan a saját zodiákus jelük. A tizenkét éves állatciklus a mongoloknál a patkánnyal kezdődik (patkány, ökör, tigris, nyúl, sárkány, kígyó, ló, juh, majom, tyúk, kutya, dísznő), és az állatok nemével, színevel, elemével is (föld, víz, levegő, tűz, fa) váltakozik.

4 Az *oboo*, áldozati kő-, vagy farakás, melynek két fő típusa van: a) a nemzetiégi *oboo* (mely gyakran titkos helyen épül, nők általában nem közelíthetik meg; az Új Hold, azaz a Fehér Hónap [Cayaan sar] ünnepén tartják a legnagyobb szabású szertartást); b) az utak mentén, nehezen járható hágóknál emelt kőhalmok (minden utas rádob egy követ, vagy elhelyezheti egy-egy értékesnek tartott tárgyát, fehér ételt stb.).

cséltlen esetet a lámák azzal magyaráztak, hogy a nemzetségi *oboot* beszennyezték. Mikor a szerzetesek odavonultak megtisztítani, női hajszájakat találtak rajta — pedig ehhez az áldozati halomhoz nők nem közelíthettek. A kőrákás minden egyes követ megtisztították, s újra emelték.

Uvsv megye Hjargasz járásában találkoztunk YAMANÄÄ CULUUN (51 éves) sámánnővel, akivel a tevékenységéről beszélgettünk. Az asszony örökölte a sámánságot, családjában bárki sámán lehet. Anyja, nagybátyja, miként ő is, híres gyógyítók voltak. A sámánasszony három varázsfórmulát használ a gyógyításhoz, melynek töredékesen érthető szövegében néhány szanszkrit (tehát lamaista eredetű) istenség nevét lehet felfedezni, pl. Mahakalaét. A révüléshez 108 szemes olvasót, sámántükört és szalagokból, fémcsőrgökből, selyemkígyókból, famadárból álló *ongon*⁵ használ. A gyógyításhoz gyógyfőzeteket is alkalmaz.

Hövszögöl megye Bajandzürh járásában TUWÄÄNÄÄ BALJIR (81 éves) sámánasszonynál gyűjtöttünk, elsősorban az ő jóstevékenységéről. Jósláshoz birka jobb oldali lapockáját használja, melyet borókaőrleménnyel együtt a jurta közepén égő tűzbe helyez, s a csonton jelentkező koromfoltokból, repedésekből következtet a kérdésekre, melyeket jóslást kérők sottognak el előzetesen a lapocka mélyedésébe.

Íme csak néhány kiragadott adat a két év alatt felvett közel száz kazettányi hanganyagból. A Mongóliában ma is élő nomád hagyományok kutatása, nemcsak az egyetemes kultúrtörténetet gazdagítja, hanem közelebb visz bennünket önmagunk megismeréséhez is.

BIRTALAN ÁGNES
ELTE, Belső-Ázsiai Tanszék



5 *Ongon* „védőszellem és ennek ábrázolása”. A szó eredetileg *tisztát, eredendőt* jelent.

TUDOMÁNYOS RENDEZVÉNYEK, KONFERENCIÁK

Tokaj-hegyalja szőleje és bora

1992. január 22-én Vince napján rendezte meg a Mezőgazdasági Múzeum, a MAE Agrártörténeti Társaság, a Földművelésügyi Minisztérium, a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Társadalomtudományi Tanszéke, Borászati Tanszéke, a Szőlőtermesztési Tanszéke, a Györfly István Néprajzi Egyesület, valamint a Tokaj-hegyaljai Állami Gazdasági Borkombinát közös szakmai rendezvényét a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem dísztermében.

A szakmai nap megrendezésére az adta az alkalmat, hogy 1991 végén jelent meg BALASSA IVÁN újabb nagylélegzetű monográfiája, ezúttal a tokaj-hegyaljai szőlőművelésről és a borászatról. A kötet érdekessége, hogy jóakaró mecénásként a könyvet a Kombinát jelentette meg, értékesítéséről is gondoskodva. Ez a szoros együttműködés tette lehetővé, hogy a terjedelmes könyv számtalan képpel, ábrával is igen esztétikus kivitelben viszonylag gyorsan megjelenhetett. Bár a könyvet több sajtóbemutatón is bemutatták, értékelték, mégis az első fővárosi könyvpremierre és ezzel egybekötött szakmai napra a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetemen került sor.

CSÁKI LAJOS, a Társadalomtudományi Tanszék vezetője, megnyitó szavai után meleg szeretettel köszöntötte a 75. évébe lépő BALASSA IVÁNT, aki a könyv elkészülésének — ma már nyugodtan mondhatjuk — tudománytörténeti háttéréről beszélt. A *Tokaj-hegyalja szőleje és bora* az a könyv, amely majd egy negyed évszázad kutatásának, gyűjtésének a kikristályosodott eredménye. Pedig, ha meggondoljuk, a monográfia így is csak a jéghegy csúcsának számít. A szerző rövid ismertetése után OROSZ ISTVÁN, a KLTE professzora, egyben egykori mádi vincellérgyerek, foglalta össze, mit is jelentett a szőlő és a bor Hegyalja életében a XVII—XIX. században. A nagyon hangulatos, egyéni visszaemlékezésekkel fűszerezett tudományos kiselőadás nagy sikert aratott a 150—170 főnyi hallgatóság között.

UJVÁRY ZOLTÁN professzor, a KLTE Néprajzi Tanszékének vezetője rendkívüli adat-és szempontgazdag előadásában Hegyalja szellemi-történeti—kultúrtörténeti és néprajzi (folklor) hagyományait mutatta be. Mindhárom nagysikerű és közönségsiker aratott előadásának presztízs-értéke volt a Kertészeti Egyetemen, ahol a rendezők a könyv bemutatása mellett azt akarták érzékeltetni, hogy minőségi termelést, több évszázados kifinomult minőségre törekvő munka előzött meg.

A szakmai nap második, nem kevésbé érdekes részében BACSÓ ANDRÁS és AY MAR DE BAILLENX számolt be a hegyaljai privatizációs befektetések eddigi eredményeiről. A fiatalos és energikus vezérigazgató szólt azokról a nehézségekről is, amiket nap mint nap hallunk a rádióból—televízióból, a nagymértékű munkanélküliségről és a tőkeszegénységről. Az első külföldi befektető, a Tokaj—Hétszőlő Rt. igazgatóságának elnöke szorgalmazta a külföldi tőkebefektetéseket.

A nagysikerű szakmai napot, amelynek fővédnöke KUPA MIHÁLY pénzügyminiszter volt, egy emlékezetes borkóstoló zárta, amikor is a jelenlevő szerencsések fél évszázad kiváló tokaji évjárataiból kóstolgathattak és újrakóstolhattak. Ez a borkóstoló nemcsak a fennkölt íz—zamat, bukéanyagok tobzódó özöne miatt lehetett emlékezetes, hanem egyben

emlékezetessé tette azt a 25 évet, amelynek emberi szorgalma eredményeként megszületett BALASSA IVÁN monográfiája.

A szép emlékü szakmai napot a Kombinát termékeinek bemutatója és egy kis, öt vitrinből álló kamarakiállítás tette színesebbé. A kiállításon korabeli hegyaljai szőlészeti—borászati tárgyak, eszközök, szaklapok, szakkönyvek egészítették ki az előadásokban felrajzolt egykori tokaj—hegyaljai képet. A kiállítás egyik fénypontja volt az a tokaji 1866-os évjáratú bor, amit a 90 éves LIPPOCZY NORBERT ajándékozott a magyar borkedvelőknek.

Az emlékezetes és szép szakmai napot, a kiállítást az Egyetem részéről DEÁKY ZITA tudományos munkatárs és CSOMA ZSIGMOND muzeológus, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum tudományos főmunkatársa rendezte.

CSOMA ZSIGMOND

Martin György emlékülés

Az MTA Zenetudományi Intézet Kodály Terme adott otthont a MARTIN GYÖRGY 60. születésnapja tiszteletére rendezett emlékülésnek 1992. február 8-án, a február 5-éhez, a tényleges születésnaphoz legközelebb eső szombaton.

A korábbi hasonló jellegű előadássorozatokhoz képest ennek kezdetére nagy érdeklődés mellett került sor. Az elnöki tisztet VARGYAS LAJOS — MARTIN GYÖRGY egykori tanára — töltötte be.

Igaz ugyan, hogy az előadók legnagyobb részét magyarországiak voltak — különböző okok miatt nem tudtak részt venni a moszkvai (MARIJA ZSORNICKAJA), a szófiai (ANNA ILIJEVA) és a varsói (GRAZINA DABROWSKA) meghívottak —, de az emlékülés megőrizte nemzetközi jellegét.

Az elhangzott előadások MARTIN GYÖRGY szellemiségéhez többé-kevésbé kapcsolódtak — ha csak közvetve is —, minthogy kárpát-medencei tánc és/vagy zenei vonatkozása mindegyiknek volt.

Az előadássorozatot ANCA GIURCHESCU *A tánc szimbólum, mint a kommunikáció eszköze* c. elméleti fejtegetése nyitotta meg. Ebben új vizsgálati lehetőségként a néptáncok megvalósulása során létrejehető szociális viszonylatokról, valamint ezek elemzésénél a kommunikációelméleti megközelítésből adódó szempontok érvényesítésének szükségességéről hallhattak a jelenlevők.

PESOVÁR ERNŐ *Epilógus a kőrtánc-monográfiához* c. előadásában azt az összefüggést állította még szélesebb megvilágításba, amely a kárpát-medencei kőrtáncok közös történeti gyökereit és európai beágyazottságát példázza. Tánc történeti mondandóját történeti adatokkal, leírásokkal és költészetből vett példákkal tette lírai hangulatúvá.

STANISLAV DÚZEK *Szlovák farsangi táncok* cím alatt aprólékosan ismertetett egy nyugat-szlovákiai farsangi, legénycsapat által házról-házra járt szokást. Bár az előadó ezt nem hangsúlyozta, ez a szokás mind a körverbunk-hagyománnyal, mind a hétfalusi csángók *boricájával*, mind pedig számos más, többnyire a téli napfordulóhoz kapcsolódó európai szokással rokonságot mutat.

ANDRÁSFALVY BERTALAN az 1950-es és 60-as évek néptáncgyűtéseit elevenítette föl, amelyeket legtöbbször MARTIN GYÖRGY-vel és PESOVÁR FERENCCEL közösen bonyolítottak le. A Magyarországon és Romániában történt gyűjtések élményszerű fölidézése

után az első közös erdélyi gyűjtőutak néma táncfilmjeiből készült videóösszeállítást láthatunk. Ezek készítésekor — 1961—62-ben — az előkészítési és a szervezési munkában KALLÓS ZOLTÁN oroszánrészt vállalt.

SÁROSI BÁLINT *Verbunkosok, csárdások, indulók* címmel különböző hangszeres és zenekari példákkal illusztrált előadásában arról szólt, hogy egy-egy motívum, vagy régies játéktechnikai elem hogyan élhet tovább a dallamvilág tekintetében pregnánsabban érzékelhető stílus- és lízsváltozás ellenére is.

PAKSA KATALIN *A néptánc dallamalakító szerepéről* című értekezésében — részben MARTIN GYÖRGY kutatásait folytatva — azt vizsgálta, miként befolyásolják a különböző táncok a hozzájuk tartozó zenekíséretet. Illusztrációképpen számos vokális és hangszeres változatát hallhattuk a KODÁLY nyomán „Jaj de szépen cseng a lapi” (Pt.: 306.) szövegkezdettel — Kalotaszegtől Székelyföldre — ismeretes dallamnak.

VOIGT VILMOS a korábbi előadóknál közvetlenebbül kapcsolódott a születésnaphoz *Martin György és a magyar folklórisztikai iskola* c. előadásával. Szinte dokumentumértékű hitelességgel eleventtette föl azokat a kiadványelképzeléseket, amelyeket MARTINnal egyetértésben a Magyar Népköltési Gyűjtemény folytatásául terveztek. Csak sajnálhatjuk, hogy alig jelent meg valami az akkor — 9—10 évvel ezelőtt — elképzelték közül (ami mégis, az sem a sorozat részeként). A későbbiekben szót ejtett még MARTINnak azokról az utolsó éveiben frott összegzéseiről, amelyek nem csupán a táncsal közvetlenül foglalkozók számára jelentenek tanulságos olvasmányt.

HOFER TAMÁS *A magyar népi kultúra történeti rétegei és európai helyzete Martin György táncutatásainak fényében* c. előadásával részben kapcsolódott az előző előadó utolsó gondolataihoz, azzal a kiegészítéssel, hogy MARTIN posztumusz munkáira is kiterjesztette elemzését. Ezek — közvetlen tárgyuktól függetlenül — széles látókörrel, az európai nemzeti törekvések történelmi—társadalmi folyamatának kiterjedt ismeretéről tanuskodnak. Éppen ezek magyarázzák utolsó összegzéseinek nemzetek fölötti szemléletű formába öntését.

HÉRA ISTVÁNNÉ MARTIN GYÖRGY és a táncfolklórizmus különböző ágai közötti kapcsolatról beszélt. Szólt arról, hogy MARTIN mennyire fontosnak tartotta az érdeklődést mutató táncosokkal való — szellemi gyarapodásukat elősegítő — törődést. Kiemelte mind a zene, mind a tánc terén kifejtett inspiratív szerepét a világszerte magyar modellként ismert táncházmozgalom kialakulásában és megerősödésében.

Utolsó előadóként FELFÖLDI LÁSZLÓ lépett a közönség elé *A néptáncok funkcionális és tartalmi kérdései a hazai kutatásban* c. előadásával. Kutatótörténeti áttekintésbe ágyazottan ecsetelte a funció és a tartalom értelmezésében tapasztalható — a kutatási szemlélet fejlődését is tükröző — időbeli változásokat. Ennek a folyamatnak a végeredményeként alakult ki — jelentős részben éppen MARTIN GYÖRGY tudományos tevékenysége nyomán — a többrétű jelentéstartalom mindkét kategória esetében.

Az emlékülés zárómomentumaként a Martin György Alapítvány 1991. évi pályázatán díjakat nyert pályamunkákat sorolta föl PÁLFY GYULA, az alapítvány Szakmai Bizottságának titkára.

Szimpózium a hazai nemzetiségek anyanyelvű néprajzi kiadványsorozatairól

Békéscsaba, 1992. március 13—14.

Ez év március közepén Békéscsabán rendezték az Oriens 92. I. Kelet-Európai Kultúrbörzét, melynek keretében került sor arra a kétnapos tanácskozásra, amelyen az 1975-ben indított anyanyelvű nemzetiségi néprajzi sorozatok eddigi köteteinek tudományos és nemzetiségpolitikai szempontú értékelését végezték, ill. megvitaták a fennmaradásuk, további megjelenésük lehetőségeit.

A szimpóziumon — melyet 1992. március 13—14-én a Városháza impozáns dísztermében tartottak — a kiadványsorozatok szerkesztői, szerzői, valamint az illetékes állami szervek, nemzetiségi szövetségek, intézmények képviselői vettek részt. Az érdeklődés meghaladta a vártat, a tervezett 30—35 résztvevő helyett 45-en jelentek meg. Képviselettel magát a Grizhipe Cigány Néprajzi és Nyelvmívelő Egyesület is, mely szintén be kíván kapcsolódni az anyanyelven megjelenő nemzetiségi néprajzi kötetek sorába.

A szimpóziumot GOLDMANN GYÖRGY, a megyei jogú városi önkormányzat kulturális bizottságának elnöke üdvözölte. Megnyitót BALASSA IVÁN, a néprajztudomány doktora, a sorozatok alapító főszerkesztője mondott.

UJVÁRY ZOLTÁN, a néprajztudomány doktora, tanszékvezető egyetemi tanár, a kiadványsorozatok jelenlegi főszerkesztője a magyarországi nemzetiségi néprajzi kutatásnak a kezdetektől napjainkig terjedő három korszakát méltatta a publikációk alapján. MANHERZ KÁROLY kandidátus, a Magyarországi Németek Szövetsége elnöke, a német nyelvű sorozat szerkesztője *Néprajzkutatás a hazai németek néprajzi kiadványai tükrében* címmel tartott előadást. A magyarországi románok kötet sorozatának tartalmi és technikai kérdéseit elemezte NAGYNÉ MARTYN EMÍLIA muzeológus, a román nyelvű sorozat szerkesztője. Az anyanyelvű néprajzi kiadványsorozatnak a hazai szlovákok néprajzkutatásában való helyére és jelentőségére mutatott rá GYIVICSÁN ANNA kandidátus, a szlovák nyelvű sorozat jelenlegi szerkesztője. KISS MÁRIA kandidátus, a délszláv sorozat korábbi szerkesztőjének az előadása a sorozat kötetekben megjelent horvát, szerb, szlovén tanulmányokat értékelte.

A magas színvonalú előadások után KÁRPÁTHY GYULA, FARKAS ISTVÁN és ROS-TÁS FARKAS GYÖRGY, a Grizhipe tisztségviselői fejtették ki véleményüket a cigány néprajzi kutatás állapotáról és jövőjéről, s tolmácsolták a kiadásra vonatkozó szándékukat.

Másnap *Jelen és jövő (A továbbhaladás útjainak megvitatása az ajánlatok elfogadása)* összesített címmel vitaüléssel folytatta a munkáját a szimpózium. Vitavezető EPERJESSY ERNŐ, a MNT Nemzetiségi Szakosztályának elnöke volt. A nagyszámú hozzászóló révén (UJVÁRY ZOLTÁN, ZSILÁK MÁRIA, LAMI ISTVÁN, BARNA GÁBOR, VIGA GYULA, GYIVICSÁN ANNA, NÉMETH ZOLTÁN, SAROSÁCZ GYÖRGY, PÁLL ISTVÁN, CSOBAI LÁSZLÓNÉ, SZ. KISS JÁNOS, GRIN IGOR, ILLYÉS JÓZSEFNÉ, KRUPA ANDRÁS, KÁRPÁTHY GYULA, EPERJESSY ERNŐ) rendkívül élénk, tárgyias, bár helyenként szenvedélyes vita bontakozott ki. Élesen bírálták a Tankönyvkiadó nemzetiségi szerkesztőségének bürokratikusságát, néha egyenesen diszkriminatív tevékenységét. A nemzetiségi szövetségek képviselői kifejezték óhajukat, hogy a jövőben a szerkesztés hozzájuk kerüljön. Bírálták a terjesztés nehézkes módját, s a szerzőkkel való bánásmódot is. Felmerültek fordítási gondok is. Többen javasolták, hogy az egyes nemzetiségi nyelven megjelenő kötetek egyik szerkesztője

nemzetiségi néprajzi szakember, a másik lehetőleg a szövetségek delegáltja legyen, aki egyúttal nyelvi lektor is.

Számos javaslat hangzott el a kötetsorozatok megmentésének a módjaira is. Végül a szimpózium KRUPA ANDRÁS javaslatát fogadta el, mégpedig egyhangú szavazással, külön-külön döntve a részjavaslatokról. Eszerint a szimpózium egységesen ajánlja a Művelődési és Közoktatási Minisztériumnak: 1. 1992. január 1-től visszamenőleg vonja meg a Tankönyvkiadó Vállalattól az anyanyelvű nemzetiségi néprajzi kötetsorozat kiadási jogát; 2. a minisztérium e kiadványsorozat költségvetési támogatását a Magyar Néprajzi Társaságnak utalja át, amely szakgaranciát biztosít ahhoz, hogy az illetékes szerkesztők teljes joggal, egyenrangúan, korlátozásmentesen, a nemzetiségük arányának megfelelően felhasználhassák az anyanyelvűkön kiadandó néprajzi kötetek céljára; 3. a biztosított összeget a jövőben csakis e néprajzi kötetsorozatra lehet fordítani, más célra nem használható fel.

Mivel az utóbbi években, különösen a legutolsó két esztendőben szinte mindegyik anyanyelvű nemzetiségi néprajzi sorozat kiadása elakadt, ha a minisztérium jóváhagyja a nemzetiségi néprajzi szakírók fenti ajánlását, lehetővé válik e sorozatok rendszeres megjelenítése és szakmai, nyelvi színvonalának biztosítása.

A szimpóziumot UJVÁRY ZOLTÁN szavai zárták.

A résztvevők a tanácskozás során jelen lehettek a kultúrborze más, néprajzi vonatkozású rendezvényein is, a nemzetközi nagy táncházon, az egyházi textiliák kiállításán, a kárpátaljai magyarok népművészeti vásárán, az evangélikus templomban tartott hangversenyen, valamint a nemzetközi színházi előadásokon, művészfilm-vetítéseken is.

KRUPA ANDRÁS
a szimpózium szervezője

Találkozás a szomszédokkal

Gondolatok egy tanácskozás után

Egy kis csapat gyűlt össze Pácinban, a bodrogi Kastélymúzeumban 1992. március 27-én, hogy megtárgyalja mind a magyarországi, mind a szlovákiai Bodrogköz helytörténeti és néprajzi kutatásának, a feltárt anyag publikálásának lehetőségeit.

Tulajdonképpen nem számítana ez olyan nagy dolognak, ha erre eddig legalább néhány sor lett volna lehetőség. Csakhogy majdnem háromnegyed évszázad telt el e terület kettéosztása óta, s csak most kerülhetett sor arra, hogy együttműködésünk körvonalai kezdjenek kibontakozni.

Közel voltunk egymáshoz, s mégis milyen messze! Terveztük ugyan néhányan többször is az együttműködést, de ez mostanái csak terv maradhatott.

Kicsiny csapat jött egyelőre össze. Jóformán csak azok vettek részt a tanácskozáson, akik eddig is foglalkoztak a Bodrogközzel, a Bodrogköz helytörténetével, néprajzával. Itt voltak Szlovákiából Nagykaposról, Királyhelmeccről, innen pedig Sátoraljaújhelyből, Sárospatakról, Miskolcraól, a Bodrogközből mindazok, akik eddig is szívesen és értően kutatták a Bodrogköz népeletét és írtak is erről.

Mit akarunk a jövőben? Rendszeressé tenni a kutatást, a gyűjtést, rendszeres publikációs lehetőséget teremteni, pályázatokat kiírni, mindkét oldal iskoláiban vetélkedőket szer-

vezni szülőföldismeretből. Megegyeztünk abban is, hogy tapasztalataink kicserélésére rendszeres találkozókat szervezünk, s e találkozók hol Magyarországon, hol Szlovákiában lesznek. És e találkozókon módot teremtünk arra is, hogy rangos előadók révén több hasznos ismerethez jussunk.

Ehhez a munkához most készítjük munkatervünket. Az igaz, hogy minden terv annyit ér, amennyi megvalósul belőle. Mi azonban bízunk abban, hogy a munkatervben kitűzött céljainkat meg tudjuk valósítani.

Miben bízunk még? Abban, hogy kis csapatunk bővülni fog. Abban, hogy támogatóink is lesznek. Abban, hogy megnyílik Bodrogeközben is a tervezett két határátkelő, s nem kell majd száz kilométereket utazni feleslegesen a célig.

Elindult egy kezdeményezés, mely ma még olyan, mint ama bibliai mustármag. Vajha később is e mustármag példájával élhetnénk, ha úgy terebélyesedne kezdeményezésünk, mint az említett mustármag! Reméljük. S reméljük azt is, hogy munkánkhoz támogatókat, mecénásokat is találunk, mint ahogy most is segítségünkre sietett a Csehszlovákiai Magyar Kulturális Alapítvány és a Bodrogeközi Kastélymúzeum Baráti Köre. Köszönet érte mindketőtöknek!

NAGY GÉZA

A Magyar Szemiotikai Társaság nemzetközi rendezvényei

1992. IV. 17—24.

Az 1990-ben megalakult Magyar Szemiotikai Társaság (melynek szellemi elődje a Magyar Tudományos Akadémia Szemiotikai Munkabizottsága volt) 1992 tavaszán Szombathelyen, ill. Velemben rendezte meg a 11. Finn—Magyar és ezzel egyidejűleg az 1. Észt—Magyar Szemiotikai Szimpóziumot, majd ezt követően a 3. Osztrák—Magyar Szemiotikai Kolloquiumot.

A kulturális folyamatok és jelenségek interdiszciplináris-szemiotikai elemzése és értelmezése tárgykörben folytatott tanácskozások célja az volt, hogy a kultúra különböző területein (irodalom, képzőművészet, zene, film, tánc stb.) létrehozott értékek részben elméleti megközelítésével, részben demonstratív analízisével feltárja mindazon törvényszerűségeket, melyek az alkotás, a továbbadás és a befogadás folyamatában hatnak. A magyar szemiotikai kutatások jellegzetes irányultsága következtében a programban jelentős szerepet kaptak az etnoszemiotikai kutatásokhoz kapcsolódó témák, a népi kultúra és műveltség szemiotikai szempontú vizsgálata.

A két szekció előadói ülésein, valamint a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán megtartott plenáris ülésen mintegy félszáz hazai és külföldi kutató, ill. érdeklődő vett részt.

A tanácskozások sokszínűségét jól példázzák az elhangzott előadások:

HANNU RIIKONEN: *In the Wake of Ulysses and the Argonauts. Notes on Finnish Travel-Books;*

DARÁNYI SÁNDOR—KOVÁCS GÉZA: *Computers detect the Hungarian „táltos” texts;*

ALTTI KUUSAMO: *Touring taste. Signs of taste in Travel-Books;*

SZÖLLŐSY-SEBESTYÉN ANDRÁS: *Signs in Different Models of Communication;*

VOIGT VILMOS: *Riddles Wisely Expounded;*

- KINCSES-KOVÁCS ÉVA: *Incriptions on Clothes*;
 HENRI BROOMS: *Lotman's Idea of the Self in New Light*;
 RAIMO VETIK: *Invariants in Semiotics*;
 SZARVAS ZSUZSA: *Symbol and identity (Head-covering of Jewish men)*;
 SZILÁGYI ISTVÁN: *Kreuzwege in West-Ungarn*;
 PUSZTAY JÁNOS: *Small Peoples — Important Cultures*;
 JEFF BERNARD: *Kultursemiotik. Ein Überblick*;
 PETER GRZYBEK: *Empirische Kultursemiotik am Beispiel der Sprichwortforschung*;
 TÓTH-LITOVKINA ANNA: *A Hungarian Paremiological Experiment*;
 FRIEDRICH LACHMAYER: *Demonstrativkultur als Integrations- und Differenzzeichen*;
 BALÁZS GÉZA: *Zur Semiotik der politischen Parolen in Ungarn*;
 MANFRED MOSER: *Das Zitat*;
 GLORIA WITHALM: *Intertextualität und Selbstreferenz in Film und Fernsehen*;
 GABRIELLA SCHUBERT: *Südosteuropäische Volkstrachten aus semiotischer Gesichtspunkt*;
 GABRIELLE JUTZ: *Film — Geschlechterdifferenz — Kulturelle Konstrukte*;
 VASVÁRI ZOLTÁN: *Fortune-Telling by Cards*;
 NORBERT BACHER-DOBLER: *Maschinentanz. Grundlagen und Analysebeispiele*;
 FELFÖLDI LÁSZLÓ: *Functional and Semantic Aspects in Hungarian Folk Dance Research*;
 SZVETEVSZKY ZSUZSA: *„Táltos” Texts*;
 WOLOSZ RÓBERT: *In Search for Phrases with Names*;
 TORSTEN MUCH: *Buddhistische Semantik im 7. Jhdt. n.u.Z.*;
 SZÉCHI GÁBOR: *Language and Intentionality*.

A plenáris üléshez kapcsolódóan könyvmutatóra is sor került. VOIGT VILMOS, a Magyar Szemiotikai Társaság elnöke ajánlotta a jelenlévők figyelmébe GRÁFIK IMRE *Jel és hagyomány, Etnozsemiotikai tanulmányok* (Debrecen, 1992) című kötetét.

A tanácskozások résztvevői gazdag kiegészítő programokban szerezhettek információkat Vas megye kulturális örökségéről. A Savaria Múzeumban VEREBÉLYI KINCŐSÖ vezetésével megtekintették a *Hímzések — A parasztház öltözetéből a Kárpát-medencében* című időszaki néprajzi kiállítást. GRÁFIK IMRE vezetésével meglátogatták a *Húsvéti játszót* a Vasi Múzeumfaluban, ahol a tavaszi ünnepkör egyes népszokásait, népzenei és néptánc műsort és a népművészeti vásár termékeit ismerhették meg. Tanulmányozták Szombathely római kori emlékeit, műemlékeit, megismerkedtek a dinamikus fejlődő várossal, s a Képtárban megtekintették a kortárs képzőművészeti gyűjteményt. Kirándulást tettek Kőszegre, s tanulmányozták a város történelmi emlékeit, műemlékeit.

A Magyar Szemiotikai Társaság még Szombathelyen elnökségi ülésen értékelte a nemzetközi tanácskozások legfontosabb eredményeit, javaslatot tett az elhangzott előadások publikálására és határozatot fogadott el a hasonló típusú rendezvények további előkészítésére.

Beszámoló

a Győrött rendezett regionális magyarságkutató konferenciáról

Az MTA Veszprémi Akadémiai Bizottságának (VEAB) Magyarságkutató Munkabizottsága, a győri Domus Hungarica Egyesület és a győri Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola regionális magyarságkutató (hungarológiai) konferenciát rendezett 1992. április 25—26-án Győrött.

A konferencia szervezői célként tűzték ki: találkozási és információs lehetőség biztosítása a térség (régio) magyarságkutatással foglalkozó intézményeinek és kutatóinak, feladatul határozták meg: a kutatások kezdeményezését, koordinálását, az eredmények összegzését, a kéziratok kiadásának előkészítését.

A kétnapos konferencián a hazai kutatókon kívül népes küldöttség vett részt Nyugat-Szlovákiából, de érkeztek kutatók Szlovéniából (Lendváról) és az ausztriai Burgenlandból is.

A konferenciát köszöntötte a győri és veszprémi köztársasági megbízott és a VEAB alelnöke.

Az első napon plenáris ülésre és könyvbemutatóra került sor a Domus Hungarica előadótermében. KISS GY. CSABA, a Közép-Európai Intézet igazgatója *Realitások és illúziók a határon túli magyarság kutatásában* címmel tartott figyelemkeltő előadást, amely lényegében az egész konferencia alaphangját is megadta. Fontosnak tartotta a fogalmak tisztázását, pl. a magyarság fogalmát, a kutatás pontos nevének meghatározását. Szerinte a hungarológia nem egy tudomány, hanem az összmagyarság kutatásával foglalkozó tudományok (határtudományok) összessége, ezért eredményesen csak úgy működhet, ha a tudományok művelői együttműködnek a kutatásban.

PECZE FERENC, a Hunyadi Szövetség képviselőjében a Magyar Kisebbségvédő Szervezetek Együttműködési Tanácsának munkájáról és a volt Jugoszlávia területén élő magyarság támogatásának lehetőségeiről tartott tájékoztatót. A felkért hozzászólók: KUN FERENC a Rákóczi Szövetség, SUMONYI ZOLTÁN a Batthyány Társaság, GALAMBOS FERENC IRENEUSZ a Burgenlandi Magyar Kultúregyesület, KERCSMÁR RÓZSA a Muravidéki Magyar Nemzetiségi Öngazgatási Közösség nevében ismertették szervezeteik magyarságkutatásra vonatkozó elképzeléseit.

A plenáris ülés további részében a kutatóhelyek vezetői, képviselői adtak tájékoztatót magyarságkutatással kapcsolatos tevékenységükről. Többek között előadást tartott: VARGA SÁNDOR a pozsonyi Nemzetiségi Dokumentációs Központ (NDC) kutatásairól, BARNÁ GÁBOR a Magyar Néprajzi Társaság főtítkára *A magyar néprajzkutatás és szervezetei a Kárpát-medencében* címmel, SUMONYI ZOLTÁN a Batthyány Társaság képviselőjében *A protestánsüldözések kezdete egy magyar ifjú szemével — Batthyány Boldizsár a francia király udvarában* címmel.

A plenáris ülés végén került bemutatásra BARSÍ ERNŐ népzene-kutatónak (az Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola magyarságkutató csoport tagjának) legújabb könyve, *Az alsóri Lisztné Ferber Mária és dalkincse* címmel. A kutatás a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola és a Burgenlandi Magyar Intézet támogatásával valósulhatott meg, a kiadás költségeit (részben) a Domus Hungarica vállalta magára és így az ő kiadásában jelenhetett meg. BARSÍ ERNŐ burgenlandi gyűjtéseit bemutató első könyve, a *Daloló Őrvidék* 1987-ben jelent meg a Burgenlandi Magyar Kultúregyesület kiadásában. Legújabb könyve a népzene újnak számító szociográfikus fel-

fogása szerint született. BARSÍ ERNŐTől azonban nem új ez a felfogás, hiszen az 1983-ban megjelent *A zene egy sályi pásztor életében* című munkája is ebben a szellemben íródott. E könyv (tanulmány) több, mint egy népzenei monográfia, a komplex magyarságtudatás szellemében készült. Erről BARSÍ ERNŐ így ír könyvének bevezetőjében: „Az alsóöri Lisztné Ferber Mária zenei világának vizsgálata zenei szempontokon túl más tanulságokat is ígért. Egy kisebbségi sorban élő asszony népdalkincsében a magyarságtudat fenntartásának egyik fontos eszközét is szemlélhetjük. Az a tény pedig, hogy apai ágon ez az asszony német ősoket is tarthat számon és mégis szenvedélyesen ragaszkodik magyarságához, még mást is bizonyít. A magyarság lényege elsődlegesen nem bizonyos ősoktól való leszármazásban keresendő, hanem egy népi kultúra élésében és a kultúrát hordozó néppel való sorsközösség vállalásában. Hiába vannak valakinek olyan ősei, akik évszázadokkal ezelőtt kiváltságokat érdemeltek ki a magyarság védelméért, szolgálataért, ha ő maga már ősei nyelvét sem akarja beszélni, és megszakít minden kapcsolatot ezzel az őseitől reá hagyományozott kultúrával. Nem érez, nem vállal sorsközösséget népével. Ám aki magáénak vall, életébe épít be egy kultúrát, melynek a nyelv, a népzene, a szokáshagyomány, irodalom, művészet és sok-sok más dolog szerves része, és vállalja is a sorsközösséget azzal a néppel, mely alkotója, hordozója ennek a kultúrának, annak életében nemcsak gazdag emberi tartalmat, hanem megtartó erőt is fog jelenteni az a kultúra.” (13–14. p.)

A hozzászólók közül egy jeles szlovákiai népzene kutató kétségbe vonta, megkérdőjelezte a néprajzi—népzenei kutatások értelmét, úgy fogalmazott, hogy „...mi haszna e kutatásoknak, ki értékeli? ...” Nos, erre jó cáfolat volt maga a könyv és annak sikeres fogadtatása. GALAMBOS FERENC IRENEUSZ (aki sok-sok funkciója mellett alsóöri plébános is) könyvbemutatója után győri óvodások és kisiskolások LISZT MARISKA nénitől gyűjtött dalokat, gyermekjátékokat mutattak be nagy közönséssikerrel. A szerző volt tanítványaiból alakult kórus is MARISKA nénitől gyűjtött népdalból adott elő egy szép csokrot, melynek zenei kíséretét a jeles győri zeneszerző HALMOS LÁSZLÓ írta. A bemutatón jelenlévő 83 éves MARISKA néni könnyeivel küszködve, meghatottan mondott köszönetet ezért a szép eseményért, mint mondotta: „életem legszebb napja volt a mai nap”. Ezzel a megjegyzésével a jelenlévők is egyetértettek.

Másnap az Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolán négy szekcióban folytatódott a munka. Legnépesebb a néprajzi szekció volt (19 fő vett rajta részt), melyet GRÁFIK IMRE, a Magyarságtudat Munkabizottság elnöke vezetett. Áttekintették a Szlovákiában, Burgenlandban, Szlovéniában és Horvátországban folyó néprajzi munkát, a folyamatban lévő kutatásokat, ismertetésre került PUSZTAINÉ MADAR ILONA és KERECSENYI EDIT legújabb kutatási eredménye, előadást tartottak még, illetve hozzászóláltak: LISZKAI JÓZSEFNÉ, SZANYI MÁRIA, ÁG TIBOR (Szlovákia), VARGA SÁNDOR, PIVAR ELLA (Szlovénia), BARSÍ ERNŐ, PONGRÁCZNÉ GAÁL ELVIRA (Magyarország).

Népes és eredményes volt a POLGÁR TIBOR (Domus Hungarica) vezette szociológia (identitástudat) szekció. Ez azért is öröndetes, mivel a volt szocialista országokban eddig — magyarországi kutatók közreműködésével — nem, vagy csak korlátozottan lehetett empirikus vizsgálatokat végezni, erre KISS GY. CSABA is utalt előző napi előadásában.

A győri kutatócsoport tagjai, IDEI MIKLÓS, TUNGLI GYULA, MOLNÁR ERNŐ, GESZTESI JÓZSEF beszámoltak a csallóközi Dióspatonyban végzett művelődésszociológiai vizsgálataikról, majd SZAKÁL GYULA (Domus Hungarica), a szlovákiai Hét című magyar nyelvű lap tartalomelemzésének tanulságairól szólt. Ezt követően hasznos eszmecsere alakult

ki a szekcióban az elhangzott előadásokról és a térség (régió) tudományos életéről, kutatási lehetőségekről. POLGÁR TIBOR vállalta — a Domus Hungarica nevében — a szociológiai kutatások koordinálását, melyben a magyarországi kutatókon kívül részt vennének a szlovákiai és szlovéniai kutatók is.

Kevesebb érdeklődőt vonzott a történelem (helytörténet) szekció, melynek vezetője TIMAFFY LÁSZLÓ volt. Hasonló volt az érdeklődés a nemzetiségi irodalom szekcióban, melyet KONCSOL LÁSZLÓ pozsonyi író vezetett. Vigaszul szolgáljon az a három szép írás, mellyel KONCSOL LÁSZLÓ, CSANDA GÁBOR és DUBA GYULA ajándékozott meg bennünket.

A szekciók munkájáról elmondhatjuk, hogy a néprajzi szekció népszerűsége és eredményessége arra enged következtetni, hogy a néprajz napjainkban is vonzó és eredményes mind a hazai, mind a határainkon túli magyar kutatók körében. A szociológiai szekció népszerűsége és eredményessége kellemes és reménykeltő meglepetés volt. Nyilván ez összefüggésben van a Közép-Európában végbement változásokkal. Úgy tűnik, hogy talán elhárultak az akadályok az empirikus kutatások előtt, lehetővé válhatnak mind a mikro-, mind a makrojellegű kutatások, elsősorban Szlovákiában és Szlovéniában. A meglévők mellett új kutatóműhelyek jöhetnek létre, melyek szorosan együttműködhetnek a magyarországi műhelyekkel.

Elgondolkoztató a történelmi és irodalmi szekció érdektelensége. Nyilván egy tanácskozás résztvevőinek létszámából nem lehet messzemenő következtetéseket levonni. Annyit azonban igen, hogy e két területre a jövőben nagyobb figyelmet kell fordítani, és jobban együtt kell működni a VEAB többi munkabizottságával.

A konferenciát mind a szervezők, mind a résztvevők eredményesnek minősítették. Úgy érezték, hogy elérte kitűzött célját: a kutatók megismerkedtek egymás kutatási területeivel, eredményeivel, megfogalmazták a jövő együttműködésének irányát.

A határainkon túli magyarság támogatását felvállaló szervezetek: Rákóczi Szövetség, Hunyadi Szövetség, Batthyány Társaság, Teleki Alapítvány képviselőinek jelenléte és biztatása talán a jövő kutatásainak anyagi alapjait is segítheti megalapozni.

IDEI MIKLÓS

Összefoglaló

a II. Nemzetközi Játékkártya Mini-Szimpozium eseményeiről

1. Az elmúlt év augusztusától a Budai Várban útnak indított *Játékkártyák Magyarországon (Válogatás budapesti és bécsi gyűjteményekből)* című vándorkiállítás Nyíregyháza, Debrecen, Tiszaújváros és Pécs után Sopronba érkezett, ahol 1992. május 8-án délután 4 órakor KRISTON VÍZI JÓZSEF nyitotta meg az újabb dunántúli bemutatót. Az ezt megelőzően felújított, elegáns Orsolya téri Lábás-ház kiállítótermében JÁNOSKA ANTAL gyűjtő (Dunapack Rt.) rendszerezésében a KÖRNYEI ATTILA és KÜCSÁN JÓZSEF vezette múzeumi kollektíva tette élvezhetővé a tablókön és tárlókba rendezett anyagot. A kecskeméti Szókraténusz Játékmúzeum törzsanagya (történeti és a Rodolfó-hagyaték), valamint a Soproni Múzeum „csemegéi” s ezúttal is JÁNOSKA ANTAL, meg a Piatnik-féle Bécsi Kártyagyár válogatott anyaga mellett ezúttal először volt látható a Sopronból elszármazott HORVÁTH

FERENC gyűjteményéből készült keresztmetszet. A helyszínen többnyelvű katalógus, képeslapok és mives kártyák (bridzs, rómi stb.) árusítása is folyt.

2. A kiállítás megnyitása egyben jeladás is volt a (péntek délután lévén, időben kissé eltolódott) játékkártya gyűjtők és kutatók második nemzetközi találkozására érkezettek számára. Miként 1991. márciusában Kecskeméten, úgy ismét körünkben köszönhetjük Miss SYLVIA MANNt, a nemzetközi szakmai szövetség alelnökét (Sussex, Anglia), valamint számos osztrák gyűjtőt. A hazai, de főként a jól szervezett külföldi kártyások zsúfolt programjait mi sem bizonyítja jobban, mint hogy ERNST R. RAGG, a Bécsi Kártyagyár igazgatója (maga is játékgyűjtő, szakíró) még pénteken koraeste továbbutazott. Nyitóelőadása, amit német és angol nyelven egyaránt megtartott(1), a játékkártyák által hordozott szociológiai és történelmi aspektusok mélységét villantotta fel, hiszen gyakorta tapasztalható e témakör búvárlóinál is a tematikus, egyébként izgalmas anyagközlés, — de többnyire csak „képes”-leíró jelleggel...

A beszámolóhoz csatolt program szerint, s jó hangulatban lezajlott mini-szimpózium sikerességét segítette TÓTH IMRE múzeumi népművelő és JAKAB PÉTER (angol—német nyelvű) idegenvezető szakmai, s egyáltalán nem „háttér”-munkája. (Pompás helyismerete, ifjú kora ellenére is már többéves gyakorlata és emberi habitusa alapján mindenkinek figyelmébe ajánlom JAKAB PÉTER úr szervezőkészségét. Címe: 9400 Sopron, Túrista u. 3. 99/28719-es telefon és fax.) A Palatinus Szálló szolgáltatásai pedig kitűnők!

3. A mini-szimpózium szombati záródélutánján HORVÁTH FERENC úr referált a *Magyar Kártyalexikon* munkálatairól, majd KLAUS REISINGER adott tájékoztatást a TALON Osztrák—Magyar Kártyaszövetség 1992. június 28-án, vasárnap 18 órakor Bécsben sorra kerülő alakuló közgyűlésének és a szakmai folyóirat előkészületeiről. REISINGER úr címe: A-1130 Wien, Melchartgasse 28. A hazai képviselőt JÁNOSKA ANTAL látja el, aki a 1203 Bp., Pázsitos sétány 6. VIII. em. és/vagy a 277—11—33 (Dunapack) 75—42 melléken érhető el.

A ballagóktól zsúfolt, füledt délelőtt után, az enyhén esős délutánon látogatást tettünk Nagycenken, ahol KÖRNYEI ATTILA igazgató úr — megszakítva hétfégi pihenését a cseh-szlovák—finn jégkorongmérkőzés nézése közben! — tárlatvezetést tartott a Széchenyi István Emlékmúzeumban. A Kastélyszálló éttermében tett rövid „melegítő” percek után visszaérve Sopronba, búcsúvacsorával záródott a már-már baráti találkozó.

4. Kiadványok, új(don)ságok. Miss SYLVIA MANN a *The Dragons of Portugal* c. szencziós, alapvető játékkártya-történeti művét helyezte el múzeumunk könyvtárában (helyben olvasható, ill. másolást szerény térítés fejében vállalunk). Ugyanő mutatta be az IPCS Papers (új) sorozat első számaként Londonban megjelent *Card-makers in Hungary, 18—20th Century* című, 1,5 nyomdai ív terjedelmű, gazdagon illusztrált angol nyelvű munkát (formátum: A/5) JÁNOSKA ANTAL tollából. Megkockáztatom a költői kérdést: mikor lesz Magyarországon egy önálló (?) kártyamúzeum, avagy a játékgyűjtemény szuverén, s mégis integráns része?!... Az ipar-, művészet- és általában véve a kártyatörténet szempontjából is hasznos kelet-közép-európai tanulmány tagoknak 1,50, nem tagoknak 3,50 fontot kóstál. Megrendelhető: IPCS Red. 188 Sheen Lane, East Sheen, London SW 14 8LF, England. DIETER STREHL, a Bécsi Kártyagyár ambíciózus szervezője pedig a Salzburgban működő Mozarteum Nemzetközi Játékkutató és Játékpédagógiai Főiskola *Homo Ludens* kiadványsorozatának első kötetét mutatta be. Ára: 30,- DM. *A Szerencse és játék* témacímét viselő szimpóziumra 1992. október 1—3. között kerül sor Salzburgban.

Végezetül a hazai szervezők nevében köszönetet mondunk a soproni házigazdáknak és mindazoknak, akik az eddigi s jelesül a mostani (június 8-ig látogatható) kiállítás és a mini-szimposium megrendezéséhez erkölcsi ambíciót és jó helyre került anyagiakat nyújtottak. Megtisztelő volna, ha az Első Magyar Játékkaszinó Kft. (műzeumi büdzséhez mérten) most is jelentékeny segítségének valódi reklámértékéről — az egyedülálló tárlat lehetőségei révén — más, hasonló irányultságú gazdasági szervezetek is meggyőződnének.

A talán nem is túlzottan távoli hónapokban szeretnénk megjelentetni a kecskeméti és soproni játékkártya találkozók elhangzott érdekes előadások, több illusztrációt felsorakoztató anyagának gyűjteményét. S úgy vélem, hogy e társas szórakozás és időtöltés igényének újbóli felkeltésére céltudatosan vállalkozó programunk része lehet egy, a belátható időn belül újra humanizált hazai társadalmi közérzetnek és valóságnak.

Melyben optimizmussal bízunk, s kívánjuk másoknak is:

KRISTON VÍZI JÓZSEF
játékkutató

Nyitott beszélgetés az Eötvös Klubban

1992. május 8-án egyetemi hallgatók, oktatók és kutatók előtt, első nyitott műhelybeszélgetésen bemutakoztak az Életvilágok és Kultúrák Csoport (ÉK) tagjai.

Az ÉK-t az ELTE BTK öt, néprajz és kulturális antropológia szakos hallgatója (FEISCHMIDT MARGIT, MATOLAY ANDRÁS, PIRÓTH ISTVÁN, SÜTŐ LEVENTE és TÓTH BERNADETTE) hozta létre azzal a céllal, hogy rendszeres műhelyviták során segítsék egymás kutatómunkáját, nyilvánosságot biztosítsanak dolgozataiknak, és hogy rendszeresen megmértessenek egy szűkebb szakmai közönség előtt.

A bemutatkozó műhelybeszélgetésen az ÉK alapító tagjainak egy-egy dolgozata hangzott el, melyekről fölkerült hozzászólók — a csíkszeredai Kommunikációs Antropológia Műhely részéről BÍRÓ ZOLTÁN, a budapesti Néprajzi Kutatóintézet részéről SÁRKÁNY MIHÁLY — mondták el véleményüket.

FEISCHMIDT MARGIT dolgozata, *A megelevenedett lovasszobrok: az interetnikus diskurzus a médiában*, három romániai napilap — Adevarul (Igazság), Romániai Magyar Szó, Adevarul din Cluj (Kolozsvári Igazság) — közleményein alapult. MATOLAY ANDRÁS *Találkozások* című tanulmánya keletnémet és magyar fiatalok 1990-es ismerkedési alkalmát elemzte. Egy magyarországi község 1991. június 30-i ünnepét értelmezte dolgozatában PIRÓTH ISTVÁN, címe: *Emlékmű születik*. SÜTŐ LEVENTE *A fejfa mint nemzeti szimbólum* című tanulmánya azért érdemelt kitüntetett figyelmet, mert írója maga is gyakorló faragó, és így első kézből figyelhette meg és értelmezhetette napjaink fejfa-rendelőinek motivációit. TÓTH BERNADETTE eseményelemzése az interetnikus és az interkulturális terminusok használatával kapcsolatban fölmerült kételyeit foglalták szemléletesen össze.

Az ÉK Csoport — amint azt tagjai hangsúlyozták — nyitott, csatlakozhat hozzá bárki, aki elfogadja a rendszeres információcsere, az együttműködés és a következetes elemző munka föltételeit. Várhatóan minden évszakban lesz nyitott műhelybeszélgetés, ahová hallgatókat, kutatókat, oktatókat egyaránt szeretettel várunk.

Az ÉK Csoport tevékenységét anyagi eszközökkel az ELTE BTK Közművelődési Kutatóintézet támogatja. Ennek köszönhetően egy tematikus kutatómunkára készülnek, illetve

megjelentetik az ÉK-Füzeteket. Az első számban a májusban elhangzott dolgozatok olvashatók, a másodikban a novemberi műhelybeszélgetés előadásai. Mindkettő várhatóan októberben jelenik meg.

Végezetül megköszönjük azoknak a hallgatóknak és oktatóknak-kutatóknak a műhelybeszélgetésen való részvételét, akik érdeklődő jelenlétükkel további munkára biztatták az ÉK Csoport tagjait.

P. I.

Diákkonferencia a számítógép hasznosításáról

A Budapesti Könyvtároshallgatók Egyesülete (BKE) szervezésében 1992. május 8-án a Kossuth Klubban Informatikai Diákkonferenciát tartottak. A konferencia célja az volt, hogy fölmérjék a hallgatók, milyen az ELTE egyes tanszékeinek számítástechnikai ellátottsága, milyen lehetőségei vannak az informatika alkalmazásának az egyes tudományterületeken, milyen szerepet tölt be a számítógép az egyetemi oktatásban és az egyéni kutatómunkában.

Az előadók az ELTE hallgatói voltak (jogászok, bölcseészek), akik tanulmányaikhoz, önálló kutatásaikhoz vagy már alkalmazzák, vagy tervezik fölhasználni a számítástechnika nyújtotta lehetőségeket. Az önálló alkalmazások bemutatása mellett arra is volt mód, hogy a résztvevők egy-egy tudományterület (pl. a jog, a nyelvészet vagy a néprajz) és az informatika kapcsolatának jelenlegi helyzetét is megismerhessék.

Az előadások és a hozzászólások lényeges és egyhangú következtetése az volt, hogy a számítógép alkalmazásának lehetőségei sokkal nagyobbak a humán tudományok területein is, mint azt a kutatók és az egyetemi hallgatók ismerik. A számítástechnika nem csak az adatok földolgozásában nyújt segítséget, hanem az önálló elemző és kutatómunkában egyaránt. Megfelelően értelmezve a nemzetközi változásokat, megalapozott álláspontnak tűnik, hogy minden hazai tudománynak ki kell alakítania a saját szakterületére vonatkozó informatikát, amennyiben a nemzetközi tudományos életben hosszú távon megőrizni — sőt öregbíteni — kívánja hírnevét.

A néprajzi tudományok köréből két előadás hangzott el. Az egyik SZVETELSZKY ZSU-ZSÁÉ (BTK), aki önálló elemzőmunkája első eredményeit mutatta be. A hallgató táltosszövegek számítógépes tipológiájának módszertani kérdéseire keresett választ, melyhez egy 433 szövegből álló corpus 30 változatát emelte ki reprezentatív mintaként. A hierarchikus klaszteranalízissel a leginkább hasonló és a legkevésbé különböző szövegek csoportosításáig jutott el, ahol a szövegcsoportok a magyar táltos, illetve táltoshiedelem egy-egy speciális megjelenési formáját fedték le.

A számítástechnika hasznosítása a magyar néprajzban címmel tartott előadást PI-RÓTH ISTVÁN (BTK). A hallgató számba vette azokat az oktató- és kutatóhelyeket, ahol megtalálhatók a néprajz központi intézményei. Az MTA Néprajzi Kutatóintézetében két olyan projekt működik — nevezetesen a *Mesekatalógus* és a *Boszorkányperek-adatbázis* —, amelyek az alkalmazott informatika példát mutató kezdeményezései a hazai etnográfiaiban. A Néprajzi Múzeumban még két működő számítógépes rendszer várja a fölhasználókat: a *könyvtári adatbázis* és a *tárgyarchívum*. A budapesti egyetemen a Kulturális Antropológia Tanszék kivételével még találkozhattak számítógéppel a hallgatók.

A Művelődési és Köznevelési Minisztérium és az ELTE BTK Közművelődési Kuratórium által támogatott ELTE Informatikai Diákkonferencia (INDI) '92 előadásait az ősszel kötetben jelentetik meg a szervezők. Érdeklődni, illetve a kiadványt megrendelni az ELTE BTK Könyvtártudományi—Informatikai Tanszékén lehet.

P. I.

Magyar Néprajzkutatók Tanácskozása

Vác, 1992. május 9—10.

Emlékeztető

1992. május 9—10-én Vácott a magyarországi, a romániai, csehszlovákiai, kárpátaljai, jugoszláviai és burgenlandi magyar néprajzkutatók megbeszélést tartottak és a következők feljegyzését tartották fontosnak:

1. A tanácskozás résztvevői javasolják a tanácskozások évenkénti megtartását az eddigi keretek további erősítésével. Felkéri a Magyar Néprajzi Társaságot és a vele együttműködő magyar néprajzi társaságokat az 1993. évi konferencia előkészítésére, s kéri, hogy hívja meg a kutatások finanszírozásával foglalkozó intézmények, alapítványok képviselőit.
2. A tanácskozás üdvözlöi a Néprajzi Látóhatár 1. számát és támogatja megjelenését, kéziratokkal való ellátását és terjesztését.
3. A tanácskozás egyetért a Néprajzi Látóhatár Könyvtára címmel induló könyvsorozat tervével. Támogatja a határon túli magyarok népi kultúrájával kapcsolatos kéziratok magyarországi megjelentetését, s kéri a Magyar Néprajzi Társaságot és a magyar néprajz egyéb hazai intézményeit, hogy az illetékes kiadókkal vegyék fel a kapcsolatot.
4. A konferencia szorgalmazza az együttműködés elmélyítését, új kapcsolatok kiépítését az egyetemi oktatás, a tudományos továbbképzés (minősítés) területén. Egyetért a hallgatók, az oktatók cseréjével, közös terepgyakorlatok rendezésével. Jónak látná, ha a szomszédos országok egyetemének magyar tanszékeinek a magyar néprajz oktatása is helyet kapna.
5. Szorgalmazza a múzeumok kétoldalú kapcsolatainak bővítését a múzeumi munka területén.
6. A tanácskozás szükségesnek látja az együttműködést a képviselt társaságok, intézmények között a kutatás módszertani kérdéseinek megvitatásában, témajavaslatok, sürgős feladatok kijelölésében, különösen a veszélyeztetett értékek védelme érdekében. Ezért felhatalmazza a Magyar Néprajzi Társaság vezetését, hogy Kórógy, a Drávaszög, s a laskói BONA JULIA helytörténeti gyűjteménye és könyvtára érdekében a szükséges lépéseket megtegye.



Barna Gábor köszönti a tanácskozás résztvevőit
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

Balról jobbra: Zomborka Márta, a váci Tragor Ignác Múzeum igazgatója; Moys Csaba, Vác alpolgármestere; Andrásfalvy Bertalan és Barna Gábor



Andrásfalvy Bertalan megnyitja a tanácskozást
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

Balról jobbra: Zomborka Márta, Moys Csaba és Andrásfalvy Bertalan



Vőd Gabriella beszámol a kolozsvári Folklor Archívum tevékenységéről
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

Balról jobbra: Vőd Gabriella, Pozsony Ferenc és Balassa Iván



Ujváry Zoltán a debreceni egyetem Néprajzi Tanszékének munkájáról tájékoztatja a hallgatóságot

(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

Balról jobbra: Ujváry Zoltán és Péntek János



Viga Gyula bemutatja a Néprajzi Látóhatár első számát
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

Balról jobbra: Viga Gyula és Liszka József



Selmeczi Kovács Attila a Néprajzi Múzeum tevékenységéről beszél
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

Balról jobbra: Selmeczi Kovács Attila és Paládi-Kovács Attila

7. Javasolja a néprajz társadalmi bázisának bővítését, a néprajzi társaságok tagjainak önkéntes kutatókkal bővítését, főleg értelmiségiek, egyetemi és főiskolai hallgatók bevonásával, és összefogását az egész magyar nyelvterületen.

8. A konferencia javasolja, hogy a Kárpát-medence magyar néprajzi társaságai törekedjenek intézményes kapcsolatok kiépítésére, fenntartására a néprajztudomány szomszédnépi intézményeivel. Vállaljanak szerepet a nemzetközi tudományos kapcsolatok erősítésében, s a szakmai információk nemzetközi áramoltatásában.

9. A tanácskozás fontosnak tartja a Magyar Néprajzi Bibliográfia elkészítését a Néprajzi Múzeum Könyvtára keretében, a teljes magyarságra vonatkozó néprajzi bibliográfia összeállításában, s annak minden bibliográfiai típusban történő nemzetközi közvetítését is.

10. A Magyar Néprajzi Társaság a többi néprajzi társasággal együttműködve vállalja föl és készítse elő egy minél szélesebb körű néprajzi információs központ kiépítését, s ennek fokozatos beépítését egy — akár — nemzetközi információs hálózatba.

11. A tanácskozás támogatja a résztvevő társaságok és a néprajz más intézményeinek bevonásával a közös adatfeltáró munkát és kutatásokat. Vállalják az együttműködést ezek pályázati úton történő finanszírozásának előkészítésében és inspirálásában.

12. A tanácskozás fontosnak tartja a néprajzi szemináriumok évenkénti megrendezését, mint a kárpát-medencei magyar néprajzkutatás egyik fontos továbbképző fórumát.

13. Mindezekkel a kérdésekkel kapcsolatban a résztvevő intézmények a Magyar Néprajzi Társasággal tartják a kapcsolatot.

Vác, 1992. május 10.

Beszámoló a „Szentemberek” című konferenciáról

A vallásos népélet szervező egyéniségeiről, jeles alakjairól, az úgynevezett „szentembekről” tartott konferenciát 1992. szeptember 11—13-a között a Magyar Néprajzi Társaság, az MTA Néprajzi Kutatócsoportja és a szegedi egyetem Néprajzi Tanszéke.

A népi vallásosságnak a közösségi jellegét hangsúlyozta az eddigi kutatás. Azonban az egyéniségkutatás nyomán felfigyeltek kutatók olyan személyekre, akik adottságaiknál, egyéniségüknél fogva kiemelkedtek a közösségből és valamiféle alakító, szervező szerepet vállaltak magukra. Egy ilyen típusú ember tevékenységét elemezte BÁLINT SÁNDOR az *Egy magyar szentember* című könyvében, amelynek újramegjelentetése különös aktualitást adott a rendezvénynek. Személyének és szellemiségének tisztelegve került a konferencia Szeged városába.

A konferencia célja a vallási néprajzi kutatások helyzetfelmérése volt. Vitára, megbeszélésekre nem került sor, de ismert és kevésbé kutatott témákkal foglalkozó előadásokra nagy számban.

Énekszerzők, énekes emberek, húcsúvezetők, látók, vizionálok, parasztproféták, szentképfestők, licenciátusok (diákok), kántorok, társulati tagok működéséről hallhattunk részletesen, majd a vallásos népélet „passzív” szereplőiről, koldusokról, remetékről is.

Az előadók által kutatott helyszínek felölelték Erdély és a Vajdaság területét is.

Örvedetesen sok volt a viszonylag fiatal kutató. Ez azt bizonyította, hogy az elmúlt időszakban visszaszorítottnak látszó vallási néprajzi kutatások új lendületet vettek napjainkban.

A konferencia szervezői kiadvány formában szeretnék közreadni a kibővített előadásokat, így a részt venni nem tudók is tájékoztatást nyerhetnek a szegedi konferencia eredményeiről és tanulságairól.

MOLNÁR ÁGNES

A Fialal Néprajzkutatók II. Konferenciája

Aggtelek, 1992. szeptember 14—17.

1992 őszén immár második alkalommal került sor a Fialal Néprajzkutatók Konferenciájára, országos tanácskozására Aggteleken. Az egyetemi hallgatók és a pályakezdő etnográfusok ezen évenkénti tanácskozása jóval több az azonos generációhoz tartozó szakmabeliek kapcsolattartását elősegítő egy alkalomnál. Természetesen nagyon fontos, hogy az egymástól távol lévő múzeumok, kutatóintézetek dolgozói, egyetemek hallgatói ismerjék egymást, tájékozódjanak kinek-kinek a kutatási eredményeiről, s nem mellékes az sem, hogy a legtöbb résztvevő számára ez az első fórum, ahol beszámolhat a saját kutatásairól, az őt foglalkoztató tudományelméleti problémákról. A konferencia érdemi munkáját azonban alapvetően befolyásolja az az igény és törekvés, hogy a helyét, jövőjét kereső etnográfia tudományos közéletének vitáira nyitott, tájékozott és azokról felelősen véleményt alkotni képes fórummá váljék. Az eddigi két konferencia munkája nyomán megállapítható, hogy a fiatal néprajzkutatók ezen tanácskozása egyfajta tudományos műhely, illetve az azzá válás lehetőségeit hordozza magában.

Szándékosan bővítettük és bővítenénk még tovább a résztvevők körét — szigorúan a korosztályi keretek között maradva —, mert ebben látjuk a sokszínűség és a vita lehetőségét, a belterjesség elkerülését. Szerettük volna, ha ezen a konferencián nemcsak magyarországi, hanem a szomszédos országokban dolgozó néprajzosok és egyetemi hallgatók is részt vettek volna. Tervünk csak félig sikerült, nem magyar anyanyelvű résztvevője nem volt a tanácskozásnak. A magyar nemzetiségű vendégeink Szlovákiából, Kárpátaljáról és Erdélyből érkeztek.

A konferencia programját az említett kettősség: a műhelybeszélgetés, ill. a saját kutatási eredményekről való beszámolás igénye alakította ki. Az 1991-es makói konferenciához hasonlóan az első napon egy nagyobb témakört vitattunk meg, melynek központi fogalma ebben az évben a tárgy mint a kultúra egyik megnyilvánulási formája, mint információ, mint muzeológia — elméleti alapfogalom — volt. Az e témakörben elhangzott előadásokat lendületes és pergő viták, együttgondolkodások követték, melyek a konkrét példától elszakadva általános tárgyelméleti fogalmakat, módszereket érintettek. A konferencia egyik elnöke HOFER TAMÁS volt, aki ezeket a beszélgetéseket nemcsak levezényelte, hanem láthatóan örömmel vett részt a szakmai vitákban, irányította egy-egy érdekes témára a figyelmet. Különösen nagy vita követte PIRÓTH ISTVÁN *A „néprajzi tárgy” jelentései (Elemzési kísérlet a „tárgyak szemiotikája” köréből)*, ROMSICS IMRE *Néprajz és/vagy esz-*

tétika? *Gondolatok a kalocsai példa nyomán*, és LACKNER MÓNICA *A gyönki német vi-selet változása 1945 után* című előadását.

A téma másik egységét a múzeumokban folyó tárgygyűjtő, feldolgozó munkáról, ill. a műtárgyaknak a közönség számára történő bemutatásról, a kiállításrendezésről való gondolkodás és előadások adták. Ebben a blokkban T. BEREZKI IBOLYA *Egy rendhagyó kiállítás: szőlő- és gyümölcsöskert a tiszakürti arborétumban*, MAGYARI MÁRTA *Miért egyformák a helytörténeti kiállítások? (Reflexiók egy helytörténeti kiállítás rendezése közben)* és KATONA JUDIT—VIDA GABRIELLA *Néprajzi tárgygyűjtemények gyarapítása és kezelése* címmel tartottak előadásokat.

A konferencia második napján egyéni kutatási beszámolókra került sor, amelyek témában változatosak voltak, s szinte az egész ország területét érintették. Ennek a napnak az elnöki tisztét HOFER TAMÁS és KUNT ERNŐ látták el.

A záró napon néprajzi terepbejárásnak nevezett körutat tettünk az Aggteleki Karszt falvaiban KUNT ERNŐ vezetésével. Nem az előző két nap időhiánnyal küzdő, feszes tempójának levezetése volt ez a tanulmányút, hanem intenzív munka, állandó információáramlás. Egy kistáj településeinek belső vonalai, összekötő szálai és taszító erői rajzolódtak ki.

A konferencián elhangzott előadások és kutatási beszámolók, valamint az azokat követő viták szerkesztett kivonatát egy kötetben kívánjuk a szakmai közvélemény elé bocsátani, amely a Herman Ottó Múzeum Közleményeinek 1993. évi kötetében képez majd egy önálló egységet. A Fiala Néprajzkutatók III. Konferenciájára pedig 1993. novemberében Kalocsán kerül sor.

VIDA GABRIELLA

A VIII. Népi Építészeti Tanácskozás

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága, az Országos Műemlékvédelmi Hivatal, a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Békés Megye Önkormányzata, Békéscsaba Város Önkormányzata, valamint Békés Város Önkormányzata közös rendezésében tartották meg a VIII. Népi Építészeti Tanácskozást 1992. szeptember 17—18-án Békésen. A közel száz szakember részvételével zajló tanácskozás címe a *Kölcsönhatások az Alföld és a környező területek népi építészetében* volt.

Bevezető előadásában BARABÁS JENŐ az építészeti zónák meghatározásának és kiterjedésének problémájával foglalkozott, átfogó képet nyújtva a Kárpát-medence régióinak kölcsönhatásairól. BALASSA M. IVÁN az Alföld szerepét emelte ki az innovációk terjedésében. KOTTMAYER TIBOR a Kisalföld népi műemlékeinek felvillantásával hívta fel a figyelmet a pusztuló értékek megmentésére. MIKLÓSI-SIKES CSABA a Szilágyság, MÓZES TERÉZ pedig a Bihar építészetével foglalkozott. DÁM LÁSZLÓ *Kölcsönhatások a Tiszántúl népi építészetében* címmel tartott előadást. BESZÉDES VALÉRIA a Vajdaság, ZENTAI TÜNDE a Dunántúl területén mutatta be az alföldi lakóház hatását. CZAGÁNY KÁLMÁN Tiszadob község példáján keresztül szemléltette a rehabilitáció és a tájrendezés szerepét a hagyományok megőrzésében.

A tanácskozást színesítették a fő témához szorosan nem kapcsolódó előadások is. Az Erdélyből érkezett SZABÓ BÁLINT a népi építészeti kutatás ottani nehézségeiről számolt

be. HARKAI IMRE a számítógépes nyilvántartás rendszerét mutatta be. SEBESTYÉN JÓZSEF fríz csarnokházáról tartott figyelemfelkeltő előadást.

BUZÁS MIKLÓS

Tanácskozás Noszvajon

A Gyórfy István Néprajzi Egyesület 1992. október 9—10-én Noszvajon rendezett tanácskozást. Meghívót kaptak az észak-magyarországi megyék néprajzkutatói, a Szlovákiában élő és dolgozó néprajzosok, a térség magyarsága körében évek óta gyűjtő és publikáló nem hivatásos kutatók.

A konferenciát UJVÁRY ZOLTÁN professzor nyitotta meg. Problémafelvető megnyitójában a migráció, a szervezett telepítések során új lakóhelyet talált, s így kisebbségbe került népesség, s az őshonos, határmódosítással kisebbségbe került lakosság identitástudatának, kultúraörző erejének különbözőségéről szólt. A résztvevők nevében köszöntötte BAKÓ FERENCet és BALASSA IVÁNT 75. születésnapja alkalmából. BALASSA IVÁN nem lehetett jelen, levélben üdvözölte a konferenciát.

A vendéglátó Heves Megyei Múzeumok Igazgatósága nevében PETERCSÁK TIVADAR igazgató köszöntötte a megjelenteket, s a palóckutatásban elért eredményekről számolt be.

BAKÓ FERENC a palóckutatás történetét foglalta össze, a szervező- és kutatómunka tanulságairól szólt. A nagy munka állomásait felidézve elmondta, hogy mintegy ötszáz települést felderítő kérdőívvel megkutatva előbb 40, majd 20 kutatópontot jelöltek ki. A kidolgozott tematikus kérdőíveket megjelentették, mintegy ezer lap a kutatók és a társadalmi gyűjtők által leadott anyag. A tanulmányok jórészt 1980—85 között íródtak, a határon túli kutatásra akkor szervezett keretek között nem volt lehetőség, nem is ilyen igénnyel készült a feldolgozások egy része.

A hozzászólások megerősítették, hogy szükség van ezen a területen is további munkára, hiszen az etnikus sajátosságok természetesen csak a határon túli területek kutatásával körülhatárolhatók.

LISZKA JÓZSEF a szlovákiai magyar néprajzkutatás eredményeiről és feladatairól szólva a Szlovákiai Magyar Néprajzi Társaság megalakulását megelőző időszakból a CSE-MADOK szerepét emelte ki. Bemutatta a Társaság kiadásában megjelent periodikákat, beszámolt a rendszeres programokról, továbbképzésekről. Nagy hangsúlyt helyez a Társaság az utánpótlás nevelésére, e célból tábortokat szerveznek, füzetsorozatot adnak ki. LISZKA JÓZSEF ismertette a komáromi Duna Menti Múzeum keretein belül működő, a Szlovákiában élő magyarság népi kultúráját kutató osztály felépítését, terveit. Szólt a Hont megyei kutatásról, s a szlovákiai magyarság néprajzának kutatását támogató alapítvány tervéről.

SZABÓ LÁSZLÓ a vizsgált terület társadalomnéprajzi kutatásának eredményeiről és feladatairól beszélt. Modellként említette FÉL EDIT kutatásait. Ezekre és TIMAFFY LÁSZLÓnak a Szigetköz társadalmát leíró tanulmányaira alapozva, ezeket mintegy folytatva végzett maga is kutatásokat a Garam mentén és az Ipoly völgyében.

BARTHA ELEK *A vallás mint az identitás kifejezője* címmel adott összefoglalót az elmúlt századok ideológiai változásainak hatásáról a társadalom szerveződésére.

DÁM LÁSZLÓ a népi építkezés kutatásának eredményeit vizsgálta a térségben, felhívta a figyelmet a népművészeti összefoglaló munkákból e témakörhöz kapcsolódó adatokra.

A tanácskozás második napján DANKÓ IMRE az árucseré révén szövődő kapcsolatokról szólt, a század történelmi viharainak hatásait elemezte a kapcsolatrendszerek alakulásában.

BŐDI ERZSÉBET a népi táplálkozás kutatásának szempontjait és tanulságait ismertette a hallgatósággal, beszámolt tapasztalatairól.

A záró előadásban UJVÁRY ZOLTÁN a néprajzkutatás és a nacionalizmus összeférhetetlenségét elemezte, a határmenti területeken közös munkára buzdított.

A vendéglátók igen kellemes körülményeket biztosítottak a tanácskozás résztvevőinek, megismertették a vendégekkel Noszvaj és Eger nevezetességeit.

ZOMBORKA MÁRTA

Képek a Dunántúl és a Székelyföld XIX. századi társadalmából és művelődéséből

Vörösberény, 1992. október 16—17.

1992. október 16—17-én a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum és a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum munkatársai konferenciát tartottak Vörösberényben a volt jezsuita kolostor impozánsan felújított épületében. A két intézmény, illetve a két város közötti kapcsolat korábról datálódik. Veszprém és Sepsiszentgyörgy, e történetében több szállal egymáshoz kötődő két város még 1989 decemberének felejthetetlen napjaiban fogadott testvériséget. Egy év múlva, 1990 decemberében már konferenciát rendezett a VEAB és a két testvérváros múzeuma Sepsiszentgyörgyön *Népi vallásosság a Kárpát-medencében* címmel. A december 8—9-én elhangzott, a tárgykörön belül tematikusan sokszínű előadások anyagát LACKOVITS EMŐKE nagy gonddal szerkesztette önálló tanulmánykötetbe. A kiadás költségeit SALAT IMRE máriafalvai (Máriasdorf) plébános és a Caritas Transsylvania vállalta.

A Laczkó Dezső Múzeum Néprajzi Osztályának vezetője, LACKOVITS EMŐKE és munkatársainak szervezésében 1991 szeptemberében a sepsiszentgyörgyivel megegyező témakörben, annak folytatásaként konferenciának adott helyt a VEAB székház. A konferencia előadásainak szövege a hamarosan megjelenő kötetben lesz olvasható.

Az 1992 októberi vörösberényi konferenciát a veszprémi muzeológusok korányári sepsiszentgyörgyi tanulmányútja előzte meg. Viszonzásul a Székely Nemzeti Múzeum húsz munkatársa látogatott Veszprémbe. A vörösberényi konferencia a XIX. századi Székelyföld és Dunántúl társadalmának, valamint művelődéstörténetének árnyaltabb megismeréséhez járult hozzá. Az első nap, október 16-án a vendégek mutatták be kutatási területük egy-egy sajátos részét. SZÉKELY ZOLTÁN régész, a sepsiszentgyörgyi múzeum nyugalmazott igazgatója a Marosszentanna—Csernyakov műveltség egy nemzetközileg is számon tartott ásatásáról számolt be. KÓNYA ÁDÁM történész, a múzeum igazgatója két, különös figyelmet érdemlő előadást tartott. Elsőként a Veszprémhez is sok szállal kötődő jogász—politikus—író EÖTVÖS KÁROLY egyik unokaöccsének, EÖTVÖS KÁROLY LAJOSnak múlt század végi sepsiszentgyörgyi oktatásügyi reformkezdeményezéseiről beszélt, majd elemezte a csernátoni „48-as Emlékbizottság” tevékenységét. PÁLL JUDIT történész—könyvtáros a XIX. század első felének székelykérdését ismertette a források tükrében. CSEREY ZOL-

TÁN történész különleges világba kalauzolta hallgatóit: a XVIII—XIX. századi székely hátrőrvidék közoktatási—iskoláztatási viszonyairól értekezett. JÁNÓ MIHÁLY művészettörténész videofelvételekkel illusztrált előadásában a Székelyföld középkori Szent László-templomfreskóit mutatta be. SOMBORI (SALAMON) SÁNDOR irodalomtörténész Háromszék szellemi arculatáról szóló előadásait, mivel nem tudott részt venni a konferencián, LACKOVITS EMŐKE olvasta fel. A vendégek előadássorozatát HASZMANN PÁL zárta, aki a csernátoni helytörténeti gyűjteményről számolt be a hallgatóságnak.

A második nap, október 17-én a vendéglátó veszprémiek előadásai kerültek sorra. Elsőként PRAZNOVSZKY MIHÁLY múzeumigazgató, Mikszáth-kutató idézte MIKSZÁTH erdélyi képviselőségének történiáját. KONCZ PÁL restaurátor a XVIII—XIX. századi veszprémi könyvkötő-műhelyek tevékenységéről számolt be kutatási eredményei alapján. S. TAMÁS MÁRTA tanítónő, szentgáli polgármester az EÖTVÖS KÁROLY műveiben megörökített Szentgál-képet, nemességrajzot értékelte, vetette össze a hagyományokkal. ÁCS ANNA néprajzkutató JÓKAI-nak az etnográfiahoz fűződő sokszínű kapcsolatáról szólt és kitért a JÓKAI-művekben szereplő néprajzi vonatkozásokra. LACKOVITS EMŐKE előadásában a múlt századi leírások Balaton-felvidéki népeletet bemutató fejezeteit elemezte sok, kevésbé ismert forrásra is utalva. HUDI JÓZSEF levéltáros a XIX. századi Veszprém kisnemesi társadalmáról tartott előadást. HORVÁTH JÓZSEF győri történész—könyvtáros az Őrangyal című múlt század végi katolikus gyermeklap sajátos történetéről tájékoztatta a hallgatókat. RAINER PÁL régész az 1950 óta szünetelő, ám hamarosan újra megjelenő heraldikai—genealógiai szaklap, a Turul célkitűzéseit ismertette. Utolsóként — mintegy a vendégek következő napi kirándulását előkészítendő — VERESS D. CSABA történész beszélt a Balaton-felvidék várainak hadi jelentőségéről és felelevenítette a hozzájuk fűződő romantikus történeteket.

A vörösberényi konferencián elhangzott előadásokat a Laczkó Dezső Múzeum a *Múzeumi Konferenciák* című sorozatának legújabb köteteként szándékozik megjelentetni.

ÁCS ANNA

A Kriza János Néprajzi Társaság vándorgyűlései 1992-ben

Proxemika a népi kultúrában

Proxemika a népi kultúrában témakörrel tartotta idei első vándorgyűlését a KJNT, a sepsiszentgyörgyi árcsói kastélyban, február 21—22-én.

Az ülésen sorrendben a következő előadások hangzottak el. KUNT ERNŐ (Miskolc): *Bevezető egy módszerhez*; VASAS SAMU (Bánffyhyunyad): *A tavaszi első fejes térhasználat*; LACKOVITS EMŐKE (Veszprém): *A parasztszoba térhasználat*; OLÁH SÁNDOR (Csíkszereda): *Lövéte szimbolikus településszerkezete*; PÉNTEK JÁNOS (Kolozsvár): *Fizikai tér-mentális tér*; BALÁZS LAJOS (Csíkszereda): *Tér és térhatár a csíkszentdomokosi lakodalomban*; BARTHA ELEK (Debrecen): *Vallási térszerkezet és térhasználat*; GRÁFIK IMRE (Szombathely): *Tér- és kultúraszerveződés, Az ember és kulturális dimenziójának kölcsönös viszonya*; KESZEG VILMOS (Kolozsvár): *Térszerkezetek a hiedelmekben, A szellemi kör szemiotikája*; KOTICS JÓZSEF (Debrecen): *Méhészet-hiedelmek térszerkezete*; FEJÉR GÁBOR (Budapest): *Ipár és tér kölcsönhatása*; BENEDEK HUSZÁR JÁNOS (Ko-

lozsvár, egyetemi hallgató): *A kolozsvári valutaüzérkedés térhasználatja*; RÉZI MÁRIA (Kolozsvár, egyetemi hallgató): *Ülésrend a protestáns templomban*; VÖRÖS BALÁZS (Budapest, egyetemi hallgató): *Faluközösségek viszonya térkép alapján*; KARDALUS JÁNOS (Csíkszereda): *A felület kihasználása a népi bútortfestésben*.

A vándorgyűlés második napjának délutánján, Sepsiszentgyörgy főterén farsangvégi felvonulásra, majd este a színházban farsangi népi dramatikus játékok bemutatására került sor.

BALÁZS LAJOS

Az elmúlás

(Halál, temetkezés, halottkultusz)

A KJNT június 4—5-én, Homoródfürdőn tartotta idei második vándorgyűlését. Témája: *Az elmúlás (Halál, temetkezés, halottkultusz)* volt. Sorrendben a következő előadások hangzottak el. 1. KUNT ERNŐ (Miskolc): *A halál antropológiájához*; 2. ZAKARIÁS ERZSÉBET (Kolozsvár): *Öregedés, öregkor Erdővidéken*; 3. SZABÓ LÁSZLÓ (Szolnok): *Az öregek társadalmi helyzetének alakulása*; 4. NAGY OLGA (Kolozsvár): *Szempontok, reflexiók a népi thanatológiához*; 5. ZSÓK BÉLA (Bukarest): *A halálra való felkészülés a dévai csángóknál*; 6. TANKÓ GYULA (Gyimesközéplek): *Temetkezési szokások Gyimesben*; 7. BÁRÁNY MIHÁLY JÁNOS (Marosvásárhely): *Hiedelmek és babonák az elmúlással kapcsolatban a Sebeskörös vidékéről*; 8. OLOSZ KATALIN (Marosvásárhely): *Halál és halhatatlanság a népmesékben*; 9. VASAS SAMU (Bánffyhunyad): *Ősi elemek a kalotaszegi temetkezésben*; 10. TÁNCZOS VILMOS (Csíkszereda): *Egy moldvai kántor egyházi tevékenysége*; 11. VOIGT VILMOS (Budapest): *A menyasszonysírató magyar kérdései*; 12. CSERGŐ BÁLINT (Csíkszereda): *Sírkeresztek, keresztsszeg virágok*; 13. ASZTALOS ENIKŐ (Marosvásárhely): *Temetkezés a szőlőhegyi kertekben, Székelykakasdon*; 14. MOLNÁR AMBRUS (Debrecen): *Kegyességtörténet*; 15. BALÁZSI DÉNES (Székelyszentlélek): *Halotti torozás a két Homoród mentén*; 16. GAZDA JÓZSEF (Kovácszna): *Temetkezési szokások a moldvai csángóknál, ahogyan ők mondják*; 17. VIRÁG MAGDOLNA (Kolozsvár): *A halál utáni élet hite a temetkezési szokások tükrében három tövisháti (Szilágy megye) faluban*.

A vándorgyűlés alkalmával került sor a KJNT 1991. évi pályázati eredményhirdetésére, valamint az 1992. évi pályázati felhívás ismertetésére.

BALÁZS LAJOS

Háziipar, kismesterségek, céhes ipar

1992. október 24—25-én immár tizedszer gyűltek össze a Kriza János Néprajzi Társaság tagjai. Ezúttal Kézdivásárhely volt a vándorgyűlés vendéglátója. A város történetéhez igazodott a vándorgyűlés témája: *Háziipar, kismesterségek, céhes ipar*.

Kézdivásárhely, ahol a XVI—XIX. század között 11 céh alakult, azaz 11 mesterség művelői igényelték, hogy a kézműves termelésük céhes rendszabályokhoz igazodjon, méltán viseli ma is a „céhes város” elnevezést. A helybéli múzeum gondos rendje őrzi az egykori céhek tárgyi emlékeit, egy-egy iparág eszköztárát: a tímárok, csizmadiák, szücsök, szíjgyártók, fazekasok, mészárosok, szabók, asztalosok, üstgyártók, kovács-lakatosok, kalaposok munkaeszközeit és céhes emlékeit.

A vándorgyűlés előadóinak sorát a miskolci Hermann Ottó Múzeum munkatársa, VIGA GYULA nyitotta *Kézműves áru — népi kereskedelem* című dolgozatával. A szolnoki múzeum tudományos titkára, a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem tanára, SZABÓ LÁSZLÓ a *Mesterek és specialisták* című előadásában a maga sajátos társadalomnéprajzi szemléletének megfelelően a faluközösség életének egészében kereste a mesterek és a specialisták helyét, majd a közösség által elfogadott és számon tartott mesteremberek és munkastílusuk legfontosabb jellemzőit vette sorra. CSERGŐ BÁLINT Csíkszeredából *A fenyédi székelykapuk faragásáról* beszélt. A mezőtúri NAGY MOLNÁR MIKLÓS előadása *A magyar fazekasságról, eszközeiről, művelésének feltételeiről* nyújtott általános képet. A Csíkszeredai Múzeum munkatársa, FARKAS IRÉN *Adatok a hagyományos népi mesterségek áttekintéséhez* címmel tartott előadást. A nem hivatásosan, mellékfoglalkozásként gyakorolt népi mesterségek közül az asszonymunkák körébe tartozó népi gyapjúfeldolgozásról és szövésről készült videofilmel egészítette ki előadását. Egyik házigazdánk, SZABÓ JUDIT *A kézdívsárhelyi mézeskalácsütésről* mint hagyományos népi mesterségről beszélt. Pogácsatípusokkal, különféle ütőfánkkal ismertetett meg. Bár az adatok szerint sok pogácsamester tartottak számon, nem volt céhük, valószínű amiatt, hogy ez mindig is asszonymunka volt. Előadását kosárnyí ízetes, saját készítésű mézeskaláccsal illusztrálta.

Ebédszünet után kiállítás megnyitón vettünk részt a múzeumban. A budapesti KÜTVÖLGYI MIHÁLY *Nyitott kapuk* című, székelykapukról készült fotókiállítását láthattuk.

A délutáni előadás-egységet BALÁZSI DÉNES nyitotta. FARKAS GÁSPÁR korondi kovácmester portréját mutatta be. A szovátai MÁRTON BÉLA *Zsindelyfaragás a Hargita megyei Felsősófalván* címmel tartott előadást. Körültekintő pontossággal beszélt a munka folyamat minden mozzanatáról az alapanyag-kiválasztástól a felhasználásig. MAGYARI ETEKA Temesvárról érkezett. A bánsági magyar telepese falvak sajátos világába kalauzolt el bennünket. Beszédes fényképei gazdagították a népi ipar alakulásáról tartott előadását. A dévai származású ZSÓK BÉLA *Édesapám kereskeműhelye* címmel a dévai csángók kereskemesterségéről nyújtott érdekes képet. ISTVÁN LAJOS Korondról *A népi kendertermelésről* beszélt. A gyergyóalfalusi GÁL IRMA, maga is tehetséges szövőmester, *Szötteseinkről* tartott vetített képes előadást. BENEDEK H. JÁNOS egyetemi hallgató a moldvai gorzalfalvi fazekasmestereknél szerzett tapasztalatairól, a népi mesterségek gyűjtési módjával kapcsolatos észrevételeiről beszélt. Előadását a POZSONY FERENC által készített diaprojektív sorozattal egészítette ki. Befejezésül a soproni DOMONKOS OTTÓ számunkra elküldött dolgozatát mutatta be INCZE LÁSZLÓ házigazdánk, a Kézdívsárhelyi Múzeum igazgatója.

Az egymást feszes ritmusban követő előadások nem tették lehetővé a téma kapcsán kínálkozó beszélgetést, az előadások nyomán adódott hiányérzeteink, gondolataink megvitatását. Pedig a kötetlen beszélgetés, az egyéni tapasztalatok kicserélése, a problémák, a gondok megbeszélése továbbra is találkozásaink fontos pillanatai kívánnak maradni.

A tanácskozást másnap a környékre tett kirándulás követte (Csernáton, Gelence). Vendéglátóink messzemenő, figyelmes vendégszeretetről tettek tanúbizonyságot. Ezúton is köszönetet mondunk a Kézdívsárhelyi Múzeumnak, igazgatóságának, a Gábor Áron Liceum vezetőségének és a sepsiszentgyörgyi Művelődési Tanács vezetőinek gondosságukért, anyagi támogatásukért.

ZAKARIÁS ERZSÉBET



SZEMINÁRIUMOK, TANFOLYAMOK, TÁBOROK

Vallási néprajzi tábor Veszprémben

1992. június 16—25-ig a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum munkatársainak szervezésében ökumenikus néprajzi szaktábor résztvevői végeztek néprajzi gyűjtést Veszprém parasztvárosi negyedében és a Veszprém-közeli, vegyesvallású falvakban. A résztvevők a pápai Református Gimnázium, a győri Czuczor Gergely Bencés Gimnázium, a budapesti Patrona Hungariae Római Katolikus Leánygimnázium, valamint a kolozsvári Református Gimnázium, a csíkszeredai Márton Áron Római Katolikus Gimnázium, a székelyudvarhelyi Tamási Áron Római Katolikus Gimnázium tanulói voltak, összesen 16 fő és egy egyetemi hallgató Pécsről, a Janus Pannonius Tudományegyetemről. (Sajnálatos, hogy a pannonhalmi Bencés Gimnázium tanulói váratlanul közbejött okok miatt távol maradtak.)

A diákok a helyszíni néprajzi gyűjtést kérdőívek segítségével végezték Veszprém Dózsavárosban, Szentkirályszabadján, Szentgálon és Gyulafirátóton a következő témakörökben: a keresztelő szokásköre; templomi ülérendek; a temetés és temetők szokásvilága; búcsújárás; imaalkalmak; a Biblia a vallásos ember életében; a római katolikusok és a protestánsok vallási élete; vallásos egyesületek; vallásos értékrend. A résztvevők öt kiscsoportba szerveződtek. Minden csoport általában három témában végzett gyűjtést, amelyet naponta, az esti értékelésnél megbeszéltünk. A gyűjtésen, az ezzel kapcsolatos értékelésen és a megbeszéléseken kívül néprajzi, valamint a vallásos élettel kapcsolatos előadásokat is hallhattak a fiatalok a témákhoz kötődően. Előadóink voltak: PETÁNOVICS KATALIN Keszthelyről, GALAMBOS F. IRENEUSZ OSB Alsóőrből, VERESS SÁNDOR lp. Szentgálról, JÁKI S. TEODÓZ OSB Győrből, HADNAGY LÁSZLÓ, RAINER PÁL, S. LACKOVITS EMŐKE Veszprémből. Az előadásokat minden esetben élénk vita követte.

A tábor a megye műemlékeinek egy részét bemutató, egész napos kirándulással zárult, amelyet GEISZT JAKABNÉ népművelő, a múzeum munkatársa vezetett.

A tanulók a tábor ideje alatt jelentős néprajzi anyagot gyűjtöttek, amellyel hozzájárultak a térség vallásos élete jellemzőiről árnyaltabb kép megrajzolásához. E munka során a résztvevők belekóstoltak a kutatás, a felfedezés, a tudományos megfigyelés folyamatiba, megtapasztalták a vele járó örömet és ez az együtt eltöltött idő hatással volt személyiségükre, gondolkodásukra.

E tábor megszervezésével közvetlen célunk az ismeretnyújtás volt, s a más vallású, más országban élő, de egy nyelvet beszélő fiatalok számára egymás jobb megismerésének elősegítése, az egymás iránti türelem erősítése, egymás munkájának megbecsülése és értékelése, egymás véleményének tiszteletben tartása és a magyarság összetartozási tudatának erősítése volt. Ugyanakkor a közvetlen gyűjtőmunkával betekintést kívántunk adni a néprajz iránt érdeklődő és néprajz szakra készülő fiataloknak a helyszíni gyűjtés módjába, a gyűjtött anyag feldolgozásának lehetőségébe és mikéntjébe.

Közvetlen célunkat elértük, amit részben igazolnak a résztvevők visszajelzései. A fiatalok a gyűjtés alapján összeállított dolgozataikat 1992. október 23-ra nyújtják be a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum Néprajzi Osztályára.

A tábor megvalósításához a szükséges pénzüsszeget a Laczkó Dezső Múzeum, a Honismereti Szövetség, a Veszprém Megyei Honismereti Egyesület és a Nemzeti Gyermekek és Ifjúsági Alapítvány biztosította. Hálás köszönetet mondunk érte!

A fiatalok számára e táborral egy kutatást indítottunk el, amelyet az elkövetkezendő években kibővítve szeretnénk folytatni.

S. L. E.

Honismereti tábor Velencén

1992. július 3—12-ig, 17. alkalommal rendezték meg az István Király Múzeum munkatársai (FRIGYIK KATALIN, HORVÁTH JÚLIA, VARRÓ ÁGNES) a honismereti tábort Fejér megyei középiskolások részére, ebben az évben Velencén.

A honismereti táborok célja, hogy a néprajz, a történelem, irodalom iránt érdeklődő diákok megismerkedjenek egy-egy Fejér megyei falu népi kultúrájával, történelmével, irodalmi hagyományaival, elsősorban terepmunka és előadások útján. A tábor kezdetén 2—3 fős kiscsoportokat alkottak, majd minden csoport a maga által választott témáról gyűjtött tíz nap alatt kérdőívek, gyűjtési útmutatók segítségével. A tábor végére a gyűjtőfüzetbe feljegyzett adatok rendszerezésével összefoglaló dolgozatot készítettek, az idén a következő témákban: földrajzi nevek, szőlőművelés, nádvágás, népszokások, gyermekjátékok, népi orvoslás, népi táplálkozás, teherhordás, valamint népi színijátás. A dolgozatokat az István Király Múzeum néprajzi adattárában helyezték el, s a legjobbakat szepeltetjük az Országos Néprajzi Gyűjtőpályázat ifjúsági tagozatán.

A néprajzi terepmunka végzésén kívül számos előadást is hallgathattak a tábor résztvevői, például Velence történetéről (DEMETER ZSÓFIA), Velence honismereti irodalmáról (FRIGYIK KATALIN), a víz és a népi orvoslás kapcsolatáról (VARRÓ ÁGNES). LUKÁCS LÁSZLÓ Velencén és a szomszédos Kápolnásnyéken végzett néprajzi gyűjtőútjairól beszélt, KRALOVÁNSZKY ALÁN vezetésével pedig honismereti sétán vettek részt a táborozók Velencén. A tanulmányi kirándulásunk úticélja Kápolnásnyék volt, ahol megtekintettük a Vörösmarty Emlékmúzeumot. A múzeum szép parkjában került sor HORVÁTH JÚLIA Vörösmartyról szóló előadására.

A 17. Fejér megyei honismereti tábor megvalósítását a Fejér Megyei Önkormányzat, Székesfehérvár Megyei Jogú Város Önkormányzata, Velence Nagyközség Önkormányzata, valamint az Országos Honismereti Szövetség anyagi támogatása tette lehetővé.

VARRÓ ÁGNES

A IV. Néprajzi Szeminárium

Nagykőrös, 1992. július 12—19.

A Magyar Néprajzi Társaság és az Arany János Múzeum közösen rendezte meg 1992. július 12. és 19. között Nagykőrösön a IV. Néprajzi Szemináriumot. A rendezvényt 33 intézmény, szervezet támogatta, köztük a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Illyés Alapítvány, a Lakitelek Alapítvány, a Borászati Kutató Intézet (Kecskemét—Katonatelep), s

több megyei önkormányzat és múzeumi szervezet. A szemináriumra meghívást kaptak erdélyi, felföldi, kárpátaljai, délvidéki és burgenlandi néprajzi gyűjtők, kutatók. Nagy létszám-ban jöttek az erdélyi, vajdasági kutatók, de sajnos Kárpátaljáról és Burgenlandból senki. Szlovákiából is csak kevesen érkeztek.

A nagykőrösi szeminárium a *mezőváros* témakört ölelte fel. Ezzel hangsúlyozva azt, hogy a rendezvény helyszíne, Nagykőrös az Alföld egyik igen patinás mezővárosa. Július 13-án, KISS JÁNOS polgármester köszöntője után, plenáris üléssel kezdődött a tanácsko-zás. OROSZ ISTVÁN történészprofesszor tartott átfogó előadást *A mezővárosi fejlődés Ma-gyarországon* címmel, amelyben rávilágított a mezőváros területi különbözőségeire, a föld-rajzi környezetnek és sajátos történeti körülményeknek köszönhetően. NOVÁK LÁSZLÓ a mezővárosoknak alföldi típusát állította az érdeklődés középpontjába *Nagykőrös, az alföldi mezővárosok típusa* című előadásában. Ezután plenáris szekcióülések kezdődtek BARNA GÁBOR és NOVÁK LÁSZLÓ elnökségével, s három napon keresztül tartottak.

BÁRTH JÁNOS *A város és tartozéktelepülései*, BALASSA M. IVÁN *Mezővárosi építke-zés — paraszti, polgári életforma* című előadásában a mezővárosi kérdés egyik lényeges részterületét vette részletes vizsgálódás alá. Az előadások után SILLING ISTVÁN, TRI-POLSKY GÉZA és HARKAI IMRE értékes korreferátumokat tartottak Bácska települési és építészeti viszonyairól.

Július 14-én DANKÓ IMRE a mezőváros egyik nagyon lényeges funkciójáról, az áru-cseréről beszélt *Mezővárosaink szerepe az árucserében — az árucseré szerepe a kistáji kapcsolatokban* című előadásában.

Július 15-én INCZE LÁSZLÓ *Céhes györekű kézműves iparok* című előadásában a hegyvidéki táj mezővárosának, Kézdivásárhelynek sajátos fejlődéséről értekezett, majd JU-HÁSZ ANTAL *Paraszi kézműves specialisták, háziiparosok*, CSUPOR ISTVÁN *Szolgáltató iparok—fényképészet*, FARKAS PÉTER pedig a nagykőrösi nyomdatermékek forráselemzé-sét és felhasználását tárgyalta előadásában.

Július 15-én BINDER PÁL *Nemzetiségi együttélés és intézményei városainkban* cím-mel erdélyi történeti adatokat tárt a hallgatóság elé.

A mezővárosi társadalom témakör július 16-án került megbeszélésre, SZABÓ LÁSZLÓ *Mezővárosi társadalom* című, átfogó, nagyívű előadásával. Majd két vallási vonatkozású előadás hangzott el, *Vallási mozgalmak a Dél-Alföldön az újkorban; Vallásos, karitatív, s kulturális egyesületek* címmel, KÓSA LÁSZLÓ és BARNÁ GÁBOR tolmácsolásában.

Július 17-én BIRINYI JÓZSEF és ROBOZ LÁSZLÓ a technikai eszközök, s a fényké-pezés, filmezés módszeréről mint a néprajzi gyűjtés dokumentálásának módjáról tartottak előadást. Ezekhez kapcsolódott szorosán BOLYKINÉ FOGARASI KLÁRA, aki előadásában a Néprajzi Múzeum fényképgyűjteményét mutatta be.

Július 18-án gyakorlati foglalkozásra került sor a nagykőrösi levéltárban, ahol SZABÓ ATTILA főlevéltáros a történeti forrásanyag széles köréről, BELLON TIBOR pedig a kutatás módszeréről beszélt. A tanácskozássorozat BALASSA IVÁN elnökletével megtartott szabad-fórummal zárult.

Az egyes szekciók előadásait követően igen gyümölcsöző eszmecsere-t folytattak a je-lenlévők. NAGY OLGA, OLOSZ ELLA és OLOSZ KATALIN, INCZE LÁSZLÓ erdélyi, HAR-KAI IMRE, SILLING ISTVÁN, TRIPOLSKY GÉZA és LÁBADI KÁROLY vajdasági és dráva-szögi adatokkal, tanulságokkal bővítették az előadások szabta keretet.



Kiss János polgármester megnyitja a szemináriumot
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)



Orosz István az előadást tartja
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)



Novák László az előadását tartja
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)



A szeminárium résztvevőinek egy csoportja
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)



*A szeminárium résztvevői Tóserdőn
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)*

A tanácskozás nagy aktivitással bonyolódott le, s nagymértékben közrejátszott abban is, hogy szakmai nézetek, baráti gesztusok közelítsenek egymáshoz. A szakmai program mellett a szakmai kirándulások is ezt segítették elő. Egy alkalommal Tiszakürtre (arborétum, fejfás-lábfás temető), Tőserdőre (Tisza-holtág, nemzeti park, fürdés a gyógyvizet fürdőben) vezetett a kirándulás, amely a MATTHIÁSZ JÁNOS híres szőlőnemesítőjének nevével fémjelzett Katonatelepen rendezett baráti találkozóval végződött. Másik alkalommal Kecskemétre látogatott a társaság. Itt BÁRTH JÁNOS kalauzolásával ismerkedett meg a szeminárium hallgatósága a Katona József Múzeummal, a Szókraténusz Játékmúzeummal és a Magyar Naiv Művészetek Múzeumával. Ehhez a programhoz csatlakozott társaságunk elnöke, ANDRÁSFALVY BERTALAN is.

A tanácskozásokat záró szabadfórumon közös óhajként fogalmazódott meg a jövő terve, az, hogy 1993-ban az Esztergomban megrendezésre kerülő V. Néprajzi Szeminárium témája a népi vallásosság, vallási néprajz legyen.

Július 19-én, vasárnap búcsúztunk el barátainktól. A Kriza János Néprajzi Társaság Értesítője 1992/1—2. számából értesülhettünk GAZDÁNÉ OLOSZ ELLA tudósításából, hogy a karcagi múzeum megtekintése után szerencsésen hazaérkezett az erdélyi társaság, s a nagykőrösi tanácskozás és baráti együttlét kitörölhetetlen nyomot hagyott bennük is. Ez év februárjában szomorú hírral jött be hozzám a postás. A kézbesített levelet GAZDA JÓZSEF, jeles néprajzi író, OLOSZ ELLA férje írta, amelyben arról tudatott a mellékelt gyászjelentéssel együtt, hogy kedves felesége, a fáradhatatlan, néprajzi vénával megáldott textilművész, hirtelen eltávozott és Kovásznán helyezték örök nyugalomra. Mi is osztozunk a család fájalmában. Megismertük Nagykőrösön OLOSZ ELLÁt, aki figyelmességével, okos hozzászólásaival, tanácsaival segítette a szeminárium munkáját, s rajongva lelkesedett az Alföld Nagykőrös és Kecskemét által nyújtott szépségeiért. Megőrizzük emlékét!

NOVÁK LÁSZLÓ



Busongók

(Fotó: TORDAY EMIL. Magyar Földrajzi Múzeum, Érd)

OKTATÁS

Az élet a tantárgy

A néprajz mint önálló tantárgy a győrsági általános iskola alsó tagozatában

A kor, amelyben élünk rendkívül színes, változatos. Jövőképünk képlékeny. Keressük múltunkban azokat a „fogódzókat”, amelyek révén változó világunkban is megtaláljuk helyünket, nemzeti értékünket. Ez a cél minden ember számára fontos, a pedagógus számára kiváltképp.

Több éves pedagógiai munkám alatt azt tapasztaltam, hogy gyermekeink nagyon fogékonyak népi kultúránk iránt. Szívesen hallgatják a régmúlt eseményeit, örömmel tanulnak meg egy-egy népi gyermekjátékot.

A főiskolán abban a szerencsében volt részem, hogy tanítványa lehettem BARSÍ ERNŐ tanár úrnak (néprajzkutatónak). Szüleim mellett tőle tanultam meg népünk szeretetét, hagyományaink megőrzését, s a készséget annak továbbadására. Mindig szívesen hallgattam édesanyám, édesapám gyermekkori élményeit az aratásról, a kukoricafosztásról, lucázásról stb. Sajnos én már a kukoricafosztáson kívül semmilyen valós élménnyel nem rendelkezem. BARSÍ ERNŐ a főiskolán megtanított bennünket arra, hogy felbecsülhetetlen népi kultúránkat nem szabad veszni hagyni, fel kell eleveníteni, tovább kell adni a jövő nemzedék számára.

Pedagógiai munkám során rá kellett döbbedni arra, hogy hatalmas szellemi és lelki veszteség ért bennünket, mert nem foglalkoztunk megillető súllyal népi kultúránkkal, néphagyományunkkal. Ezáltal sajnos a tájékozottságunk és műveltségünk csonkává lett. Az utolsó lehetőség, hogy tanítványaink ne járjanak így, az ő veszteségük e területen sajnos már behozhatatlan lenne.

A mai általános iskolások szókinccse a mai köznyelv területén is sokszor szegényes, de a múlt értékeit hordozó szavakban szégyellni valóan az. A névadó, az újabban visszatérő keresztelő, szüret, disznótor, néptánc fogalmát még ismerik, de sok szó kezd elfelejtődni és még több az, amely már el is felejtődött. Nagy baj, hogy még a falusi gyermekek sem ismerik a „kepe”, az „asztag”, „kereszt” fogalmát.

Sokszor írtuk le az elmúlt évtizedekben célként, hogy neveljük gyermekeinket hazaszeretetre. De hogyan? Hiszen valójában mi felnőttek sem ismerjük igazán a hazánkat. Szeretni, szívből igazán viszont mindenki csak azt tudja, amit, vagy akit ismer. Gyermekeink nemzeti tudatát erősíteniünk kell néprajzunk, népi kultúránk megismerésével, mert csak ezzel tudjuk emelni magyarságunk mércéjét is. Népi kultúránk ismerete nélkül sem irodalmunkat, sem történelmünket nem taníthatjuk igazán. ERNŐ bácsitól megtanultuk, sohasem tudhatjuk, hogy az a mag, melyet elvetünk, mely tanítványunk lelkében talál jó táptalajra, mikor hajt ki és termi meg a maga gyümölcsét. E gondolatok tiszteletben tartásával kezdtem el a Győrsági Általános Iskolában a néprajz mint önálló tantárgy tanítását. Természetesen a legkisebektől, az elsősöknél.

Az órák folyamán megerősödött bennem, hogy nekünk, XX. századi pedagógusoknak kötelességünk megtartani (megismerni) és továbbadni mindazt, amit őseink szereztek. Számon kell tartani múltunkat, mert nélküle nincs tudatos jelen és jövő sem.

Munkámhoz segítségül vettem ERNŐ bácsi készülő könyvének kéziratát, amelynek magunk között *Az élet a tantárgy* nevet adtuk. S valóban, az élet lett az igazi tantárgy. Összeállítottam egy tanmenet-tervezetet és elkezdtem tanítani a néprajz elemeit. S valami csodálatos dolog történt, a gyermekekben kigyulladt valami ősi ösztön, élvezettel hallgatták ősünk életét. Nagy segítséget jelentett munkámban LISZKA JÓZSEF szlovákiai néprajzkutató *Ágas-bogas fa* című könyve. Ezt az *ágas-bogas fát* választottuk jelképünknek is. A fának az ágait négy fő részre osztottuk. Ősz, tél, tavasz, nyár. S ahogy váltakoztak az évszakok, mi is egyre jobban elmélyedtünk a néprajz tanulmányozásában.

Fő célként tűztem ki először a népszokások megismerését. Fokozatosan megtanultuk, hogyan teltek elődeink szorgos hétköznapjai, meghitt, vidám ünnepnapjai. Először a naptári év jeles napjaival, ünnepnapjaival kezdtünk el foglalkozni. A gyerekek kitörő lelkesedéssel fogadták a jeles napokhoz fűződő jóslási és varázscselekményeket. Szívesen meséltek szüleiknek a Katalin, Márton, Luca, Gergely, Orbán stb. napi eseményekről. S közben hónapról-hónapra figyeltük az időjárást is. Ezekhez kapcsolódó verseket, mondókákat, népi regulákat tanultunk.

Ha a gyermek tanítójától valami újat tanul, miért ne lehetne éppen egy népi gyermekjáték vagy mondóka az? Sok-sok népi gyermekmondóka alkalmas a beszédművelés fejlesztésére is. Az igazi karácsonyi asztal megterítése sok-sok örömet okozott. Megtanulták, hogy miért kerül alá a szalma, miért tettek rá szerszámokat, hogy mit kell rá tenni és miért. Fontos volt, hogy hamar elkezdtek maguk is gyűjteni. Kérdezték nagyszüleiket, a nagyszülők pedig szívesen meséltek. Rég elfelejtett emlékek törtek fel a múlt homályából, s bizony jó ezeken el-elmerengeni. Tehát, ahogy sorra vettük a hónapok jeles napjait, úgy bővültek az ismeretek, de nemcsak megtanulták, hanem meg is éltük ezeket a szokásokat. Balázsoltunk, gergelyjárásra mentünk az óvodába, pünkösdőltünk házról-házra.

A 2. osztályban szintén folytattuk a jeles napok bővítését, de már hozzákapcsoltuk a munkához fűződő népszokásokat is. Így a szüretelés, a disznóölés, tollfosztás, vetés megismerése fő feladattá vált.

Majd az emberi életút megismerése szintén nagy lelkesedést váltott ki. A születéstől a legény-leányavatásig kísértük végig az eseményeket. S természetesen sok verssel, énekel, mondókával bővítettük az eddig tanultakat.

Technika és rajzórakon gyermekjátékokat készítettünk (citera, hegedű, csutkababa stb.). Testnevelés órán a népi sportjátékokat is megismertük.

A 3. osztályban a fent említett 3 témakört koncentrikusan bővítjük.

Majd megismerkedünk a hagyományos paraszti gazdálkodással is. A legényavatástól a lakodalomig kísérik figyelemmel az emlékeket. Felelevenítjük a lakodalmi szokásokat. Megismerkedünk népdalaink szövegproblémáival. A kézművesség köréből a fazekassággal ismerkedünk meg. A háziiparnál a gyékény-, csuhé-, vessző-fonás hagyományával. A továbbiakban tovább bővítenénk a tanultakat, ismétléssel tartóssá szeretnénk tenni, majd a magyar jelképrendszerrel, táplálkozással, népviselettel, népművészettel, paraszti üzemtannal bővítenénk ismereteinket. Reméljük, gyermekeink további örömeire.

Fő célunk, hogy az eleinktől ránk maradt értékeket ápoljuk és továbbadjuk.

Közel 16 milliós népünk harmada diaszpórában él. Nő a gyűlölet nemzetünk kisebbségben élő millióival szemben. De ők kitartanak, őrzik nyelvünket, hagyományainkat, nem térítheti el őket ettől semmiféle megtorlás. Tőlük példát vehetünk népünk kultúrájának továbbadására. Mi szabadon élve többet tehetnénk. Nem arra kell nevelnünk a tanulókat,

hogy népünk különb másoknál, hanem arra, hogy egy népnél sem vagyunk alábbvalóak. Nem szabad engedni, hogy népszokásaink elsorvadjanak. Csak összefogással érhetünk el eredményt! Végezetül szóljanak KODÁLY ZOLTÁN szavai: „A népet csak egészben lehet megismerni. A nép dalát is csak az érti meg igazán, aki ismeri szokásait, ruházatát, ételét, építkezését, egész életét. És viszont. Akármilyen alapos részlettanulmány is csonka marad, ha nem terjed ki figyelme a nép életének minden jelenségére. Csak így jutunk el végre olyan fokú nemzeti önismeretre, amely egyrészt kielégíti a tudomány igényeit, másrészt gyakorlati életünk formálására is kihat”.

PONGRÁCZNÉ GAÁL ELVIRA

Kolozsvári néprajz szakos egyetemi hallgatók Magyarországon

1992. március 10-én, kedden délután, rövid debreceni tartózkodás után, Budapestre érkezett 11 első éves, Kolozsváron tanuló, néprajz szakos egyetemi hallgató. A POZSONY FERENC által vezetett csoportot a budapesti néprajz szakos egyetemi hallgatók fogadták, majd ittlétük alatt örömmel kalauzolták. Szálláshelyük az Eötvös Loránd Tudományegyetem Kőrösi Csoma Sándor Kollégiumában volt. A budapesti hallgatók itt ismertették vendégeikkel a heti program-tervezetet. Ezt követően a vendégek az első estét az utazás fáradalmainak kipihenésére fordíthatták.

Szerdán délelőtt a budapesti Néprajzi Tanszéken előadásokat hallgattak, majd 11 óra kor a Néprajzi Múzeumban RUTKAY ESZTER (III. éves néprajz szakos hallgató) fotókiállításának megnyitására és az azt követő, az északi osztályok életét bemutató, vetített képes élménybeszámolón vettek részt. Lelkes és kitartó szervezés eredményeként a kiállítás megnyitója, a Kárpát-medence magyar néprajz szakos hallgatóinak az első nagyszabású találkozásának kezdetét is jelentette. E jeles eseményen a budapesti és a kolozsvári hallgatókon kívül jelen voltak a debreceni, a pécsi, valamint a szegedi néprajz szakos hallgatók képviselői is.

Délután az érdeklődők UTZ JEGGLE (Tübingen) határok és identitás témájú előadását hallgathatták. A nap a néprajz szakos hallgatók összejeövetelével zárult. Az Eötvös Kollégium pinceklubjában lehetőség nyílt az ismerkedésre, valamint további közös programok megbeszélésére. A hangszerekkel érkező zenészeket mindenki örömmel fogadta, majd táncoló párok örvénylő forgása tette az estét hangulatosabbá. Az éjszakába nyúló társalgás tartós kapcsolatok megalapozójává válhat. E találkozás célja tulajdonképpen az volt, hogy a különböző egyetemeken néprajzot tanuló diákok megismerjék egymást, beszéljenek munkájukról, tapasztalataikról, terveikről. Mindez annak reményében történt, hogy a kezdeményezésnek lesz folytatása.

Csütörtökön délelőtt a kolozsvári hallgatók két lehetőség közül választhattak. Az egyetemen ki-ki az érdeklődésének megfelelő előadásokat hallgathatott, vagy a Néprajzi Múzeumban a Siklódról tartott konferencián vehetett részt. Délután, a Néprajzi Tanszék könyvtárában, évtizedes tapasztalatát összegezve, POZSONY FERENC a moldvai csángók identitástudatáról diavetítéssel egybekötött előadást tartott. Ezt követően a hallgatók egy része az Országos Széchényi Könyvtárba látogatott, a többiek ezalatt olcsón beszerezhető könyveket vásároltak.



*Pozsony Ferenc az előadását tartja az Eötvös Loránd Tudományegyetemen
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)*



*A kirándulás résztvevői Budakeszin
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)*



*A kirándulás résztvevői Budajenőn, vendégségben Küsmődi Jolánnál
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)*



*A kirándulás résztvevői a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)*

Pénteken a Néprajzi Múzeum munkatársai fogadták a csoportot. *A magyar nép hagyományos kultúrája* című állandó kiállítást, majd a raktárakat, a Könyvtárat és az Etnológiai Adattárat nézték meg. Déután a *Siklód anno ... (Egy székely falu élete)* című kiállítást a jelenlétükben nyitották meg.

Szombaton a Folklor Tanszék által szervezett és VOIGT VILMOS tanszékvezető által vezetett kiránduláson vettek részt. Az autóbusszal megtett út első állomáshelye Máriaremete volt. Itt a búcsúhelyként ismert kegytemplomot láthatták. A következő megállóhely Budakeszi volt, ahol a gótikus alapokra épült barokk templomot nézték meg. Innen az autóbussz Zsámbékra vitte vendégeinket, ahol a román-kori gótikus stílusú romtemplomot csodálhatták meg a kirándulók. A hideg szél ellenére a társaságra lelkes érdeklődés volt jellemző. Budajenő, ahol 1945—46 óta jelentős számú székely család is él, egy ugrásnyira van Zsámbéktól. A budajenői templomban a csíksomlyói Mária-kegyszobor fából készült másolata áll. A templomnézés után KÜSMÖDI JOLÁN, ditrói székely asszony otthoni recept szerint készült kürtöskaláccsal fogadta a csoportot, majd a székelyek áttelepüléséről beszélt. A kellemes melegben folytatott beszélgetés után a kirándulók a falu határában álló XIV. századi kápolnát nézték meg. A budajenői látogatás a temető megtekintésével ért véget. Az utolsó állomáshely Szentendre volt, ahol a Szabadtéri Néprajzi Múzeum került tájegységenkénti bemutatásra. Estére fáradtan bár, de élményekkel tele érkeztek vissza a kirándulók Budapestre.

A vasárnapot budapesti városnézéssel töltötték. Hétfőn délelőtt a kolozsvári hallgatók a mielőbbi viszontlátás reményében búcsúztak el vendéglátóiktól.

NAGY BALÁZS



Luba nők

(Fotó: TORDAY EMIL. Magyar Földrajzi Múzeum, Érd)

MÚZEUMOK, GYŰJTEMÉNYEK

Megnyílt a Magyar Fotográfiai Múzeum

Kecskeméten 1991. november 30-án megnyitotta kapuit a Magyar Fotográfiai Múzeum. Egy országos szintű, a magyar fotográfia történetét és legfőbb eredményeit átfogó múzeum létesítésének gondolatát VERESS FERENC kolozsvári fényképész már 1862-ben megfogalmazta. Az elmúlt száz év során még számos törekvés jelezte, hogy a világszerte egyre nagyobb hírnévnek örvendő magyar fotográfiai itthon is méltó elismerésben kell részesíteni. Ez az igény egy állandó, a honi fotótörténetre szakosodott, a gondos gyűjteménykezelés és a tudományos műhelymunka feladatait is felvállaló múzeumban nyerhetett megvalósulást.

A fotótörténeti gyűjtemény Kecskeméten egy, a második világháború óta romokban heverő ortodox zsinagóga felújított épületében lelt végre otthonra. A múzeum működését a Magyar Fotográfiai Alapítvány finanszírozza.

A múzeum folyamatosan gyarapodó gyűjteménye jelen pillanatban több, mint 100 000 fotó-műtárggyal rendelkezik. A legfontosabb tárgykörök a következők: a magyar származású, de külföldön világhírt szerzett fényképészek képei; ismeretlen fényképészek fotói, melyek az elmúlt másfél évszázad hazai kultúrtörténetéről és jelentősebb eseményeiről, személyeiről tudósítanak; a fotográfia fejlődését reprezentáló, technikátörténetileg érdekes képek (daguerrotípia, talbotípia, ferrotípia stb.); jelentős mennyiségű eredeti negatív anyag; fényképezőgépek, fotós felszerelési tárgyak, laboratóriumi eszközök; hazai és külföldi kiállítások díjai és trófeái; magyar fényképezéssel foglalkozó jelenkori és múltbéli alkotókkal kapcsolatos dokumentumok; és mindazon fényképészek munkái, akik meghatározóak voltak a magyar fotográfia történetében.

Néprajzi szempontból érdekesek a múlt század második felének néprajzi tárgyú fényképei, ROSTY PÁL, XANTUS JÁNOS, ORBÁN BALÁZS, VERESS FERENC DIVALD KÁROLY, THEODOR GLATZ és számos ismeretlen fényképész életművéből. Jelentős az 1930-as és 40-es évek stílusteremtő szociográfiai fotóanyaga és az a gyűjtemény, amely az elmúlt évtizedek életének és hétköznapijainak tanújaként különböző újságok és folyóiratok archívumaiból jött létre.

A múzeum időszakos kiállításokat szervez, amelyeket a kiállítóterem nyitvatartásának idejében lehet megtekinteni. A negyedévente változó tárlatok legutóbbika a múlt század végének felvidéki embereit, életét, viseleteit, épületeit mutatta be a fényképész DIVALD család fotóin keresztül.

A múzeum vezetője, KINCSES KÁROLY és kis csapata szívesen fogad mindenfajta kérést és érdeklődést. A könyvtár, az adattár és a fényképgyűjtemény mellett a múzeum szolgáltatásainak körébe tartozik az eredeti és másolati fotók értébecslése, vétele és eladása, valamint a fotó-műtárgyak gondos és szakszerű restaurálása, konzerválása és megőrzése. A múzeum fotóarchívumként lehetőséget nyújt a legkülönbözőbb témájú és műfajú fotók megrendelésére. Ezekről hivatalos és magánszemélyeknek is vállalja a nyomdakész másolatok előállítását. Segítenek kiállítások összeállításában és vándoroltatásában is.

Postacím: 6001 Kecskemét, Pf. 446. Telefon: 76—46—424 (üzenetrögzítővel). Vezetője: KINCSES KÁROLY fotómuzeológus. A kiállítóterem nyitvatartása: szerda, csütörtök,

A kolozsvári Folklor Archívum

Elhangzott Vácott, a Magyar Néprajzkutatók Tanácskozásán

A kolozsvári Folklor Archívum részéről veszek részt ezen a tanácskozáson. A meghívón nincs megjelölve a kolozsvári Folklor Archívum, a rendezőbizottság valószínűleg a Kriza János Társaság keretében gondolt az intézetünk részvételére. Ez bizonyos mértékig meglepte az intézet munkatársait, s ennek szeretnék itt most hangot adni.

A kolozsvári Folklor Archívumot nem lehet figyelmen kívül hagyni mint intézményt, és nem lehet behelyettesíteni bizonyos esetekben a Kriza János Társasággal sem. Ez az intézet negyvenöt éven keresztül az egyetlen olyan hivatalos intézmény volt Romániában, amely hivatalból foglalkozott az erdélyi magyar népi kultúra tanulmányozásával, és hivatalosan képviselhetette azt belföldön és külföldön, már amennyire ez a diktatúra éveiben lehetséges volt. Egyet a hivatalos állampolitika is kénytelen volt elismerni, éspedig azt, hogy ez az intézmény az erdélyi magyar népi kultúra tanulmányozására alakult, és éppen ezért később, amikor az intézet jellege változott, kénytelenek voltak az intézetnek ilyen irányú tevékenységét jóváhagyni. Az intézet így a román népi kultúra vizsgálata mellett a nemzetiségek kultúrájának, a magyar és szász népi kultúra tanulmányozásának vált hivatalos fúrumává. Jeles kutatók dolgoztak itt, hogy mást ne említsek, csak JAGAMAS JÁNOST. A diktatúra nehéz éveiben bizony nem kevés erőfeszítésbe és ügyeskedésbe került, hogy az intézet ne veszítse el a nemzetiségi kultúra kutatásának lehetőségét, és amennyire lehetséges, a hivatalos formákat keresse és kihasználja az eredmények ismertetésének.

Az intézet archívumának magyar anyaga igen jelentős, romániai viszonylatban a legjelentősebb. Csak hozzávetőleges számokkal igazolom: 13.000 magnetofon-felvétel, 138.000 hallás után lejegyzett népköltészeti alkotás és 10.000 dallam. Sajnos a kutatások egyenletlenek, egyes műfajok reprezentatív számarányával szemben mások jelentékenyen elmaradnak, jelentős vidékek kiestek a gyűjtés figyelemköréből, de akárhogy is, egy igen értékes anyag gyűlt itt össze. Az elmúlt fél évszázad alatt tehát jól-rosszul, de ez az intézmény képviselte jóformán a magyar, illetve az erdélyi magyar néprajztudományt, mert a múzeumokban végzett kutatások nem kerülhettek be jelentős mértékben a kulturális köztudatba. A múzeumi munkatársaknak nem volt rá lehetőségük, hogy hasonló státuszú archívumot kialakítsanak. Most nem akarok érdemeket felsorolni, ezeket mindenki ismeri, mint ahogyan az intézeti munka hiányosságai is ismeretesek: a gyűjtések egyenletlensége, az epikai alkotásoknak szentelt központi figyelem mellett a szokásanyag elsikkadása stb. De a lehetőségekhez mérten az intézet igyekezett felvállalni a tanácsadó, irányító szerepet is, pályázatokat hirdetett meg, az amatőr gyűjtőket is irányította. Az intézetben készültek a modern kutatási módszerekkel készíthető munkák is, s azok alkalmazási lehetőségeit igyekeztünk népszerűsíteni, továbbadni. A fiatal kollegák új szempontú vizsgálatait valahogy átsiklanak a hasonló természetű intézeti kísérleteken, pedig időben ezek jóval megelőzték őket. Hogy csak egy példát említsek. Az intézetben elkészült egy, a kulturális ökológia

szempontjaival dolgozó összehasonlító monográfia, amely kiadási lehetőségek hiányában már tíz éve porosodik. De az intézet munkatársai vállalták az összehasonlító kutatások kezdeti nehézségeit is. Nem akarom az intézet érdemit itt kiemelni, csak arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy kár lenne az intézetet mint intézményt — esetleg a munkatársak hiányosságai miatt — kihagyni, kirekeszteni az összekötő szálak közül. Az archívum értékes anyagát bele kell kapcsolni az összmagyar kutatások rendszerébe. Ki kell használnunk minden módot, minden lehetőséget az összekapcsolásra és együttműködésre.

Arra szeretném felkérni a Magyar Néprajzi Társaságot, hogy segítsen megkeresni azokat az intézményes formákat, amelyek ezt az együttműködést lehetővé teszik és az intézet kínálja lehetőségeket hasznosítják. Egyes kollegák azt nehezményezik, hogy a Kriza János Társaság vezetősége válik az erdélyi magyar néprajztudomány kizárólagos reprezentánsává, holott a Kriza Társaság nem helyettesítheti az intézet eddigi funkcióját, éppen az archívum jelentőségének betudhatóan.

Az igazság az, hogy mindennek még csak a kezdetén vagyunk. Vannak elképzeléseink, terveink, de sok mindenben nincs meg a kialakult, egészséges gyakorlat. A demokratikus mechanizmusok még nem működnek elég jól a mi tudományunk terén sem. Egyelőre a személyes kapcsolatok előtérbe kerültek, mert nincs gyakorlatunk még az intézményes kapcsolatok kialakításában. Már pedig erre kell törekednünk.

Én arra kérem a Magyar Néprajzi Társaság vezetőségét, hogy fontolja meg, milyen módon hozhatnánk közelebb az intézet nyújtotta lehetőségeket az együttműködési programokhoz. Most próbálkozik az intézet a Néprajzi Kutató Csoport felé orientálódni, kilátásban van szerződéses alapon létrejövő kutatócsere, ha jól tudom, de ez is még mind csak terv, elképzelés. Gyakorlatilag nem történik semmi. Pedig lehetne esetleg módot találni közös gyűjtések megszervezésére. Az intézetünk anyagilag a létminimumon van, éppen csak hogy a fizetéseket tudják fedezni. Már tíz éve nincs pénz gyűjtésre, hivatalosan nem szerveznek gyűjtőakciókat éppen azért, mert a költségeket nem tudják előteremteni. Nincsenek korszerű elektromos készülékek. Egy közös gyűjtőakció keretében a magyarországi kollegák segíteni tudnának ezen a téren, hiszen sokkal gazdagabban és korszerűbben vannak felszerelve.

A kiadványok terén nem panaszkodhatunk, az utóbbi időben megkaptunk minden jelentősebb kiadványt, vagy egyénileg vagy intézményesen, s az már nagy segítséget jelentett.

Nem célzásként mondom, de a szász kolleganőnk, HANNI MARKELT a göttingeni Encyclopedie das Märchen állandóan segíti kiadványokkal, irodai felszerelésekkel, még elektromos készülékekkel is, úgy hogy az intézet egészében is részesült a segélyekből. Igaz, most a Spros Alapítvány jóvoltából kapunk egy computert, ha sikerül, s akkor az archívum is korszerűbb formákat nyer.

Javasolnám a Magyar Néprajzi Társaság vezetőségének, hogy segítsen az intézet és a magyarországi intézmények között szorosabb kapcsolatot kiépíteni, mert így még azokat a lehetőségeket sem használhatjuk ki, amelyek esetleg minden nehézség nélkül adottak. Enélkül az intézet eléggé elszigetelt marad. Érdemtelenül.

VÖÖ GABRIELLA



KIÁLLÍTÁSOK

Torday Emil dél-zaire-i gyűjteményének kiállítása Londonban

A mindig sok látóval kínáló London egyik nagy szenzációja volt 1991-ben a Museum of Mankind *Images of Africa* (Afrikai képek) kiállítása, amely a National Art Collections Fund díját is elnyerte.

A kiállítás abból a mintegy 3000 tárgyból készült válogatás, amelyeket TORDAY EMIL gyűjtött 1905 és 1909 között a mai Zaire déli részére vezetett kutatóútjai során, és ma az említett múzeum őriz.

Az 1875-ben Budapesten született, majd Brüsszelben banktisztviselőként dolgozó TORDAY 1900-ban jutott el először az akkori Belga-Kongóba, bejárta a keleti végeket, és Afrika elbűvölte. Ezért tért vissza újra és újra, kivételes alapossággal ismerve meg a Kasai mentén és közelében élő népek, mindenekelőtt a busongók életét. Tudományos teljesítményének értékeléseként elég a fiatalabb pályatárs, BRONISLAW MALINOWSKI TORDAY 1931-ben bekövetkezett halálakor mondott nekrológjára utalnunk, aki „a világ egyik legkiválóbb antropológusának” ítélte. A kiállítás pedig arról győzi meg a látogatót, hogy felbecsülhetetlen értékű az a tárgyi és fotódokumentáció, amelyet TORDAY gyűjtött — készített a századeleji afrikai életéről. Talán azért, mert „nem szépségük szerint” válogatta a tárgyakat, hanem „az antropológusok esetleges érdeklődésére” számot tartva, azok a kultúra igen sok területét reprezentálják a földművelés és a vadászat eszközeitől a történeti tudatot őrző királyszbrokig. A dobok, mozsarak, kupák, fonott kosarak, kalapok, fazekak, jól megformált produktumokként azonban ugyanúgy esztétikai minőség hozdózói, mint az európai hagyomány értelmében inkább művészinek vélhető ékszeresek, a *tukula-fa* porával lilásra színezett, kongói bársonynak nevezett szövetek, vagy a kuba víziszellemet megjelenítő Mwaash a Mbooy maszk.

Ezt a benyomást segíti elő a rendezés, amely a hatásvadászat minden eleméről lemondva, zsákvászon háttérben teszi közzemlére a tárgyakat, miközben diszkréten tájékoztat funkciójukról vagy egyéb, velük kapcsolatos ismeretekről. A fénypontot a kuba-busongó királyi udvar tartozékai jelentik, egy a közkultúra fölé magasodó, de a gyarmatosítás következtében megszakadt és jórészt megsemmisült elitkultúra emlékeiként.

A tárgyak bemutatását a szemmagasság fölött TORDAY egykori fényképfelvételei és könyveiből kiragadott idézetek kísérik, amelyek jól érzékeltetik, hogy ő valóban otthon érezte magát Afrikában és felismerte a dél-zaire-i kézművesek munkájának egyetemes értékét.

Míg a párizsi festők, DRAIN, MATISSE, PICASSO figyelmét egy-egy kivételes szépségű maszk és szobor fordította az afrikai művészet felé, addig Londonban a TORDAY által gyűjtött anyag 1909-es első bemutatója egycsapásra idézett elő hasonló szemléleti fordulatot, mint a kiállításból megtudjuk, amelyet JACOB EPSTEIN művészi és gyűjtő tevékenysége teljesített ki. Az afrikai művészet az emberiség közös kincsének részévé vált. Minden bizonnyal ezt a tényt tükrözi, hogy a mostani kiállítás létrejöttét a Henri Moore Alapítvány támogatása tette lehetővé, és ennek a gondolatnak szellemében írta JOHN MACK a kiállításához méltó útmutatóját *Emil Torday and the Art of the Congo* címen.



Torday Emil

(Néprajzi Múzeum, Fotógyűjtemény. L. sz.: 166022)



Torday Emil Afrikában, kezében kölyökleopárral

(Magyar Földrajzi Múzeum, Érd)

A magyar látogató örömmel veszi észre, hogy a kiállítók több ízben is emlékeztetnek a brit antropológussá vált TORDAY magyar voltára, megjelennek előtte a látottakhoz hasonlóan nagyszerű tárgyak, amelyeket TORDAY a Néprajzi Múzeumnak juttatott — és közben szomorúan gondol arra, hogy a kiváló afrikanista valóban nagy műveiből egy sem olvasható anyanyelvén.

SÁRKÁNY MIHÁLY

Magyarok a határőrvidéken

Ehangzott Dormán László fényképkiállításának megnyitóján
Néprajzi Múzeum, 1991. december 13.

*....ránk hozták gyógyítónak
a háborút, a rémet
sírjukban is megátkozott gazok."*

Ady

A száz év előtti millenniumi EXPÓ-n, az ezredévi emlékkiállításon Afrikából áthajóztatott, ketrecbe zárt szerecseneket láthatott székesfővárosunk álmélkodó közönsége. Most, a második ezredév végén Nagy-Budapest sorozatos magyar néprajzi furcsaságokra csodálkozhat rá, kellőképp kikerekedett pupillával, elhaló „Ach!” és „Oh!” sóhajok kíséretében.

Mi, borostás kedvű határőrvidékiek nem titkolt ellenérzéssel ismerjük fel fővárosi véreink tág szembogarában a ketrecbe zárt szerecseneknek kijáró, nem enyésző hitetlenséget. Emiatt mindig sebzett önérettel, támadó kedvvel, számonkérő hangsúllyal kezdjük a mondandónkat: mint *kárvallott számadó, megbántott, régi szolgál, ki bírót ment el keresni, de nem talált.*

Aztán — két vagy három nap elmúltával — csillapul morajunk, és szertefoszlik érzelmi kívülrállásunk a robajló, a közönyös, a dolga után siető fővárosban. Mert a pesti aluljárókban kolduló mozgássérültek, az Őrs vezér téri vak koldusasszony, a vásárcsarnokokban elhullott káposztaleveleket gyűjtögető öregek tekintetében önmagunkra: *világvégi esett földék*, határőrvidéki szántóföldek napszámosaira ismerünk. Ráeszmélünk a mély azonosság-ra, amelyet szünni nem akaró magyar holocaustok formáltak félreismerhetetlen magyar karakterré.

Épp ezért sohasem fogjuk megérteni a Pesten ma is fel-felszítható mélymagyar-hígmagyar, népi-urbánus hitvitákat. E hitvitákat hallgatva elszóltanodunk, s a dolgunk után nézünk.

Hölgyeim és uraim, roppant szerénytelenül azt kell mondanom: mi, határőrvidéki, azaz: kisebbségi magyarok egyik — általunk egyébként egyazon mértékben tisztelt — fél kisebbségűségi érzése mellett sem vagyunk képesek elkötelezni magunkat. Erősebb lét sodrában élünk, luxusvitákra nem pazarolhatjuk energiánkat.

Mert *népét végül Hadúr is szétszórta.* Főképp a határőrvidéken. Az ügynevezett gyeplű térségében. A Pesti Hírlap november 11-i számában alkalmunk lehetett elolvasni az erdélyi, a felvidéki, a burgenlandi, a kárpátaljai és a délvidéki magyar szervezetek közös felhívását, amely felhívást a Cseh- és Morvaországi Magyarok Szövetsége, a Lembergi Magyarok Kulturális Szövetsége, a Kijevi Magyarok Egyesülete, az észtországi Munkácsy Mihály Kul-

turális Egyesület és a Litvániai Magyarok Kulturális Szövetsége is aláírt. Kérem, vegyenek szemmértéket rólunk, nem minden tekintetben törzsökös magyarokról; mi ugyanis egyidejűleg népi-urbánusok, palesztin-zsidók, azaz: litvániaiak, észtországiak, kijeviek vagyunk. (A felsorolásból kimaradt a kazahsztáni és a lappföldi magyarság.)

DORMÁN LÁSZLÓ az egyetemes magyar pusztulás határvidéki képeit öröklötte meg már majd negyed évszázaddal ezelőtti filmtekercsein is. A boldog békeévek idején is (*Pálinkafőzészkor Moravicán, 1982-ben*) a mosolyunkon átderengő ráncokat látta meg arcunkon, az *üres árkot*, a PILINSZKY-megörökítette könnytelen üres árkot. Az ő arcképein a magyarság duna-medencei, kárpát-medencei küldetésének dicsfényét hiába kutatjuk. Nem a magyar kultúrfőlény tekint ránk ezekről a portrékról.

Egyébként műfaji, sőt műnemi aggályaim vannak: igazán *szociófotók* ezek a tanyasi-rátók? És miféle temetőromantika kerítette hatalmába a szerzőt?

DORMÁN LÁSZLÓ negyed évszázadon át ezrével készítette lét- és sors-fotóit, de most csak néhány képe került az itteni falakra. Azokat a filmkockákat hívta elő sebtében-hamarjában, amelyek elérték katonaszökevény-ládájának mélyén — persze, olyan katonaszökevény ő, aki holnap úgyis hazatér, *meghalni úgyis téves csataterén* —, többi munkája egy képzeletbeli Kossuth tér képzeletbeli Néprajzi Múzeumának teljes falitapéta anyagát alkotja. Egyszer talán ezekről is lesz alkalom szólni.

DORMÁN LÁSZLÓ fotóinak művészi értékeiről nincs kedvem beszélni. Kompozíciós megoldásairól, fény- és árnyékkombinációról nyilatkozzanak a szakemberek: a japán virágköltészet közép-európai menedzserei. DORMÁN fényképei cicomázhatatlan dolgokról vallanak. Elrabolt szülőföldünkről. Elrabolt és meggyalázott szülőföldünkről. Arról, hogy álmainkban szüntelenül visszajárnak bennünk a farkasok, arról, hogy szakadóban vagyunk, arról, hogy egyszerűen: vagyunk, mint káposztalevél a Kálvin-téri vásárcsarnok poros betonpadozatán.

DOMÁN tömegsírban nyugvó apáinkról beszél (*Itt Nyugvó Eltűnt Édes Apáink Emlékéről, — Anno 1944*). A monomania határán túl. Az öklendezésen innen. No és, persze, teljesen idejétmúlt naturalizmussal.

Hol maradtak a néprajzi motívumok?

DORMÁN vastulipános és napsugaras oromfalak *alatt*, az ötvenes években még szántalpas szlavóniai magyar lakóházak *előtt* álló emberek arcát hozza elénk, előhívóoldatban. (*Valamikor a Paradicsom állt itt. Hallani óriási láít.*) S mert képeinek durva a kidolgozása, annyit magyarázatként el kell mondanom: idegen tőle a szemfényvesztés. Képeiről majdnem hiánytalanul eltűntette a „néprajzi” motívumokat. (Persze, ez is stilizálás.) Legföljebb kopjafái üzennek valamit. Temetőkertjei, ahol 73 éve — *„Őseink jussán”* — rendületlenül hibásan írják fejfánkra a nevünket. Ahol ma már nincs is nevünk. Ahol *NN 612* és *NN 873* lett a nevünk.

Ős Napkelet ilyennek álmodta,

amilyen én vagyok:

Hősnek, borusnak, büszke szertelennek,

kegyetlennek, de ki elvérzik egy gondolon.

Nap fiának, magyarnak.

Istenem, tekints ránk az égből: nem is oly rég — a század elején — még a Nap fiai voltunk. S ránk hozták gyógyítóan a háborút, a rémet.

Miről is szól tehát DORMÁN LÁSZLÓ? Végül csak arról, hogy ismét *ránk hozták gyógyfőtónak a háborút, a rémet, sírjukban is megátkozott gazok.*

Vajon milyen fordulattal kellene most élnem, mindannyiunk megnyugtatására?
Hölgyeim és Uraim! A kiállítást ezzel megnyitom. És köszönöm figyelmüket.

HORNYIK MIKLÓS

A bölcsőtől a sírig

**Elhangzott a felújított Palóc Múzeum új állandó kiállításának megnyitóján
Balassagyarmat, 1992. március 15.**

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Kedves Nógrádiak! Kedves Vendégek!

A gyarmati múzeum fél évszázaddal ezelőtt, amikor küszöbét először léptem át, számomra egy ígéretesen szép kaput jelentett, amely bevezetett a palóc népi műveltség sokszínű világába és amelynek kutatása később hivatásommá vált. A gondosan rendezett, gazdag múzeum a nógrádi tájat és a nógrádi embereket szimbolizálta, SZEDER FÁBIÁN és MIKSZÁTH KÁLMÁN „jó palócait” és a szlovákokat, akik életmódjukban és szokásaikban nagyon hasonlítottak egymáshoz.

Nem lehet elfelejteni az akkori nógrádi falu ünnepre öltözött képét, a húsvétra frissen meszelt, zsúpfedelű házakat, a nagymisére igyekvő, ünnepelő ruhás férfiakat és nőket, a gyöngyös főkötős, a cifrakendős menyecskéket. Vagy az elfojtott és időnként feltörő indulatokat, az elhagyott szerető féltékenységét, aki a templomba vonuló nászmenetben szemem láttára rontott rá a völgegyre. De azt sem, ahogyan Őrhalom és Varbó—Vrbovka népe vallásos lélekkel, ünnepélyesen indult útra, hogy a távoli Eger servita búcsúján vegyen részt és lélekben megtisztulva térjen haza. Mindez hozzátartozott a régi palóc faluhoz úgy, ahogyan egykori professzorunk, GYÖRFFY ISTVÁN vezetésével, irányításával megismerhettük.

A fél évszázad, ami azóta eltelt felettünk, sok eseményt hozott a tudományban, így a muzeológiában is. A harmincas évek gyarmati múzeumának népviseleti darabjai, pásztorfaragásai, áttört díszítésű bútorai áldozatul estek a háború pusztításainak, s maga az épület is helyreállításra szorult. Akkor mindez pótolhatatlannak látszott, mert a háború vihara mindenütt, a falvakban is dühöngött, ott is pusztultak a tárgyi emlékek, amihez az iparosodás is hozzájárult. Szerencsére a múzeum élére szakképzett és a tájról származó vezető, MANGA JÁNOS került, aki megszervezte a néprajz, a régészet, az irodalomtörténet, a történelem tárgyainak, dokumentumainak gyűjtését és rövidesen meg is lehetett nyitni az új Palóc Múzeumot.

A háborús veszteségek pótlása azonban még sokáig tartott, de ZÓLYOMI JÓZSEF és később KAPROS MÁRTA kitartó és folyamatos munkája révén a múzeum ma már nagy mennyiségű és kitűnő minőségű kollekcióval rendelkezik. A megyei hálózat 1960 után megindított szervezése az országos viszonyoknak megfelelően szakosításhoz vezetett, így a történelem bázisa Salgótarján lett, a régészeté Szécsény, Balassagyarmat pedig nevének

megfelelően a palóc néprajzi csoport kultúrájának, tárgyi és szellemi hagyományainak, valamint a megye irodalomtörténeti emlékeinek panteonjává fejlődött.

A ma nyíló kiállítás, címből ítélve az emberi élet nagy, ünnepi eseményeihez fűződő szokások tárgyi vetületét ígéri a látogatónak, de itt mást, ennél jóval többet talál. Nemcsak a keresztelő, lakodalom és temetés szertartásos viseleteit, eszközeit láthatjuk, hanem szinte az egész élet teljességét, mindazt, ami a nagy életfordulók állomásai között kitölti az időt. Tárgyak idézik fel az iskola, a munka, a hadikötelezettség, a hitélet, a búcsú, a közgazgatás vagy házimunka eseményeit is. Didaktikus és mély benyomást keltő az a tematikus teljesség, amely nagy ívben fogja át a nógrádi nép hagyományos műveltségének és életmódjának jellemző vonásait.

És amit megelégedéssel kell tudomásul vennünk az, hogy a rendezés nem igyekszik elpalástolni az etnikai tényeket: a tárgyakról kiderül, Nógrádban nemcsak palóc-magyarok élnek, hanem szlovákok és kisebb részben németek is, akiknek kultúrája ugyancsak érdemes a megbecsülésre. Az etnikai másságot, különbözőséget értékelő és kimutató szemlélet egyik jelentős eredménye ennek a kiállításnak, mert szembenéz a múlttal és bizalommal a békés, nyugalmas jövő irányába tekint.

Az eddigiek mellett rá kell még mutatnom, hogy a balassagyarmati múzeum itt kiállított és raktárban őrzött tárgyai kivételesen nagy értéket képviselnek, amelyhez hasonló hazánkban alig ismerek. Jelentőségét az adja meg, hogy ékességük, változatosságuk mellett a tárgyak egy olyan korszakban kerültek közgyűjteménybe, amely véget vetett a tradicionális népeletnek. Reméljük, hogy nemcsak az utódok fogják értékelni a kutatóknak és a megyei múzeumi szervezet igazgatóságának ezt a kivételesen magas szintű munkáját, hanem kortársaink, a jelenkor társadalma is.

A tárgyak összegyűjtése mellett a múzeum eleget tett a humán tudományos vizsgálat követelményeinek is. A 35 éve elindított palóckutatásban kulcsszerepe volt Nógrád megyének néprajzi és történelmi okokból egyaránt. Keleti része a Palócföld központi magjához tartozik és kisebb tájakra oszlik, mint az Ipoly völgye, a Rimóci-medence, a Karancsvidék és a Mátraalja nyugati falvai. Kutatásunk, amelyben több mint 30 szakértő között a nógrádiak — tarjániak, gyarmatiak — is részt vettek, kiterjed a palóc nagytáj történelmére, népnyelvi jellemzőire, társadalmára, anyagi és szellemi kultúrájára, tehát viszonylag teljes képet vázol fel erről a hozzánk érzelmileg is ennyire közel álló néprajzi csoportról. A jövőben felnövekvő új nemzedékek ennek birtokában számos, az identitással összefüggő kérdésre határozottabb és világosabb választ fognak kapni, mint elődeik, mint amit mi is kaptunk.

Nem hiszem, hogy itt és most hangsúlyozni kellene a szűkebb haza, a szülőhely jelentőségét a magatartásban és az öntudatban. Korunk történelmileg túlságosan is mozgalmas világában nem árt, ha az egyes embernek van földrajzi kötődése, egy pont, ahová tartozik, különösen akkor, ha élete során lakóhelyet is kellett változtatnia. Az urbanizáció sok embert elszakít szülőhelyétől, akik új környezetükben otthontalanná válhatnak, s ezért olyanok társaságát keresik, akik vele közös tájról származtak. Világszerte számos ilyen, lokális jellegű szerveződést ismerünk, de itthon maradvá, elég csak a középiskola, az Alma Mater szerepére utalnunk vagy az etnikai, táji összetartozás formáira. Büszkeség székelynek, hajdúnak vagy éppen debreceninek, egrinek lenni, de nem utolsó sorban büszkeség nógrádinak lenni!

És itt egy percre meg kell állnunk. Palócnak lenni ugyanis nem annyira büszkeség, ezzel nem dicsekednek az emberek. A „palóc” sok száz év óta gúnynév, éppen úgy, mint az oláh, tó, matyó vagy sváb és mások, amelyeket viselőik nem vállalnak, sőt az ilyen név használatát sértőnek tartják, mert ők önmagukat másképp nevezik. A Felföldön élő magyarok egy, saját tájszólást beszélő részét, több mint félmillió embert, mások nevezték el palócnak, de hogy miért nem vállalják és hogy miért nincs palóc öntudat, identitás, erre is megpróbál feleletet adni az új monográfia.

Tehát: ahhoz, hogy egy népcsoportnak nemzeti öntudata legyen, bizonyos történelmi háttér, sajátos népi kultúra, és ennek ismerete, megbecsülése szükséges. A nemzeti öntudatnak azonban nem szabad együttjárnia más nyelvű vagy kultúrájú csoportok negatív meglátásával, tehát a másság lenézésével, a felsőbbrendűség érzésével. Önmagunk ismerete és öntudata csak egy olyan értékrenden nyugodhat, mint a földrajzi, táji hovatarozás tudata, hagyományainak ismerete és a rokon, baráti kapcsolatok, tehát egy szűkebb társadalomba való beágyazottság elfogadása és fenntartása.

Erre tanít bennünket tárgyaival, eszméivel, közlendőivel a múzeum, amelynek megújítását a mai szent napon, a magyar szabadságharc évfordulóján ünnepelhetjük.

BAKÓ FERENC

Katona Lajos emlékezete

1992. június 4-én volt KATONA LAJOS születésének 130. évfordulója. Szülővárosában, Váccon emléktábla jelöli a szülőházat, s a Városi Könyvtár nevében őrzi KATONA LAJOS emlékéét. Az évforduló tiszteletére a Könyvtár kiállítást rendezett, melyet a születésnapon VARGA LAJOS püspöki titkár nyitott meg. A kiállításon bemutatták a Tragor Ignác Múzeum gyűjteményében őrzött, KATONA LAJOS életével kapcsolatos dokumentumokat, fotókat, valamint széleskörű munkásságára hívták fel a figyelmet könyveinek, tanulmányainak bemutatásával.

KATONA LAJOS ősei anyai ágon váci iparosok, mesteremberek voltak, édesapja a Jászságból származott, s korai haláláig a váci Fegyintézetben dolgozott. Tehetséges gyermekét a család püspöki ösztöndíjjal taníttatta tovább. Az egyetemi éveket megszakítva KATONA LAJOS visszatért Vácra, a Szemináriumba jelentkezett, s rendkívüli tehetségének elismeréseként nyert soron kívül felvételt VARGA LAJOS a Szemináriumban töltött időszak dokumentumait tárta fel a Püspöki Levéltárban, s megnyitójában KATONA LAJOS tanulmányain, eredményein keresztül az iskola korabeli életébe is bepillantást engedett. Kutatásai fontos, eddig ismeretlen adatokkal gyarapították ismereteinket KATONA LAJOS életéről.

ZOMBORKA MÁRTA



TÉKA

Német nyelvű könyv — egyetemistáknak

HELGE GERNDT: *Studienskript Volkskunde*. Münchner Beiträge zur Volkskunde, Band 12. München, 1990. 199 p.

HELGE GERNDT, a müncheni egyetem Néprajzi Intézetének professzora és tanszékvezetője a néprajz szakos egyetemistáknak írta ezt a könyvét. Munkája jól használható, szellemes, könnyen áttekinthető, igazi „szellemi mankó”, amire biztonsággal támaszkodhatnak a hallgatók. Főleg a tanulmányok megkezdésekor (vagy még azt megelőzően) segíthet sokat a könyv, hiszen olyan fontos kérdésekre ad útmutató választ, mint például: Miért tanuljunk néprajzot? Milyen lehetőségei vannak egy friss néprajzdiplomásnak? Mit jelent a tudományos munka? Hogyan kell egy szemináriumi dolgozatot, vagy egy tanulmányt megírni? Hogyan kell egy előadást felépíteni? stb. Megismerteti a hallgatókkal a néprajzkutatás lehetséges forrásait, a különböző kutatási módszereket és aktuális példákon mutatja meg, hogy hogyan kell egy témát tudományosan feldolgozni. (Pl.: Csernobil mint kultúrára ható tényező.) Az igényes kiadványt — amit sok humoros rajz tesz érthetőbbé és élvezetesebbé — egy válogatott kézikönyv-, folyóirat- és monográfia-felsorolás zárja.

A könyvet különösen a németül olvasó hazai oktatóknak és egyetemistáknak ajánlom figyelmébe, elsősorban a *Bevezetés a néprajztudományba* c. stúdium kiegészítéseként. (A *Studienskript Volkskunde* egy példánya az ELTE Néprajzi Tanszékének könyvtárában olvasható!)

BALOGH BALÁZS

Etnológiai kiadványok

Népi Kultúra — Népi Társadalom. Az MTA Néprajzi Kutatóintézetének Évkönyve, XVI. Bp., 1991. 178 p.

A magyar etnológia válogatott bibliográfiája. Occasional Papers in Anthropology, 3. Szerk.: KOVÁCS ZOLTÁN, SÁRKÁNY MIHÁLY, VARGYAS GÁBOR. Bp., 1991. 171 p.

Az MTA Néprajzi Kutatóintézete 1991-ben két etnológiai tárgyú kötetet is megjelentetett. Az intézet évkönyvének XVI. kötete az Etnológiai Osztály és az intézet kutatásaiban részt vevő etnológusok munkáit adja közre. Az intézet egykori igazgatójának, BODROGI TIBORNAK egyik utolsó munkája vezeti be a kötetet, amely a múlt századi neves amerikai tudós, MORGAN kapcsán az evolucionista gondolkodás kialakulásáról értekezik. A zárótanulmány is egy neves tudósna szenteltetett, a francia LÉVI-STRAUSS történelemszemléletéről szól. Az évkönyvben szereplő többi dolgozat közül kettő terepmunkán alapul: az egyik a mexikói totonák indiánok ismereteinek szerveződését, a másik a Kaukázus kis népei közül a vajnahok (akiket mi csecsenek és ingusok néven — az utóbbi időben politikai okok miatt — igen jól ismerünk) néhány hagyományos szokását mutatja be. A Néprajzi Múzeumban őrzött, a pápua-új-guineiai Massim-térségből származó szobrokról értekezik a következő dolgozat, az értékes plasztikák mitológiai hátterét világlátva meg. Két tanulmány is

foglalkozik a magyar őstörténettel, az egyik a különböző finnugor őshazaelméleteket és a megalkotásuknál alkalmazott módszereket ismerteti, a másik a kelet-európai sztyeppén élő magyarság eszközkultúráját tárgyalja. A Szibériában talált sziklarajzok és a sámánizmus kapcsolatát boncolgatja általános vallásetnológiai keretbe ágyazva a kötet nyolcadik értékezése.

A magyar etnológia válogatott bibliográfiájának megjelentetésével a nemzetközi néprajzzal foglalkozó magyar kutatás régi adósságát törlesztette, sikerrel. A kötet BODROGI TIBOR hagyatékának feldolgozásával és kiegészítésével készült el, magyar és angol nyelven. A mű szerkesztőit BODROGI eredeti szerkezeti elképzeléseihez való ragaszkodáson túl az érthetőség és a kezelhetőség vezette. 4 szempont alapján kerültek be szerzők: magyar etnológusok művei magyar és más nyelven, magyar etnológusokról szóló művek bármilyen nyelven, nem magyar etnológusok művei magyarul és a magyarországi etnológiai kiadványokban szereplő összes szerző. A bibliográfia, amelyben a tételek csak a megjelenésük nyelvén szerepelnek, két részre oszlik. Az első részben az általános és tematikus munkák szerepelnek (bibliográfiák, útleírások, elméleti irányzatok, tudománytörténet, gazdaság és anyagi kultúra, társadalom, szokások, rítusok, vallás, orális irodalom és művészet); a második rész földrajzi tagolású. Ez Euráziát kivéve földrészeket jelent. Eurázián belül viszont külön kategóriát kaptak az urali és altáji népek, melyet a rájuk vonatkozó anyag gazdagsága és a magyar őstörténeti vonatkozások miatt nem is kell indokolni. A magyar etnológiai munkákban ugyancsak fontos szerepet játszanak az európai finnugor, török és kaukázusi népek. A kötet használhatóságát nagymértékben csökkentette volna, ha az etnológia klasszikus (csak Európán kívüli népekre vonatkozó) meghatározása miatt a fentiek kimaradtak volna, hiszen a földrajzi rész bő egyharmada velük foglalkozik. A kötet minden — vállalt — hiányossága, tisztázatlan besorolásai, vitatható mellőzése és beválogatásai ellenére a magyar etnológiai alapvető munkájának tekinthető.

BORSOS BALÁZS

Kézikönyv és bibliográfia a kézművességről

Magyar Néprajz. III. Kézművesség. Főszerk.: DOMONKOS OTTÓ, szerk.: NAGYBÁKAY PÉTER, a szerk. munkatársa: TOMISA ILONA. Akadémiai Kiadó, Bp., 1992. 824 p.

Magyarország kézművesipartörténetének válogatott bibliográfiája. Szerk.: DOMONKOS OTTÓ—NAGYBÁKAY PÉTER. MTA Néprajzi Kutatóintézet, Bp., 1992. 461 p.

Közel hatvan év telt el azóta, hogy a magyar néprajz első — és máig is egyetlen — jelentős összefoglalása, *A magyarság néprajza* négy kötete megjelent. Népi kultúránk örökségét most megújult szemlélettel összegzi a *Magyar Néprajz* nyolc kötete, mely munkát még TÁLASI ISTVÁN és ORTUTAY GYULA kezdeményezte. A sorozat első kötete a népi műveltség fejlődési szakaszait ismerteti és a hazai néprajzi kutatások történetét, három kötet foglalkozik az anyagi kultúrával, három a folklórral és a szellemi műveltséggel és egy a falvak—mezővárosok társadalmi intézményeivel, a hagyományos értékrenddel és erkölccsel. Az eddig megjelent folklór kötetek után most a sorozatból a III. számú, a *Kézművesség* kerül az olvasók kezébe.

Maga a kötet több évszázadot ölel fel és rendkívül gazdag anyagot mutat be, az elmúlt évtizedek sok mindenre kiterjedő és igen széleskörű kutatásai nyomán. A népes szerzőgárda felvonultatja a hazai ipartörténeti kutatások szinte valamennyi jelentős személyiségét, és ez is garancia a könyv igen magas színvonalára. A *Magyar Néprajz* eddig megjelent kötetei közül talán éppen a *Kézművesség* közli a legtöbb új információt a magyar népi kultúráról, annak egy speciális területéről. A történeti forrásokra is támaszkodó kutatások nyomán DOMONKOS OTTÓ felvázolja a kézművesség valódi történeti szerepét a falu életének alakulásában, bemutatva az egyszerű specialistáktól, a háziiparosoktól a falusi és mezővárosi — nem ritkán céhes — kézműves iparosokig valamennyi iparcsoporthoz, mesterség művelőit és az egyes feldolgozó iparágak történetét. E bevezető után JUHÁSZ ANTAL a malmokkal–molnárokkal foglalkozik igen alapos tanulmányában és kitér a sűtőkre–pékekre is, SELMECZI KOVÁCS ATTILA a húsipar, vegyipar és sóbányászat kérdéseit boncolgatja, a mészárosok mellett a szappanfőzést, a gyertyakészítést, az olajütést, hamuzsírégetést, sőt a salétromfőzést is bemutatva. A fémművesség esetében TIMAFFY LÁSZLÓ az aranymosás mellett a bányák, kohók, hámorok tevékenységére is kitér és hosszan foglalkozik a kovácsokkal, cigánykovácsokkal, lakatosokkal és bádogosokkal, a kolompárokkal, drótosokkal és késesekkel is.

GÁBORJÁN ALICE a magyar bőr- és lábbelikészítés szakembereit (tímár, tabakos, varga, csizmadia), valamint a szabók, szűrszabók, gubások, varróasszonyok munkáját mutatja be, TIMAFFY LÁSZLÓ pedig a szíjgyártókat és nyergeseket. KRESZ MÁRIA a szücsmunka mellett az agyagművesség részletes ismertetésére is vállalkozott, míg a kender, len és gyapjú megmunkálásának rendkívül aprólékos bemutatására SZOLNOKY LAJOS. DOMONKOS OTTÓ azt a céhes takácsok tevékenységével egészíti ki, valamint a kékfestés leírásával. A fa, vessző, gyékény feldolgozásának értő tolmácsolása JUHÁSZ ANTAL munkája, de a sármunkáról, kőfejtésről stb. is ő tudósít. A bútorkészítésről K. CSILLÉRY KLÁRA ad rendkívül aprólékos összefoglalót, a kályhás mesterséget pedig PALÁDI-KOVÁCS ATTILA ismerteti. A kötetet DANKÓ IMRE különösen részletgazdag összefoglalása zárja a hazai árucseré, a vásárok történetéről.

A 824 oldalas, vaskos kötet jelentős mennyiségű új ismeretanyaggal gazdálkodik, s a tárgykészítés mellett a kereskedelemmel, a falvak-városok árucseréjével is foglalkozik. Az archív képanyag mellett térképek, táblázatok is segítik a könnyebb tájékozódást. A gazdagon illusztrált kötet nem csupán a néprajzkutatóknak, ipartörténészeknek, de az egyszerű érdeklődőknek is remek kézikönyv lesz, mely kiállításával, élvezetes stílusával és igényességével méltán vívhat ki komoly elismerést és népszerűséget az olvasóközönség körében. A könyv 850 forintos áron kapható vagy megrendelhető az Akadémiai Kiadó könyvesboltjában (1052 Budapest, Váci utca 22.).

Egyáltalán nem véletlen, hogy a két könyv egy ismertetőben szerepel, és külön öröm, hogy a két munka szinte egyidőben jelent meg, noha a kézműves-bibliográfia koncepciója már 1972-ben felvetődött a VEAB ülésein, megvalósulása azonban csak 1977-től került előtérbe, amikor a vidéki könyvtáraktól kértek bibliográfiai adatokat a megkezdett munkához. A munkának új lendületet adtak a *Magyar Néprajz* kézműves-kötetének előmunkálatai, bár a tekintélyes mennyiségű (5631 tétel) bibliográfiai adat miatt az annotációra már technikai okokból sem kerülhetett sor, a kitűnő rendszerezés bőven kárpótol ezért. A 461 oldalas könyv első részében az általános kézműves-bibliográfiákat, történeti, néprajzi, országos jellegű sorozatokat, megyei és városi monográfiákat találjuk meg, a második rész tér ki az

egy-egy mesterségek, foglalkozási ágak könyvészeti adatainak ismertetésére, mégpedig az alábbi felosztásban: élelmiszeripar, fém- és fémfeldolgozó-, valamint fegyveripar, bőr- és bőrfeldolgozó iparok, textil-, fa- és fafeldolgozó-, építő- és építőanyagipar, valamint egyéb kézműves és szolgáltató iparok. A könyv végén a periodikák és rövidítések jegyzéke mellett igen alapos szerzői és közreműködői mutató, tárgy- és földrajzi mutató található, amely igencsak megkönnyíti a tételek közötti tájékozódást. A kötet megvásárolható vagy megrendelhető az MTA Néprajzi Kutatóintézetnél (1250 Budapest, Postafiók 29.).

A két munka együttes ismertetése természetesen nem volt a véletlen műve, hiszen ezek egymást kiegészítő munkák, s külön öröm a kézművesség kutatói és az érdeklődők számára egyaránt, hogy ezt a két könyvet szinte egyidőben veheti kézbe.

CSUPOR ISTVÁN

Néprajzi ismeretek alapfokon

LISZKA JÓZSEF: *Ágas-bogas fa. Néprajzi ismeretek alapfokon*. Második, bővített és javított kiadás. Liliium Aurum k.f.t., Dunaszerdahely, 1992. 128 p.

Mi a népi kultúra és miért érdemes vele foglalkozni? Melyek a néprajztudomány főbb kutatási módszerei és hagyományai? Milyen volt a magyar parasztság lakóhelye? Hogyan zajlottak egykor a munkás hétköznapiak és hogyan a vidám ünnepek? Milyen háttérrel rendelkeznek bizonyos hiedelmeink? Van-e helyük a népi kultúra egyes jelenségeinek mindennapjainkban? Ha van, akkor ezek milyen szereppel bírhatnak korszerű műveltségünkben? Ilyen és ezekhez hasonló kérdésekre kaphat választ az érdeklődő olvasó a nagyszerű ifjúsági ismeretterjesztő mű második, bővített és javított kiadása (az első kiadás 1986-ban jelent meg) segítségével. A néprajzi ismeretek világában tájékozódni óhajtok az általános iskolás kortól akár egész a felnőttkorig (közérthető stílusa, könnyen áttekinthető szerkezete és — nem utolsósorban — szakszerűsége révén) hasznos vezérfonalként szolgálhat ez a könyv. Amellett, hogy a szerző — a magyar néprajztudomány legjobb hagyományait és eredményeit szem előtt tartva a magyar népi kultúráról (ezen belül hangsúlyozottan foglalkozik a szlovákiai magyar tájak és népcsoportok hagyományos népi műveltségével) átfogó és általános képet nyújt, lényegét úgy is érzékeltetni kívánja, hogy anyagát a kultúrtörténet és képzőművészet, a szépirodalom és népköltészet széles összefüggésrendszerébe helyezve mutatja be. A rugalmas tájékozódást, a használhatóságot aprólékos tárgy- és helynévmutató is segíti. A kötetet a szerző rajzai, valamint az érsekújvári THAIN JÁNOS és a rosznyói TICHY KÁLMÁN jó fél évszázada készült kislalföldi, ill. gömöri népművészeti rajzai teszik még értékesebbé.

A könyv megvásárolható a Magyar Néprajzi Társaság Titkárságán.

Magyar népi énekiskola

BODZA KLÁRA—PAKSA KATALIN: *Magyar népi énekiskola. I.* Bp., 1992. Ára: 750,- Ft (150,- Ft a könyv, 600,- Ft a 2 db magnókazetta).

Két kitűnő szakember összefogásából született nagyszerű, hézagpótló munka a szöveges „tananyagból”, kottás és hangzó dallampéldatárból álló *Magyar népi énekiskola*. A korábbi különféle kottás és hanglemezes népzene-összeállítások használtak ugyan a népzene terjesztésének, újjáélesztésének, de messze elmaradnak koncepcióban, következetességben kettejük tankönyvétől. Egyikük évtizedes tapasztalatokkal és sikerekkel rendelkező énekművész-tanár és a népdaléneklés titkainak egyik legjobb ismerője, továbbadója, a másikuk pedig a KODÁLY—JÁRDÁNYI—VARGYAS tudósiskolának elhivatott folytatója, a népzenei díszletstílusok szakavatott kutató-kandidátusa.

Kettejük tankönyve úgy ad ismereteket, tanulnivalót, népzenei világgépet, hogy minden száraz, elriasztó tálalás nélkül lopja be magát az ifjabb (és nem ifjabb) olvasó szívébe-fejébe-torkába. Mintaszerű felépítés, mintaszerű megfogalmazás, kellően adagolt kottás és hangzó példák dús antológiája, és kellő történelmi—társadalmi körkép a népkultúra, népélet hagyományos rendjéről, tehát a népzene éltető hátteréről, — ez az, ami nemcsak hézagpótlóvá, hanem minden eddiginél fajsúlyosabbá, színvonalasabbá, más szóval korszerűbbé teszi e tankönyv-kötetet.

Megrendelhető, megvásárolható: Magyar Művelődési Intézet, Néptáncosok Szakmai Ház, 1011 Bp., Corvin tér 8. Tel.: 201—37—66/70.

OLSVAI IMRE

Magyar néprajzi adatok a régi nemzetközi néprajzi bulletinben (CIAP Information)

Amikor 1964-ben a régi CIAP átalakult és az új szervezet, a SIEF megalakult, az új nemzetközi néprajzi bulletin nyomdai munkálatai Budapesten kezdődtek meg. A különben nem túl sokáig és még kevesebb sikerrel működő információs bulletin előzményéről azonban nem emlékeztek meg, a magyar néprajztörténet sem tartja számon az ottani adatokat. E hiányból szeretnénk legalább valamit pótolni.

Már a XIX. században kísérletek történtek nemzetközi folklorisztikai és etnológiai (később néprajzi) szervezetek létrehozására, és ezek folyóiratai vagy egyéb közleményei betöltötték az információs bulletinek feladatkörét is. Ekkor és a XX. század elején, amikor megalakult a Folklore Fellows szövetsége, a magyar szakemberek nemcsak részt vettek e vállalkozásokban, hanem nem egyszer tevékeny részt, olykor egyenesen kezdeményező szerepet vállaltak. Tudománytörténetünk feladata is lenne e kérdéskör feldolgozása.

A két világháború között már államközi szintre is emelkedett mindez, a Népszövetség és ennek csúcsszerve, az Institut International de Coopération Intellectuelle sok ilyen kezdeményezést támogatott. Ezek között a legfontosabbnak tekinthető a régi CIAP megalakítása. 1928-ban a prágai első nemzetközi népművészeti konferencián hét résztvevő (köztük BARTÓK BÉLA és LAJTHA LÁSZLÓ) javasolta, hogy hozzanak létre egy nemzetközi szervezetet, Bureau de la Commission Internationale des Arts Populaires névvel, a népzene tanulmányozására. 1929-ben már a CIAP (Commission Internationale des Arts Populaires) szoros kapcsolatban áll az Institut International de Coopération Intellectuelle és a Népszövetség illetékeseivel, az év októberében Rómában megtartja első plenáris ülését. (Sajnos ennek fél évszázados jubileumáról elfelejtkeztek az ún. jogutódok.) Tulajdonképpen a nép-

zenei albizottság volt a legfontosabb szerve az egész CIAP-nak, amely a *Dossiers de la Coopération Intellectuelle* sorozatban LAJTHA LÁSZLÓ bevezetőjével és szerkesztésében kezdte meg a kérdőívére adott áttekintések publikálását (*Musique et chanson populaires*. Paris, 1934. 257 p.). Még a világháború előestéjén megjelent második kötet (*Folklore musical*. Paris, 1939. xiii, 332 p.) előszavában is LAJTHÁNAK köszönik meg kimagasló szervező munkáját. Az előszót a mai ICOM elődjének, az Office International des Musées szervezetének főtitkára, E. FOUNDOUKIDIS írta alá. A második világháború után újrászerveződé nemzetközi tudományos együttműködésben ugyanezek a keretek maradtak meg. 1945 november 29–30-án, Genfben ült össze ismét a CIAP vezetősége (akkor a francia név már Commission Internationale de Arts et Traditions volt), és a kilenc megjelent egyértelműen a korábbi munka folytatása mellett döntött. Voltaképpen a belga ALBERT MARINUS és a francia ARNOLD VAN GENNEP voltak az újrászerveződés vezető képviselői. Természetesen ekkor magyar résztvevőkről szó sem lehetett. Az új CIAP 1947-es vezetőségi ülésén döntött úgy, hogy égisze alatt fog folytatódni a nemzetközi néprajzi bibliográfia. Amint ismeretes, 1917-ben JOHN MEIER és EDUARD HOFFMAN-KRAYER alapították a rövid névvel *Volkskundliche Bibliographie*-ként ismert vállalkozást, amelyet ekkor Bázelen PAUL GEIGER szerkesztett. A háború előtti sorozat utolsó köteteként az 1935–36-os évek anyaga jelent meg, 1941-ben, az ő szerkesztésében. Most az 1939–1941 közti hároméves anyag gyűjtését jelentették meg háromnyelvű címmel (*Bibliographie Internationale des Arts et Traditions Populaires ... International Folklore Bibliography ... Volkskundliche Bibliographie ...* Bale, 1949. xxvi, 273 p.), amelynek kiadójaként a következő jelölés szerepel: CIAP Commission Internationale des Arts et Traditions Populaires, International Commission on Folk Arts and Folklore. Mivel maga a kötet régi anyagot tartalmaz, az előszó és a borítólap tájékoztat arról, hogy az 1947 novemberében Mexikóvárosban tartott UNESCO-közgyűlés foglalkozott a nemzetközi társadalomtudományi szervezetek újralakításával, ez hozta létre a CIPSH (Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines) csúciszervezetén belül a nemzetközi történettudományi, filozófiai, nyelvtudományi, klasszika-filológiai bizottságokat, amelyek mindegyike nemzetközi bibliográfiákat folytatott vagy kezdeményezett. A CIAP ügykörébe két bibliográfia is került, a régi *Volkskundliche Bibliographie*, és egy új „amerikanisztikai” néprajzi bibliográfia (amelyről nem sokat tudunk). Megjegyezhetjük, hogy noha előbb már volt magyar képviselő a nemzetközi néprajzi bibliográfiában, ehhez a kötethez nem volt magyar összeállító, ilymódon az anyag minimális. A következő kötet 1950-ben jelent meg, ekkor már GEIGER mellett a későbbi főszerkesztő, ROBERT WILDHABER is közreműködik. Ez a kötet az 1942–1947-es évek anyagát dolgozza fel, magyar munkatársa is van, FÉL EDIT, aki még több évig végezte ezt a fontos munkát. Ő tekinthető a magyar néprajz részéről a CIAP (és ilymódon a CIPSH, sőt az UNESCO) első munkatársának.

A régi CIAP munkáját azonban nagyra értékelték továbbra is. Kiadványaik között hirdették *Folklore musical* címmel a már említett 1934–39-es két (LAJTHA-létrehozta) kötetet, 1948-ban Genfben megjelent BARTÓK BÉLA ismert füzetének francia fordítása, amelyet még a régi *Archives Internationales de Musique Populaire* számára készített (*Pourquoi et comment recueille-t-on la musique populaire?* Traduit du hongrois par E. LSJTI, Genève, 1948. 22 p.).

Az új CIAP csakhamar létrehozta a maga információs bulletinjét, *CIAP Information* címmel, amely 1948-tól rendszertelenül, kétrét, majd négyrét hajtott röpivekben jelent meg.

Néha havonként több szám, máskor hosszabb szünet, ismét máskor összevont számok láttak napvilágot. Már az első évben az egyes országok intézményeitől vagy vezető kutatóitól kértek „hivatalos” beszámolót. Így került sor 1948 novemberében, a 6. számban a magyar „néprajzi és folklorisztikai kutatás”-ról adott áttekintés közlésére, angol nyelven. Ezt az akkori közoktatásügyi minisztérium közvetítésével juttatták ki, tartalmából kivehetően ORTUTAY GYULA megbízásából DÉGH LINDA készíthette. A beszámoló a budapesti és szegedi egyetemi folklorisztikai—néprajzi munkáról hírt ad, nem említi viszont a múzeumokban vagy másutt dolgozó néprajzkutatók tevékenységét, a néprajzi bibliográfia kérdését, és csak mellesleg foglalkozik a magyar népzene kutatásnak az UNESCO és a CIAP által oly nagyra értékelt képviselőivel, vagy azok eredményeivel.

Az 1949 áprilisában megjelent 9. szám angolnyelvű recenziót közöl BARTÓK Genfben franciául kiadott füzetéről.

Ugyanebben a számban olvasható GUNDA BÉLA beszámolója a kolozsvári magyar néprajzi kutatásról 1940—1948 között. GUNDA BÉLA a kolozsvári egyetem néprajzi tanszékének volt vezetője, professzora, 1948-ban Magyarországra hazatérése után pedig rövid ideig a Néprajzi Múzeum munkatársa. (1949-től az ekkor megalakult debreceni Egyetemi Néprajzi Intézet tanszékvezető tanára). Beszámolója nem az egyetlen a maga nemében, szükségszerűen rövidre szabott is, mégis sok értékes, másutt nem olvasható információt tartalmaz.

Némileg rejtett adat, hogy ugyancsak a 9. szám közli, közelebbi helymegjelölés nélkül Prof. CHARLES MAROT *The Essence of Folk Poetry* c. írását, hozzászólásokat várva. A magyar olvasó hamar rájön, hogy a szerző MARÓT KÁROLY.

Egyébként már a 3. számban is volt magyar írás, SZABOLCSI BENCE tanulmánya az összehasonlító zenetudomány és a népzenei stílus kutatása kapcsolatairól. Ezt itt nem idézzük.

Különösen 1948—49-ben több terv, javaslat, széleskörű nemzetközi összefogás ígérete fogalmazódott meg a *CIAP Information* lapjain.

Ezek között talán a legfontosabb a VAN GENNEP által javasolt nemzetközi néprajzi és folklór terminológiai lexikon volt. Ennek ötletét már az 1948-as 2. szám tartalmazta, 1950-ben pedig a 19—20. szám (március—április) részletes javaslatot hozott. (Ebben még a magyar nyelvű néprajzi irodalom gazdagságáról is szó esik). Amint ismeretes, a később *International Dictionary of Regional European Ethnology and Folklore* címen megvalósult javaslatból összesen két kötet látott napvilágot (ÁKE HULTKRANTZ: *General Ethnological Concepts*. Copenhagen, 1960., LAURITS BØDKER: *Folk Literature [Germanic]*. Copenhagen, 1965), amelyekben már semmi sincs e gazdagabb tervből. Az is kiderül az első kötet SIGURD ERIXON írta előszavából, hogy a továbbra is az UNESCO és a CIAP égisze alatt megszerveződött terminológiai lexikon ma ismert formáját az 1951-es stockholmi nemzetközi kongresszuson dolgozták ki. (Későbbi szakaszban volt némi magyar közreműködés is a lexikonban, ennek történetét azonban külön kell majd megírni.)

Az 1950 májusi—júniusi 21—22. számban PAUL GEIGER bemutatja a *Volskundliche Bibliographie* érvényes beosztási vázlatát, kéri az esetleges változtatásra vonatkozó javaslatokat. (Amint tudjuk, az 1948—49-es évek anyagát tartalmazó kötetet már WILDHABER egyedül teszi közzé 1954-ben, a némileg újított bibliográfiai beosztást, egyszersmind útbaigazítást a beküldendő anyagra vonatkozóan csak a következő [1950—51-es anyagot tartalmazó], 1955-ben megjelent kötetben olvashatjuk.)

Az 1950 november—decemberi 23—24. számban ugyancsak ARNOLD VAN GENNEP és JEAN EPSTEIN egy nemzetközi néprajzi „szintétikus” filmsorozat tervét teszik közzé.

A hidegháború azonban a nemzeti együttműködést szűkebbre szabta. Nemcsak az 1950-es bloomingtoni „Midcentury International Folklore Conference” résztvevői közül hiányoztak a „szocialista” országok képviselői, hanem amikor 1951 nyár végére összehívják a CIAP konferenciáját (ekkor az elnök SALVADOR DE MADARIAGA, a főtítkár FOUNDO-UKIDIS), ez már csak a nyugati etnográfusokra („d'ethnographie de l'occident”) szorítkozik. Az információs bulletin korábbi számaiból tudjuk, hogy pl. a népzene kutatók genfi konferenciájára meghívott LAJTHA LÁSZLÓ „vízumokból” nem jelenhetett meg.

A CIAP és a nemzetközi együttműködés újraéledése (benne az újabb magyar közreműködések áttekintése) már egy másik szemle feladata lehet.

VOIGT VILMOS



Badjok Iferi

(Fotó: TORDAY EMIL. Magyar Földrajzi Múzeum, Érd)

HANG/KÉP/HÍREK

Tisza-film a TV-ben

1992. szeptember 25-én kezdte vetíteni a Magyar Televízió 2-es csatornája a *Tisza* című 12 részes filmsorozatot. Azóta már az utolsó részt is láhattuk (amennyire eljutottak hozzám az etnográfusoknak és folkloristáknak a vállalkozást dicsérő véleményei, mindenképpen jogosult a nyelvtani többes használata!), ez a híradás egy néprajzi eseményeket beharangozó vagy regisztráló periodikában természetesen csak utólagos lehet. Következésképpen: nem a figyelemfelhívást, hanem az értékelést és értelmezést tekintem a feladatomnak.

A stáblista tanúsága szerint a filmsorozat szakértője BELLON TIBOR, szerkesztője LENGYEL GYULA, operatőre KÁTAI BALÁZS, rendezője ORBÁN ÁGNES volt, s egy-egy részlet szakértőjeként más etnográfus kollégáink — pl. † CSISZÁR ÁRPÁD, JUHÁSZ AN-TAL, SZŪCS JUDIT — is közreműködtek. E névsor ismeretében is jogos tehát, ha — legalább részben — figyelemre méltó néprajzi vállalkozásként méltatjuk ezt a televíziós produkciót. S nemcsak azért, mert szakmánk jeles képviselőinek köszönhetően igen sok néprajzi információt kínál ez az eredendően földrajzi és művelődéstörténeti indítékú ismeretterjesztő vállalkozás. Megbecsülendő jelentősége van természetesen annak is, hogy autentikus munkafolyamat-felvételeket láthattunk különböző halászszerzők használatáról vagy a nádatásról, a vessző, a gyékény fonásáról vagy a kubikostalicska készítéséről; légifelvételek segítségével tanulmányozhattuk a településszerkezet, a folyó meg az ártér összefüggését, illetve a hidak s egyéb vízi átkelők vagy a lakóépületek s egyéb építmények formaváltozatainak egész sorát ismerhettük meg. Az ilyen és hasonló képi információk dicséretét bárki, aki végignézte a sorozatot, tetszése, érdeklődése szerint bővítheti. Én azonban most nem elsősorban ezt a felfedező és dokumentáló érdemet szeretném méltatni. Ezen a nyomon tovább haladva ui. bíráló megjegyzéseket is meg kell fogalmaznom. Az etnográfus néző olykor bizony bosszankodott, ha a komoly önértékű képsorokba belevágott a monotóniától rettegő filmes szakember, aki viszont korántsem vágott ennyire következetesen, ha a természeti képekre vagy az egy-egy részben is többszöri ismétlődéskor igencsak öncélú légifelvételekre bízott lírai ellágyulásokat kellett volna megkurtítania.

Nem akarok belemenni az ilyen részletek dicséretébe és bírálatába, mert a néprajzi információk örvendetes gazdagságának végül is egy tágabb összefüggésben fedezhető fel az igazi jelentősége. Abban ti., hogy a *Tisza*-film közvetett választ adott számomra a „vajon miért talál nehezen helyet a néprajzi ismeretterjesztés a képernyőn?” mindannyiunkat foglalkoztató kérdésére. Megítélésem szerint jórészt azért nehézkes a „néprajzi ismeretterjesztés” elfogadtatása, mert a szakmabeliek és népéleti jelenségeket képpé fogalmazó filmek a visszavonhatatlanul a múltba tűnt, s mégis, ennek ellenére a mindennapokban jelen lévő — tehát filmen megörökíthető — megannyi részjelenség interpretálásának feloldhatatlannak tűnő dilemmáján érzelmi alapon próbálnak meg úrrá lenni. Vagy a „régieket” elsirató nosztalgikus ellágyulásait túhangsúlyozva, vagy a jelenlévőség anakronizmusán meghökkenve s elutasító indulataikat mozgósítva az ún. „népi kultúrához” hozzáta-padt, különböző előjelű értékminősítéseket törekszenek közvetíteni — vagy eleve kívülré-

keszteni a nemzeti önismereten. Nem arra figyelnek tehát, hogy mi az, ami dokumentálható, arra inkább, ami előfeltélesen körüllegi a „népi kultúrát”.

Ennek a filmnek a készítői — hadd legyenek elfogult: elsősorban BELLON TIBOR, hiszen ő kutatta fel a filmezhető népeleti jelenségek java részét — igyekeztek szakítani a „népi kultúra kortól-időtől-körülményektől független érték” öröklött szemléletével, s gondosan kimunkált tájéltörténeti és művelődéstörténeti folyamatba illesztették bele a napjainkban már nagyon is periférikus jelentőségű, történeti értelemben azonban napjainkat pozitív vagy negatív értelemben befolyásoló népeleti jelenségeket. A megváltozott körülmények közepette, az általánosan jellemző tendenciák ellenére jelenlévő, az etnográfusok érdeklődését felkeltő mozaikdarabkáknak tehát a múltról valló forrásértékére helyeződött ez alkalommal a hangsúly. Az érték ilyen értelmű felmutatása az etnográfusok és folkloristák számára is metodikai jelentőségű figyelmeztetés. Arra ösztönöz a példa mindannyiunkat, hogy a művelődéstörténehez hozzájárulandó még ma is sikerrel kereshetjük — pl. a szabályozott folyó árterére visszaszorítottan, néhány ember tudása és gyakorlata jelentette „rezervátumban” — mindazokat a foglalatosságokat, hasznvételi módokat, s gondolkodási sémákat, melyeknek a korábbi századokban, a szabályozatlan folyó mentén paraszti létet meghatározó jelentősége volt. A szakmán kívül pedig annak a tudatosításához járulhat hozzá a ma már marginális jelentőségű tárgyak, munkafolyamatok és képzetek jelenvalóságának látványos bemutatása, hogy a mindennapi kultúrára nem a „hagyományos népi kultúra” eltűnése s a „civilizációs vívmányok” általános elterjedése az igazán jellemző, hanem a rendkívüli rétegzettség; a „rég” és az „új” egymásra rétegződése inkább. Jelen vannak a mindennapi kultúrában — s nem a minden áron való „hagyományörzés” miatt, hanem azért, mert meghatározott szituációban működőképesek! — olyan műveltségelemek is, melyek a civilizátorok értékrendje szerint anakronisztikusak. Ebből pedig az a tanulság is adódik, hogy az ún. „népi kultúra” nemzeti kultúrába integrálhatósága korántsem vágyainktól-reményeinktől befolyásolható — s az elmúlt évtizedek minden korábbinál radikálisabb múlt-rombolása sem tudta mindenestül eltüntetni.

Nyilván nem kell bizonygatnom: ha egy TV-sorozat néprajzi szempontból így is továbbgondolható (lehet persze, hogy BELLON TIBORon kívül az alkotóközösség többi tagjának nem voltak ebbe az irányba mutató szándékai), mindenképpen megérdemli, hogy olyan néprajzi filmes eseményként emlékezzünk meg róla a Néprajzi Hírek hasábjain, mely lényegesen többet kínált számunkra, mint számos népeleti jelenség gondos — bár a filmes szempontoknak olykor alárendelt — képi megörökítését.

SZILÁGYI MIKLÓS



ÉVFORDULÓK, MEGEMLEKEZÉSEK, KÖSZÖNTÉSEK

Emlékezés Lajtha Lászlóra

**Elhangzott a Néprajzi Múzeumban megrendezett emlékkiállítás megnyitóján,
1992. január 22-én**

Ez a kiállítás századunk egyik legnagyobb magyar zeneszerzőjére, népzenekutatójára és pedagógusára LAJTHA LÁSZLÓra emlékezik, születésének 100. évében, halála 29. évfordulójának közelében, a Magyar Kultúra Napján.

Jól tudom, hogy nem szokás, nem illik ilyen alkalomkor részletes életrajzi visszatekintésre vállalkozni. Most mégis megteszem, mert tudom, tapasztalom, mily kevésbé ismert ez az életút, LAJTHA LÁSZLÓ pályája, és azt is tudom, hogy milyen tanulságokat tartogat éppen a ma és a holnap számára. Türelmüket kérem és előre is megköszönöm.

Zenei, kompozíciós és zongora-tanulmányait a budapesti Zeneakadémián HERZFELD VIKTORnál és SZENDY ÁRPÁDnál kezdte 1907-ben, BARTÓK BÉLA nevezetes erdélyi gyűjtőútjának, KODÁLY ZOLTÁN párizsi tanulmányútjának évében. 1910-ben egy félévig BARTÓK zongoranövendéke volt. Tanulmányait nála, bizonyára külföldi utazásai miatt, nem folytatta. Lipcsei, majd genfi tanulmányutak után 1910—1913 között Párizsban érték egész további pályáját elhatározó élmények. Ezekben az években Párizs a zenei világ középontja volt. Olyan művek születésének és első előadásának színhelye, mint DEBUSSY oratóriuma, a *Szent Sebestyén vértanúsága*, balettje, a *Jeux*, RAVEL *Daphnis és Chloéja*, STRAVINSKY *Tűzmadara* és *Sacre du Printemps*-ja. Alig volna hihető, hogy bármelyiküket ne hallhatta volna.

Bár az új francia zene egésze, főként DEBUSSY muzsikája mindig példakép maradt számára, szorosabban párizsi éveiben mégis a Schola Cantorum, a Couperinek családi temploma, a Saint Gervais kórusának tevékenységéhez csatlakozó zenei műhely köréhez húzott. Ott folytatta zeneszerzői tanulmányait VINCENT D'INDY vezetésével, kötött barátságot ROMAIN ROLLAND-nal, vált a DEBUSSYéket szorososan követő, a Hatokat alig megelőző zeneszerzők nemzedékének, FLORENT SCHMITTnek, JACQUES IBERTnek, ALBERT ROUSSELnek kortársává és barátjává.

Hazatérve, 1913-ban kapott a Zeneakadémián zeneszerzői végbizonyítványt (ez számított a zeneszerzők diplomájának még a két háború között is), kezdett munkába a Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárában. Népzeneét már 1911 óta gyűjtött. Munkájában főként BARTÓK BÉLA támogatta, látta el tanácsokkal. Közben jogi tanulmányokat végzett és doktórátust szerzett a budapesti egyetemen. Alig megkezdett munkásságát 1914-ben az első világháború szakította félbe. Katonai szolgálatától csak a háború végeztével, 1919-ben szabadult, pedig BARTÓK BÉLA közben is megkísérelte mentesítését.

1919-ben a Tanácsköztársaság kulturális kormányzata kezdeményezte a Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárának önálló néprajzi múzeummá fejlesztését. A Zenei Osztály vezetésére BARTÓKot szemelték ki, s ő — mint a sokat idézett pütkösdí levélben olvassuk — LAJTHA LÁSZLÓra munkatársaként számított, amint hogy egész életében igyekezett őt minden módon segíteni. LAJTHA igen tevékenyen látott hozzá a szervezési munkához. Jutalma a Tanácsköztársaság bukása után fegyelmi vizsgálat és dorgálás lett, amiért — úgy találták

— az új intézmény szervezése elvonta a Nemzeti Múzeum iránti kötelezettségeitől. Szolgálati viszonyát a Nemzeti Múzeummal 1925-ben megszüntette, de később a Néprajzi Múzeum Zenei Osztályában, annak vezetőjeként folytatta munkáját, és kapcsolata a múzeummal mindvégig fennállt.

1920-ban kezdte pedagógiai munkáját a Nemzeti Zenede tanáraként. Ez az intézmény nagyműltű, kiváló tanáraival méltó társa volt a Zeneakadémiának. LAJTHA LÁSZLÓ a Zenedének 1949-ig, megszűntéig maradt tanára, majd igazgatója és főigazgatója. Kiváló zeneszerzők, szóló- és kamaraművészek, karmesterek nemzedékeit nevelte. Tanári munkájának jelentőségét talán eléggé jelzi egy név, FERENCSEK JÁNOS nevének említése.

A két világháború között sokat tett a korszerű népzenei gyűjtés, szakszerű megőrzés és ismertetés ügyéért, mint KLEBELSBERG miniszter népzenei hanglemez-akciójának, a *His Master's Voices* lemezek sorozatának támogatója. Később, mint az ún. Pátria-lemezek egyik kezdeményezője, a rádió műhelyében BARTÓKKAL együtt munkása és irányítója. Ő látta el útravalóval az akkor kezdő VERESS SÁNDORT gyűjtőútjaira, örököltette tovább számára a BARTÓKTól tanultakat.

Tevékeny szerepet vállalt a Népszövetség Nemzetközi Népművészeti Bizottságában, a Commission Internationale des Arts et Traditions Populaires-ben, a CIAP-ban, majd ennek utódában a háború után, az IFMC-ben, alapító és elnökségi tagjaként.

Népszövetségi munkája során ismerkedett meg operája, a *Le Chapeau bleu* szövegírójával, SALVADOR DE MADARIAGÁVAL. Az operát végül FARKAS FERENC fejezte be avatott gonddal, és a Magyar Rádió mutatta be a múlt évben. Fellendült zeneszerzői pályája. 1939-ben III. vonósnégyesével *Coolidge-díjat* nyert. Műveinek kiadója ekkor már a párizsi Leduc-cég.

A háború alatt jócskán kivette részét az üldözöttek, a veszélyeztetettek mentéséből, támogatásából, utána pedig teljes erejével látott hozzá zenei életünk újjászervezéséhez, nemzetközi kapcsolataink kiépítéséhez. Átvette a rádió zenei vezetését, megbízottként a Néprajzi Múzeum igazgatását. Ekkor választották a Zenede igazgatójává, majd főigazgatójává.

1947—48-ban franciaországi és angliai útra indult. A filmzene jelentőségét már korábban felismerte, a *Hortobágy* c. film zenéjével alkotott maradandót. Londonban is T. S. ELIOT műve alapján dolgozott a Becket-történet, a *Gyilkosság a katedrálisban* c. film zenéjén. Amikor barátai marasztalása ellenére hazatért, szinte látványosan szűntek meg egzisztenciális létének intézményi alapjai. Ő panasz nélkül dolgozott tovább, komponált íróállványa mellett. Ekkor születtek későbbi remek vonósnégyesei, amelyeket végre itthon mutatott be rendre a Tátrai-vonósnégyes. 9 szimfóniája közül 7 szintén a háború után született. A Larousse zenei lexikon őt elsősorban szimfónikusként tartja számon. 1955-ben választotta tagjává a franca Művészeti Akadémia, az Académie des Beaux Arts, a nevezetes Institut, az akkor elhunyt ENESCU helyébe. 1956-ban a strassbourgi egyetem díszdoktorává fogadta. Utolsó éveiben még megérte, hogy helyreálljanak nemzetközi kapcsolatai.

Ebben az időben dolgozta fel, jegyezte le és készítette elő publikálásra RAJECZKY BENJAMIN segítségével korábbi erdélyi gyűjtéseinek javarészt hangszeres termését, a kőrispatakít, a székit és a szépkenyérűszentmártonit. Figyelmét ezután a Sopron megyei virrasztó énekek, irodalmi és zenei színhagyományunk becses emlékei vonták magukra. Ezeket gyűjtötte munkatársaival, ERDÉLYI ZSUZSÁVAL és TÓTH MARGITtal. 70. évéhez közeledve, fiatalokat megszegyenítő kitartással járta a falvakat hóban, fagyban, fáradtságot

nem ismerve. Gondosan őrizte különállását. Ragaszkodott hozzá, hogy a gyűjtéseire, munkássága folytatására szolgáló minisztériumi céltámogatást a Zeneművészeti Főiskolára telepítsék. A Magyar Népzene Tárának a Tudományos Akadémián KODÁLY vezetésével működő szerkesztőségétől, a későbbi Népzenekutató Csoporttól távol maradt.

Itt meg kell állnunk, mint ahogy én is mindig megállok, amikor idáig jutok az életút végiggondolásában. Mint ahogy legutóbb DOHNÁNYI ERNŐ sorsán töprengve is meg kellett kérdeznem magamtól: hogyan válik egy akkora óriása, nemzetközi méreteken túlnövő muzsikusa a magyar zenének a közszájon minden igaz ok nélkül egyszerre háborús bünyössé? LAJTHA LÁSZLÓ pályáját tekintve is újra és újra értetlenül állok a jelenség előtt: miért, hogy ezt a nemzetközi mértékkel is nagy, tudós muzsikust, zeneszerzőt és pedagógust zeneéletünk, és éppen zeneéletünk sohasem tudta, sohasem akarta befogadni?

Mert akár az egyik, akár a másik, és sajnos, a többi hasonló esetben is csak egy magyarázat kínálkozik: a „másságé”. Azé az emberi korlátoltság természetéből fakadó megkülönböztetésé, amelynek annyi ijesztő példája vesz körül ma is kint és bent, egészen a kisebbségi gondokig, s amelyből olyan parádés ellenség-képeket, mumusokat lehet alkotni a műveletlenség és az irigység termőtalaján.

Mert LAJTHA LÁSZLÓ tagadhatatlanul „más” volt. Más volt magyarnak, mint ahogyan azt a kor divata akkoriban elvárta volna, s mindinkább kötelezővé tette. Más volt zeneszerzőnek, mert más dialektusban beszélte a magyar zene nyelvét, mert megtanulta a francia zene megújuló stílusát, ezt a Közép-Európában mindmáig szokatlanul izgalmas hangvételt, virtuóz, szellemes zenekarkezelést egyesíteni a magyar hangszeres népzenei hagyomány előadasmódjával. Más volt folkloristának is, mert tisztában volt a hangszeres népzene jelentőségével, mint BARTÓK. KODÁLYról szólva szokta volt mondani: „Az övé a vokális folklór, az enyém az instrumentális folklór”.

BARTÓK tanítványa maradt abban is, hogy a népzeneben nem a művészileg szép „archétipusok” érdekelték, hanem az eleven, egyszerű megszólalás, a zene életmódjának apró részletekig menő megfigyelése, a kottaképen is mennél pontosabb jelölése. Ahogyan BARTÓK újra és újra revideálta, a fül-adta lehetőségek határáig finomította lejegyzéseit, úgy törekedett LAJTHA is a paraszzenekar félelmesen bonyolult együtthangzását, ritmikus aszszimetriáit, agogikáját, előadási sajátosságait már-már a lehetetlenségig meglesni és jelölni. Munkáját nem egyszer „méltatták” gúnyos megjegyzések.

Nehéz út volt az övé, ezért is fogynak el követői, a hangszeres népzene kutatói. Iskolai zeneoktatásunk szelleme is a vokalitás rég meghaladott primátusát sugallja. VERESS SÁNDOR egykori zeneszerző növendéke, LAJTHA tanítványa, SÁROSI BÁLINT után TARI LUJZA mellé inkább tánckutatóink, MARTIN GYÖRGY és munkatársai, tanítványai társultak. Pedig a hangrögzítő elemzés mennyi új, csodálatos módja vonná magára ma is annak a LAJTHA LÁSZLÓnak a figyelmét, aki mindig nyitott volt a világban történő újra. Ez is „másságához” tartozott.

Az érdeklődés személye, munkássága iránt közben meg-megújult. Mindig akadt egy-egy fellobbanó lelkiismeret, amely és aki felelősnek érezte magát a letagadott, elhallgatott értékekért. Így a BERLÁSZ MELINDÁÉ, aki kitaróan követi „halhatatlan” nagy komponistáink nyomát, a LAJTHÁÉt is, a VERESS SÁNDORÉt is. Aki ezt a kiállítást is akkora gondal és hozzáértéssel rendezte. Köszönet illeti őt is és mindazokat, akik munkájában támogatták, segítették. LAJTHA ILDIKÓt, az MTA Zenetudományi Intézetét, a házigazda Néprajzi Múzeumot.

Ugyancsak BERLÁSZ MELINDA keres a Zenetudományi Intézetrel együtt kiadót LAJTHA végre publikálásra előkészített írásainak, BREUER JÁNOS pedig hősi elszánással vállalta egy félig előkészített első LAJTHA-életrajz megírását.

A felvilágító lelkiismeret útját jelzik a Magyar Rádió LAJTHA LÁSZLÓra emlékező hangversenyei, a már említett operafelvétel és bemutató, csakúgy, mint a zeneiskolák, amelyek felveszik és méltó büszkeséggel viselik nevét.

De mindez még kevés, amíg hangversenyeink műsorán még mindig fehér holló egy-egy LAJTHA-mű. Szoktuk mentegetni, hogy nehéz, szokatlan a zenéje máshoz szokott együtteseinknek, hogy nem könnyű műveihez hozzájutni a francia kiadótól. Mentségnek elég, oknak kevés: zenéje nálunk a másság bélyegét hordozza, ki tudja, még meddig? Mindaddig, amíg műveit nem játsszák rendszeresen. Mai kiállításunk ismét egy állomás a LAJTHÁhoz vezető úton, majdnem harminc évvel halála után. Jelképes lehet az évforduló közeli találkozása BARTÓK BÉLA eredeti, távozásával tartalékba került és ötven évig tetszhalott népzenei rendje publikálásának kezdetével.

Egyszer talán még LAJTHA igazi zenei hagyatéka is hazatér és itthon marad.

UJFALUSSY JÓZSEF

Szűcs Sándor emlékezete (1903—1982)

Éppen tíz évvel ezelőtt kísértük szülőházának udvaráról a biharnagybajomi temetőbe azt a nagy sárréti néprajzkutatót, aki egész életét szülőfalujában élte, csak meghalni ment Debrecenbe, ahová anyai szál, főleg iskolái kötötték. Azon az udvaron búcsúztattuk, mely oly sokszor szerepel könyveiben, ahol táltosok is megfordultak a nagy eperfák alatt és egykor szelíd daru tartotta a rendet az aprójószág között.

Egy bibliai idézettel vettem Tőle búcsút a barátok és a néprajztudomány nevében: „Jobb adni másnak, hogy nem venni” (Apostolok cselekedetei 20:35). Ez volt életének értelme, hiszen barát, ismerős és ismeretlen fordult hozzá adatokért: küldte, e mondás nevében indította el a Sárréti Népfőiskolát, ez vezette akkor is, amikor a mintaképeről elnevezett karcagi Györffy István Nagykun Múzeumot igazgatta. Mindig ez vezette családjával szemben és ha mérlegre tennénk az adok-kapok mennyiségét, akkor a nyelv nagyon az előbbi irányba lendülne ki. Néprajzkutató és író volt egy személyben és munkáinak olvasása annak is gyönyörűséget okoz, aki a néprajz, a sárréti táj iránt nem érdeklődik különösebben.

Hatalmas munkásságáért nem sok elismerést kapott, pedig azt nagyon nehéz körülmények között végezte. Az ötvenes évek elején még kuláknak is minősítették, akkor írta egyik levelében: „Az Ethnographia részére most nem küldhetek cikket. Nincs készületben olyan, amely bele illene. Aligha is lesz időm, hogy ilyet készíthessek. Eléggé távol estem a néprajztól. Hetek óta pl. répát és tengerit kapálok. Hétköznap és vasárnap egyaránt a határban vagyok, virradattól 8, 9 óráig, s mikor haza vetődöm, alig várom, hogy lepihenhessek, írásra hiába is sarkantyúznám magam.”

Különösen nehéz helyzetbe került, amikor a Bihartordán az általa alapított Sárréti Népfőiskolát feloszlatták. Magam is sokszor megfordultam ott és tartottam előadásokat, vit-

tem, küldtem könyveket. Erről írja egyik levelében, hogy januárban Báránról az Ásványpusztán keresztül már az esti szürkületben érkeztem meg a nagy hóban, hátamon egy zsák könyvvel, hogy a népfőiskola könyvtárának alapításához hozzájáruljak. SZŰCS SÁNDOR irdatlan becsületességére jellemző, hogy a felosztás előtt nem fogadta el adott tanácsomat: mindazt a könyvet tartsa meg, ami neki kell a munkájához, nem fogadta meg. Mindent felraktak egy szekérre, bevitték Berettyóújfaluba és ott pusztult el valahol.

Több könyvemnek kéziratát vagy első megjelent példányát elküldtem neki bírálatra, megbeszélésre. Ez történt az 1947-ben megjelent *Magyar néprajz* című tankönyvvel is, melyből három évig tanítottak a mezőgazdasági középiskolák III. osztályában, majd 1950-ben az Egyetemi Nyomdában megmaradt példányait bezúzták. „Hálás köszönettel vettem Magyar Néprajz című tankönyvedet. Még akkor végig néztem s női tanfolyamunkon egyik részletét, amely a táplálkozásról szól, tanítottuk is, valamint több részletet olvastunk és megtárgyaltunk belőle. Annyi nyugodt időm azonban mindeztideig nem volt, olyan alapos átböngészéshez, amely szükséges volna ama jó értelemben vett elfoglaltság leküzdésére, amit az első néprajzi tankönyv iránt érzek. Mihelyst azonban tárgyilagosan hozzászólhatok, megbeszéljük idevonatkozó vélekedésemet.” Sajnos azonban erre különböző okok miatt sohasem került sor.

SZŰCS SÁNDOR életének, munkásságának van néhány olyan részlete, melyet ma már csak én tudok nemcsak emlékezetből, hanem annak a mintegy száz levélnek segítségével írásban is bizonyíthatóan, amit 1946—1981 között váltottunk. Ez alkalommal csak háromra szeretnék rámutatni, ami talán érdeklődésre tarthat számot.

Rendkívül szerény ember volt, éppen ezért, amikor 70. születésnapjára egy kötetet akartunk kiadni, nemcsak a pénz előteremtése jelentett gondot, hanem sokkal inkább, hogy vajon SÁNDOR elfogadja-e. Tapogatózó levelem kemény visszautasításra talált. „Ama bizonyos könyv tervéről szóló közlésed furcsa hatással volt rám. Ha nem Te írtál volna róla, hanem bárki más, ugratásnak venném. De bizonyosra veszem, hogy Te ismersz engem és tudod, hogy ilyesmivel nem lehet ugratni. Böven volt alkalmam meggyőződni a Te több évtizedes baráti támogatásodról, akár Dorogi Marcinak még diákkorunkban szövődött barátságáról. Mindkettő zavartalan, és életem nyeresége. Nem kétséges előttem, hogy van egy-két jóakarató barátom (nem »szakmabeliek«), akik — hogy így mondjam — munkásságot értékelik vagy mint írtad: »tisztelnek« ezért. De hogy a barátság és tisztelet olyan formában nyilatkozzék meg, ahogyan a szóban forgó elgondolás tervezi, ez nem illik hozzám, idegen természetemtől. Már pedig ez fontos. Semmiféle érvelés nem tud meggyőzni arról, hogy ez beilleszthető lenne az életembe. S talán nem is lenne előnyös számomra. Beismerem, hogy nem vagyok reális érzékű ember általánosságban, de bizonyos dolgokban igen.” A levél 1968. október 31-én kelt és ettől kezdve megindult a győzködés, melybe a családot (főleg feleségét), barátokat egyaránt mozgósítottam, amíg öt év múlva, 1973 október végén a karcagi Györfly István Nagykun Múzeumban mégis átadhattam az elkészült kötetet. Itt jegyzem meg, hogy SZŰCS SÁNDOR születésnapjának megemlékezései mindig nehézségeket okoztak, mert történetesen október 23-án született. Ezen a napon hivatalos emberek nem voltak hajlandók megjelenni, azért néhány nappal el kellett a megemlékezést halasztani.

Rendkívül nagy terhet jelentett számára a Karcagra való többnyire naponkénti átjárás, ezért szeretett volna nyugdíjba menni, de nemcsak a 60. évet kellett kivárni, hanem egyben a 10 éves szolgálatot is, mert a megszakítások miatt korábbi, amúgyis töredékes szol-

gálatait nem számították be. Ezért aztán rendkívül alacsony nyugdíjat állapítottak meg számára. Többféleképpen próbálkoztunk, de egyik sem járt sikerrel. Egyszer kaptam Tőle egy levelet, melyben nagy örömmel írta, hogy nyugdíját duplájára emelték. Ekkor írtam neki a következő levelet: "... nem akartam addig írni, míg az ügy, mármint a nyugdíj el nem intéződik. A megoldás a következő volt: Úgy februárban valamikor kinn volt nálam (ti. Vajdahunyad várában) Fehér Lajos és azt kérdezte, hogy mi van Veled? [FEHÉR LAJOS abban az időben miniszterelnök-h. és a mezőgazdaság felügyelője, valamikor GYÖRFFY ISTVÁN juttatta be az egyetemre, jó barátja volt korábban SÁNDORnak, mi együtt voltunk tagjai a Debreceni Református Tanárképző Intézetnek, közelebbi kapcsolatban nem álltunk egymással, de egy zsidóellenes tüntetés megakadályozásában együttműködtünk.] Erre mondtam, hogy megvagy, de annak idején nem tette meg a megfelelő lépéseket a nyugdíjad megállapítása ügyében. Erre következett egy kisebb kibeszélés és határozottan felszólított, hogy azonnal tegyek egy felterjesztést. Igen ám, de milyen minőségben. Szolnokon keresztül valamit csinálni, az olyan, mintha az ókútba vetném. Ez sajnos be is igazolódott. Erre fogtam magam és mint a Néprajzi Társaság ügyvezető alelnöke tettem egy felterjesztést, mondván, hogy ez a kérdés — mint ahogy az is — az egész néprajz ügye. Erre valóban intézkedett, mint azt a titkárságától megtudtam. Hát ennyi nekem az egészből a részem. Sokkal kisebb, mint Te gondolod. Nem is az a lényeg, hanem az, hogy sok gondod-bajod így legalább kevésbé enyhült és többet tudsz az írással foglalkozni és ez valóban az egész néprajz egyetemese ügye." Való igaz, az 1960-as évek végétől jó néhány kötete és dolgozata látott napvilágot.

Az 1970-es évek végén a Népszabadságban megjelent egy cikk SÁNDORról, s többek közt az, hogy házát és mindenét a Magyar Mezőgazdasági Múzeumra kívánja hagyni. Rögtön leutaztam és kiderült, hogy az egészből semmi sem igaz. Mindjárt nekiültünk és megírtuk a végrendeletet, melyben Biharnagybajomra maradt a ház és telek, a muzeális értékű berendezés, az írásbeli feljegyzések a megyei múzeumi szervezetre, az újrakiadásból származó jövedelem a Magyar Néprajzi Társaságra, amit az a Nagyunság, Sárrét, Hajdúság néprajzi, történeti kutatására, illetve az ilyen munkák jutalmazására fordít. A készpénz, nem múzeumi jellegű tárgyak a felesége családját illetik. Ez volt a végakarata, melyet magam gépeltem le és két bajomi lakossal láttamoztattunk.

A levelek alapján sokáig lehetne folytatni egyes munkáinak keletkezését, életének nehézségeit. 1968-ban így állapította meg életének, munkájának értelmét: "...az egyik bölcsesség szerint ki-ki kovácsa a maga szerencséjének. Egy másik ideológia pedig eleve való elrendeltetésről szól. A kettő közül lehet válogatni. Legfőbb vigasztalásom (de ez csak öntudat), hogy ezen a tájon, amely számomra nem terep, ahova ki kell szállnom, hanem szülőföld, ahol máig megszakítás nélkül élek, félszázados munka során olyan értékű népi hagyományokat sikerült találnom, amelyek a mostani kutatóknak szinte már nem is kellenek, annyira meglepőek. Csak legalább vissza tudnám adni azoknak az utódoknak, akiknek az elődeitől összeszedtem." (1968. okt. 31.).

Vajon a szülőföld, a néprajz megtette-e mindent, hogy ne csak összegyűjtse, feldolgozza, de vissza is tudja adni azokat az értékeket, melyek a Sárrét sajátjai. Azt hiszem, csak részben. Az emlékkönyvet hála Istennek a végén mégis csak elfogadta. A Magyar Néprajzi Társaság *Györffy István-Emlékéremmel* tüntette ki, mely a legmagasabb néprajzi elismerés. DANKÓ ÉVA *Szűcs Sándor élete és munkássága* (Debrecen, 1984) c. kitűnő munkája összefoglalja mindazt, amit róla tudni kell, nyitva hagyva a lehetőséget a további kutatás szá-

mára. Most pedig halálának 10. évfordulóján megjelent *A régi Sárrett világa* első nagysikerű könyve 2. kiadása (egy fél évszázad után) DANKÓ ÉVA gondozásában, a Fekete Sas Kiadó (FAZEKAS ISTVÁN) kiadásában. Ennek bemutatóján Budapestén a Püski Könyvesházban, illetve Biharnagybajomban megjelent az egykori felelős kiadó, HARTYÁNYI ISTVÁN, valamint BALASSA IVÁN, és DANKÓ ÉVA. Az előadásokat bevezette BARNÁ GÁBOR, a Magyar Néprajzi Társaság főtitkára.

BALASSA IVÁN

Ján Mjartan 90. születésnapjára

Ahhoz a nemzedékhez tartozik a Kárpát-medencében, melynek tagjai saját anyanyelvük mellett a németet és a magyart egyforma szinten beszélték. Sajnos az ilyen kutatók száma mind magyar, mind szlovák vonatkozásban az utóbbi évtizedekben egyre inkább csökkent és ma már kivételként emlegetjük, ha egyik-másik tudósunk ismeri, beszél a másik nyelvről. A nyelv tudása nélkül pedig nem mérhetjük fel szomszédaink eredményeit, nem ismerhetjük meg egymás munkáját, sokkal nehezebben lehet személyes kapcsolatokat teremteni. Ez egyik nagy tanulsága JÁN MJARTAN születésnapjának, aki tudása és nyelvismerete segítségével olyan sok barátot szerzett a szlovák néprajznak és magának a szomszédos és távolabbi országokban.

1902. május 5-én született sokgyermekes parasztcsaládban a Nyitra megyei Sebedraze (Sebed) községben Prievidza (Privigye) közelében. A család a kenyérnek való egy részét a Dél-Alföldön részes aratással kereste és mint vízfordó gyereket az alig tízéves kislányt is magukkal vitték. Azt is elmesélte nekem, hogy később nyaranként a vasúthoz szerződött és a tehervagonok fékezőfülkéjében járta a távolabbi vidéket. Ez a két példa is azt mutatja, hogy már gyerekkorától kezdve milyen keményen kellett megküzdenie az életért és ez egész pályáját jellemezte.

Prievidza középiskolájában tanult, és ott 1919-ben érettségizett. Egyetemi éveinek megkezdése előtt két évig hivatalnokoskodott, majd a Comenius Egyetem (Bratislava, Pozsony) földrajz—történelem szakára iratkozott be. Ebben az időben csak harmadik szakként lehetett a néprajzot tanulni. KAREL CHOTEK volt a professzora, akinek előadásai és szemináriumi órái egy teljes életen át a néprajzhoz kötődtek. 1925-ben oklevelet szerzett és egy darabig CHOTEK mellett asszisztensként működött, de nemsokára középiskolában kellett neki tanítást vállalnia, mivel ebben az időben Szlovákiában csak a pozsonyi egyetemen és két országos jellegű múzeumban alkalmaztak hivatásos néprajzkutatókat. Négy középiskolában is tanított a két háború között nemcsak Nyugat-Szlovákiában, hanem a távoli Michalovczen (Nagymihály, Zemplén m.), így alkalom adódott, hogy néprajzi szempontból egész Szlovákiát jól megismerje. Akárhova került is, a néprajzi gyűjtéssel, feldolgozással mindenütt foglalkozott és tanulmányait, közléseit a szakfolyóiratok mindig szívesen fogadták.

Nem kívánom azonban életútját részleteiben végigkísérni, mert azt nálam sokkal avatottabb személyek elvégezték (pl. JÁN PODOLAK: *Life — Jubilee of Ján Mjartan*. *Ethnologica Slavica* XX. [1988], 7—14. Bratislava). Annyit azonban hadd állapítsak meg, hogy legjelentősebb alkotásai a népi építészet és a halászat területén születtek. Ez utóbbi kér-

désben nemcsak kitűnő tájmonográfiákat adott közre, hanem egy vaskos könyvre terjedő összefoglalást is megjelentetett. De nevével gyakran találkozhatunk a népi vadászat és méhészet bemutatása során is. Sohasem volt azonban idegen Tőle a hitvilág kutatása sem, különösen Zemplénben végzett gyűjtései jelentősek e téren.

1949-ben megbízást kapott a Szlovák Tudományos Akadémia Néprajzi Intézetének megszervezésére, ahova a legjobb szakembereket igyekezett összegyűjteni. Új folyóiratokat indított, összefoglaló kiadványokat jelentetett meg, nemcsak szlovák, hanem idegen nyelven is. Röviden meg lehet állapítani, hogy vezetésével a szlovák néprajz felzárkózott az európaihoz és igyekezett annak hagyományait továbbfejleszteni, még olyan korban is, amikor az nem mindig kapott osztatlan támogatást.

Ei kell még mondanom, hogy a szlovák néprajz régebbi kutatói, tudósai közül csak JÁN GERIKhez és RUDOLF BEDNÁRIKhoz fűzött személyes kapcsolat. Mindketten 1946-ban a békekötés előkészítésével kapcsolatban töltöttek hosszabb időt a budapesti Néprajzi Múzeumban és bár érdekeltségeink nem azonos síkba estek, mégis a legjobb szakmai barátságot kötöttük. Mindig felkerestük egymást, ha erre alkalom kínálkozott és megküldtük egymásnak tanulmányainkat és könyveinket. Közösen végzett munkához azonban abban az időben még nem nyílt alkalom. Az első lehetőség csak akkor kínálkozott, amikor a Szlovák Néprajzi Kutatóintézet MJARTAN vezetésével megszilárdult és a budapesti Néprajzi Múzeum is szorgalmazta a szorosabb együttműködést.

A levélváltások 1953—1954-ben arra a megállapodásra vezettek, hogy Magyarországon kiválasztunk egy szlovák falut és annak a néprajzi monográfiáját együtt készíjtjük el, az eredményeket pedig egy könyvben a magyar fél szlovák nyelven magyar kivonatokkal adja közre. A választás a Békés megyei Tótkomlóra esett, mert annak történetét, betelepülését már meglehetősen tisztázták, itt járt korábban a legtöbb szlovák néprajzkutató. Mindezeket figyelembe véve 1955 márciusában megalakult a Tótkomlóson kutató munkaközösség, melynek három szlovák (SONJA KOVAČEVIČOVA, BOŽENA FILOVÁ, EMILIA ČAJANKOVÁ) és hat magyarországi kutató vett részt (KIRÁLY PÉTER, VAJKAI AURÉL, TÁBORI GYÖRGY, DIÓSZEGI VILMOS, MANGA JÁNOS, PESOVÁR ERNŐ). A magyarok közül egy szlovák származású volt, három pedig beszélt szlovákul. A munkaközösség iránymutatásával a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Főbizottsága engem bízott meg.

1955 nyarán a tagok többsége részt vett az együttes gyűjtésben és kiváló eredményeket értek el, de a feldolgozásra előkészített anyag 1956-ban még feltétlenül kiegészítésre szorult. Az együttműködés megbeszélésére 1955 októberében csaknem három hetet töltött JÁN MJARTAN Magyarországon. Ez idő alatt nemcsak a budapesti intézményeket tanulmányozta, hanem elkísértem Debrecenbe, Nyíregyházára, ahol a bokortanyákat is meglátogattuk, Eger környékén felkerestük a szlovák lakosságú Kisdánát, megfordult Tótkomlóson, a Bakony egy szlovák falujában (Szápár). Érdemes szösz szerint is idézni azokat a megállapításokat, melyeket egy beszámolójában SZOLNOKY LAJOS tett: „A magyar kutatás számára nagyjelentőségű volt azoknak a tapasztalatoknak, elméleti és gyakorlati eredményeknek a megismerése, amit addig J. MJARTAN vezetésével a szlovák kutatás elért. Általában leszögezhetjük, hogy a szlovák—magyar néprajzi kapcsolatok terén a magyar kutatók igen nagyra értékelik J. MJARTAN munkásságát, tudományos érdemeit...”. A néprajzi együttműködés területén sikerült barátságot teremteni. „Hogy ez így lehet, abban neki igen jelentős szerepe van.” (Ethnographia LXVII. [1956], 172.).

Ekkor történt meg annak a megbeszélése is, hogy Szlovákia területén Rudna (Gömrő m.) legyen az a falu, ahol a magyar és szlovák kutatók együtt végezhetik el a gyűjtés és feldolgozás munkáját. A gyűjtés meg is indult, de tudomásom szerint a feldolgozás stádiumát csak részben érte el.

Az 1956. évi magyar forradalom és az 1968. évi csehszlovákiai események az együttműködés lehetőségét a bizalmatlanná vált légkörben nem tették lehetővé. Ehhez járult még az is, hogy engem a budapesti Néprajzi Múzeum éléről Sárospatakra helyeztek és sajnos ezzel a magyar oldalról a kezdeményező beleszólási lehetőségem megszűnt. Annyit azonban érdemes elmondani, hogy néhányan (MANGA JÁNOS, DIÓSZEGI VILMOS, VAJKAI AURÉL, TÁBORI GYÖRGY és a később hozzájuk csatlakozó KOPPÁNY JÁNOS, BOROSS MARIETTA) a Tótkomlósról készített dolgozataikat megírták és ezek magyar nyelven, szlovák és német kivonattal A Békés Megyei Múzeumok Közleményeinek 3. számában (Békéscsaba, 1974) megjelentek *Néprajzi tanulmányok Tótkomlósról* összefoglaló címmel. MANGA JÁNOS a kötet bevezetőjében röviden összefoglalja a hányatott sorsú munkaközösség történetét az 1950-es évek második felében és az 1960-as években. Megállapodások létrejöttek ugyan a magyar és szlovák intézmények között, de ebből látható eredmény csak az említett kötet.

Így fejeződött be közös vállalkozásunk JÁN MJARTANnal, viszonylagosan szerény eredménnyel. Több tanulságot azonban le lehet belőle vonni. Először is azt, hogy két ember még a legnehezebb időben is tud kapcsolatot teremteni a szlovák és magyar etnográfusok között. Mindig nagy szeretettel emlékszem vissza a Tótkomlóson végzett helyszíni gyűjtő munkára, ahol a legnagyobb barátsággal és megértéssel dolgoztunk együtt és az ott kialakult szakmai kapcsolatok egész életre szóltak (SONJA KOVAČEVIČOVA). Azt is meg kell állapítani, hogy a társadalomtudományok együttműködését a szomszédos országok esetében a mindenkori politikai helyzet nemcsak befolyásolja, hanem sok esetben akadályozza. Erre további példákat lehetne említeni, éppen szlovák—magyar vonatkozásban. Ebbe azonban JÁN MJARTANnal sohasem nyugodtunk bele, hanem mindig próbáltuk a kapcsolatot újra kezdeni, abban a biztos tudatban, hogy eljön az a korszak, amikor próbálkozásainkat siker koronázza. Ha ez a mi életünkben már nem is következne be, de mindkét oldalon vannak máris olyan fiatalok, akik a helyünkbe léptek és lépnek.

Az utóbbi évtizedekben emberi és baráti kapcsolatunk éppenúgy nem szűnt meg, mint ahogy a magyar néprajzzal való összeköttetését is mindig igyekezett fenntartani. Így együtt voltunk az ausztriai Bernsteinben (Borostyánkő), amikor az azóta is jól működő Ethnographica Pannonica megalakulására került sor. A Magyar Néprajzi Társaság tiszteleti tagjai sorába választotta és az indokolásban éppen a szlovák—magyar néprajzi együttműködés kapta a döntő szerepet, mint ahogy ezzel az indoklással tisztelt meg engem is a Szlovák Néprajzi Társaság tiszteleti tagságával.

Évtizedek alatt komoly barátság fejlődött ki köztünk, mely mindkettőnk családjára is kiterjedt. Többször meglátogattuk egymást és hosszú beszélgetéseink során nagyon sokat tanultam, belülről ismerhettem meg nemcsak a szlovák néprajzot, hanem a szlovák nép hagyományait is. Éppen ezért most 90. születésnapján az egész magyar néprajz nevében éppenúgy kívánok jó egészséget, további kiegyensúlyozott életet, minthogy ehhez saját és családom jókívánásait is szeretettel küldöm.

A 90 éves Újszászy Kálmán köszöntése

Ha valaki kiejti vagy leírja ÚJSZÁSZY KÁLMÁN nevét, abban a pillanatban felsejlik előtte Sárospatak, a város, a Református Kollégium. Felsorakozik mögötte a Scola évszázados szellemisége, mely egyben a patakiságot jelentette és reméljük jelenti a jövőben is. E szellemiség alakító hatására éppen ÚJSZÁSZY KÁLMÁN életútja a legjobb példa.

Nagyapja, a garamszentgyörgyi jómódú gazdálkodó lassanként tönkrement és kénytelen volt négy gyermekét szárnyára bocsátani. Így került KÁLMÁN édesapja Pestre, ahol több próbálkozás után a postánál vert gyökeret. Édesanyja, váci származású polgárlány, egy nagy lipótvárosi bérház házmestereként teremtett magának megélhetési lehetőséget. Családjukban a szigorú kálvinista erkölcsök uralkodtak, melynek fontos része a pontosság, lelkiismeretesség, az egymás iránti kötelességvállalás és a hazához való törhetetlen ragaszkodás.

A középiskolát a nagyhírű Markó utcai gimnáziumban végezte, egyedüli reformátusként osztályában. Nagy élményt jelentett számára minden vallásóra, melyet a Vörösmarty utcai Skót Misszió épületében az egykori pataki teológus, GOMBOS FERENC (Írói nevén SIMÁNDY PÁL) tartott a különböző iskolák diákjai számára. Így idejárt vele együtt NÉMETH LÁSZLÓ, SZATHMÁRY LAJOS a későbbi pataki tanár. GOMBOS FERENC vitte el a tahi református táborba és itt formálódott ki benne az elhatározás, hogy Sárospatakra megy teológusnak. Több mint hét évtizede érkezett meg Patakra és azóta jobban-rosszban itt él és dolgozik, összeforrva szeretett városával, de elsősorban a Református Kollégiummal.

Elvégezte a teológiát és utána betöltötte a seniori tisztelet, vagyis a diákönkormányzat vezetését. 1932-ben Debrecenben doktori rangot, Szegeden egyetemi magántanári címet (1939) szerzett. A Tanítóképző Intézetben tanár (1929), majd két év múlva teológiai professzorral választják. A több részt egyesítő nagymúltú oktatási, tudományos és közművelődési intézménynek vezető egyénisége, aki 1944-ben sem menekült el, hanem családjával és áldott állapotban lévő feleségével Sárospatakon maradt és mindent megtett a Kollégium megvédése érdekében.

A Gimnázium államosítása és a Teológia megszüntetése (1951) után csak a Gyűjtemények (a Nagykönyvtár, Levéltár, Kézirattár, Faluszeminárium, Múzeum) maradtak meg a Református Egyház birtokában és ennek ÚJSZÁSZY KÁLMÁN lett a vezetője. 1969-től kezdve az országos Református Gyűjteményi Tanács ügyvezető elnöke, később elnöke. Ez azt jelentette, hogy hetenként utazott Budapestre és intézte az összegyűlt ügyeket. 1964-től kezdve a Tiszáninneni Református Egyházkerület főgondnoka 1990-ig, ezzel kapcsolatban Miskolcra kellett utaznia. 1992-ben az újra feltámadó sárospataki Teológia tanszékvezető professzorává választotta. Ha mindehhez hozzászámoltjuk a sárospataki elfoglaltságát, az egyre gyarapodó gyűjtemények vezetését és a hozzáfordulók sokaságát, akkor előtűnik áll az a mérhetetlenül nagy elfoglaltság, ami életét jellemezte.

Sok alkalommal megfigyelhettem, hogy ki mindenki fordult hozzá. A tudós irodalomtörténész TOMPA MIHÁLY kéziratái iránt érdeklődött, majd két fiatal leányka főiskolai szakdolgozatához kért segítséget. Még alig kapták meg a forrásokat, máris jelentkezett egy nagytudományú történész, aki a 17. egyházlátogatási jegyzőkönyveket kereste. Így sorolhatnám a végtelenségig, de csak arra a végső következtetésre jutok: senki úgy nem ismeri Sárospatak, Zemplén megye és általában Északkelet-Magyarország történetét, néprajzát, mint ÚJSZÁSZY KÁLMÁN, aki mindig, mindenkinek önzetlenül állt és áll segítségére.

Ha a néprajz oldaláról nézzük, akkor legnagyobb alkotása a Faluszeminárium, amit professzortársával, SZABÓ ZOLTÁNNal az 1931—1932. tanévben indított el. Először csak egy-egy néprajzi, szociológiai munkát vitattak meg, de már 1932-ben a sárospataki Alsó-határ tanyavilágát járták és jegyezték fel az adatokat. A kutatás csakhamar kiterjed a Bodrogközre, a Hegyközre és a Hegyaljára, majd egyre inkább az egész környékre, úgyhogy húsz év múlva a meglátogatott települések száma elérte a százat. Jeles kápláni és papi dolgozatok egy-egy települést, tájat, egyházközséget mutattak be vallásszociológiai, néprajzi szempontból. Gyűltek a fényképek, a régi és újabb levelezőlapok a nagytáj településeiről, a Szeminárium külön könyvtára csakhamar meghaladta az ezer kötetet. A Faluszeminárium egykori hallgatói a parochiákra kikerülve tovább folytatták a néprajzi gyűjtést és ezzel a falujukat közelebről megismerve nemcsak lelkeszi munkájukat tudták jobban el látni, de hatalmas anyagot szolgáltatnak a néprajztudománynak is, mely bárki számára hozzáférhető és tanulmányozható. Önkéntelenül is GYÖRFFY ISTVÁNNak egy megállapítása jut eszembe: „A nép szellemi hagyományai iránti fogékonyságot is be kellene oltani a fiatal lelkészekbe. A lelki és szellemi kapcsolat kialakítása a nép és a lelkész között a legfontosabb feladatok egyike, ebben a néplélektan, társadalomnéprajz és néprajz nagy segítségére lenne a lelkésznek.” (*A néphagyomány és a nemzeti művelődés*. Bp., 1939. 68.)

Ebből látszik, hogy ÚJSZÁSZY KÁLMÁN vezetésével a pataki faluszeminaristák olyan csendben dolgoztak, hogy a pesti szakemberek is csak egy évtized múlva értesültek erről a mozgalomról.

Úgy érezte, hogy nemcsak a falu református lelkészeivel kell megismertetni annak belső értékeit, hanem a falu lakosságának is korszerű és magyar ismereteket kell nyújtani. Ismét csak SZABÓ ZOLTÁNNal indították meg a Népfőiskola szervezését, még az 1920-as évek második felében, először svájci és angol minták alapján. Az 1930-as években különösképpen a dán és a finn Népfőiskolákat követték. A sárospataki Népfőiskolák télen négyhat hétig irodalomra, történelemre, természettudományokra, a művészetek értékelésére tanították a fiatalokat, akik mind nagyobb tömegben vettek azon részt. A vállalkozást a népi írók, különösen az egykori pataki diák, MÓRICZ ZSIGMOND támogatta. A háború következtében a népfőiskolai munka kisebb területre szorult, majd 1948-ban a hatóságok egyik napról a másikra megszüntették. Az 1980-as évek közepétől minden évben találkoztak az egykori népfőiskolások és megható volt látni, ahogy a megöszült fejű egykori hallgatók milyen szeretettel vették körül ÚJSZÁSZY KÁLMÁNT kertjének öreg diófája alatt.

Mindig arra törekedett, hogy a sárospataki Református Kollégiumot minél közelebb hozza a faluhoz és a falut a Kollégiumhoz. Ez még minden bizonnyal a Garam mentéről örökölt tulajdonság, melyet a pesti gyermekkor sem tudott háttérbe szorítani. Biztos, hogy Patak erősítette ennek a kapcsolatnak a kifejlődését, hiszen ez a patakiság egyik ismérve: a tájban való gyökerezés. Feleségül véve DEÁK ILONÁT, olyan családba került, ahol a népi kultúra, a népművészet ismerete, szeretete az élet magától értetődő elemének számított. Apósa, DEÁK GEYZA festőművész, néprajzkutató és a Gimnázium rajztanára, akinek egyik jeles munkáját (*A magyarság és a rajzolás*) többek között így értékelte GYÖRFFY ISTVÁN: „A rajzoktatást is legszorosabb kapcsolatba hozza a néprajzzal, minden középiskolába néprajzi múzeumot sürget.” Felesége, DEÁK ILONA nemcsak a hírnépek avatott szakértője, gondos restaurálója, hanem a Kollégium nagymúltú múzeumát (1770-ből való az első leltárkönyve) is vezette.

ÚJSZÁSZY KÁLMÁN igazgatósága alatt a Gyűjtemények minőségben és számban egyaránt nagymértékben növekedtek. A sok-sok adomány és hagyaték közül kiemelem CS. SZABÓ LÁSZLÓ könyvtárát, melynek nagysága egy külön épület emelését tette szükségessé. Ezt is meg tudta szerezni egy olyan időszakban, amikor az egyházak támogatása különösen akkor számított ritkaságnak, ha egy Nyugatra távozott író hagyatékát kívánták elhelyezni. Ez áll sok, a hazában és Nyugaton élő író, tudós hagyatékára. Kétszer is végigjárta az USA református gyülekezeteit és azok adományaként hazahozta az ott kiadott újságokat, folyóiratokat, könyveket, írásbeli feljegyzéseket, úgyhogy ma ez az egyik legjelentősebb ilyen vonatkozású gyűjtemény hazánkban. A Faluszeminárium kéziratos adatai egyre inkább növekednek, úgy mint a hólabda, melynek egyre nagyobb felületéhez mind több és több új hó tapad.

Annyi mindenről kellene még szólni. Az 1910-es évektől kezdve cserkész és szervezője a sárospataki cserkészzetnek. Lelkesedéséből arra is tellett, hogy a fiatalságot útépítő munkára buzdítsa Károlyfalva és Rudabányácska között. Mindig segített a város ügyes-bajos dolgaiban, a Rákóczi Várban megalakult múzeum talpraállításában. Személy szerint is sokat köszönhetek Neki, mert több mint öt éves sárospataki működésem az Ő segítségével vált olyan forrássá, melyből azóta is táplálkozhatom. Szinte valamennyi munkámban az Ő támasza is benne foglaltatik. Köszönet érte!

Nagyon sok mindent megírhatnék még ÚJSZÁSZY KÁLMÁNról 90. születésnapja alkalmából, de olyan találoán aligha fejezhetném ki magam, mint KÉPES GÉZA, a pataki diák tette a 70. születésnapra:

*Hetvenkedik, de nem henceg —
szolgálat szó neki a legszebb:
szolgálni az ősi oskolát,
az egyházat s az egy hazát.
Illik hozzá Ilona asszony;
társa itt kinn, társa otthon —
csöndes csalít a kis család,
sohasem csal meg, mindig csak át.*

Élete vágya teljesült és a Sárospataki Kollégium egésze újra a Református Egyház tulajdonába került, melyben négy évszázad alatt nőtt és növekedett. Megnyugodott, hiszen az elmúlt négy évtized alatt a szűk határok között mennyi mindent tett a *pataki szellem* megmaradásáért és kívánjuk, hogy tegyen *ad multos annos!*

BALASSA IVÁN

Gunda Béla köszöntése

GUNDA BÉLA ny. egyetemi tanárt, az MTA r. tagját nyolcvanadik születésnapja alkalmából 1992. január 10-én a Kossuth Lajos Tudományegyetem nevében LIPTÁK ANDRÁS akadémikus, az egyetem rektora; a Magyar Tudományos Akadémia nevében BERÉNYI DÉNES professzor, az MTA alelnöke köszöntötte. Az ünnepségen részt vett UJFALUSSY JÓZSEF akadémikus, az MTA alelnöke; a KLTE és az Orvostudományi Egyetem debreceni akadé-

mikusai, vezető professzorai; a megye és a város vezetői. GUNDA BÉLA az üdvözlésekre a következőket válaszolta:

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Kedves Barátaim!

Kitüntető megtisztelésnek és életem kiemelkedő állomásának tartom ezt az alkalmat, s szívből köszönöm, hogy jelenlétetekkel, üdvözlő szavaitokkal csekélységemet a szeretet és megbecsülés megnyilatkozásaival halmozták el. Köszönöm SZABÓ GÁBOR akadémikusnak, a Debreceni Akadémiai Bizottság elnökének és LIPTÁK ANDRÁS akadémikusnak, egyetemünk rektorának, kedves barátainak, hogy figyelmességük lehetővé tette ezt a találkozást, amely azonban ne valami ünnepség legyen, hanem baráti együttlét szimbóluma. Felejsük el a nehézségeinket, gondjainkat, a munka fáradsalmait, s MOZART muzsikája, BABITS MIHÁLY verseinek csodálatos ritmusa csengjen a fülünkbe.

Mivel hozzám szólottatok, mégis illendőnek tartom, hogy a jókívánságaitokat néhány mondattal viszonzzam.

Meg kell mondanom őszintén, hogy mindazt, amit a tudomány és a felsőoktatás terén elértem, hajdani professzoraim (akik között TELEKI PÁLT is tisztelhettem) tanítása, s a budapesti Néprajzi Múzeum tudományos gondolkodásra serkentő közössége, gyűjteménye mellett a Kossuth Lajos Tudományegyetemnek és a Magyar Tudományos Akadémiának köszönhetem. Utóbbi két nemes intézményünk — a legnehezebb időkben is — biztosították számomra, hogy a gondolat tisztaságának és a szellem szabadságának jegyében folytathassam, végezhessem tudományos és oktató tevékenységemet. Mindkettő előtt szabaddá tette az utat, — olykor a föld alatt vezető utat — a mindenkori Művelődési Minisztérium is. Soha nem kellett a humanizmus gondolatától egy zsinórnyit sem eltérnem, s nyitva állt előttem az út az európaiság szellemének képviselőéhez, folyamatos befogadáshoz. Örülök, hogy a Magyar Tudományos Akadémia (már akkor is, amikor még nem voltam tagja) és a Kossuth Lajos Tudományegyetem falai között számtalanszor érintett az a szellő, amely a klasszikus görög és római szellemiséget, a keresztyénség/kereszténység és a humanizmus eszméit sodorta magával. Ezekben gyökerezik a mai Európa minden kiemelkedő alkotása. Ezek nélkül magyar népünk is a nomád sátorverőkkel kóborolna. Én mindháromhoz hozzátartozónak érzem magam, s örülök, hogy gondolkodásomat alkotó módon, a szűkölködőkkel és megalázottakkal mindig együtttérve, a mai napig formálják a latin költők versei, a két Testamentum költészete, ethikai valósága és ERASMUS bölcsessége.

Ugyanezeken innen Debrecenből is végtelen kutatási lehetőségem nyílt — éppen az említett intézmények révén — a magyar nép hagyományvilágának jobb megismeréséhez. Ezt a hagyományvilágot a paraszti homlokokról lecsorgó verejték tette valamiféle keletiességet is sugárzó kincscsé. Ezeket a kincseket, magyarságunk *csak* egyik kifejeződését azért is tudom sokoldalúan értékelni, mert számba vehettem a népi alkotásokat Skandinávia fenyőerdeiben, az alpesi völgyekben, a görög szigetek, Szicília klasszikus világában, Kis-Ázsia biblia-korú falvaiban, s a már Krisztus születése idején lakott indián településeken és még számos más helyen.

Ezekről a távoli tájakról ARANY JÁNOS, KEMÉNY ZSIGMOND, ADY ENDRE szelleme mindig hazavonzott... akkor is, ha aranyakat csörgettek előttem.

Tudományos tevékenységem során félelem nélkül húzódhattam az említett intézmények fedele alá, s ott támogatásra találtam. Az Universitást, Akadémiánkat szentélynek tartom, amelynek falai között a tudósnak napról-napra meg kell újulnia. Tiszteletben tartok minden tudományos irányzatot, de megfellebbezhetetlennek a magamét sem. *Mindig szolgáltam, de sohasem kiszolgáltam. Vallom, hogy csak akkor haladhatunk előre tudományunkban, ha nem hanyatlunk erkölcsünkben.* Tudom, hogy többet tehettem volna, de amit elmulasztottam, az emberi gyarlóságomból következik. Minden csatát meg lehet nyerni, de emberi gyarlóságunkat lehetetlen legyőzni. Viszont vallom, hogy a szellem hosszútávon legyőzi a kardot. Ezt Napóleon mondotta, aki pedig jól ismerte a kardok erejét.

Kedves Barátaim! Ezekkel a laza gondolatokkal tudtam válaszolni a megtisztelő szavakra, s ezekkel a szavakkal szorítottam meg mindannyiótok kezét. Ismételten kifejezem örömemet és meghatódottságomat, hogy a Magyar Tudományos Akadémia és a Kossuth Lajos Tudományegyetem szellemi falai befogadtak, s a falak között dolgozhatom ma is. Szívből kívánom Néktek, hogy az Élet útjain a Szépségek felfedezésében legyen a legnagyobb örömetek. Ezek a Szépségek várnak bennünket, integetnek felénk a Kékszakállú herceg várának nyomasztó világából, BERZSENYI DÁNIEL verseiből, EL GRECO képeiről, a meggyógyított betegek tekintetéből, a lombikokban előállított vegyületek sokszínűségéből, a matematikusok már számoknak nem nevezhető szimbólumaiból, a Természetnek azokból a parányi alkotásaiból és a táguló Mindenségből, amelyeket a fizikusok már meg sem tudnak mérni... Próbáljunk ezekhez a Szépségekhez továbbra is mindinkább közelebb férkőzni, mert csak így hagyhatjuk magunk mögött vergődő Világunknak azokat az omladozó építményeit, amelyeket nem ésszel, lélekkel és hittel, hanem Könyvekkel építettek.

Balogh István nyolcvanéves

Úgy tűnik, hogy BALOGH ISTVÁN 80. születésnapja megünneplése előkészületeiben a történettudomány, a levéltárak és a múzeumok elébb járnak, mint a néprajztudomány. Hiszen például a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár majd egy évvel ezelőtt, az 1992. évi Levéltári Napok keretében egy egész rendezvényt szentelt BALOGH ISTVÁN születése 80. évfordulója méltó megemlékezéseinek kellő időben való előkészítésére. A megemlékezés előadója RÁCZ ISTVÁN professzor — maga is SZABÓ ISTVÁN és BALOGH ISTVÁN tanítvány — volt. Előadása magvas, magasszínvonalú, BALOGH ISTVÁN tudományos és politikai pályáját összefoglaló tudománytörténeti tanulmány, már hamarosan meg is jelenik a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár évkönyvében. Ez a tanulmány elsősorban a történész BALOGH ISTVÁNT állítja elénk, bár szükségszerűen rámutat BALOGH ISTVÁN munkássága néprajzi vonatkozásaira is. RÁCZ ISTVÁN is felismerte és tanulmányában meg is fogalmazta, hogy BALOGH ISTVÁN munkásságában nem válik el egymástól a történettudomány és a néprajztudomány, vagy a művelődéstörténet, hanem éppen ellenkezőleg: harmonikus egységben jelentkeznek, vannak jelen, és teszik BALOGH ISTVÁN minden munkáját együttesen a történeti néprajz egy-egy fényes megnyilvánulásává. KÓSA LÁSZLÓ ERDEI FERENC munkásságát, hatását elemelve írta róla, hogy BALOGH, amikor még mindenki húzódozott tőle, amikor még mindenki hallgatott róla és nem tudott mit kezdeni ERDEI FERENC társadalomtudományi töltésű gondolataival és következtetéseivel, már hivatkozott rá a debreceni cívisok társadalmáról írt — azonnal ledorongolt — könyvében (1947), amelynek „szempont-

rendszere előlegezi, hogy a néprajzot és a történetírást egyaránt művelő szerző lesz majd a néphagyomány kutatásában ERDEI eredményeinek egyik lagsokoldalúbb hasznosítója."

Természetesen BALOGH ISTVÁN néprajzi érdekű történeti és történeti érdekű néprajzi munkásságában elsősorban nem ERDEI FERENC hatásáról kell szólnunk. BALOGH ISTVÁN SZABÓ ISTVÁN egyik legjobb, legkövetkezetesebb „tanítványa”, barátja volt. Mindkettőjük alapvetően agrártörténész, aminek az eredményes művelése nem képzelhető el gazdaságtörténeti, településtörténeti, művelődéstörténeti és néprajzi megalapozottság, az összefüggések felismerése, a struktúrák ismerete nélkül. BALOGH ISTVÁN a levéltáros SZABÓ ISTVÁN útját járta akkor és abban is, amikor alapos levéltári tájékozottságra, nagyszerű levéltárosi szakismeretekre, gyakorlatra tett szert. Talán nem is gondolva arra, hogy változatos és sok méltánytalansággal terhes életpályáján majd gyakorlati hasznát is veszi. Az ERDEI FERENC, SZABÓ ISTVÁN színvonalán, követelményrendszerén „áttemelt” ECSEDI ISTVÁN „hatásával” is kell nála számolnunk, főleg a „hazai témák” kutatásánál. BALOGH ISTVÁN munkásságának tekintélyes részét éppen a szülőföld, az inkább taszító, mint szerető szülőváros, a néhai való jó „keresztyén respublika”, Debrecen, a szemeláttán átformálódó, eredeti gazdasági, társadalmi és kulturális szerepét elvesztő Hortobágy és a mindkettőt körülvevő Hajdúság etnikai, gazdaság- és társadalomtörténeti kutatásai és feldolgozásai teszik ki.

ECSEDI ISTVÁN, akit a róla szóló monográfiájában (*Ecsedi István élete és munkássága*. Debrecen, 1985) BALOGH ISTVÁN a magyar néprajztudomány nagy generációjához tartozónak mondott, abban a tekintetben is hatással volt rá, hogy csak mint ÁDOB-os is, de szívesen vállalta a múzeumi munkát, a múzeumba való elhelyezkedést. BALOGH ISTVÁN a Déri Múzeumban, ECSEDI ISTVÁN igazgatása alatt, 1934-ben kezdte meg muzeológusi tevékenységét, inkább mint történész, hely- és várostörténész gyakornok, semmint néprajzos. A néprajzos muzeológus munkakörét maga az igazgató, ECSEDI ISTVÁN látta el. A múzeumban 1922 óta dolgozó SŐREGI JÁNOS tevékenysége sem zavarta, mert SŐREGI elsősorban mint régész muzeológus került az intézményhez, jóllehet különböző ásatásainak minden esetben néprajzi vonatkozásait is kutatta és igyekezett azokat fel is dolgozni. Az ECSEDI halála után néprajzos muzeológusként a Déri Múzeumba került LÜKŐ GÁBOR (1937) se zavarta köreit, mert LÜKŐ inkább folklórral, míg BALOGH gazdaság- és várostörténeti kutatásaival összhangban inkább tárgyi néprajzzal foglalkozott. Odakerülése után kevéssel kiderült, hogy számára legmegfelelőbb munkahely a múzeum, a muzeológusi munka. Nemcsak úgy érezte, hogy sokoldalú képzettségét, hatalmas ismeretanyagát itt, muzeológusként tudja legjobban hasznosítani, hanem arra is hamar rájött, hogy munkahelye-munkaköre biztosíthatja számára leginkább a továbbképzést, az önművelés folyamatoságát és következetességét, a régebbi kapcsolatai ápolását, új ismeretségek, barátságok létesítését; egyáltalán bekapcsolódását az akkori tudományos élet vérkeringésébe. Valahogy úgy fest a dolog, hogy BALOGH ISTVÁN sokat köszönhet a Déri Múzeumnak, illetve rajta keresztül a magyar múzeumügynek, de a Déri Múzeum, sőt az egész magyar múzeumügy is sokat köszönhet BALOGH ISTVÁNnak. Mindennek az a bizonyítéka, hogy BALOGH ISTVÁN a Déri Múzeumban végzett, mindenkor korszerűségről híres munkájával vált országosan ismertté: muzeológussá, gazdaság-agrártörténésszé, helytörténésszé, történeti néprajzossá, művelődéstörténésszé, de progresszív közéleti emberré is. Örömmel mondhatjuk el, hogy ebben a „fejlődésben” a Magyar Néprajzi Társaság is részes volt, hiszen BALOGH ISTVÁN Társaságunknak 1936 óta tagja, több alkalommal volt választmányi

tagunk, 1977-ben a *Győrffy István-émlékérmet* neki íteltük oda és azzal is eldicsekedhettünk, hogy a közelmúltban tiszteleti taggá választottuk.

Most, amikor BALOGH ISTVÁNT, a Magyar Néprajzi Társaság tiszteleti tagját, 80. születésnapja alkalmából köszöntjük, nem akarván ünneprontók lenni, nem kívánunk szólni pályájának sötét, meghurcoltatásokkal teljes, méltatlan időszakáról. Csak olyan vonatkozásban utalunk rá, hogy azokban a válságos időkben, ha nem is hivatalosan és intézményesen, de a „szakmabeli” barátok tartották ki mellette, egyengették az útját, készítették elő rehabilitációját. Mert nem lehet és nem szabad elhallgatni, hogy BALOGH ISTVÁNT sokan, de sokan már azokban az időkben is a szakma legjobbjai közé sorolták, tanácsokért, adtokért, segítségért sokan fordultak hozzá; szerénységéért, ugyanakkor határozottságáért, egyenes, világos állásfoglalásaiért, tárgyilagosságáért, nyíltságáért pedig sokan tisztelték, sőt szerették, barátságukba fogadták.

BALOGH ISTVÁN munkásságának nagyobb felét nem szülővárosában, Debrecenben és nem múzeumban, mint muzeológus töltötte el. Az, hogy annak idején kényszerűségből Nyíregyházára került és a Szabolcs-Szatmár Megyei Levéltár munkatársa, majd igazgatója lett, semmilyen vonatkozásában sem volt kárára. (A sok oda-visszautazás fáradalmait kivéve). Nemcsak rendbetette, korszerűvé formálta a gondjaira bízott gazdag anyagú levéltárat, hanem történetírói (itt is hozzá kell tennünk, hogy néprajzi érdeklődésű) munkássága révén bekapcsolta azt az ország tudományos életébe, vérkeringésébe. Arról nem is szólva, hogy itt, a Szabolcs-Szatmár Megyei Levéltárban munkálkodva alkotta meg azokat a jelentős munkákat, amelyek révén a tudománytörténet minden időkre megőrzi a nevét, munkássága eredményeit pedig számon fogja tartani. Ezek közül a munkák közül csak a legfontosabbakra hívjuk fel ezúttal a figyelmet:

Debrecen. Bp., 1958. Magyar Műemlékek.

Szabolcs megyei pásztorösszeírás 1796-ból. Ethnographia, 1959.

Szabolcs megye dézsmajegyzéke 1556-ból. A Jósa András Múzeum Évkönyve, 1960.

Tanyák és majorok Békés megyében, a XVIII—XIX. században. Gyula, 1961.

Formen der extensiven Viehhaltung auf den Puszten von Debrecen. Viehzucht und Hirtenleben..., 1961.

Szabolcs megye statutumai a pásztorok megrendszabályozására a XVIII. században. A Jósa András Múzeum Évkönyve, 1961.

A debreceni nagytemplom. Bp., 1962.

Vita a néprajztudomány és az agrártörténet együttműködéséről. Agrártörténeti Szemle, 1963.

A tiszavasvári református templom. A Jósa András Múzeum Évkönyve, 1964.

Das Einbringen des Getreides ins Karpatenbecken, im XVI—XIX Jahrhundert. Acta Ethnographica, 1964.

A paraszti gazdálkodás és termelési technika. A parasztság Magyarországon a kapitalizmus korában, 1848—1914. I. k. Bp., 1965.

Az alföldi tanyásgazdálkodás. Uo.

A paraszti művelődés. Uo.

Die Typen der Viehhaltung in den zentralen Gebieten des Karpatenbeckens im XIX. Jahrhundert. Europa et Hungaria, 1965.

Hajdúság. Bp., 1969.

Határhasználat és gazdálkodás Nyíregyházán a XVIII—XIX. században. Ethnographia, 1970.

A megyei önkormányzat működése Szabolcsban 1848—1872 között. Tanulmányok a magyar helyi önkormányzatok múltjából.

Geräte und Verfahren der Ernte in den Zentralen Gebietendes des Karpatenbeckens in XIX. Jahrhundert, 1972.

A civisek világa. Bp., 1973.

A parasztság művelődése a két világháború között. Bp., 1973.

Bátky Zsigmond és a néprajztudomány. Ethnographia, 1974.

A magyar paraszti életforma kialakulása. Uráli népek, 1975.

II. Rákóczi Ferenc Szabolcs és Szatmár vármegyékben (1703. július 18—október 15.). Nyíregyháza, 1976.

A néprajzkutatás levéltári forrásai. A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve, 1977.

A múlt keresztjén respublikái. Confessio, 1977.

Debrecen város magisztrátusának jegyzőkönyvei, 1547. A sorozat 1979-ben indult és még ma is tart.

Adatok az alföldi faépítkezés történetéhez. Építés és Építéstudomány, 1980.

Ecsedi István élete és munkássága. Debrecen, 1985.

Talán a fentiekben felsorolt munkák címeiből is megállapítható, hogy hogyan, milyen mértékben szolgálták BALOGH ISTVÁN történeti, művelődéstörténeti, esetenként művészettörténeti munkái, tanulmányai a néprajztudomány ügyét is. Az elsők között volt abban, hogy a néprajztudományban a történettudomány és a társadalomtudomány szempontjai érvényre jussanak, hogy eredményeik beépüljenek a néprajzi kutatásokba. Elvei és módszertanai mellett mindvégig szigorú következetességgel kiállva nagy tekintélyre tett szert, sokan tisztelettel fordultak felé és mesterüknek vallották. Mi, a Magyar Néprajzi Társaság tagjai is ezeknek a tanítványoknak, barátoknak a táborához csatlakozva köszöntjük 80. születésnapján. Megköszönve eddigi munkásságát kívánjuk, hogy még hosszú-hosszú ideig köztünk maradva, egészségben és nem lantható munkaerővel és kedvvel dolgozzon, újabb eredményeket érjen el mindannyiunk örömeire és gyarapodására!

DANKÓ IMRE

Köszöntjük a 80 éves Némethy Endrét

Életpályája kis magyar értelmiség- és múzeumtörténet. Horvátországban született 1912. május 8-án, a Verőce megyei Netecsa-pusztán, ahol apja a Julián Egyesület szórványmagyarok számára szervezett egyik népiskolájában tanított. A délszláv királyság megalakulása után sok más köztisztviselőhöz hasonlóan kiutasították. 1920-ban a Vas megyei Kemenes-kápolnára, majd öt év múlva Vásárosmiskére került a család, ahol az apa a megüresedett kántortanítói állást foglalja el. ENDRE fia a gimnázium négy osztályát Pápán végezte, majd a zalaegerszegi Deák Ferenc Gimnáziumba került át és itt is érettségizett 1930-ban. A következő évben a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Karára iratkozott be német—magyar szakra. Szaktárgyai mellett GYÖRFFY ISTVÁNT is hallgatta, s egy évet a bécsi egyetemen tanult, minden ösztöndíj nélkül, elsősorban német nyelvészetet. Közben

HORVÁTH JÁNOSTól kapott disszertációs témát *Bólyai Farkas élete és irodalmi munkássága* címmel. 1937-ben doktorált, második tárgya a néprajz (GYÖRFFY ISTVÁN), harmadik a magyar nyelvészet (PAIS DEZSŐ) volt.

1938 elejétől díjtalan gyakornok volt az Országos Magyar Történeti Múzeum Néprajzi Tárában, majd ugyanilyen minőségben a Régészeti Tárban. Ekkoriban a díjtalan gyakornokság rendszer volt, FÉL.EDIT négy évig, SZENDREY ÁKOS hat évig szolgált díjtalan-ként. NÉMETHY „szerencsésebb” volt, mert 1939-ben ÁDOB-os (Állástalan Diplomások Országos Bizottsága) gyakornokként először kapott fizetést, havi 80 pengőt. Ez már az állami alkalmazás előszobája volt, s fogadalomtétellel járt. A következő évben főiskolai képesítésű gyakornokká lépett elő, 140 pengő fizetéssel, aki már esküt tenni köteles, sőt nősülésképes, ami meg is történt.

NÉMETHY érdeklődési köre kettős. Egyrészt a szűkebb otthoni tájra, Kemenesaljára irányult, másrészt muzeológiai kérdések foglalkoztatták. Több közleménye jelent meg a Néprajzi Értesítő és az Ethnographia hasábjain Kemenesalja anyagi műveltsége, valamint szokás- és hiedelemvilága köréből. Szerencsésebb körülmények között egy kemenesaljai monográfia is kikerekedhetett volna itteni kutatásaiból, amelynek talán leggazdagabb része a néprajzi gyűjtése meg sem jelent. Másik ilyen súlyponti vizsgálati területe Dél-Zala, a Mura mente, ahonnan több cikket is megjelentetett. Igazában egyik tárgykörre se specializálódott, érdeklődési köre széles mederben folyt. A fenti két területen túl említeni kell természettudományi érdeklődését, amely azután később hasznosul, valamint néprajzi kutatásait, egy tájszótár igényével, de ez lezáratlan maradt.

Szerencsés körülményekre utaltam az előbb, amelyekről vele kapcsolatban nem beszélhetünk. Keserű emléke a bécsi nyomorgása, s a díjtalan gyakornokság éveiben vállalt különmunkák is sok energiát lekötöttek, családi támogatásra nem számíthatott. Konzolidáltabb múzeumi évei nem sokáig tartottak. 1943-ban a bombázásoktól féltve már megkezdtek a múzeumi anyag becsomagolását. 1944 ennek a tevékenységnek a jegyében telt el, túl a hadi eseményeken, s a katonáskodás problémáján. Többek között neki is oszlopos érdemei vannak abban, hogy a Néprajzi Múzeum anyagának elszállítása nem történt meg, s Budapest ostromát átvészelte, a dűlásokat minimális károsodással élhette át.

Írányt szabott munkásságának VARGHA LÁSZLÓ igazgatósága (1947–49), aki egy sor múzeumi feladattal látta el, elsősorban tárgyvédelmi vonatkozásban, amelynek egyik oldala a konzerválás és restaurálás újjászervezése. Ekkor teremődött meg a Néprajzi Múzeum történetében először a lehetőség a tárgyak egyedi elhelyezésére, s így biztonságosabb megóvására. A leltározás és nyilvántartás ügye is sokat haladt előre. Ezeknek a munkáknak a kivitelezésében NÉMETHY ENDRÉnek jelentős szerepe volt. Sokan tőle tanultuk meg a tárgyak védelmének, óvásának fontosságát, kezelésük gondosságát. Ezek nemcsak pótolhatatlan történeti emlékek, hanem olyan értékek, amelyek jelentős ismeretek, tanulságok hordozói.

Lelkiismeretes munkájáért a hála nem is maradt el. A párturalom kivirágzása idején, 1949-ben előbb elbocsájtották állásából, majd nemsokára Keszthelyre, a Balatoni Múzeumba helyezték, ahol két évet töltött el. De a szemellenzötől mentes személyek méltányolták muzeológiai ismereteit, berendelték a múzeumok központi intézményébe (MMOK), ahol vidéki múzeumok nyilvántartását felügyelte és szervezte. Munkatársaival együtt kidolgoztak egy 16 rovatos általános és egy 20 rovatos szakleltárkönyvet, amely kisebb módosításokkal ma is használatos a múzeumokban. A Központ megszüntetésével átkerült a Népműve-

lési Minisztériumba, lényegében ugyanezen munkakörrel, amely változatlan maradt 1956 októbere után a minisztériumok átszervezésével is.

Ezek a beosztások megteremtették annak a lehetőségét, hogy felmérje az ország múzeumainak tárgykezelő tevékenységét. A leltározás, nyilvántartás ügyei lassan rendeződtek, de csekély előrehaladás történt a konzerválás és restaurálás ügyében. A képtáráktól eltekintve az volt az általános múzeumi gyakorlat, hogy egy ügyesebb múzeumi altisztet — később hivatalsegédnek hívták — bízták meg a tárgyak tisztogatásával, mást nem nagyon tudott velük csinálni. Ez a háború utáni tudományos ismereteinket tekintve nyilván képtelenség. Ezt ismerte fel NÉMETHY ENDRE, s dolgozott ki egy olyan javaslatot, amely tudományos alapokra fektetve, a korszerű természettudományi módszerekre építve, távlatilag és intézményesítve kívánta rendezni a restaurálás ügyét. A tervezetet a művelődésügyi miniszter 1960-ban el is fogadta és létrehozott egy Központi Muzeológiai Technológiai Csoportot, amelyiknek egyik fontos feladata volt: „a múzeumi szakanyag kémiai—technikai, biológiai védelme korszerű módszereinek kidolgozása és fejlesztése múzeumainkban.” A rendelet további fontos részletekre is kitért, s lényegében megteremtette a korszerű restaurálás és konzerválás követendő útját. NÉMETHY ENDRE, ha semmi mást nem is csinált volna, ezzel a tervvel beírta a nevét a magyar muzeológia történetébe.

Kézenfekvő lett volna, hogy a csoport élére a tervet kidolgozóját nevezzék ki, amire ígéretet is kapott. De 1960-at írtunk, s a csoport vezetőjévé egy 6 elemű végzett cipész neveztek ki. Csak egy évi teljes csőd után kapta meg NÉMETHY a vezetői megbízást.

A 10 fővel induló csoportban két vegyész mérnök és több magas képesítésű restaurátor dolgozott és kutatott, a nemzetközi tapasztalatok figyelembevételével kereste a legjobb konzerválási eljárásokat. Tanfolyamokat is szerveztek és Műtárgyvédelem címmel restaurátor-folyóiratot indítottak. NÉMETHY ENDRE kezdeményezésére a Képzőművészeti Főiskolán előbb tanfolyamokat indítottak a restaurátorok továbbképzésére, amely aztán hamarosan szakká alakult át, s ezzel a restaurátorok képzése főiskolai szintre emelkedett.

Ezen a munkahelyen nyugdíjazták 1974-ben, 62 éves korában — nem saját kérésére. Azóta — némi megszakítással — a Néprajzi Múzeum Adattárában dolgozik, rendez, azonosít, selejtez stb.

Végezetül térjünk ki arra is, hogy milyen volt NÉMETHY ENDRE mint ember. A jellempróbáló évtizedekben lehetett együtt üvöltöni a farkasokkal, lehetett meghunyászkodni, lapulni és lehetett helytállni. NÉMETHY vitathatatlanul ez utóbbi kategóriába tartozott. Az igaz ügyekért mindig kész volt harcolni, s cselekedni. Segítőkészsége szinte határtalan, erre a példák tucatját lehetne itt felsorolni, és sokfélét. Kezdve attól, hogy számos kollégánk néprajz iránti érdeklődését ő keltette fel, ápolgatta, segítette első lépéseit — köztük e sorok íróját is. Folytatva azzal, hogy 1956-ban kiállt a veszélyeztetett egyetemi hallgatókért és az orosz városparancsnokságtól követelte vissza az egyik eltűnt kollégát. Helytállása, kiállása emberekért és ügyekért nem függött attól, hogy kicsi vagy nagy dolgokról, hivatali vagy magánügyekről volt-e szó. Háttérbe húzódó, szerény egyéniségével példát mutatott emberi tisztességből, hazaszeretetből, humanizmusból. Csendes, fanyar humora átszövi egész életét, s ez bizonyára a belső kiegyensúlyozottságnak, harmóniának a tükröje.

A jeles évforduló alkalmából kívánunk NÉMETHY ENDRÉnek jó egészséget, további békés, nyugodt, s megpróbáltatásait feledtető számos éveket!

A 80 éves Márkus Mihály köszöntése

MÁRKUS MIHÁLY azon kutatók közé tartozik, akiket kötődésük, munkásságuk alapján a magyar és a szlovák néprajztudomány egyformán saját tudósának tart. Nagy elődei BÉL MÁTYÁS és CSAPLOVICS JÁNOS, hogy csupán a legnevesebbeket említsük e sorban.

MÁRKUS MIHÁLY Nyíregyházán, az egyik bokortanyán született 1912. augusztus 16-án. Több szlovák nyelvű cikkének írói álnevét is e szülőhelye alapján választotta (VRBOV-ČAN). Szerencsésnek mondható a pályakezdete: a két világháború közötti magyar nyelv-tudományi és néprajzi iskola kiválóságai (MELICH JÁNOS, SOLYMOSSY SÁNDOR, GYÖRFFY ISTVÁN stb.) tanítványának és munkatársának tekinthette magát. Szeretett professzorairól szép vallomásos tanulmányt is írt (*Emlékezés Melich Jánosra. Békési Élet*, 1977). 1937-től a Budapesti Néprajzi Múzeumban dolgozik, egyetemi tanársegéd. Megjelenő szakközleményei jelzik az ígéretes kutatópályát. 1941-ben KOMJÁTHY-SCHWATZ ELEMÉR és BÁLINT SÁNDOR vallásnéprajzi kutatásával párhuzamosan megfogalmazza a magyarországi evangélikusság néprajzi feltárásának a feladatait (*Evangélikus néphagyományok, Keresztyén Igazság*). Hírt és szakmai nevet nagyszerű monográfiája, *A bokortanyák népe* (Bp., 1943) szerzett neki, melyben sokoldalú, hiteles képet nyújt a tirpák szlovákok életéről.

A lakosságcsere idején Szlovákiába, Kassára települ. Egy ideig a szlovák múzeumok országos kuszosa, a Szlovák Néprajzi Társaság elnöke, a Kelet-Szlovákiai Múzeum igazgatója. 1978-ban a Szlovák Néprajzi Intézet kassai fiókjának tudományos munkatársaként ment nyugdíjba.

Rendkívül termékeny alkotó, közel négyszáz címet tartalmaznak cikkei, tanulmányai, művei. Nem szakadt meg a kapcsolata a magyar néprajzzal sem, folyamatosan jelentette meg írásait a hazai tudományos folyóiratokban. A szlovák és magyar nyelvű közléseken kívül több európai ország periodikáiban is publikált.

Az ötvenes évektől a szlovák nép táplálkozására összpontosította tevékenységét. A korabeli cseh és szlovák néprajzi monográfiákban, regionális kiadványokban az ő tollából jelentek meg a népi táplálkozásról szóló fejezetek (*Československá vlastiveda*, 1968; *Die slowakische Volkskultur*, 1972; *Slovensko III. L'ud*, 1975; *Horehronie*, 1974; *Gemer*, 1976). Ezidőben adja közre szlovák nyelven kiemelkedő tanulmányait a szlovák népi táplálkozás kortársi kutatási állapotáról (*Súčasný stav bádania ľudovej strave na Slovensku*, 1968), ill. a kelet-szlovákiai térség szertartásos karácsonyi kenyérééről (*Obradný štedrovečerný chlieb na Východnom Slovensku*, 1972).

Magyar nyelvű tanulmányai egyrészt folytatják a korábbi anyagi kultúrabeli kutatási témakörét (pl. *A kelet-szlovákiai sertéskupecsek életéből*, 1978; *Az alföldi és a hegyvidéki szállások problémájához*, 1976; *A Kárpát-medence etnobotanikai problémái*, 1979), másrészt MÁRKUS kettős kötődéséből adódóan leginkább a magyar és a szlovák nép interetnikus kérdéseivel foglalkozik, s mind előadásiban, mind publikációiban igen gyakran szól ezekről szlovák nyelven is (*Szlovák—magyar interetnikus néprajzi kutatások*, 1976; - *Súčasný stav národopisných výskumov vzťahu národov a národnosti vo východnej a strednej Európe [A kelet-közép-európai nemzetek és nemzetiségek kapcsolatai néprajzi kutatásának mai állapota]*, 1979; *K otázkam národopisných výskumov vzťahu národov a národnosti v Československu [A csehszlovákiai nemzetek és nemzetiségek néprajzi kutatásának kérdései]*, 1979).

Nemcsak érzelmileg, hanem objektív tudósként szoros kapcsolatot tart szülővárosával, s több tanulmányában foglalkozik a tírpák néprajzi csoport keletkezésével, alakulásával *A nyíregyházi szlovák („tírpák”) nyelvjárásai és néprajzi emlékek* című kiadványsorozatban 1977-ben *A tírpák néprajzi csoport kialakulása*, ill. a Slovenský národopisben 1975-ben *Vznik a vývoj slovenskej etnickej skupiny Tírpáci v Nyíregyháze v Mad'arsku* címen.

Rendszeres résztvevője a magyarországi nagy néprajzi konferenciáknak. A békéscsaba-i Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencián 1975-ben a nyíregyházi tírpások kétnyelvűségéről és nyelvcserejéről, 1980-ban a Kárpátok-térségbeli nemzetiségi néprajzi kutatás elvi és módszertani kérdéseiről tartott előadást. De tudományos, közvetlen emberi kapcsolatot tartott a magyarországi szlováksággal is. Többször részt vett a hazai szlovákok néprajzi gyűjtőtábori munkájában (Bánk, Szarvas), s a szlovák nyelvű hazai kiadványsorozatban. *A Národopis Slovákov Mad'arsku* egyik kötetében Sámsonháza szlovák lakosságának táplálkozásai rendszerében mérte fel a szlovák—magyar interetnikus hatásokat (*Slovensko—mad'arské interetniké vzťahy v l'udovej strave v Šámsonháze*, 1981).

A két nép kapcsolatainak tudományos feltárása elismeréseként a Magyar Néprajzi Társaság tiszteleti tagjává fogadta. MÁRKUS MIHÁLY alkotó munkássága jelentősen gazdagította a magyar és a szlovák néprajztudományt, elismert tudós személyiség az európai tudományos körökben is.

1992 nyarán Tótkomlóson a 15. jubileumi néprajzi gyűjtőtábor résztvevői és a tótkomlósi szlovák lakosok személyesen szerették volna felköszönteni a nyolcadik évtizedét betöltő MÁRKUS MIHÁLYt. Megható és igazi találkozó és ünneplés lett volna, hiszen a nyíregyházi tírpások őseinek — akiknek egyik leszármazottja MÁRKUS MIHÁLY is — jelentős részét képezték a Békés megyéből, így Tótkomlósról, Békéscsabáról, Mezőberényből, Szarvasról odatelepedett szlovákok is. Sajnos betegsége miatt ünnepeltünk nem jelenhetett meg.

Ezúton kívánunk neki tehát jó egészséget és még sok-sok évre szóló alkotókedvet, hogy új műveivel tovább gyarapítsa a két népről szóló ismereteinket, s ezáltal is közelebb kerüljenek mindazok, akikről oly szeretettel írt eddig is, azaz a magyar és a szlovák emberek!

KRUPA ANDRÁS

A 75 éves Balassa Iván köszöntése

Emlékezik egy tanítvány

Eddigi életem során sok emberrel találkoztam. Ezek között volt olyan találkozás, melyet legjobb mielőbb elfelejteni, de voltak olyan találkozások is — s hál' Istennek ezek voltak többségben —, melyek életemet, munkálkodásomat meghatározták.

Ha ezeket a találkozásokat rangsorba kellene állítani, a BALASSA IVÁN professzor úrral való találkozásom igen előkelő helyen lenne a rangsorban, s nem hiszem, hogy nehéz helyzetbe kerülnék a rangsorolást illetően. Biztos vagyok benne, hogy csak az első hely jöhetne számításba.

1956 tavaszán találkoztunk először, amikor a sárospataki Rákóczi Múzeum igazgatójaként ismerkedett a Bodrogközzel, a bodrogközi falvak lakóival.

Felkereséseimre, megismerkedésünkre, azt hiszem az adott okot, hogy a Sárospataki Faluszeminárium adattárában találkozhatott nevemmel, no meg ismert ÚJSZÁSZY KÁLMÁN nagytiszteletű úr és ROMÁN JÁNOS tiszteletes úr is, éppen a néprajzi gyűjtőmunkám révén. Mert iskolás koromtól érdekelt a néphagyomány. Főleg akkor kezdtem megszeretni, amikor ROMÁN JÁNOS Karcsára került segédlelkésznek, s magántanítványa lettem. Ő a faluban intenzív gyűjtőmunkát végzett, s kezdetben neki segítettem a munkában. Később megszerettem magam is a gyűjtést. Amikor pedig kezembe került ÚJSZÁSZY KÁLMÁN professzor úr *A falu* című könyve, RÁCZ ISTVÁN tanár úr *A paraszttörtélemiség nevelése* című füzeté, szinte kötelességemnek kezdtem érezni a gyűjtőmunkát, s kialakult bennem egy bizonyos fokú hivatástudat is ezzel kapcsolatban.

A középiskola befejezése után azonban úgy alakult dolgom, hogy az akkori viszonyok következtében nem igen gondolhattam felsőfokú tanulmányok végzésére. Még azt is főnyereménynek vehettem, hogy adminisztratív munkakörbe kerültem. Igyekeztem hát meghúzódni állásomban, s munkámat maximálisan jól végezni.

Ilyen körülmények között nem igen gondolhattam a néprajzi gyűjtőmunkára, egyrészt mert félttem attól, hogy kifogásolni fogják az estenkénti összejöveteleket, s netán összeesküvést gyanítanak majd ezzel kapcsolatban. Hisz abban az időben könnyen rásütötték az emberre, másrészt pedig azért, mert nem tudtam, hogy mely témakör az, ahol sürgős lenne a gyűjtőmunka. S akkor jött BALASSA IVÁN, aki már az első beszélgetésünk alkalmával megértette velem, hogy tartozom annyival falumnak, hogy hagyományait összegyűjtöm, s ha úgy adódik, ha olyan helyzetbe kerülök, hogy módom lesz rá, hát majd feldolgozom. Emellett mindenféle segítséget is megígérte.

Ha nem találkozom akkor BALASSA IVÁNNal, aligha mertem volna hozzákezdni a későbbiek során egyre jobban kiteretülő néprajzi gyűjtőmunkámhoz.

Kapcsolatunk akkor vált rendszeressé, amikor BALASSA IVÁN hozzákezdett mondák gyűjtéséhez. Hogy a Bodroghöz, s főleg Karcsa ismert lett napjainkban a néprajzi irodalomban, az elsősorban az ő érdeme. Nélküle, az ő munkássága és segítése nélkül nem igen készült volna annyi publikáció e vidékről, mint amennyi készült. Tulajdonképpen ő hívta fel a figyelmet a Bodroghöz gazdag epikus hagyományaira, mondáira, meséire.

Amikor 1956-ban a sárospataki Rákóczi Múzeum igazgatója lett, s mint igazgató ismerkedett a múzeumhoz tartozó területtel, ő figyelt fel először arra, hogy az epikus hagyományokban, s főleg a hiedelemmondákban és mesékben milyen gazdag ez a vidék. S ő, az anyagi kultúra területén tevékenykedő tudós kutató, nem elégedett meg azzal, hogy az anyagi kultúrával kapcsolatos adatok mellett felvesz magnetofonszalagra néhány mondát, mesét, mint ahogy számos kutató, tudós tette ezt, hanem mintegy felderítésképpen megyei gyűjtőpályázatot hirdetett az egykori Zemplén és Abaúj mondáinak összegyűjtésére. S hogy ez nem volt eredménytelen, erről ő maga így nyilatkozott: „A beérkezett pályamunkák azt bizonyították, hogy van mit kutatni, s ha a beküldött mondák anyaga többségében csak tájékozódásra alkalmas is, mégis világosan látszott a kutatás lehetősége.” (BALASSA IVÁN: *Karcsai mondák*. ÚMNGy, XI. Bp., 1963. 5.).

Ezen a pályázaton részt vettem én is. Azt hiszem, ez volt az a motor, mely elindított azon az úton, melyen kisebb kihagyásokat leszámítva, immár 49 esztendeje járok, s ebből a 49 esztendőből 36 esztendje fordulhatok segítségért, tanácsért BALASSA IVÁNhoz.

Az említett pályázaton az első díjat én nyertem meg. Ettől azonban sokkal többet jelentett számomra az, hogy végül is a tudósnak éppen Karcsára esett a választása a mondák összegyűjtésére, feldolgozására, megjelentetésére.

Ez nem volt véletlen. Először is szükséges volt a kutatás földrajzi korlátozása, ha befejezett vagy lehetőleg befejezett gyűjtést akart. Erről ő maga így beszélt: „Mikor pedig vizsgálódásaimat a hiedelem-mondákra is kiterjesztettem, egy számomra új, csodálatos tar- kaságú, mélységű epikus világ tárult fel. Csakhamar beláttam, hogy a kutatást földrajzilag korlátozni kell, ha egyszer valamennyire is végére akarok a gyűjtésnek jutni. Így gondoltam először a Bodroglóra, melynek elzárt és a mocsaraktól véglegesen csak a múlt század végén megszabadított falvai a legbővebb aratást ígérték.

De bizony a terület nagysága meghaladta erőmet... Eddig ugyanis a babonák lejegy- zésénél csak a babona lényegének megmentésére törekedtek, s az elmondásban rejlő esetleges epikus elemekkel nem törődtek.

Az anyag ilyen kiterjesztése parancsolóan követelte a földrajzi terület szűkítését csu- pán egyetlen falura. Karcsát választottam, ahonnan a legtöbb mondát gyűjtöttem. A falun belül is három fő adatközlő teljes anyagát rögzítettem és csak azután hallgattam meg má- sokat is, hogy lehetőleg egy falu valamennyi mondáját, illetve azok legfontosabb típusait, helyenként változatait közölni tudjam.” (BALASSA IVÁN i.m.)

Én örültem ennek a választásnak, hisz számomra a BALASSA IVÁNNAL való találko- zások felérték egy továbbképző tanfolyammal. A mondagyűjtés alatt pedig elsajátítottam a gyakorlati munkát is. Ilyenformán nemcsak elméleti, hanem gyakorlati képzésben is része- sültem.

Tőle tanultam meg a kérdezés technikáját, az emberekkel való kapcsolatteremtést. Csodálatos kapcsolatteremtő képességekkel rendelkezett. Elég volt számára egy szűk ne- gyedóra, hogy az idős emberek, asszonyok, de a középkorúak is kitérüljenek előtte. Az igaz, hogy amikor először indult gyűjtőútra itt Karcsán, eléggé bizalmatlanul méreget- ték, és szóba sem akartak vele állni. Ez érthető, hisz a beszolgáltatás, a feszített adózás, az évenként többször is megismételt tsz-szervezés zaklatásai bizalmatlanná tették az em- bereket. Amikor azonban megismerték, s meggyőződtek arról, hogy valóban a még élő mondákat akarja összegyűjteni, megbarátkoztak a „tanár úrral”, s szívesen válaszoltak kér- déseire, szívesen elmondták a szüleiktől, nagyszüleiktől hallott mondákat.

Elkísértém majd minden gyűjtőújtjára. Elég lett volna elkísérnem egyszer-kétszer a pro- fesszor urat, én azonban szívesen mentem, mert tanulni akartam, s tanultam is. Erről ő maga is megemlékezett, így: „Számomra nagy segítséget jelentett... Nagy Géza tanár... minden házra, minden családra kiterjedő helyismerete, bizalmatlanságot eloszlató sokszori személyes jelenléte...” (BALASSA IVÁN i.m.).

És milyen jó, hogy ezt tettem! Mert amikor rám maradt a karcsai mesék összegyűj- tése, már nem kellett a sötétben tapogatóznom a gyűjtést illetően, hanem a BALASSA IVÁN mellett megszerzett gyakorlatot kamatoztathattam.

BALASSA IVÁN ugyanis tervezte Karcsa teljes prózai népköltészeti alkotásainak az összegyűjtését, és azoknak az ÚMNyGy-ben történő közreadását.

A *Karcsai mondák* anyagát össze is gyűjtötte, s az meg is jelent 1963-ban az ÚMNyGy XI. köteteként. Ekkor azonban már újra visszakérült Budapestre, s hivatali munkája nem tette lehetővé a mesék gyűjtését. Ezért maradt rám ez a munka, melyet azután igyekeztem is a legjobb tudásom szerint elvégezni. S azt hiszem sikerült is, amit bizonyított az is, hogy

a professzor úr tanítványaként említi ezzel kapcsolatban egy írásában, így: „Ha magam e munkát nem is tudtam folytatni, de egy tanítványom, Nagy Géza két kötetben már előkészítette a mesekincs kiadását.” (BALASSA IVÁN: *Ortutay Gyula tudomány- és múzeumszervező tevékenysége*. Ethnographia, 1980. 543.).

Büszke vagyok arra, hogy tanítványának vallhatom magam. Büszke vagyok arra is, hogy elfogadott tanítványának, és útmutatása alapján nemcsak hogy összegyűjthettem Karcsa mesekincsét, hanem ebből az óriási anyagból megjelent két kötetnyi válogatás az ÚMNGy XX—XXI. köteteként 1985-ben, s a *Mesék, mondák, történetek* sorozatban is megjelenhetett *A király virágoskertje* címmel egy válogatás 1987-ben. Ugyancsak az ő biztatására és KOVÁCS ÁGNES felkérésére írtam meg *A karcsai gyermek és játéka* című, kiadás előtt álló monográfiámat.

Az ő biztatása, tanácsai nélkül nem igen mertem volna hozzáfekedni ehhez a munkához. Minthogy neki köszönhetem azt is, hogy végül is magyar—történelem szakos tanár lettem.

Azt hiszem, hogy a vele való beszélgetések eredményeként alakítottam meg a karcsai iskolában a honismereti és néprajzi szakkört. Rá kellett ugyanis jönnöm, hogy magam nem sokra megyek, ha a gyűjtött anyagot meg akarom sokszorozni, be kell vonnom a gyűjtőmunkába érdeklődő tanítványaimat is. S ez szép sikert hozott. Foglalkozásainkon nemcsak a végzett munkáról számoltak be a szakköri tagok, hanem előadásokat hallgattak a falu történetéről, hagyományairól. Ezeket az előadásokat nemcsak helybeli előadók tartották, hanem vendégelőadók is voltak. Előadást tartott szakkörünkben BALASSA IVÁN is, akinek előadását volt tanítványaim még ma is emlegetik.

Neki köszönhetem, hogy megismerkedhettem egy másik szakkörvezetővel, KOVÁTS DÁNIELLEL, aki akkor a zemplénagárdi általános iskolában tanított, s ott honismereti és néprajzi szakkört is vezetett. És nemcsak szakmai együttműködés lett ebből a megismerkedésből, hanem ma is meglevő barátság.

BALASSA IVÁN nem tartozott soha azok közé a tudósok közé, akik bezárkóztak a maguk tudománya elefántcsonttornyába, s ott készítették műveiket. Ő azt tartotta, s azt hiszem azt tartja ma is, hogy vissza is kell juttatni a falunak abból a hagyományanyagból, melyet éppen tőle gyűjtöttek. Hogy a helytörténeti, néprajzi anyag ne csak a tudomány számára legyen hozzáférhető, hanem az egyszerű ember — főleg annak a vidéknek az emberei, ahonnan az anyag származott — is hozzájuthasson, olvashassa. Ilyen szándékkal jelentette meg a *Lápok, falvak, emberek (Bodrogköz)* című könyvét is.

Én tudom, hogy ezért a könyvéért több elmarasztalást, mint dicsőretet kapott tudós kollégáitól. Pedig ezzel a könyvvel nagy szolgálatot tett. Ennek a könyvnek a bodrogközi emberekhez való eljuttatása éppen a bodrogköziek szülőföldjükhöz való ragaszkodását segítette elő. S ezt kellene tenni mindazoknak, akik a faluval, a falusi emberek életével, hagyományaival foglalkoznak. S amiért erre is gondolt BALASSA IVÁN, köszönet érte!

Azt hiszem, nemcsak mi, bodrogköziek tartozunk köszönettel neki, hanem a határainkon túl élő magyarok is, akár Szlovákiában, akár Kárpátalján, Romániában vagy a volt Jugoszláviában éljenek, mert fáradhatatlan volt mindig abban, hogy a határainkon kívül élő magyarokat hagyományaik megőrzésére ösztökélje, a hagyományok gyűjtőit pedig támogassa, tanácsaival segítse. E cél érdekében szervezte meg a TIT Néprajzi Választmányát is, s készített a Választmány munkájának támogatására témajegyzéket. De nemcsak a ma-

gyar néphagyományok összegyűjtését tartotta fontosnak, hanem a határainkon belül élő nemzetiségek ilyen irányú munkáját is segítette, támogatta.

Azt várná az ember, hogy mindezekért a felbecsülhetetlen értékű munkákért 75. születésnapján, illetve születésének 75. évfordulóján elismerésben részesítik. Nem történt meg az elismerés. Igaz, miért is történhetett volna? Nem volt politikus, ma sem az, „csak” olyan ember, aki a magyar parasztság életével, munkájával, hagyományaival foglalkozott, ezeket összegyűjtötte, s könyveiben közreadta. Ezt a munkásságát külföldön *Herder-díjjal* jutalmazták, a dán Királyi Akadémia, a finn Régészeti Társaság külső tagjává választotta, 70. születésnapján pedig tiszteleti tagja lett a svéd Királyi Gustav Adolf Tudományos Akadémiának és a Szlovák Néprajzi Társaságnak.

Az elmaradt hivatalos elismerés helyett fogadja tanítványai elismerését és köszönetét. A mi köszönetünket. Mert az ő támogatása, segítsége nélkül nemigen tehettük volna azt, amit tennünk kellett, amit tettünk.

Azt hiszem, én tartozom a legnagyobb köszönettel neki. Éppen ezért tisztelettel és teljes szívvel köszöntöm 75. születésnapján! Annak reményében, hogy még sokáig számíthatok tanácsaira, segítségére és támogatására, 75. születésnapján tisztelettel és szeretettel köszöntöm és jó egészséget kívánva Isten áldását kérem további munkálkodására.

NAGY GÉZA

Boross Marletta 70 éves

Először arra gondoltam, nem jelzem a címben — hölgyek esetében nem illendő —, hogy BOROSS MARIETTA hányadik születésnapját köszönti ebben az esztendőben a Magyar Néprajzi Társaság tagsága. Jobb azonban az egyenes beszéd, hiszen aki kíváncsi rá, vajon mi indokolja éppen most a tiszteletteljes méltatást, úgyszólván fel fogja lapozni a Magyar Néprajzi Lexikont. Ott pedig megtalálja, hogy 1922-ben született Szántódpusztán, muzeológusi oklevelét 1950-ben, bölcsészdoktori fokozatát 1965-ben szerezte az ELTE-n, az egyetem befejezésekor lett a Néprajzi Múzeum muzeológusa, 1971 óta pedig a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum munkatársa. Ami viszont utána következik a lexikon-szócikkben, kiegészítésre szorul! Nemcsak az akkor még jelen időben fogalmazott munkaviszonyt szükséges múlt idejűre módosítani, jelezvén, hogy azóta — nyugdíjasként — Szántódpuszta műemlékegyüttesének muzeológiai és idegenforgalmi hasznosítása megszervezésében — menedzselésében szerzett elévülhetetlen érdemeket. Módosítani kell szakmai érdeklődésének ottani megjelölését is, hiszen azóta nemcsak a népi kertkultúrával és a népi iparművészettel foglalkozó tanulmányait tarthatjuk számon.

Bevallhatom: nemcsak a hölgyek életkorát övező eufémizmus miatt, a lényegesen új információkkal kiegészítendő lexikon-szócikk miatt is elgondolkodtan azon, hogy indokolt-e egyáltalán olyan esetben is hangsúlyozni az életkort, amikor az életvitelben megnyilatkozó agilitás és az újabb meg újabb szakmai teljesítmények cáfolni látszanak az idő múlását. Ne essék azonban több szó a tisztelgő számvetésre alkalmas dátumról. Hiszen azt szeretném bizonyítani, hogy BOROSS MARIETTA esetében valóban indokolatlan a lezárt-ságot sugalló mérlegkészítés!

Nem lehet vitás: BOROSS MARIETTA eddigi munkásságából bizonyosan maradandó érték lesz, a távoli jövő kutatástörténeti számvetései is csak a kortársakhoz hasonló módon értékelhetik, az a paraszti és a „szakipari” kertművelés, kertészkedés néprajzi vizsgálatának hatásos kezdeményezése. Bár a makói hagymásokkal, a csányi dinnyésekkel, a Budapest környéki, a kecskeméti vagy a Fertő vidéki zöldségtermesztőkkel foglalkozó, az 1950—1960-as években frott, utóbb pedig a bolgár és bolgárrendszerű kertészetekről vagy a céhes szervezettségű német kertészekről elkészített tanulmányaiban, cikkeiben fellelhető határozott koncepció sajnálatos módon nem jutott el a csak monográfiában lehetséges módszeres kifejtés stádiumába, történeti, szociológiai és néprajzi szempontokat szerencsésen ötvöző megközelítési módja s részeredményei így is sokszorosan orientálni fogják a jövő kutatásokat. Nemcsak arról van szó, hogy BOROSS MARIETTA gondosan dokumentálta mindazt, ami a két világháború közti agrárközgazdasági és szociográfiai irodalomban — elsősorban ERDEI FERENC munkásságában — a paraszti polgárosodás egyik lehetséges útjáról, a vállalkozó mentalitásról, a mezőgazdaság belterjesedéséről amúgy is benne volt már a magyar közgondolkodásban. Néprajzi szempontból legalább ilyen jelentősége van annak — a teljesség igénye nélkül említve néhány példát —, hogy a Néprajzi Múzeum földművelés-gyűjteményében (s a munkamódokat leíró tanulmányokban) tárgyak és termelési eljárások egész sora bizonyítja a paraszti hagyományban mélyen benne gyökerező, az árutermelés igénye által életre hívott innovatív készséget; hogy a kertészek életmódjának bemutatása alapvető információkat szolgáltatott annak elemzéséhez (a politikusi vágyaktól némiképp befolyásolt korábbi álláspont újragondolására inspirálva!), vajon jogosult-e mentalitásukat és életvitelüket „polgárinak” minősíteni; hogy lényegileg új megvilágításba került Budapestnek és „zöldségövezetének” dinamikusan változó kapcsolatrendszere, főképp ennek kulturális tartalma.

A kertészkedés elmélyült, történeti források feltárását is megkívánó vizsgálata már igényelte a magyarországi nem-magyar etnikumok — a németek és bolgárok — szerepének, jelentőségének dokumentálását. A nemzetiségek néprajzi kutatását gazdagító újabb BOROSS MARIETTA-tanulmányok azonban nem is annyira a gazdálkodás, mint a népművészet iránti folyamatos érdeklődésből eredeztethetők. A népi iparművészetre irányuló lankadatlan figyelme — mint más kortársai esetében is megfigyelhető — eleinte viszonylag kevés szakkikket eredményezett. A közelmúltban azonban megjelenhetett egy tankönyv-szerű összegző munkája a népművészetéről (*Népművészet*. Bp., 1988. 129 p. A Kereskedelmi és Idegenforgalmi Továbbképző Vállalat kiadása); a magyarországi német nemzetiség népművészetének mind elmélyültebb tanulmányozása pedig a hartai festett bútorokról készített kismonográfiában csúcsondott ki (*Bemalte Bauernmöbel von Hartau/Harta*. Bp., 1982. 157. p. Tankönyvkiadó).

Nyomokban fellelhető a kertészkedésről, általában a gazdálkodásról írott tanulmányaiban, cikkeiben is a nagybirtok és a különböző paraszti rétegek, főképp az agrárszegénység, viszonyát dokumentálni törekvő szándéka, egy már-már agrárnagyüzem-szervezettségű nagybirtok és mezőgazdasági bérmunkásai kapcsolatának módszeres bemutatására viszont csak a közelmúltban vállalkozott BOROSS MARIETTA. A szántódpusztai műemlékegyüttes mai hasznosításának programjába annak idején a szülőföld, a gyermekkor színtere iránti elkötelezettsége okán — tehát emocionális indíttékből — kapcsolódott bele a tőle megszokott teljes odaadással. Szerencsénkre lelkesedéséből és munkabíráásából nemcsak a turisztikát kiszolgáló látványosságokra, s azok ismeretterjesztő igényű kísérő

szövegeire futotta. A műemléki helyreállítást is nyilván jól szolgáló levéltári kutatásai olyan forráspublikációkat is eredményeztek, melyek pótolhatatlanok egy jól szervezett nagybirtok cselédsége életkörülményeinek ismeretéhez, s ahhoz is, hogy a XVIII—XIX. századi uradalmi épületállományból az uradalmak és parasztok építési gyakorlatának esetleges összefüggésére következtessünk (*Szántódpusztá — Egy Somogy megyei nagybirtok majorsági épületei és épülettervei a XVIII. és XIX. századból*. In: *Somogy néprajza*, 2. Kaposvár, 1980. 231—286.; *Szántódpusztá építéstörténete*. Szántódpusztá, 1985. 135 p. — az utóbbi társszerzővel).

Lehet, hogy szándékom ellenére mégis a lezárságot sugallja ez az életmű lényegesnek érzett tanulságait, eredményeit számbavevő összegzés. Ha így lenne, hadd hangsúlyozzam: BOROSS MARIETTA vitalitását és kezdeményezőképességét ismerve megingathatatlan meggyőződésemmel, hogy egy újabb évfordulós tisztelgéskor ennek a méltatásnak a hangsúlyait is szükséges lesz majd újragondolnia a szakmának. Hogy valóban így legyen, kívánok neki mindazok nevében, akik kivívott tudományos rangja szerint becsülik Öt, jó egészséget és töretlen lendületet!

SZILÁGYI MIKLÓS

Gáborján Alice köszöntése

70. születésnapja alkalmából köszöntjük GÁBORJÁN ALICE-t, aki csaknem négy évtizede — 1954 óta — dolgozik a Néprajzi Múzeumban. Jelenleg mint nyugdíjas munkatárs a Textilgyűjteményben készíti a szűrűjasok katalógusát és oktatja 1986 óta az ELTE néprajz szakos hallgatóit.

1948-ban, még egyetemi hallgató korában, PALOTAY GERTRÚD tanítványaként első kis dolgozatát közölte az akkori Ethnographia (szerk. FÉL EDIT) *Adatok a tardi felszúrt szoknyaviselethez* címen, amelyben a kétoldalt övbe tűzött szoknyát találta a kétoldalt díszített pendelyereszték magyarozatára (majd 1977-ben e viseletmód gótikus eredetére mutatott rá). 1951-ben egyetemi szakdolgozatként *A tardi kendertermékek* (vászon- és kötélmadzag félek) felhasználását elemezte a viselet, a háztartás és a gazdasági életben.

Azután lábbelikkel kezdett foglalkozni. Először a Szolnokon előkerült hódoltságkori török lábbelik talpain alkalmazott, talp- és felsőrész összehörösítésére használt varrás és a magyar paraszti csizmadiák ún. „fordított varrás”-a közötti egyezést állapította meg, melyet — mindezekről nem tudva — finom pesti-úri cipészek is alkalmaztak, nyugatról a magyarsághoz került keleti elemként, „spanyol varrás” néven (Ethnographia, 1957). E munkát a Néprajzi Múzeum-beli csizmák és saruk katalógusa követte 1959-ben.

1962-ben *A magyar módra való bőrkikészítés problematikája* címmel a kelet felé mutató timsós-faggyúsán készített, késsel szőrtelenített és a középkortól kezdve Nyugat-Európában igen keresett „magyar bőr” készítését, s a meszezéssel erjesztett-szőrtelenített cseres bőrök közötti különbséget mutatta be.

Ezután a viselet egészével foglalkozott *A magyar népviselet (Kísérlet egy összefoglalásra)* (NÉ, 1967) című munkájában, amelyet *A magyar népviseletek* címen bölcsészdoktori értekezéssel folytatott.

1970-től több tanulmányban a magyar szűr eredetével (pl. Ethn., 1985: *Középkori magyar szűrkeruhák*), majd a Néprajzi Múzeum szűrűjás anyagának katalógus-szerű bemutatásával foglalkozik.

Munkásságának kezdete óta GÁBORJÁN ALICE következetesen járva a maga választotta úton végzi viselet- és népviselettörténeti kutatásait. További tervei megvalósításához kívánunk neki még sok eredményes évet!

N. FÜLÖP KATALIN

Hűség a régi értékekhez

Kodolányi János hetvenéves

1922. szeptember 23-án, Budapesten született, édesapja a nagy magyar író. Róla és családi életükről nővére, JÚLIA könyvéből tudjuk meg a legtöbbet. Ám édesapja is büszkén említi írásában, hogy fia megtanult finnül, néprajztudománnyal foglalkozik. Ez a program az, amelyhez máig hűséges maradt. Egyetemünkön végezte a néprajz szakot, már nem GYÖRFFY, hanem VISKI KÁROLY professzorsága idején. (Tőle tudom, hol is volt a régi, még nem az Esterházy utcában, hanem a Múzeum körúton működött GYÖRFFY-szeminárium.) A magyar táltos alakjáról szóló disszertációját DIÓSZEGI VILMOS emlegette útmutatásaként. 1945-től a budapesti Néprajzi Múzeumban dolgozott, majd az átszervezések idején, 1949-ben a pécsi múzeumba került — megintcsak az ormánsági múltból következőleg. Itteni munkásságát idézi a *Baranyai szőttesek* (1957) meg az *Ormánság* (1960) kötetekben. 1956 után, nyilván édesapja száműzetésének némi feloldásával összefüggésben, visszakérül a budapesti Néprajzi Múzeumba. BODROGI TIBOR távozása után (1968) egy ideig megbízott főigazgató volt itt, majd HOFFMANN TAMÁS igazgatósága (1969-től) idején a hagyományos muzeológiai munkát irányította, főigazgató-helyettesként. 1987-ben, egyik tanulmányútja alkalmával küldték nyugdíjba. Akkor kértem fel arra, dolgozzon nálunk, a Folklore Tanszéken. Némi habozás (és barátai megkérdezése) után mondott csak igent. Azt hiszem nem csalódtunk. Akkor már régesrég tanított egyetemünk Bölcsészettudományi Karán, finnugor néprajzot. Címzetes egyetemi docens. Szoros kapcsolatai HAJDÚ PÉTER akadémikussal, az utóbbi évtizedekben sorsdöntő finnugrista tudósunkkal, lehetővé tették számára, hogy döntő szava legyen a finn—magyar tudományos kapcsolatok alakításában. A Tudományos Minősítő Bizottságban már VARGYAS LAJOS elnöksége idején magára vette a néprajz ügyeinek intézését, most pedig, a Néprajzi Szakbizottság elnökeként az ő kezében futnak össze a minősítés szálai. A Magyar Néprajzi Társaságban évtizedek óta sokrétű feladatokat vállalt magára, alelnökként ő hajtotta végre az alapszabálymódosítás számtalan bürokratikus feladatát, jelenleg pedig „rangidős” alelnökként (noha ez a funkció nincs deklarálva, csak éppen létezik, amikor el kell végezni feladatokat) ő vezeti a Társaság mindennapi munkáját. Természetes, hogy amikor 1957-től újrászerveződhettek a finn—magyar tudományos kapcsolatok, az egyezmények, vegyesbizottságok, nemzetközi finnugor kongresszusok és más együttműködési formák megszakítatlan tervezője, irányítója volt, figyelme kiterjedt az urálistika igazán sok területére. Többet tett e kapcsolatok érdekében (még is volt rá a módja!), mint bárki más. Reméljük, a finn függetlenség ünnepi évében nem is feledkeznek meg erről! Finn kapcsolatai egyébként is szinte felsorolhatat-

lanok: sokszor volt ott, ő a vendéglátója a hozzánk látogató finn (és észt) kollégáknak. (A kinti kiadványokban nem egyszer közölték fényképét, amint a legendás balatonakarattyai tuszkulánumon shortban szakácskodik a vendégek tiszteletére...) A finn—magyar folklorisztikai szimpóziumok mintájára ő szervezte meg 1984-től a finn—magyar néprajzi konferenciákat. Nem véletlen, hogy a második, noszvaji konferenciát 65. születésnapjának ajánlották (*Village and Town. The Second Finnish—Hungarian Symposium of Ethnology*. Editors: ATTILA PALÁDI-KOVÁCS—ZSUZSANNA SZARVAS. Bp., 1987), ahol is olvasható műveinek válogatott bibliográfiája is (21—24. lapokon).

Azóta sok aspiránsunk, a budapesti egyetemen néprajz szakra felvételizett hallgatónk köszönheti neki, hogy a pályára került. Ma is minden területen tevékeny, hasznos munkása a magyar néprajz ügyének. Minthogy elég régen ismerjük egymást (vagy három évtizeddel ezelőtt készült első sámánizmus-dolgozatom, meg egy azóta sem közzétett írásom, az ún. JANKÓ JÁNOS-émlékkötetbe, emlékeztetnek mindkettőnket erre), nyomon követhettem tudománypolitikai, néprajzi és mindennapi nézeteinek alakulását. Ezért is írhattam címként „hűség a régi értékekhez”. Amikor nemrégén megbeszéltük a Folklore Tanszéken a *Julianus barát* regény nyomán készült filmet (amelynél szaktanácsadó volt), meg az idei egyetemi néprajzi felvételi ügyeit (ahol is ő volt a felvételi bizottság elnöke), ugyanezt tapasztalhattam.

Minthogy ereje teljében dolgozik (családi tragédiái sem gátolták meg ebben, sőt ezeket érthetetlen módon sosem használta mentségnek), csak azt kívánhatjuk, így folytassa tovább!

És noha van magyar kitüntetése is (*Móra Ferenc-émlékérem* muzeológiai tevékenységéért, *Györffy István-émlékérem* a Magyar Néprajzi Társaságért tett szolgálataiért), talán kormányzatunk nem feledkezik meg arról: célszerű azokat észrevenni, akik egész életükben egy célt szolgálnak.

VOIGT VILMOS

Kodolányi János néprajzi műveinek bibliográfiája

- 1945 *A táltos a magyar néphagyományban*. — Doktori értekezés. Kézirat. (Bp.)
A táltos a magyar néphagyományban. — Ethnographia, LVI. No 1. 31—37.
- 1946 *Adalékok az ormánsági Vajszló és környéke néprajzához. Makkoltatás*. — Ethnographia, LVII. No 1. 73—77.
- 1947 *Adatok Kápolnásfalu (Udvarhely megye) temetkezési szokásaihoz*. — Ethnographia, LVIII. No 1/2. 121.
Kiss Géza. — Ethnographia, LVIII. No 1/2. 146—147.
- 1956 *Adatok Vajszló lótarásához*. — Néprajzi Közlemények, I. 118—146.
A diósvizslói halottíró asszonyok. — A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, 149—165.
Megjegyzések a magyar „ősvallás” kutatás módszertanával kapcsolatos hozzászólásokhoz. — Ethnographia, LXV. No 3. 338—341.
- 1957 *Baranyai szöttesek*. — Pécs, Dunántúli Magvető.
Egy XVIII. századi népviseleti ábrázolás. — A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, 90—95.

- A sellyei egyesült czehbe levő, és ezután czehbe állam kívánó mesterek remekjeik bemutatásának feljegyzése.* — Néprajzi Közlemények, II. 347—348.
- 1958 *Adatok a nyugati Mecsek paraszti szőlőgazdálkodásához és borászatához.* — A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, 147—178.
Baranya műemlékei. — In *Baranya.* (Szerk.: KOLTA JÁNOS). Pécs. 283—308.
Baranya népe. — In *Baranya.* (Szerk.: KOLTA JÁNOS.) Pécs. 283—308.
Szőlészeti és borászati adatok a XIX. század első feléből. — Néprajzi Közlemények, III. 335—337.
- 1959 *Morva miskároló az Ormánságban.* — Néprajzi Közlemények, IV. 125—129.
Reguly Antal. — Ethnographia, LXX. No 1/3. 359—367.
Reguly Antal néprajzi tárgy-gyűjteménye. — Néprajzi Értesítő, XLI. 283—302.
A temetők és temetkezések rendjének szabályozása a XVIII. században. — Néprajzi Közlemények, IV. 244—253.
- 1960 *Néprajzi tanulmányúton Finnországban.* — Ethnographia, LXXI. No 3. 469—473.
Ormánság. — Budapest. Gondolat. 132 p.
Die Sammlungen von Károly Pápai und János Jankó in der Erforschung der Kultur der Ob-ugrischen Völker. — In *Congressus Internationalis Fenno-Ugristarum Budapestini Habitus* 20—24. 9. 1960. 330—333.
Unkarin kansantapoja. — Virittäjä.
Unkarin nykyisesta kansanuskoa- ja uskomuksia koskevasta tutkimustyöstä. — Kotiseutu, No. 1. 8—14.
- 1961 *A finn múzeumok.* — Néprajzi Értesítő, XLIII. 181—198.
- 1962 *Ormánsági néptudományi kutatások, 1962.* — In *Baranyai utazás.* Budapest. Magvető. 233—332.
- 1963 *Antal Reguly.* — In *Glaubenswelt und Folklore der sibirischen Völker.* (Szerk.: DIÓ-SZEGI VILMOS.) Bp., 17—28.
Segítséggel végzett munkák két ormánsági községben. — Néprajzi Közlemények, VIII. 361—368.
- 1964 *Az ifjúság egyes játékainak és mulatságainak tilalmazása az Ormánságban.* — Néprajzi Közlemények, IX. 292—294.
- 1965 *A lappok.* — In JUHARI TURIN: *A lappok élete.* Bp. Gondolat. 9—47.
Az obi-ugor népek állattartása a XIX. században. — Néprajzi Értesítő, XLVII. 67—86.
Az obi-ugor népek anyagi kultúrája a XIX. században. — Kandidátusi értekezés. Bp.,
- 1966 *A bőr az obi-ugor férfiruházatban.* — Néprajzi Értesítő, XLVIII. 49—88.
- 1968 *Einige Lehren der Forschungen über die materielle Kultur der Ob-ugrischen Völker.* — In *Congressus Secundus Internationalis Fenno-Ugristarum, Helsinki* 23—28. 8. 1965. Helsinki. 190—198.
Jankó János a néprajztudós. — Néprajzi Értesítő, L. 7—15.
- 1969 *Frauenbekleidung der Ob-Ugrien.* — Acta Ethnographica, XVIII. No 1. 91—132.
- 1970 *A finnugor népek.* — In *Mitológiai ábécé.* Bp. Kossuth. 184—199.
A Néprajzi Múzeum 25 éve. — Múzeumi Közlemények, No 2. 3—11.
Az obi-ugor testi ruhák kialakulásának kérdéséhez. — Néprajzi Értesítő, LII. 44—47.
- 1971 *Die Rolle der Ethnologie in der Erforschung des Ethnogenesis der uralischen Völker.* — In VII. Congress International des Sciences Anthropologique et Ethnographique Moscou (3 aout—10 aout 1964). Moszkva. Vol. XI. 273—276.

- 1972 *Diószegi Vilmos slrjánál.* — Néprajzi Értesítő, LIV. 223—224.
Documents to the culture of objects of the Ugor Tribes by the River Ob. — Néprajzi Értesítő, LIV. 183—187.
A Néprajzi Múzeum kincsei. 1872—1972. — Bp.
A Néprajzi Múzeum működése. — Néprajzi Értesítő, LIV. 34—47.
Ugrofini. — In *Svetové mytologie.* Praha. 200—215.
- 1973 *A finnugor őshaza nyomában.* (Szerk., vál., bev., és jegyzetekkel ellátta.) — Bp., Gondolat.
Ugrofinske národy. — In *Mytologie sveta.* Bratislava. 287—298.
- 1974 *A magyar finnugorisztikai tárgyú néprajzi kutatások története.* — In *Bán Aladár emlékezete.* (Szerk. ifj. KODOLÁNYI JÁNOS, VOIGT VILMOS.) Várpalota. 57—73.
- 1975 *A finnugor népek művészete.* — In *Uráli népek.* (Szerk.: HAJDÚ PÉTER.) Bp., Corvina. 189—210.
Uralilaiset kansat. Suomalais—ugrilanen kansantaide. — Helsinki. 163—188.
Az észak-eurázsiai vadász-, halász- és réntartó kultúrák. — In *Uráli népek.* (Szerk.: HAJDÚ PÉTER.) Bp. Corvina. 141—167.
- 1979 *Az uralisztikai néprajzi (anyagi kultúra) kutatások helyzete.* — Nyelvtudományi Közlemények, LXXXI. 427—432.
- 1980 *Ethnological Finno-Ugric research in Hungary* — *Ethnologia Fennica*, X. 125—131.
Móricz Zsigmond és az IGE. — *Kortárs*, XXIV. 1322—1330.
Les peuples ouraliens. L'art populaire des peuples finno-ougriens. — Bp. Corvina. 215—239.
Phjois-Eurasian kota. — In *Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum Turku* 20—27 VIII. 1980. Pars IV. Turku. 127—136.
- 1981 *Az őstársadalmaktól a civilizációig.* — Bp. Tájak—Korok—Múzeumok Kiskönyvtára, 80.
Die Renntierzucht in Nordeurasien. — In *Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum.* Budapest. 1975. Pars IV. 173—176.
Sibirien. — In *Stammeskunst.* (Hrsg. von TIBOR BODROGI.) Bp. Corvina. II. Bd. 148—169.
Szibéria. — In *Törzsi művészet.* (Szerk.: BODROGI TIBOR.) Bp. Corvina. II. köt. 121—137.
- 1983 *A magyar őstörténet kutatása és az etnológia.* — In *Uralisztikai tanulmányok.* (Szerk.: BERECKZI GÁBOR, DOMOKOS PÉTER.) Bp. ELTE soksz. 235—244.
Storing vessels scooped out wood in the Carpathian Basin. — In *Res Referunt reportae.* SUST. 183. 83—92.
- 1984 *Néprajzi Múzeum.* — In *Budapest múzeumai.* Bp. Corvina. Angol, francia, német, orosz nyelveken is.
A finn néptudomány Magyarországon. — In *Barátok — rokonok.* Bp. 91—108.
Suomalainen kansatiede unkarissa. — In *Ystävät — sukulaiset.* Helsinki. 88—100.
Vilmos Diószegi, scholar of shamanism. — In *Shamanism in Eurasia.* (Szerk.: HOP-PÁL MIHÁLY.) Göttingen. Vol 1. XIII—XVIII.
Vízimadarak népei. Magyar kutatók az uráli nyelvű népek között. — Tihany.
- 1985 *Finnish ethnography in Hungary.* — In *Friends and relatives.* Bp. 99—116.
A Kalevala népe. Finn népművészet. — Bp. Corvina.

- 1988 *Az obi-ugor vadász ljak és nyilak.* — In *Uralisztikai tanulmányok* 2. Bp. 231—241.
- 1989 *Finn etnológiai folyóiratok.* — *Ethnographia*, C. No 1/4. 429—432.
Kirchenbücher als Quellen in der ethnologischen Forschung. — In *The third Finnish—Hungarian Symp. on Ethnology in Konnevesi 20—25. 8. 1989. I. Historical Sources.* 52—57.
- 1990 *Vainö Kaukonen (1911—1990).* — *Néprajzi Hírek*, XIX. No 3—4. 111—112.
Von der Beutekultur bis zum Ackerbau. — In *Congressus Septimus Internationalis Fenno-Ugristarum* I. A. Debrecen. 37—53.
- 1991 *Az eredet és az őstörténet kérdései a néprajzban.* — In *Magyar néphagyomány — európai néphagyomány.* (Szerk.: BALÁZS GÉZA.) Bp. — Debrecen. 45—52.
A Julianus barát bölcsőjénél. — In *Julianus.* Bp. 21—26.
1992. *Obi-Ugor bear festivity mask.* — *Ethnographica et Folkloristica Carpathica*, VII—VIII. 47—53.

Összeállította: MERVEL MYRA

A hetvenéves Dankó Imre köszöntése

Ez év januárjában a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékén szűk körben ünnepelték meg DANKÓ IMRE 70. születésnapját. A jó hangulatú baráti beszélgetésen az ünnepelt néhány kollégája és a Néprajzi Tanszék munkatársai vettek részt. Néhány nappal később a Déri Múzeumban emlékeztek meg jubileumáról Debrecen és Hajdú-Bihar megye muzeológusai, levéltárosai, könyvtárosai, a helytörténeti és honismereti mozgalom tagjai. Arányait, visszhangját tekintve nem volt ez az esemény a tíz évvel korábbi, 60. évfordulóhoz mérhető, amikor is több mint hetven pályatársa, tanítványa emlékkötettel tisztelgett előtte (*Néprajzi tanulmányok Dankó Imre tiszteletére.* Szerk.: BALASSA IVÁN—MÓDY GYÖRGY—UJVÁRY ZOLTÁN), bár az azóta eltelt évtized sem volt kevésbé mozgalmas, eseménydús és tudományos eredményekben is gazdag a korábbi időszaknál.

Ha végigtekintünk DANKÓ IMRE eddigi életútján, szembetűnő, hogy szakmai feladatok, tudományos vállalkozások valóságos tömegében vett részt, múzeumok, kulturális és oktatási intézmények egész sorában dolgozott. Életének állomásai: Budapest — Győrffy-kollégium; Hajdúnánás — gimnázium — egyetemi doktori értekezés a kollégiumi partikularrendszeréről; Kecskemét — gimnáziumi igazgatóhelyettes; Szentendre — gimnáziumi igazgatóhelyettes; Túrkeve — gimnázium- és múzeumigazgató, a Túrkevei Múzeum Emlékkönyvei; Sárospatak — Rákóczi Múzeum, a Rákóczi Múzeum Füzetei; Baja — Türr István Múzeum, a Türr István Múzeum Kiadványai; Gyula — Erkel Ferenc Múzeum, a Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai; Pécs — Janus Pannonius Múzeum, megyei múzeumigazgató, a Janus Pannonius Múzeum Évkönyvei, Dunántúli Dolgozatok, Múzeumi Körlevél; Debrecen — Déri Múzeum, megyei múzeumigazgató, a Déri Múzeum Évkönyvei, a Hajdúsági Múzeum Évkönyvei, a Bihari Múzeum Évkönyvei, Múzeumi Kurír, a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei, Hajdú kutatás, Bolgár Tanulmányok. Kevésnek adatott meg, hogy munkáját végezve úgyszólván „belakja” az országot, mindenütt rajtahagyva kezénymát az intézményeken, új orgánumokat, szakmai és honismereti kiadványsorozatokat útnak indítva, a régieket újból életre keltve. A fenti felsorolás nem teljes, de itt most nincs is

szükség leltár készítésére. Tudományos pályarajzát korábban már bővebben vázolták. De ha csak műzeumszervezői, szerkesztői, kiadói tevékenységét említjük, már az is tevékeny életről árulkodik. Nem beszélve tudományos munkásságáról, amelyről könyvein túl (*Opuscula Ethnographica, A javak cseréjének néprajza, A régi vásárok világa*) számos általa szerkesztett falu- és városmonográfia, valamint az ezret is meghaladó tételszámú publikációs jegyzéke tanúskodik.

Szűkebb szakmájában és azon kívül is sokan méltatják rendkívül széleskörű érdeklődését, tájékozottságát. Írásainak témái felölelik a néprajz szinte valamennyi területét, de írt ezenkívül történeti, művelődéstörténeti tárgyú munkákat is. Nevéhez fűződik a hazai néprajz elmúlt évtizedeiben a változásvizsgálat tudományos programmá emelése, a vásárok, az árucseré néprajzának monografikus igényű kutatása. Legkedveltebb európai régiója a Balkán, közelebről Bulgária, ide fűzi sokirányú nemzetközi kapcsolatainak legtöbb szála is. Nem véletlen, hogy 1986-ban a *Cirill és Method-rend* arany fokozatával tüntették ki.

A hetedik évtized DANKÓ IMRE életében az eredmények évtizede volt. Bár a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumi Szervezet igazgatói székéből 1982-ben nyugalomba vonult, az aktív munkát változatlan intenzitással folytatja. 1986-tól a KLTE Néprajzi Tanszékének címzetes egyetemi docense, 1992-től címzetes egyetemi tanára. 1989-ben megvédte *A magyar vásárok néprajza* c. doktori értekezését. Doktori értekezésével a korábban többek által hiánnyolt szintézis is elkészült, a munka jelenleg megjelenés alatt áll. 1992-ben a kormányzat a *Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztese* kitüntetéssel ismerte el munkásságát.

Ezúton kívánunk neki hosszú és tartalmas életet, hogy kutatásaival és az egyetemi oktatásban minél tovább szolgálhassa a magyar tudományt!

BARTHA ELEK

Lehet-e klasszikussá érlelődni?

Faragó József hetvenéves

Amikor egy évtizede, az *Artes Populares* 8. (1982) kötetét az akkor hatvanéves FARAGÓ JÓZSEFnek szenteltük, itt közölhattük legrészletesebbnek nevezhető életrajzát. Eszerint 1922. február 2-án Brassóban született. Gimnáziumi tanulmányait Sepsiszentgyörgyön végezte, majd a kolozsvári egyetemen, GUNDA BÉLA tanítványaként néprajzból doktorált 1945-ben, *Az uzoni betlehemes játék* című mindmáig kiadatlan értekezésével. Az egyetemen, majd 1950-től a kolozsvári Folklor Intézetben dolgozott, nyugalomba vonulásáig, noha ez inkább csak munkajogi kérdés, hiszen máig ugyanúgy dolgozik, mint korábban. Már az akkori méltatásban is írtam, több mint 500 tételes bibliográfiája eddig sehol sem jelent meg.

Mi történt az utóbbi évtizedben? Nálunk is, Romániában is társadalmi változás. Ennek pozitívuma, hogy FARAGÓ JÓZSEF, sok éves meghívásunknak végre eleget tehetett és az 1991-es tanévben egy féléven át a budapesti egyetem (első) vendégprofesszora volt. A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság, a Magyar Néprajzi Társaság és más intézmények meghívására sokszor járhatott nálunk, csakúgy mint korábban. Ám „Nyugatra” igazában nem juthatott el. Egy évtizede jelzett újabb tanulmánykötetei (népmesékről, román—magyar folklorkapcsolatokról) azóta sem láttak napvilágot. A Népmesereti Dolgozatok újabb kötete

azóta sem jelent még meg. Magyarázható mindez a közismert ottani körülményekkel, ám azért Magyarországon is talán megjelenhetett volna kötete. Nem valósult meg az a tervünk sem, hogy a Magyar Néprajz egyik kötetének ő legyen valóban veséig menő lektora. Újabb tanulmányait, írásait ugyan regisztrálja néprajzi bibliográfiánk, vagy 50 tanulmányt, száznyi írást, ám lehetetlen észre nem venni, hogy az utóbbi évtized nem diadalút, inkább megtorpanás.

Miért? Tudjuk, Romániában sok kész könyv sem jelent meg. Nálunk meg az aluljáró-irodalom nem kedvez erdélyi (vagy hazai) tudományos művek megjelentetésének. Reméljük, csak egyelőre. Erdélyben teljesen másként szerveződött újjá a folklorisztika és a néprajztudomány. Szerencsés módon nem kértek a mi „gyámködésünkől”, maguk alakítottak ki új kereteket, például a kolozsvári egyetemen, ahol voltaképpen megindult a folklór—néprajz szakos képzés. Megintcsak bölcs módon ezt már nem a hetvenévesekre bízta, hanem az eggyel fiatalabb nemzedék irányításával a náluk is generációval fiatalabbak kezdték meg az oktatást. Így van arra esély, hogy nemzedéke(ke)t nevelhessenek fel. Azután azt is tudjuk, hogy a Kriza János Társaság (gyakorlati vezetői megintcsak fiatalabbak) csak egyike az erdélyi néprajz mai műhelyeinek. Főként a csíkszeredai Kommunikációs Antropológiai Műhely egészen más modellt követ. Ritkán szoktuk említeni, ám tény, hogy azok, akik a nagyok (KÓS KÁROLY, NAGY OLGA, hogy ne csak FARAGÓ nevét említsük) „árnyékában” nőttek fel, mára önállósodtak. RÁDULY JÁNOS, KESZEG VILMOS, POZSONY FERENC, DEMÉNY ISTVÁN PÁL és mások, legkivált pedig VÖÖ GABRIELLA, GAZDA KLÁRA, OLOSZ KATALIN és mások önálló profilú kutatókká váltak, akiket nem lehet bárki más „iskolájába” sorolni. És ha megjelentek volna kész művek másoktól is (most csak BALÁZS LAJOS csíkszentdomokosi lakodalom-monográfiájára utalok), nem pusztultak volna el olyan korán sokak (itt most csak SALAMON ANIKÓt említem), az érett, sokoldalú, teljesértékű erdélyi magyar folkloristák sorolása még sokkal hosszabb lehetne. Azután Erdélyben a tudományok határai sem olyan kirekesztőlegések. SZABÓ T. ATTILA, JAKÓ ZSIGMOND, BENKŐ SAMU, IMREH ISTVÁN, PÉNTEK JÁNOS és mások életműve egyszerre néprajzi—folklorisztikai meg más (nyelvészeti, történeti, művelődéstörténeti) értékű.

Mi történt e közegeben FARAGÓ JÓZSEFFel az utóbbi évtizedben? Klasszikussá vált. Mit jelent ez? Nem lett jobb folklorista, hiszen mindig is jó volt, legkorábbi dolgozatait ma is ugyanolyan értékűnek tartjuk. Nem is változott horizontja. Elsősorban a magyar balladák, mesék kutatója, a román—magyar folklórbeli kapcsolatok avatott bűvá-a. Pontos, hallatlanul alapos kutató, aki régebben terepmunkát is végzett, majd megismerte az archívumi munkát, külön filológiai iskolában alakította ki szövegkiadási elveit. Mindig a legszorosabb figyelemmel kísérte a magyar folklorisztika eredményeit, ezeket nemcsak maga hasznosította, hanem ismereteit mások számára is tolmácsolta. Kiadványok szervezőjeként egyszemélyes kutatóközpontot alkotott. A román folkloristákkal mindig is szívélyes kapcsolatban volt. Mi, itt Magyarországon azt külön is nagyra értékeljük, hogy bátran hallatta különvéleményét a nálunk uralkodó nézetekkel szemben, akár a balladatipológiáról, akár az *Árgirus-széphistória* szerzőjének Gyergyó (és a székelyek) számára visszaperléséről volt szó. Mindez most egyszerre beérett, mint az aszúszőlő. A következő generáció már más utat követ. FARAGÓ klasszikussá vált. Nem mindig örömteli dolog tudomásul venni, hogy a nálunk fiatalabbak egészen mások. Ám ha van értéke a saját életműnek, ez utánozhatatlanul válik klasszikussá: más nem is tudná ugyanilyen jól megcsinálni. Erre a fokra jutott most a jubiláns.

Csak ehhez még egy dolog kell! Ki kell adnia összegyűjtött tanulmányai régen várt köteteit. Eddig sem rajta múltott, most az egész magyar folklorisztika érdekében szólok: itt az ideje, hogy e klasszikus magyar folklorista írásait kötet sorozat publikáljal! Tartozunk ezzel neki is, magunknak is.

VOIGT VILMOS

A hetvenéves Molnár Ambrus köszöntése

A magyar református papok hosszú sorának jeles tagja, akik nemcsak a rájuk bízott falusi gyülekezetet vezették, elégtették ki a hívők lelki szükségletét, ott álltak az élet nagy fordulóján, hanem olyan tudományos munkát is végeztek, mely nélkül a magyar népről alkotott felfogásunk, ismeretünk sokkal szegényebb lenne. Ilyen volt BOD PÉTER, CSISZÁR ÁRPÁD, KISS GÉZA kákicsi (Baranya m.) református lelkész és még sokan mások. A tudomány szerencséjére számuk az utóbbi időben mintha újra megszaporodnék. E sorban kiemelkedő helyet foglal el MOLNÁR AMBRUS, akit 70. születésnapján a magyar néprajz is szeretettel köszönt.

Életrajza a mi nyugtalan korunkat tükrözi, de mégis viszonylag szűk területen: Békés, Bihar és Hajdú megyében zajlott. 1922. január 27-én Mezőberényben, földműves családban született. Alsó- és középiskoláit Mezőberényben, Békéscsabán végezte, majd 1941-ben Nagyváradon érettségizett. Ezután háború és fronszolgálat, majd orosz hadifogság következett, ahonnan csak 1948 végén került haza. A debreceni egyetem Teológiai Fakultására iratkozott be, de már az onnan kitessékelt Teológiai Akadémián kapott lelkészi oklevelet. Ezután segédlelkész Nagyrábán, 1956-tól Sáptra, majd 1967-től Hajdúhadháza-ra került, végül 1984-ben Hajdúszoboszló lelkésze lett. 1977—1990 között a Hajdúvidéki Református Egyházmege esperese. 1991 végétől a Mátraházi Református Lelkészsödülő vezetője.

Tudományos gyűjtő és feldolgozó munkásságát még az 1950-es években megkezdte. Ekkor keletkeznek Nagyrábéval, Sáppal foglalkozó agrártörténeti—néprajzi munkái, melyek nemcsak a környékbeli múzeumok évkönyveiben, hanem a szakma egyik legangosabb folyóiratában, az Agrártörténeti Szemlében is megjelennek (pl. *Határhasználat a Bihar megyei Sápon a XIX. században*. 10: 514—551.; *Nagyrábé népének gazdálkodása a török hódoltság után*. 14: 398—422.) és egészen a legutóbbi időkg rendszeresen adott közre ebben a folyóiratban, éppenúgy mint a Békési Szemlében és más orgánumban. Igazi területe és munkáinak többsége a falvak, városok monográfiáiban jelennek meg (Hajdúhadház, Hajdúszoboszló, Mezőberény, Békés, Báránd, Doboz, Békéscsaba). A napokban vehettük kézbe a *Biharnagybajom története és néprajza* (Debrecen, 1992. Szerk.: UJVÁRY ZOLTÁN) c. impozáns kötetet. Ebben MOLNÁR AMBRUS négy fejezetnek is szerzője (*Kisbajom története; Bajom jobbágynépessége és gazdálkodása a török hódoltság idején; Bajom a török uralom utolsó éveiben és megszűnése idején; Bajom földesurai a XVI. század második felétől*) és ezek a kitűnő kötet értékeit feltétlenül növelik. Sok, kifejezetten néprajzi munkája közül a Sárrét régi életéről is többször megemlékezett (pl. *A 'vizes világ' emlékéit idéző helynevek Nagyrábé határában és néhány adat a csikász mesterségről*. Múzeumi Kurír, II:14. 1974. 4: 26—32.).

A reformátusok vallási néprajzkutatása elmaradt nálunk más vallások, különösen a katolikusok mögött, hiszen annak olyan Európa-hírű egyéniségei voltak és vannak, mint BÁLINT SÁNDOR, ERDÉLYI ZSUZSÁNNA, BARNA GÁBOR, BARTHA ELEK és sokan mások. Ezért jelentős, hogy ILLYÉS ENDRE (egykori kedves jóbarátom) nyomdokain 1981-től a Református Teológiai Doktorok Kollégiuma keretében a Református Egyházi Szekciót MOLNÁR AMBRUS vezette és eddig már négy kötetét adták ki a Vallási Néprajz c. sorozatnak és újabb három kötet szerkesztését is végzik munkatársai. Ezekben kiemelkedő hely illeti meg az erdélyi, délvidéki, kárpátaljai, felvidéki reformátusok között végzett gyűjtéseket, feldolgozásokat, hiszen köztudomású az, hogy az egyháznak, a vallásosságnak milyen nagy szerepe van a nemzetiségi öntudat megőrzésében. MOLNÁR AMBRUS nemcsak támogatta a DANKÓ IMRE és KÜLLÖS IMOLA által szerkesztett köteteket, hanem azokba maga is írt (pl. *A hajdúhadházi Szent Emberek és Szent Asszonyok Társasága; A takarékmagtárak mint népi jellegű egyházi intézmények*).

A Magyar Néprajzi Társaság 1977-ben *Sebestyén Gyula-émlékéremmel* ismerte el MOLNÁR AMBRUS működését és azt várjuk Tőle, hogy a Mátra csendjében, több nagy összefoglalása minél előbb elkészüljön.

BALASSA IVÁN

Ujváry Zoltán köszöntése

Elhangzott 1992. január 24-én, az Ujváry Zoltán 60. születésnapja alkalmából a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen megrendezett ünnepségen

Hölgyeim és Uraim!

Kedves Barátaim! Kedves Ujváry Zoltán!

A tudós ember életében vannak olyan alkalmak, amikor útjának egy-egy állomásán meg kell állnia, s tisztelői, barátai meleg kézszorításával együtt örülnie kell, hogy az az út, amelyen előrehaladt, csupa alkotásokkal kiköveztet, s ezek az alkotások az ő művei.

Kedves Zoltán!

Gömörből jöttél. Onnan vezetett az utad a Hortobágy szélére, Debrecenbe. Gömörből magaddal hoztad azt a népünk képzeletében élő világot, amelyet TOMPA MIHÁLY ötvözött versekbe. Te magad is poétáskodtál. Itt Debrecenben pedig — nem feledve szülőföldedet — a néprajztudomány mellett más költői szépségek, az ecset alkotásai, a színek varázsa kerfettek hatalmukba. Lélekkel, szívvel sok mindent befogadtál. Minderről sokat tudnál — Te magad és mi is, akik végigkísértük pályádat — elmondani.

Először talán arról szólok, hogy hűséges szolgáló diákja voltál ennek az Alma Maternek, ahol eljegyezted magad a tudománnyal. Jegyesed, a tudomány hű volt Hozzád és Te is a jegyesedhez. A legmagyarabb tudományok egyikéről, a néprajzról csak szépet álmodtál. A tudománnyal álmodozni pedig mindig többet jelent, mint a mesék tündéreivel sejtelmes mezőkön kóborolni. Meg kell mondanom, hogy Te azért kóboroltál is és felfedezted azokat az áruhás alakokat, akik a dramatikus játékokból tekintenek a világra.

Tudományos és oktatói munkásságodat azon a tanszéken kezdted, amelynek most vezetője vagy, s tovább tágítod a néprajztudomány horizontját. Részt vettél a szatmári, a zempléni tájak kutatásában. Jártál a Palócföldön, s elmélyülten foglalkozol Gömör népha-

gyományaival. E téren a kutatásra mintaszerűen neveled tanítványaidat, irányítod munkatársaidat. Nem ismeretlen előtted a jugoszláviai magyarság több, mély hagyományú szigete. A Felföldön, a dél-szlovákiai magyar tájakon végzett gyűjtéseid, feldolgozásaid az érett, tapasztalt folklorista bizonyítékai. Idevonatkozó kutatásaid során több hidat építettél a magyar és a szlovák folkloristák között.

Amikor sok esztendővel ezelőtt az agrárkultuszok sajtóságait dolgoztad fel, eredményesen vetted fel a versenyt JAMES GEORGE FRAZER, WILHELM MANNHARDT, GUDMUND HATT és mások teóriáival. A termékenységvarázslás lényegét világlítottad meg, amely vizsgálata körül már számtalan folklorista sötétbe tévedt. Azután a dramatikus játékok világába léptél át, amely egyáltalán nem volt játék. Ez a rendkívül összetett jelenség éppen úgy magába foglalja a klasszikus világ nem egy látomását, elképzelését, mint az emberi ösztön mában kiformálódott alkotásait. Maszkokkal, álarcokkal foglalkoztál, amelyeket minden ember magára ölt, s a folklorista feladata, hogy meglássa az álarcok mögött az örök emberit. Meg kell mondanom, hogy én különösen nagyra értékelem azokat a rövidebb, igen értékes megfigyeléseket is tartalmazó írásaidat, amelyeket a kéziratos verseskönyvekről, a pásztorok megajándékozásáról, a kánai menyegzőről, a búzakalász mondájáról, a Mátyás-mondákról tettél le az asztalra.

Az utóbbi évtizedekben ott voltál — fáradhatatlanul — a magyar néprajztudomány hullámok verte partjánál. Irányítottál nemzetiségi kutatást, néprajzi társasági életet, közös gyűjtőmunkát és még sok egyebet. Huncutul kibeszélted titkait a kemencébe bűjt menyecskéknek, akiknek csínytevésai a magyar népi humor eddig alig értékelt megnyilatkozásai közé tartoznak. Egy pajzán MIKSZÁTH KÁLMÁN megfigyelései rejlenek ezekben a közléseidben.

Nagyszerű szervezőmunkát végzel a néprajzi könyvkiadás terén. Mindazt, amit tettél, csak csodálni lehet, de utolérni, utánozni lehetetlen. Néprajztudományunk egésze, hallgatóid, munkatársaid, különböző intézmények, amatőrök és professzionisták csak a köszönet özőnét görgethetik feléd. SHAKESPEARE mondta azt, hogy hátrahagytam néhány drámát. Szomorú vagyok, aligha lesz valaki, aki kiadja. Innen kérem SHAKESPEAREt, — forduljon nyugodtan UJVÁRY ZOLTÁNhoz.

Igen nagy jelentőséget kell tulajdonítanunk annak, hogy felkeltetted a közeli, környéki falvak, városok vezetőinek érdeklődését saját népük, hagyományaik iránt, s munkatársaidal a monográfiák egész sorát adtad ki. Ezt is számon kell tartani a magyar néprajztudományak.

Munkásságodat nem egy szép kitüntetéssel jutalmazták. Így *Pitré-díjjal*, a *Móra Fejrenc-*, az *Ortutay Gyula-émlékéremmel*.

Kedves Zoltán!

Amikor az élet útján egy jelentékeny évfordulóhoz érkeztél, kívánom, hogy haladj tovább az eddigi úton, szolgáljad tovább a legnemzetibb tudományok egyikét, a magyar néprajzot! Nincsen felhatalmazásom reá, de úgy érzem, hogy az egész magyar néprajztudomány nevében melegen köszönhetlek, s különösképpen köszöntlek az MTA Néprajzi Bizottsága nevében. Kérlek, alkoss, taníts, nevelj tovább, s vigyázz arra, hogy annak a bizonyos kemencének tűzről pattant menyecskéi tovább süssék a szellemet is tápláló, foszlós bélő kenyeret a mindig és mindenre, népi világunk titkaira éhes néprajzi kutatóknak!

Köszöntjük a 60 éves Fűzes Endrét

Már közeledett a köszöntésre alkalmas születésnap, amikor baráti együttléteink egyikén szóba került, hogy mind nagyobb a divatja a szakmánkban a 60-ik, 70-ik, 80-ik születésnapok őszintén elgondolt, de mert akaratlanul is korábbi hasonlókra licitáló, így hovatovább mérték-tévesztő megünneplésének. Addig jutott a kötődéstől-évdődéstől korántsem mentes beszélgetésünk, hogy végképp nem lehetett kikerülni az ünneplés-köszöntés Őreá vonatkoztatását. Érezhető indulattal részletezte tehát BANDI (a szakmabelieknek leginkább BANDI, miért lenne e szövegben „főigazgató úr?”), hogy fegyelmet helyezvén kilátásba, megtiltotta munkatársainak a szokássá vált tisztelgő kötetet, s tudományos ülésnek álcázott hajbókolást; egyébként pedig szabadságra megy, amikor esedékes lenne a gratulálók hadát fogadnia.

Nem ellenőriztem, mennyire volt „komoly” az a bizonyos tilalom a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban. De akár engedett valamelyest elveiből, akár makacsul ragaszkodott hozzá, felettébb jellemzőnek érzem a 60-ik születésnap ünneplését eleve elhárító gesztusát. Jellemzőnek, mert ha valaki, FÜZES BANDI igazán elmondhatja magáról (el is mondja: egész lénye ezt fejezi ki): alkata és habitusa szerencsésen megkímélte attól, hogy „hozzáöregedjék” életkorához. És méginkább megértem azért, mert fenntartás nélkül elhiszem neki: tudja ő a maga képességeinek és teljesítményeinek valós értékét, s nincs szüksege rá, hogy elhitessék vele, mekkora nagy tudós.

Rám nem vonatkozott az ünneplés tilalma, de ha tudok róla, illendő tiszteletben tartanom. Óvakodom tehát attól, hogy — a valamikori nekrológot mintegy megelőlegezve — meghatódottan-tiszteletteljesen „hazudjak”. Aki azonban 60-ik életévéhez úgy érkezett el, hogy folyamatosan a néprajzi munka szervezésére—irányítására is módot adó státusokat birtokolt, mégiscsak tudomásul kell vennie, ha kollégái-barátai — elcsábulván a hagyománytól — csak-azért-is elkészítik a maguk gyors-mérlegét: értelmezik-értékelik mindazt, amit a néprajz kutatástörténetéhez, szervezeti életéhez FÜZES ENDRE, a felelősségteljes posztokat felkészültségével és életörömet, cselekvőkészséget sugárzó lényével magának kivívó etnográfus hozzá tudott tenni. E számbavételre jószerével nem is neki, inkább nekünk van szükségünk, hiszen ki-ki a maga megnyugtatóra fogalmazhatja meg: nem feltétlenül a tudományos művek száma és terjedelme minősíti a hatékony jelenlétet.

Mert azt azért nem állíthatjuk, hogy FÜZES ENDRE etnográfusi életműve áttekinthetetlenül nagy terjedelmű lenne. Ellenőriztem olvasmány-élményeimet a néprajzi bibliográfiákban, bizvást kijelenthetem tehát: legmagvasabb, anyaggazdagságával és gondolati megalapozottságával is figyelmet keltő — mintegy tucatnyi — tanulmányát a gabonáról írt. Ezek a résztanulmányok jórészt beleszerveződtek az utóbb nyomtatásban is megjelent kandidátusi értekezésébe (*A gabona tárolása a magyar parasztgazdaságokban* Bp., 1984), mely példamutató, orientáló hatású kísérlet arra, hogy az eszköztörténet és a gazdaságtörténet vizsgálati szempontjait egyeztetve mutasson rá a termelés és a készletezés összefüggéseire — a magyar néprajzban korábban jószerével nem is vizsgált kérdés-csoportra. Részletesen bizonyította többek között, hogy a gabonatermelés volumenének növekedése, ezzel együtt a piacra termelés mintegy kikényszerítette a nagyobb, de nem feltétlenül „fejlettebb” technikai megoldású tároló kapacitást. A gabonatermelő tájak — elsősorban az Alföld — tárolási módjai tehát, bármennyire archaikusnak tetszenek is, aligha értelmezhetők „megőrzött régiességként”.

Más témákban végül is nem készített FÜZES hasonlóan nagyszabású összegzést, ha dolgozatai többet jelentenek is afféle „mellékterméknél”. Bár korai dolgozatai között is akad építkezéssel foglalkozó, inkább a gabonátáról építmények tanulmányozásának továbbgondolásaként születtek a parasztporta egyéb építményeit, s tovább; a népi építkezés funkcionális meghatározottságát, s a változások társadalmi-gazdasági összetevőit felvázoló újabb tanulmányai. A népi építkezés iránti elmélyülő érdeklődését bizonyítja egyébként az a bibliográfiája is, mely a Kárpát-Balkán kutatási program keretében készült el (1981). Hadd hangsúlyozzam azonban, ha ennek előnyeit és hátrányait most nincs is módom kifejteni: oly módon foglalkozott-foglalkozik FÜZES a népi építkezéssel, hogy eleve elhárította e részdiszciplína módszertani, kutatástechnikai kánonjához való szolgálai alkalmazkodást. Ezért hiányoznak dolgozatai közül egy-egy falu vagy kistáj napjainkig megmaradt archaikus épületállományának mustrái. Ugyanez a tanulmányírói kánontól való idegenkedés látszik a népművészet iránti, pályakezdése óta jellemző érdeklődésén. Akad ugyan olyan dolgozata, melyben tárgybemutatóra és -elemzésre vállalkozott, a népi művészkedés sajátos jellemzőivel és változási tendenciáival számot vető dolgozatai mégis inkább csak látenszen foglalják magukba a tárgykészítő, tárgydíszítő technikáknak és motívum-kombinációknak azt a fölényes ismeretét, melyet a Népi Iparművészeti Tanács zsűrijében — immár évtizedek óta — csillogtatni szokott.

Szigorúan mérlegelve aligha több ennél a szakközleményekbe sűrített tudományos teljesítmény, mégsem kérem számon azokat a dolgozatokat, könyveket, melyeket felkészültsége, anyagismerete alapján akár meg is írhatott volna FÜZES ENDRE. Ő ugyanis úgy volt jelen mindig is a szakmában, hogy tudtuk róla: ezt is, azt is könnyedén megírhatná... Úgy vélem, azon kevesek közé tartozik, akinek nem a hivatali elfoglaltságai miatt hiányzott az ideje, hiszem sohasem sajnáltatta magát, mint a hivatalt vállaló szakkutatók közül oly sokan. Azt sugallta — és sugallja ma is — környezetének, hogy — hite szerint — többet használ a néprajznak, ha inspirál és lehetőséget teremt, mintha évről-évre kiizzadná a kötelező penzumot.

Felmérhetetlen, hogy mennyi volt e (nem biztos, hogy maradéktalanul igaz!) felfogásának a néprajzot valóban gazdagító hozadéka, de bizonyosan volt. A néprajzos muzeológusok széles tábora — így a magyar muzeológia — például hasznát látta annak, hogy a Minisztériumban ki-ki a „havert” találta meg benne. Aki nemcsak azzal segített, hogy ismerte a dürgést — lezserül elejtett megjegyzéseivel vagy az „irányvonal” lehetséges értelmezésének megvilágításával orientált is.

Nem folytatom, mert az emberi habitus további elemzése menthetetlenül rátévedne a születésnap-i ömlengések jól kitaposott ösvényére. Legyen elég ennyi: azért íródott ez a születésnap-i köszöntő — a Magyar Néprajzi Társaság majdnem-örökös pénztárosa előtti tisztelgés—, mert valamikor mégiscsak el kellett mondani, hogy nem feltétlenül a hatalmas terjedelmű írott életműve okán tisztelünk valakit. Azért is, mert megmaradt FÜZESBANDI-nak. Ami megmarad az utókornak, csak ráadás.

SZILÁGYI MIKLÓS

Herder-díjas néprajzkutatók, 1992

Köszöntjük a Herder-díjas Barabás Jenőt

A hamburgi F. V. S. alapítvány kuratóriuma és Bécs egyeteme az egyik 1992. évi néprajzi *Herder-díjat* BARABÁS JENŐnek, az ELTE Tárgyi Néprajzi Tanszéke nyugalmazott professzorának adományozta. Mikor erről a kitüntetésről még a múlt év novemberében értesültem, a magyar néprajzi kutatás elmúlt évtizedeinek kétségkívül kimagasló eredményei felett kezdtem gondolkodni. Megerősödött az az évtizedes meggyőződés, hogy ha nem dolgozott volna közöttünk a csendes, mindent átgondoló, a mérlegeléshez kitűnően értő, különböző nézeteket egyeztető, fékentartó, de küzdeni is képes kollégánk és barátunk, BARABÁS JENŐ, akkor a magyar néprajz aligha került volna immár sok esztendeje az európai élvonalba.

BARABÁS JENŐ már az 1950-es évek elején a Múzeumok Országos Központjában, majd a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Bizottságában mint annak titkára kifinomult diplomáciai érzékkel lépte át az akkori idők politikai, ideológiai és személyi akadályait. Magatartásával, reális szemléletével, tudományunk iránti elkötelezettségével felsőbb hatóságainál — ma már szinte meg sem ismerhető mértékben — szakembereknek életlehetőséget, múzeumoknak működési tevékenységet, a kutatáshoz anyagiakat biztosított. Tudományunkat érintő számtalan „párthatározat”, ideológiai „elígazítás” az ő tudományos diplomáciája révén került a papírkosárba vagy látszólagos végrehajtása beleolvadt a jelentések ellenőrizhetetlen mondatsűrűjébe. Mindezt erkölcsi bátorsággal, tisztánlátással, a tudomány iránti hűséggel tette, s erről az etikai bátorságáról ma is számtalanszor meggyőződhetünk.

Ugyanakkor szerényen végezte tudományos munkáját, majd az egyetemi oktatás sok nehézséggel terhelt feladatait.



Alfred Ebenbauer professzor átadja Barabás Jenőnek a Herder-díjat

(Fotó: VOUK, Wien)

Die Universität Wien verleiht auf Beschluß
des Kuratoriums den

GOTTFRIED-VON-HERDER-PREIS

der von der Stiftung F.V.S. zu Hamburg
für verdienstvolles Wirken
im Sinne einer friedlichen Verständigung
unter den Völkern
zur Verfügung gestellt wurde,

für das Jahr 1992

HERRN PROFESSOR DR.

Jenő Barabás

BUDAPEST

In der Persönlichkeit des ungarischen Volkskunde-
und Kulturgeschichteforschers Jenő Barabás
ehrt das Kuratorium die bedeutende Lebensleistung
eines humanistisch wirkenden Wissenschaftlers
von hohem, auch international anerkanntem Range
in der Feldforschung wie in der
Hochschullehre.

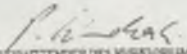
Sie betrifft das geschichtliche Werden
und das gegenwärtige Sein der Madjaren und
aller ihrer vielen Nachbarn und Mitbewohner
im Westen und im weiten Karpatenbogen.

Die mit modernsten Methoden
ethnographischer Kartierung dargestellten Bilder
ihres wirtschaftlichen und sozialen Lebens
zwischen Realien und Geisteskultur
zeigen in seiner Kommentierung die Wesensart
der im Geist Herders
Europa zugewandten Madjaren und
ihrer Nachbarn.

Diese Urkunde ist ausgestellt
am Tage der feierlichen Übergabe des Preises

W. 27. AM 3. MAZINE


VORSITZENDER DER AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN


VORSITZENDER DES JURATIONSAMTES



Tudományos tevékenységét már korábban érzékeltettem (Ethn. 1980), amelynek egyik vonala a település és építkezés területére vezet. A különböző részlettanulmányokon, kutatási útmutatókon át a GILYÉN NÁNDORral írt *Magyar népi építészet* c. munkája (1987) a magyar néprajz egyik klasszikus alkotása, minden oldala a gondolatok tárháza. *A magyar népi építészet korszakai* c. fejezet módszertanilag is útmutatás egész népi kultúránk történeti alakulásának vizsgálatához. Példa arra, hogy a részletkutatásokat miképpen lehet valamely tudományágban összeötvözni.

Kutatásainak másik vonala a néprajzi kartográfia. Több esztendő elölmunkálatok után 1963-ban jelent meg *Kartográfiai módszer a néprajzban* c. könyve, amely megkülönböztetett elismerésben részesült. Egyes részeit több nyelvre is lefordították. A monográfiában és tanulmányaiban kifejti, hogy az atlaszok, a kartográfikus módszer feladata, hogy a kulturális elemek elterjedésének rögzítésével bázisul szolgáljanak a népi kultúra különböző korú rétegeinek szétválasztásához, s képet nyújtsanak a regionális tagolódásról. A térkép elsodorja az öncélú klasszifikálást, s a rendszerezés sablonjait az interpretálás, a gondolkodás eltérő lehetőségeivel helyettesíti. A néprajzi térképeket természetesen össze kell vetni a nemzetiségi, nyelvi, vallási, természetföldrajzi, társadalmi, ipari stb. térképekkel, ha a tér dimenziójában megjelenő tényeket magyarázni kívánjuk.

BARABÁS JENŐ könyvében, részlettanulmányaiban számtalan elméleti gondolat húzódik meg, amelyeket szinte egyetlen könyvbe lehetne összeolvasztani. Mindazt, amit az innovációról, az egyenlőtlen fejlődésről, a kultúrjelenségek társadalmi súlyáról és még sok egyébről elmondott, naprakészen számontartandó alkotó gondolatok, amelyekhez hasonló jelentőségűeket csak a legkitűnőbb kézikönyvekben olvashatunk. Néhány sornyt szeretnék csak ezekből idézni a hazai néprajz ma is dolgozó minden nemzedéke tanulságára. A MTA I. Osztályának Közleményeiben (1967) írta BARABÁS JENŐ: „Ha a tradicionális kultúra fő vonásaiban meg is figyelhető egy európai egység, a részletekben annál nagyobb változottsággal találkozunk. Ennek oka az egyenlőtlen fejlődés, melynek meghatározói a társadalmi és államszervezetben jelentkező különbségek, az eltérő természeti adottságok, a történeti múlt és a pszichikum. Mindezek együttesen kialakítanak helyileg jellegzetes, részleteiben eltérő kultúrákat, amelyek nemzeti keretben is megjelenhetnek, s így etnikus sajátosságként is feltűnhetnek. Az évszázados együttélés során állami, nemzeti keretben, a belső fejlődés menetében szükségszerűen termelődnek új alkotások, amelyek így szintén etnikus kötődésűek lehetnek. De ezek létezését gondos kutatás során lehet csak megállapítani, széleskörű összehasonlító vizsgálat keretében. A diffúzió azonban olyan mértékű volt, hogy az ilyen jellegű fejlődés mértékét nem szabad túlbecsülni. Az állandóan működő integráló és differenciáló erők dialektikus kölcsönhatása során formálódik a helyi kultúra.”

A sokoldalú elméleti megalapozottság, eszmecsere, a megjelentetésért való küzdelem után itt van előttünk a *Magyar Néprajzi Atlasz* I—VI. kötete, 439 térkép. Természetesen ez a monumentális kiadvány több kollégánk értékes munkáját is tükrözi, de a koncepció, az alapelvek, a terepmunka irányítása, az összeműködés megteremtése, a megjelenési forma kidolgozása, s a kiadási nehézségek legyőzése BARABÁS JENŐ munkája, puritán tudósi egyéniségének dokumentuma. Olyan tudós alkotása, aki a hatalmat nem tévesztette össze a tekintéllyel, az eke barázdáló munkáját a gyémántkönyvek karcolásával. Mindehhez hozzá kell tennem, hogy BARABÁS JENŐ számtalan nemzetközi fórumon, az Ethnologia Europaea munkaközösségében képviselte a magyar, az európai néprajzi atlasz, s a magyar néprajz egészének ügyét.

Bizonyára mindezeket, s még több más mozzanatot vett tekintetbe a *Herder-díj* kura-tóriuma, amikor az 1992. évi *Herder-díjjal* BARABÁS JENŐT, s ezzel néprajztudományunkat is kitüntette.

A *Herder-díjat* 1992. május 5-én adta át BARABÁS JENŐnek a bécsi egyetem rektora, ALFRED EBENBAUER professzor. Az ünnepélyen jelen volt KURT WALDHEIM, Ausztria köztársasági elnöke is. A *Herder-díjasok* tevékenységét WALTER WEISS professzor méltatta. A kitüntetett az 1992/1993. évi tanévre BALOGH BALÁZSt küldi ki az F. V. S. alapítvány ösztöndíjasaként a bécsi egyetemre.

A magyar néprajztudomány nevében kívánok BARABÁS JENŐnek további eredményes tudományos munkásságot, s örömteli esztendőket!

GUNDA BÉLA

Herder-díjat kapott Zmaga Kumer

ZMAGA KUMER 1949 óta dolgozik a ljubljanoi Népzenei Intézetben. Olyan ember, kinek tisztességhez és munkához azonos, szigorú mércéje van; akkor is igényesen dolgozik, ha munkájáért nem remél külön jutalmat. *Herder-díjának*, már csak ezért is mindenki örül. Kollégáitól tudom, hogy nyugdíjazása óta is bejár az Intézetbe és — ingyen — ugyanolyan rendszeresen végzi a munkáját, mint korábban.

Tudományos pályára sokoldalúan felkészült: előbb szlovén irodalom szakon egyetemet végzett, majd a zeneakadémiát is elvégezte. Tudományos munkájában, mind a mai napig, mindkét szakterületét egyformán műveli. Publikációinak hosszú sorában szlovén népdalszövegek elemzéséről, balladákról, énekek rendszerezéséről, német és szlovén népzenei kapcsolatokról ugyanúgy találunk alapvetően fontos munkákat, ahogy a szlovén hangszeres zenéről és hangszerekről is elsősorban az ő írásai nyújtanak korszerű eligazítást. 1966 óta, a Ljubljanoi Egyetem Zenetudományi Tanszékén, oktató munkát is végez, s hogy ezt kezdettől fogva nemzetközileg is elismert színvonalon teszi, az egyebek között abból is látszik, hogy időközben vendégprofesszorként az Innsbrucki Egyetem Zenetudományi Tanszékén is tartott kurzusokat.

Tudományos munkájának alaposságáról a külföldi szakember leginkább a szlovén hangszerekről írt könyve alapján győződhet meg. A könyv szlovén változatában részletes angol nyelvű kivonat található. Ugyanerről a témáról azonban németül is megjelent könyve, a *Handbuch der europäischen Volksmusikinstrumente* c. sorozatban az általa készített összefoglalás viszonylagos kis terjedelmében is — koncentráltan szövegezett, pontos leírásaival, a történeti adatok szakszerű felsorakoztatásával, különösen pedig kitűnő rajz-, fénykép- és kottailusztrációival — egyike a sorozat mintaként használható köteteknek.

Nemzetközi konferenciákon korrektségével, szerénységével, előadásainak, hozzászólásainak fegyelmezetttségével, mások iránti — női mivoltából is dódó — finom tapintatával vonja magára a kollégák tiszteletteljes figyelmét.



Zsuzsanna Kumer a Herder-díj átadási ünnepségen
(A fotó VÉKÁSSY GYÖRGY videofelvételéről készült.)

A Nagykunságért-díjas Barna Gábor köszöntése

Bensőséges hangulatú képviselőtestületi ülés színhelye volt 1992. augusztus 20-án, Szent István királyunk ünnepén a kunszentmártoni Városháza díszterme. A családtagok és nagyszámú közönség jelenlétében került sor a *Nagykunságért-díj* átadására, amelyet ebben az évben a város szülöttének, BARNÁ GÁBOR etnográfusnak ítéltek oda a kitüntetést alapító hat nagykun város kuratóriuma. RÉZ LÁSZLÓ polgármester közvetlen baráti szavak kíséretében nyújtotta át a szülőváros és az egész nagytáj megbecsülését kifejező díjat — GYÖRFI SÁNDOR karcagi szobraszművésznek a Nagykunság és a hat nagykun város címerét ábrázoló plakettjét — az ünnepeltnek.

JÓZSA LÁSZLÓ önkormányzati képviselő rövid beszédben méltatta BARNÁ GÁBOR eddigi munkásságát. (Ebből közlünk részleteket. Szerk.)

*

Három évvel ezelőtt BARNÁ GÁBOR kandidátusi értekezésének nyilvános vitáján, Budapesten, miután sor került az eredményhirdetésre, BARNÁ GÁBOR nyilvánosan köszönetet mondott édesapjának és édesanyjának, családjának és voltaképpen egész szülőföldjének, hogy biztosították számára a következetes tanulást, a kemény önképzés feltételeit, lehetőségét.

Most valami hasonló történik, csak éppen fordítva: ezen a forró augusztusi napon a szülőföld mond köszönetet és fejezi ki elismerését fiának, mert tudományos munkássága során sem feledkezik meg szülőföldjéről. [...]

A BARNA GÁBOR által végzett kutatások egyre közelebről érintették a szakrális néprajz eddig feltáratlan vagy kevésbé ismert területeit, BÁLINT SÁNDOR hatalmas kezdeményező munkája nyomán az ő tevékenysége is ráirányította a figyelmet a keresztény búcsújárás történeti és néprajzi értékeire. [...] Csak kiragadott példákkal szeretném BARNA GÁBOR vallási néprajzi munkásságát szemléltetni: *Jeles napok szokásai a Tápió mentén, Fogadalmi tárgyak (offerek) magyar búcsújáróhelyeken, Koldusok magyar búcsújáróhelyeken*. Népszerűsítő írásai segítettek felfedezni például a Hanyi-pusztát, a népi Szent Anna-kultusz jelentős, de elhanyagolt búcsújáróhelyét. A Szent István és Szent László napi hagyományok részleteinek feltárásával és rendszerezésével pedig teljesebbé tette a magyar szentek tiszteletének néprajzát is. *Néphit és népszokások a Hortobágy vidékén* című könyve 1979-ben jelent meg az Akadémiai Kiadó gondozásában, míg a *Búcsújáró és kegyhelyek Magyarországon* című kötete két évvel ezelőtt látott napvilágot.

A szakrális folklór [...] szinte kimeríthetetlen témakörébe bekapcsolta a kunszentmártoni, a tiszazugi és a tágabb értelemben vett nagykunsági kutatásait. *Húsvéti Jézuskeresés Csépan* című tanulmánya előkészítője volt annak a minden részletre kiterjedő Csépa-monográfiának, amely BARNA GÁBOR irányítása és példamutatása nélkül talán soha nem valósult volna meg. *A szakrális környezet tárgyai Kunszentmártonban és Kunszentmárton és Mesterszállás karácsonyi szokásai* című írásaival és a kunszentmártoniak radnai búcsújárásának feltérképezésével figyelme városunkra is kiterjedt. Egy helyi énekeskönyv kiadásának századik évfordulóján, 1983-ban pedig az ősi MEZEY kántordinasztiá zenei és énekeszerzői tevékenységét vette tudományos vizsgálat alá. [...] Külön fejezetet érdemelne annak elemzése, hogy milyen adalékokkal gazdagította a Tiszazug és a Nagykunság népéletére, az ott működő iparos társadalom múlt századi tevékenységére vonatkozó ismereteket.

BARNA GÁBOR eddigi munkásságának fontos része tehát a Nagykunság, ezen belül szülővárosa, Kunszentmárton népi hagyományainak feltárása és közkinccsé tétele. [...]

Öröm és büszkeség tehát számunkra, hogy a nagykun városok polgármesterei által létrehozott kuratórium 1992-ben BARNÁ GÁBORT találta méltónak a *Nagykunságért-díj* elnyerésére. Amikor szívből gratulálunk a megtisztelő kitüntetéséhez, szeretnénk jókívánságainknak is kifejezést adni, hogy BARNÁ GÁBOR, városunk szülötte jusson el a tudományos pályának arra a magaslatára, amelynek útjait a nagy elődök jelölték ki a szakrális néprajz kutatóinak számára.

JÓZSA LÁSZLÓ



IN MEMORIAM

Emlékezés Milovan Gavazzira

(1895. március 13.—1992. január 20.)



Milovan Gavazzi

Amikor megemlékezem a kiemelkedő horvát etnográfusról, a Magyar Néprajzi Társaság tiszteleti tagjáról, az *Ethnographia* és más magyar kiadványok munkatársáról, MILOVAN GAVAZZI professzorról, el kell mondanom, hogy tudományos tevékenységére hazánkban és Európában először BÁTKY ZSIGMOND hívta fel a figyelmet. BÁTKY ZSIGMOND a Néprajzi Múzeum Értesítőjében rendszeresen írt tömör, a lényegyet feltáró ismertetések, s ezek során méltatta MILOVAN GAVAZZI néhány tanulmányát (Népr. Ért. 1930). Ezek a lengyel Lud Słowiański c. folyóiratban (I. k. Kraków 1929—1930) a szánok kultikus használatáról, ill. a szláv guzsalyok fejlődéstörténetéről jelentek meg. Néhány évvel később BÁTKY a magyar etnográfusok elé tárta MILOVAN GAVAZZI *Der Aufbau der kroatischen Volkskultur* (Baessler-Archiv, XX. k. 1937) c. tanulmányának eredményeit (Népr. Ért. XXX. k. 1938).

BÁTKY ZSIGMOND ismertetései nyomán mint egyetemi hallgató és kutató folyamatosan nyomon követtem MILOVAN GAVAZZI korábbi

és későbbi tanulmányait, amelynek egyik eredménye a *Vjesnik etnografskog muzeju u Zagrebu* c. folyóiratban megjelent néhány horvát és német nyelvű tanulmányom, valamint MILOVAN GAVAZZI barátsága.

MILOVAN GAVAZZI nemcsak tudósa, hanem művésze is volt a kisebb tanulmányoknak. Terveletes könyveket — hasonlóan, mint BÁTKY ZSIGMOND — nem írt. Tulajdonképpen könyve csupán az esztendő horvát szokásairól megjelent munkája (*Godina dana hrvatski narodni običaja*, 1939, 2. kiad. 1988). Tudományos szemléletében jelentős szerepe van az archaikus, a tradíció értékelésének, a különböző műveltségi komplexumok térbeli megjelenésének. Szem előtt tartja a kultúrák földrajzi elterjedését, s klasszikus képviselője annak a gondolatnak, amelyet R. H. LOWIE-től már többször idéztem, hogy t.i., ha nem ismerjük egy jelenség földrajzi elterjedését, semmit nem tudunk, ami elméletileg jelentős. MILOVAN GAVAZZI műveltségeket tár fel, s nagy jelentőséget tulajdonít az érintkezési övezeteknek, a peremvidékeknek. Tanulmányaiból kitűnik, hogy az archaikumok nem a térben függenek össze egymással, hanem a történelem mélyében, szoros kapcsolatban az etnikai felszívódással és átforgalódással. MILOVAN GAVAZZI hangsúlyozza a kartografikus módszer jelentőségét, a tárgyi és nyelvi (nyelvjárási) határok részben egymással való összefüggését, részben pedig egymástól való függetlenségét. Számba veszi az archeológiai eredményeket.

Tekintetét nemcsak a Balkán felé fordítja, hanem a pannoniai, alpesi területekre is. Ellát a volgai finn népekig, sőt a távoli Szibéria hiedelmeiről is érett gondolatokat közöl.

Útmutató más népek jellemzéséhez is, amit a horvátokkal kapcsolatban mondott. A horvát népiség fő ismertető jele — írja — az összetartozásnak mint népi egységnek a tudata. Ehhez társul még a nyelv három nyelvjárásával, a katolikus vallás, a latin írásmód és a tisztán etnográfiai ismertetőjegyek sokasága. Mivel a horvátok délre történt bevándorlásuk óta különböző kulturális hatáskörben élnek, eltérő a természeti környezetük, a horvátokba különböző ősi telepések olvadtak be, felszívta azokat a horvátság, már ezért sem egységes a horvátok etnográfiai képe. A horvát kultúrjavarok struktúrája összetett és legnagyobb részben bonyolult. Az idegen műveltségi elemek legnagyobb része azonban a horvát magatartással szorosan összeforrott, a horvátságtól már nem választható el, s a nép is így érzi, hogy azok a saját horvátságának kifejezői (Baessler-Archiv, XX. 1937).

Ezeknek a gondolatoknak a jegyében született meg MILOVAN GAVAZZI számos német nyelvű tanulmánya, amelyek egy része 1978-ban horvátul is megjelent a *Vrela i sudbine narodnih tradicija* c. kötetben. Ezek nyomán hívom fel a figyelmet a humanista szellemű tudós munkásságának további néhány eredményére.

De előbb néhány szót életéről.

MILOVAN GAVAZZI Gospićban született, s egyetemi tanulmányait (szlavisztika, germanisztika, néprajz) a zágrábi és prágai egyetemeken végezte. Prágában kétségkívül sokat tanult NIEDERLE LUBORTól, de kutatókészségét, tudományos érdeklődését a szülői házból hozta magával. Atyja, ARTUR GAVAZZI zágráb egyetemén a geográfia professzora volt, aki Horvátország földrajzáról magyar nyelven is írt egy tartalmas összefoglalást a LÓCZY LAJOS által szerkesztett *A magyar szent korona országainak leírása* (Budapest, 1918) címen megjelent kötetbe.

MILOVAN GAVAZZI egyetemi tanulmányai után a zágrábi Néprajzi Múzeumban dolgozik, s 1927-ben kinevezik professzornak a zágrábi egyetem néprajzi katedjára, amelyhez mindig hű maradt. Évtizedeket töltött az egyetem falai között. A nemzetközi néprajzi kongresszusok állandó résztvevője, előadója volt. Ő indította el a horvát néprajzi atlaszmunkálatokat. 1970-ben *Herder-díjjal* tüntették ki. Kezdetben népzenei, népköltészeti tanulmányokkal foglalkozott. Feltűnést keltett a horvát—morlák *Asanaginica* c. balladáról megjelent tanulmánya (*Oko balade o Hasanagicni*. Nastavni vjesnik XXVIII. Zagreb, 1919—1920). A néphitkutatás nagyra értékeli a délszlávok mágikus betűnégyszögéről írt tanulmányát. A délszlávoknál ismert formulák (Sator-formula) rokonok a görög, római, kopt formulákkal, s feltűnnek IV—V. századi kisázsiai bronzamüvek feliratain (*Sator-formula u južnih slavena*. Narodna starina II. 1923). A varázsszavakat tűz, veszettség, betegség elhárítására alkalmazzák.

MILOVAN GAVAZZI már pályájának kezdetén több tanulmányt publikált a fonás—szövevény köréből, keresve a mai technikák ősszláv kapcsolatait. Így kimutatja, hogy az ősszlávok horizontális és vertikális szövödésközöket ismertek. Többek között a szalagszövő deszkácskát is (Zbornik za narodni ži'ot i običaj južnih Slavena, XXIV. k. 1929). Rendkívüli éleslátással, a botanika és a nyelvtudomány területén való jártassággal rekonstruálja az ősszláv guzsalyt (horvát *preslica*), amely kúpos forma volt, s nevét ráruházták az egyik *Equisetum* sp.-re (Lud Słowiański, I. 1929).

Ismét megállók MILOVAN GAVAZZI *Der Aufbau der kroatischen Volkskultur* c. tanulmánya mellett, amely sokoldalú „kémiai elemzése” a horvát népi kultúrának. A kultúrában

a lakóháztól, a viselettől, a mezőgazdasági eszközöktől, a szövés-fonástól a családi életig, a mythológiáig kimutatható az ősszláv, ill. az őshorvát réteg. Számottevők az óbalkáni műveltségi elemek (pl. bunje 'kerek kőkunyhó', *pekva, pokljuka* 'sütőharang', likiai-dalmát sapka, a nők tetoválása). Az adriai zónában is sajátos kultúrelemek tűnnek fel, amelyek között római eredetűek is vannak (pl. a „királyválasztás” szokása, amely a szaturnáliák és valamiféle törzsi főnök választásának utórezgése). Északnyugaton megjelennek az aipesi kultúrjavak (pl. a fűkőpönyegek, foklatartók). Különösen a népviselet terén számolnunk kell a pannoniai (magyar) hatásokkal is. Természetesen nyomot hagytak a horvát népi kultúrában a törökök és a balkáni románok is. A horvát—magyar néprajzi kapcsolatok terén már korábban egy kis vita alakult ki köztem és MILOVAN GAVAZZI között, amit *Influences hongroises dans les traditions populaires croates* c. tanulmányom váltott ki (Nouvelle Revue de Hongroise, LXIX. 1943).

A horvát népi műveltség struktúrájáról írt tanulmányának zárómondataiból csupán azt a véleményét idézem, hogy a horvát népi kultúra különböző elemei nem rendszertelenül egymásra halmozott, belső összefüggés nélküli egyvelegnek tekinthetők. A népi kultúra mai szerkezetét (Aufbau) az örökölt őshorvát kultúrjavak alaprétege fogja össze egy élő egységbe. Olyan megállapítások ezek, amelyek BRONISLAW MALINOWSKI kultúrteóriáját is kiegészítik és közelebb hozzák Európához.

MILOVAN GAVAZZI hasonló szellemben írta meg *Das Kulturerbe der Südslawen im Lichte der Völkerkunde* c. tanulmányát (Die Welt der Slaven, Jhg. 1. 1956).

A két kiemelkedő összefoglalást a Balkán etnográfiai területeire vonatkozó tanulmányok előzték meg és követték. A megelőzőek közül emlékeztetek *Problem karakterističnoga razmještaja nekih etnografskih elemente na Balkanu* (Comptes Rendus du IV-e Congrès des Géographes et des Ethnographes Slaves, Sofia, 1936) c. tanulmányára, amely eléggé elrejtett publikálása miatt alig keltett figyelmet. MILOVAN GAVAZZI a tanulmányában kifejti, hogy a kultúrjavak (szövődeshátrácska, egyes ekeformák, guzsalyok, esővarázslás, zenei eszközök stb.) elterjedése alapján feltételezhető, hogy jelentős szláv népesség hatolt be a Balkánra. Ezt később ékalakban újabb szláv réteg törte át, s szétválasztotta az első réteghez tartozó etnográfiai sajátosságokat. Az első rétegbe tartozó elemek ennek következtében a Középső-Balkánon feledésbe merültek. Keleten és nyugaton azonban szórva nyosan megmaradtak. Feltételezhető azonban az is, hogy a szlávok első bevándorlásuk alkalmával a Balkán középső részét foglalták el, ahol egyes kultúrjavaik ma is megtalálhatók. A második bevándorlási hullám az előzőbe beleütközött, s két részre, nyugatira és keletire válva körülfogta a korábbi réteget. I. T. FRANIĆ cáfolja ezt az elméletet, de ő sem tud megfelelő magyarázatot adni (Vjesnik etnografskog muzeja u Zagrebu, III. 1937).

Úttörőnek kell tartanunk MILOVAN GAVAZZI-nak *Das romanische Element am Balkan* c. tanulmányát (III. Grazer Balkanologen-Tagung 1968. München, 1968), amelyből csupán egyetlen gondolatot emelek ki. A juhtej feldolgozásánál a savóból forralással kiváló fehér sajtszerű lágy massa megnevezésére három terminológia ismert a Balkánon: (v)urda, amely főleg a balkáni román kultúrterület szava, s talán thrák—illír substratum. Az adriai zónában a skuta elnevezés terjedt el, amely olasz (velencei nyj. scota) eredetű, a szintén olasz puina-val együtt. Mindehhez hozzátehetem, hogy a puina 'Zieger, süsses Quark' terminológia ismert a magyar népnyelvben is (Dunántúl, Kiskunság) és vándor olasz sajt készítőik révén terjedt el.¹

1 GUNDA B.: *Tecniche casearie in Ungheria. Un' analogia esplicita*. Etnostoria, IV. Nr. 1—2. 1989. 13—16.

MILOVAN GAVAZZI-nak a Balkán-etnográfia terén végzett munkásságáról további értékes tanulmányok tanúskodnak. Ezek néhányát említem csak meg. Ilyenek: *Etnografski sastav* c. tanulmánya (Zemljopis Hrvatske II. Zagreb, 1942), amely átdolgozása, újabb tényekkel, problémákkal kiegészített változata a Baessler-Archiv-ban megjelent tanulmányának. A horvát településformák, építkezés és ősfoglalkozások klasszikus összefoglalását *Pregled etnografije hrvata* (Zágráb, 1940) címen publikálta. Ide sorolható *Die Reichweite der ostalpinen Kultureinflüsse auf die benachbarten Gebiete Südosteuropas* (Volkskunde im Ostalpenraum. Graz, 1961) és *Die kulturgeographische Gliederung Südosteuropas* (Südost-Forschungen, XV. 1956). Az utóbbi tanulmányában felvázolja az általa körvonalazott balkáni kulturális zónákat (keletdunai, balkáni, rhodopei, dinári, pannoniai stb. területek) és néhány etnográfiai sajátossággal jellemzi. Feltűnő, hogy e téren kiterjedt a figyelme az állatterelő szavak regionális elterjedésére is. A trák terület egyik jellemzőjének tartja a disznó hívószavát (*biš, biž, bit*).

MILOVAN GAVAZZI több alkalommal foglalkozott a pannoniai műveltségi területet jellemző etnográfiai kölcsönhatásokkal. Erről részletesebben nem kell szólnom. Írásait, idevonatkozó kutatásait LUKÁCS LÁSZLÓ a közelmúltban méltatta (*Volkskundliche Forschungen von Milovan Gavazzi im Pannonischen Raum. Märkte und Warenaustausch im Pannonischen Raum*. Székesfehérvár, 1988. Vorträge des 4. Internationalen Symposiums Ethnographia Pannonica in Székesfehérvár, 1987).

Megemlékezésemben szólnom kell MILOVAN GAVAZZI nagycsalád-, zadruga-kutatásairól, amelyet *The extended family in southeastern Europe* c. tanulmányában foglalt össze (Journal of Family History, Vol. 7., 1982). Szervező munkáját dicséri az a tanulmánygyűjtemény, amelyet a különböző típusú nagycsaládokról tanítványai írtak (*Seljačke obiteljske zadruge* I. Publikacije Etnološkog zavoda Filozofskog fakulteta u Zagrebu 3. Zagreb, 1960). A műrokonság tanulmányozásához nélkülözhetetlen a választott fiútestvérség és nőtestvérség dalmáciai funkcionálásáról írt tanulmánya (*Vitalnost običaja pobratimstva i posestrimstva u sjevernoj Dalmaciji*. Radovi Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zdaru II. Zagreb 1955. A horvát nyelvű szöveg részletesebb, mint a Stockholmban megjelent német).

Eddig a néprajz történetének vizsgálói nem vették észre, hogy KAZIMIERZ MOSZYŃSKI *Kultura ludowa Słowian* c. munkájára a nem szláv nyelvű Európa figyelmét MILOVAN GAVAZZI hívta fel, amikor az Anthroposban (1930, 1936) ismertette. Sajnálatos, hogy valamelyik vezető néprajzi intézményünk nem találta meg a lehetőségét annak, hogy ezt a nélkülözhetetlen munkát a néprajz minden hazai művelője magyar fordításban olvashassa. Azzal a tartalmas megemlékezéssel együtt, amelyet MILOVAN GAVAZZI a lengyel néprajz klasszikusáról az Etnološki pregledben (1959) írt.

Úgy érzem, hogy a Néprajzi Hírekben kötelességem számba venni MILOVAN GAVAZZI-nak magyar kiadványokban megjelent tanulmányait:

Kultúráramlatok Pannóniában. Ethnographia, 1947.

Zur Frage der Backglocke im Südpannonischen Raum. Europa et Hungarica, 1965.

Zur Entstehung des Ost- und Südosteuropäischen Haspels. Acta Ethnographica, 1963.

Die Ausrüstung der balkanischen Hirten. Viehwirtschaft und Hirtenkultur, 1969.

Ein Beitrag zur Kenntnis der balkan-karpatischen Kulturströmungen. MésH., 1971.

Zu einigen Problemen der Volkskulturforschung im pannonischen Raum. Märkte und Warenaustausch im pannonischen Raum. Szerk.: LUKÁCS LÁSZLÓ. Székesfehérvár, 1988.

Megemlékezésemben még számtalan részletét figyelembe kellett volna vennem MILOVAN GAVAZZI kiterjedt munkásságának.² De talán érzékeltetni tudtam sokoldalúságát, széles látókörét, elméleti szempontból is úttörő megállapításait. Halálával lezárult a Balkán-kutatásnak az a klasszikus, elmélyült terepmunkán alapuló korszaka, amely a szerb JOVAN CVJIČ, a magyar NOPCSA FERENC, a bolgár CHRISTO VAKARELSKI, a szerb S. MILENKO FILIPOVIĆ, a görög A. GEORGIOS MEGAS munkásságával jellemezhető. Ők — MILOVAN GAVAZZIVAL együtt — a néprajz történetiségét valóban képviselve nemcsak a népélet gazdagságát mutatták be, hanem magatartásukkal képviselték azt a humanizmust is, amely szükséges ahhoz, hogy az évezredes paraszti hagyományok világában meglássuk az örök emberit. MILOVAN GAVAZZI nem volt strukturalista, szemiotikus, szociálintropológus, Gegenwartsvolkskundler, s más irányzat alkalmi zászlóvivője, egyszerűen *tudós* volt, a népélet kutatója, aki időben, térben és a társadalomban gondolkozott.

Atyai barátomra, önzetlen segítőmre és egyik mintaképemre gondolok akkor, amikor a fenti sorokkal Európa etnográfusai nevében is búcsúzom MILOVAN GAVAZZITól.

GUNDA BÉLA



Václav Frolec

Václav Frolec

(Ratíškovice, 1934 — Münster, 1992)

Súlyos veszteség érte az európai etnológiai kutatást: 1992. május 14-én a vesztfáliai Münsterben váratlanul elhunyt VÁCLAV FROLEC, a Brünni Egyetem néprajzprofesszora, a Magyar Néprajzi Társaság külföldi levelező tagja.

VÁCLAV FROLEC 1934. szeptember 27-én született Ratíškovicén, Dél-Morvaországban. Hodoninban érettségizett, majd 1953—58 között a Brünni Egyetem zenetudomány—néprajz szakán tanult. Diplomamunkáját *A Hodonin—Dubňany felvidék tárgyi kultúrája* címmel készítette ANTONÍN VÁCLAVÍK professzor irányításával.

2 M. GAVAZZI tudományos tevékenységének kitűnő összefoglalását VILKO NOVAKnak köszönhetjük (*Die wissenschaftliche Tätigkeit Milovan Gavazzis*. Ethnologia Slavica, VII. 1975). Ugyanitt megjelent M. GAVAZZI bibliográfiája is. Lásd mindezekhez még az Etnološki pregled 6—7. és későbbi számait. Tartalmas, humanista magatartását dokumentáló megemlékezést írt MILOVAN GAVAZZITól LEOPOLD KRETZENBACHER (*Österreichische Zeitschrift für Volkskunde*, 95. k., Wien, 1992. H. 1.). Életrajzáról tájékoztat az *Enciklopedija Jugoslavija*, Bd. 3. Zagreb, 1958. Lásd még BR. PLEŠE: *Uz 70-godisnjicu života prof. Dr. a MILOVANA GAVAZZIJA*. Glasnik Etnografskog Muzeja u Beogradu, 1966., DANKÓ I.: *Gavazzi Milovan és a Dunántúli néprajzi kutatásának kérdései*. Vasí Szemle XXI. 1967., S. KREMENŠEK: *Spominki utrinki*. Glasnik slovenskega etnološkega društva, 1992. 1—2. sz. M. GAVAZZI tudományos életrajzához tartozik az a tartalmas kötet, amelyben tanítványai igen értékes tanulmányokkal tisztelték meg (Etnološki prilozi, I. Zagreb, 1978).

Előbb a hodonini járási múzeumban, majd 1961-től haláláig a Brünni Egyetem Néprajzi Intézetében dolgozott.

Egyetemi pályafutását az 1961—62-es tanévben a Szófiai Egyetemre elnyert ösztöndíjjal kezdte, ahol CVETANA ROMANSKÁ professzornő szakmai segítsége mellett a szófiai terület népi építészetét kutatta. E témában védte meg 1963-ban kandidátusi értekezését, amely német nyelven jelent meg (*Die Volksarchitektur in Westbulgarien*. Brno, 1966). A Brünni Egyetem 1968-ban a közép- és délkelet-európai népi építészet interetnikus kapcsolatairól benyújtott habilitációs munkája alapján a szláv néprajz magántanárává habilitálta. Magántanár (docens) volt egészen az 1989-es politikai változásokig, ekkor nevezték ki professzorrá.

Szakmai fejlődésében jelentős szerepet játszott a Münsteri Egyetem Néprajzi Intézetében, BRUNO SCHIER professzornál az 1968—69-es akadémiai évben eltöltött Humboldt-ösztöndíj. Tudományos érdeklődése a népi kultúra számos területén elmélyült. Különleges figyelmet szentelt a népi építészet mellett a hagyományos szőlőművelés, a népszokások, a balkáni és a nyugati-szláv néprajz kutatásának. Sokat foglalkoztatták a népi kultúra, a paraszti életmód jelenkori változásai, korunk folklórmozgalmainak alakulása, a népi hagyományok érvényesülése a modern ember műveltségében. Népi építészeti kutatásainak legjelentősebb eredménye — számos könyve, tanulmánya mellett — a JOSEF VĀŘEKÁval közösen írt népi építészeti enciklopédia (*Lidová architektura. Encyklopedie*. Praha, 1983). Morvaország hagyományos szőlőművelését, a saját helyszíni kutatásai alapján, két művében is feldolgozta (*Tradiční vinarství na Moravě*. Brno, 1974; *Jihomoravské vinohradnictví*. Brno, 1984). Két könyvet tett közzé szerzőtársakkal együtt a cseh jelesnapi szokásokról (*Prostá krása. Deset kapitol o lidové kultuře v Čechách a na Moravě*. Praha, 1984; *Vánoce v české kultuře*. Praha, 1989). A jelenkor néprajza iránti érdeklődését jelzi az általa szerkesztett *A népi kultúra és a jelen* című 10 kötetes könyvsorozat, amely a Brünni Blok Kiadónál jelent meg az 1980-as években. 1991-ben a Brünni Regio Kiadónál megindította az *Ethnologia Europaea Centralis* című folyóirat, amelybe a közép-, kelet- és délkelet-európai térség néprajzkutatóitól várt világnyelveken megjelenő tanulmányokat. Széleskörű és eredményes munkássága alapján VÁCLAV FROLEC méltán nyerte el a legmagasabb európai elismeréseket: 1989-ben *Herder-díjjal*, 1990-ben *Pitřé-díjjal* tüntették ki.

VÁCLAV FROLEC jelentős szakmai kapcsolatokat tartott a magyar néprajztudománnyal, a magyar néprajzkutatókkal. Az utóbbi évtizedben számos nemzetközi konferenciánkon szerepelt, előadást tartott, elnökölt. Örömmel hallottuk tőle a Magyar Néprajzi Társaság centenáriumi emlékülésén 1989-ben Budapesten tartott előadásában, hogy milyen nagyra becsüli a magyar néprajzkutatók munkáit. Székesfehérváron 1987-ben az Ethnographia Pannonica szimpóziumon a morvaországi vásárokról, Miskolcon 1989-ben a népi építészet konferencián a kárpáti — Duna menti — balkáni régió parasztházainak alaprajzi fejlődéséről beszélt. Debrecenben a finnugor kongresszuson a Szent Miklós-kultusz szláv és finnugor kapcsolatairól tartott előadást. Utoljára 1991 októberében a Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaság Révkormányában rendezett interetnikus konferenciáján hallhatuk *A népi hagyomány jelentőségéről a cseh, szlovák és magyar kulturális kapcsolatokban* című előadását. Nyomatásban is megjelentek nálunk előadásai, de publikált ő az *Acta Ethnographica*-ban, a *Bátly-émlékkönyvben* és a *Néprajzi Értesítőben* is. A strážnicei nemzetközi folklórfesztivál elnökeként minden esztendőben a fesztivált megelőző héten folklórkonferenciát rendezett, amelyre magyarországi néprajzkutatókat is meghívott.

E szakmai összejöveteleken tapasztalhattuk a magyar néprajztudomány iránti szakmai figyelmét. Budapesten azt említette, hogy a magyar etnográfusok közül kinek az útját egyengeti a *Herder-díj* felé. Debrecenben arról beszélt, hogy az 1990-es évek közepén a Brünni Egyetemen európai etnológiai szemináriumot szervez, ahova egy-egy szemeszterre Magyarországról is hív előadókat. Révkomáromban örömmel említette, hogy a Humboldt Alapítvány ismét meghívta őt Münsterbe. Ifjúkori ösztöndíjának színhelyén, a Münsteri Egyetem Néprajzi Intézetének könyvtárában, kutatás közben érte a halál, szíve utolsó dobbanásáig dolgozott. Amikor életművét áttekintjük, még jobban fölsajdul bennünk a fájdalom: mit tört itt ketté a korai halál!

LUKÁCS LÁSZLÓ



Veress Sándor

Utolsó betekintés Veress Sándor népzenekutatól műhelyébe

VERESS SÁNDOR századunk nagy magyar zeneszerzője, népzenekutatója 1992. március 4-én elhunyt. Bár 85 éves életútjának mintegy felét Magyarországon élte át, s kimagasló alkotói és tudósi munkásságáért annak idején a legmagasabb értékkeléssel illette őt kora művészi és tudományos élete (1949-ben ő volt KODÁLYt követően az első zeneszerző, aki *Kossuth-díj*-ban részesült), mégis az emigrációban eltöltött második életszakasz, amely ugyancsak 42 életévet mondhatott magáénak, elégséges volt ahhoz, hogy neve és munkássága mai nemzedékek számára, sőt még szűkebb munkaterületén működő szakemberek előtt is, itthon szinte az

ismeretlenség homályába veszett. Sajnálatos következménye és értékvesztése ez az elmúlt négy évtizedet követő korunknak.

Néhány baráti jellegű érintkezéstől eltekintve, valójában a szakterület képviseletében szinte csak a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján született meg a megdöbbentő felismerés, melynek nyomán egy fokozatosan terebélyesedő-sokasodó igény született, mely VERESS SÁNDOR zenei alkotását és teljes munkásságát a magyar szellemi és művészi élet szerves részévé kívánta tenni, e kényszerű elszakadását megküszérelte lassanként felszámolni. E mintegy tizenkét éves törekvésnek első, nagy fontosságú eredményeként készült el az első könyv VERESS SÁNDOR munkásságáról, mintegy a 75 éves mester előtti tisztelgésné.¹ E tanulmánykötet szakmai és lelkiismereti fénycsóvjának körében azután egyre szaporodtak a tudományos és művészi szintű elismerések, kitüntetések, magas rangú

¹ BERLÁSZ MELINDA—DEMÉNY JÁNOS—TERÉNYI EDE: *Veress Sándor*. Tanulmánykötet. Előszó: UJFALUSSY JÓZSEF. Bp., Zeneműkiadó, 1982.

díjak. Ezeknek sorában került sor a Néprajzi Társaság tiszteleti taggá választására is, mintegy a nyolcvanas évek utolsó esztendőiben, akkoriban, amikor már javában folytak VERESS *Moldvai gyűjtés*ének a Magyar Népköltési Gyűjtemény Új folyamában történő kiadási munkálatai.²

Reméljük, hogy VERESS életművének hazájába való beáramlása kulturális és művészi életünkben afféle feltartóztatathatlan folyamat lesz, aminőnek az irodalom terén MÁRAY SÁNDOR életművével kapcsolatban tanúi lehetünk. Vagy, amelyhez hasonló „ébredés”-nek megélői lehettünk a közelmúltban a LAJTHA-centenárium alkalmával. (Arról nem is szólva, hogy a LAJTHA- és VERESS-életműveknek sok közös belső szála van, csupán feledésre ítéltetésüknek volt némiképpen más motívuma itthon LAJTHÁT illetően, s az emigrációban VERESSt érintően.)

E hazája részéről megnyilvánuló „felfedezésnek” — 1979-től haláláig — VERESS SÁNDOR örömteli részese volt, s a szellemi kapcsolatteremtés minden indíttatására szívvel-lélekkel megélt odafordulással válaszolt. Ne tévesszen senkit meg az a látszólagos, gyakran emlegetett ellenérv, hogy személyesen sohasem tért vissza hazájába. Aki valaha is ismerte VERESS SÁNDOR személyét, útjának sajátos kényszer-pályáját, emigráns életének fizikai, lelki, sőt jogi problémáit, ezt a kérdést és a nyomában járó felületes megítélést nem fogadhatja el, hiszen kiáltóan ellenkezik mindazzal a lényegi összetartozással, amelynek VERESS SÁNDOR egész életműve, annak minden hangja és szava félreérthetetlen tanúja.

E visszatekintő sorok írója abban a kitüntetésben részesült, hogy VERESS SÁNDOR közeli baráti, kollegiális köréhez tartozott, s mint a két magyar VERESS-könyv szerkesztője és tudományos közreadója hónapokon, éveken át szoros együttműködésben dolgozott VERESS SÁNDORral. E megtisztelő barátságunk eredményeképpen kért fel VERESS SÁNDOR arra a feladatra, hogy a hagyatékának Magyarországnak szánt részét illető válogatásban segítségére legyek. E szelektáló, rendező feladatot akkoriban még közösen végzett teendőknek tervezte, azonban rohamosan romló egészségi állapota utolsó személyes együttműködésünket már megakadályozta. (Januári tervünket kénytelen volt lemondani, s bízván egy jobbrafordulást hozó tavaszban, hagyatéki munkánkat május—júniusra halasztotta.) A feladat valójában aktuális maradt nyárig, ám az ő közreműködését megghiúsította a március 4-én bekövetkezett halál.

A tragikus fordulat következtében végül VERESS SÁNDOR útmutatása nélkül, de hagyatékának teljes szellemi sugárzásában jutott végül osztályrészemül, hogy még egyszer, utólszor bepillantást nyerjek VERESS SÁNDOR káprázatosan sokoldalú szellemi örökségébe. Július elején a baseli Sacher-Stiftung VERESS berni stúdiójában a végrendelet értelmében első szinten már saját gyűjteményébe szállította a zeneszerzői életmű legfontosabb kéziratait, kiadványait. Azonban a baseli gyűjtemény végső diszpozíciója előtt lehetőség nyílt a VERESS által megnevezett három magyar könyvtár, illetve intézmény nevében (MTA Központi Könyvtára, MTA Zenetudományi Intézet és a Néprajzi Múzeum) válogató betekintést nyerni a kéziratok és elsősorban a könyv- és lemezállomány vonatkozásában.

2 VERESS SÁNDOR: *Moldvai gyűjtés*. Magyar Népköltési Gyűjtemény, Új folyam, XVI. kötet. Tud. közreadás és szerkesztés: BERLÁSZ MELINDA és SZALAY OLGA. Sorozatszerkesztő: VOIGT VILMOS. Műzsák Kiadó, Bp., 1989.

A berni stúdióban előttem álló VERESS-gyűjtemény megdöbbentő tanulságokkal szolgált a számomra. A nagyszabású kéziratár áttekintése korábbi helyszíni tanulmányaim után is a felfedezés erejével hatott. Rá kellett döbennem a félreérthetetlen tapasztalatra: egy szakadatlan munkában töltött életnek, egy feladatot feladatra váltó, örökké megújuló pályáútnak következménye, hogy VERESS számára a visszatekintésre, amely a megtett utat és dokumentumai összességét szemlélhetően, tanulmányozhatóan megmutatta volna, nem volt mód. VERESS SÁNDOR 85 éves pályáújtja valóban, szinte halála napjáig ilyen szüntelen munkálzatban égett, berni évtizedeiben sem ismerte meg soha a tervek és a megvalósulás feszültségének oldódását, a nyugalmas számbavétel időszakait.

Annak idején 1979—1981-ig, majd 1987—1988-ig heteken, hónapokon át foglalkoztunk a róla szóló magyar tanulmánykötet és a *Moldvai gyűjtés* kéziratának sajtó alá rendezésén, életműve vonatkozó dokumentumainak lehetőség szerint teljes feldolgozásán. E két hosszabb tanulmányozás ellenére most, amikor a halál kényszerűen elzárta VERESS aktivitását és a sürgető továbblépés már nem kényszerítette a folytatólagos továbblépésre, számos, eddig rejtekben lappangó munkára, eseményre és eredményre derült fény.

E kutatói felfedezések köréből itt, most természetesen a hátramaradt népzenei kéziratok egy-egy fontos kiegészítést tartalmazó kérdésre szeretnék rámutatni. Olyan lappangó feljegyzésekre, amelyekre még közös népzenei előkészítő munkáink során sem derült fény, amelyekről talán már maga VERESS sem őrzött emléket késői berni éveiben, amikor már népzene-kutatói munkájának korábbi részletkérdéseivel nem volt alkalma foglalkozni.

Elsőként egy kéziratoss feljegyzésére szeretnék rámutatni, amely az 1934—1938-ig folytatott népzenei gyűjtőútjainak eddig nem ismert pontosságú listája időpontok és helységnevek szempontjából. 1982-ben megjelent tanulmányunkban négy-öt forrásból összeállított jegyzékünk adatai sem adtak ilyen végleges ismeretet VERESS magyar gyűjtéseinek időrendjéről.

A kézirat kópiájának hiányában közzé tesszük e VERESS-feljegyzés adatait, gyűjtőútjainak 1934—1938-ig regisztrált adatait:

- 1934. VI. 16., 17. Bányog, Rábaszovát
- 1935. VI. 28.—VII. 2. Szany (Vincefő, Egyházaskesző)
- 1936. I. 2—4. Tabdipuszta
III. 21—23. Halom, Homokmégy
- 1937. VI. 12—15. Kákics, Katádfa (Ormánység)
VI. 30.—VII. 5. Kecskemét (Bugac), Kiskunfélegyháza (Bankfalva)
VII. 19—28. Szany, Szil, Vág, Árpás, Rábapordány
IX. 10—17. Dudar
- 1938. III. 28—30. Váralja (Tolna)

Jelen közleményünk csupán a híradás szintjén említi a hagyatéki dokumentumokat, más alkalommal térhetünk ki ezek értékelő, tanulmányozó összefüggéseire.

Betekintésünk másik fontos felfedezése közé tartoznak azok a VERESS-dallamlejegyzések amelyeknek hangfelvételei a Néprajzi Múzeum hengerein megtalálhatók, a múzeumi leltárkönyvekben megfelelő számmal regisztráltak, azonban a lejegyzések a támlapgyűjteményben nem voltak találhatóak. 1982-es tanulmányunk ezeket a lejegyzéseket mint hiányokat regisztrálta, s annak idején VERESS sem emlékezett vissza, hogy a lejegyzéseket akkoriban ő mégis elkészítette és, hogy azok berni otthona kézírataiban lappanganak. Egy-egy gyűjtőcsoport lejegyzését az akkori gyakorlat szerint négy példányban készítette el

(egy ceruzás kézirat és további három indigós kópia), melyekből egyet-egyet a Bartók- és Kodály-rendbe szánt, egyet-egyet pedig a Néprajzi Múzeumnak, illetve saját gyűjteményének készített.

Ebben az összefüggésben kerültek elő VERESS bugaci, bankfalui, katádfai, kákicsi, tabdipusztai és váraljai gyűjtéseinek kéziratossall dallamlejegyzései. A végrendelet értelmében az eredeti kéziratok és kópiáik birtoklása még nem tisztázott kérdés, a Sacher-Stiftung igényének függvényeként dől majd el, hogy a magyar gyűjtemények az eredeti példányokból hányat kapnak vissza VERESS lejegyzéseiből. Annyi bizonyos, hogy ismereteink értelmében az említett kéziratoknak egy példánya mindenképpen visszakerülhet a hangfelvételt őrző Néprajzi Múzeumba, a kérdés kedvező megtélésének esetén pedig a Kodály-, illetve a Bartók-rendbe is kiegészítésképpen. (Másolat formájában mindenképpen.)

VERESS népzenei kutatásának további gazdag dokumentumanyagával szembesültünk e kései betekintés során. Helyszíni lejegyzőfüzetek, múzeumi munkajelentések, szórványos jegyzetek és feljegyzések, korrigálásra átvett más gyűjtések és még sorolhatnánk 30-as évekbeli vonatkozó munkásságának szerzeágazó dokumentumait, megdöbentő érzékletességgel, mint élő tanúk bizonyítják e történeti korszak kollektív-elvű kutatását. VERESS műhelyének minden dokumentuma egy nagy közösségi feladat láncszeme, amelyeknek igaz értelme és értéke elsősorban a kutatások összességében betöltött funkciójában mutatkozik meg: BARTÓK és KODÁLY kutatásaival összefüggésben, és szoros kapcsolatban LAJTHA és a Néprajzi Múzeum gyűjteményével. Ékesszólóan mutatkozott meg minden VERESS-feljegyzés tartalmában, hogy a harmincas évekbeli népzenei kutatásban ez a kapcsolatrendszer nemcsak inspirálója és háttere volt az egyéni gyűjtéseknek, hanem értelemadója is. E kollektív szemléletmód sugárzik VERESS népzenei hagyatékának valamennyi kéziratából még a harmincas évek végén is, mintegy hirdetővén a népzenei kutatói program akkor még törésmentes, egyenes szálú folytatásának igényét, az indítók és a folytatók munkájának teljes egységét.

A kutatói műhelybe nyert utolsó betekintés végső támpontot adott VERESS népzenei munkásságának tudományos értékeléséhez. Teljessé vált a VERESS-lejegyzések köre, kiegészült a személyes kutatására vonatkozó ismeretanyag. De a személyes kutatás dokumentálásánál is szélesebb felismerésekre mutatott rá: rámutatott a magyar népzenei kutatás harmincas évekbeli egységére, elvi és gyakorlati kapcsolatrendszerének működésére.

BERLÁSZ MELINDA

Búcsú Domokos Pál Pétertől

Domokos Pál Péter halála és temetése

1992. február 18-án, életének 91. évében, rövid súlyos betegség után elhunyt DOMOKOS PÁL PÉTER tanár, a néprajztudomány doktora. Erdély és Csíksomlyó hűséges fiát, a moldvai magyarok szószólóját, a magyar múlt értékeinek avatott kutatóját a budapesti Farkasréti temetőben 1992. március 4-én délután 3 órakor a családtagok, a rokonok, a tanítványok, a barátok és tisztelők több száz főnyi sokasága kísérte el utolsó útjára. A temetésen jelen volt a moldvai magyarok tizenkét falujának mintegy száz képviselője is, akik „istenes



Domokos Pál Péter

énekeik"-kel búcsúztak DOMOKOS PÁL PÉTER-től és nagy tiszteletük jeléül közel húsz csángó magyar faluból hozott földet dobtak a sírjába.

Koporsójánál ANDRÁSFALVY BERTALAN művelődési és közoktatási miniszter, a Magyar Néprajzi Társaság elnöke; BALÁS GÁBOR; MÁRTON JÁNOS; TEMPFLI JÓZSEF, a Nagyváradai Egyházmegye megyéspüspöke; HALÁSZ PÉTER és ŐSZ ERŐSS PÉTER, a Csángó Újság szerkesztője mondott búcsúbeszédet. A gyászmisét március 4-én délután 5 órakor tartották meg a budavári Nagyboldogasszony (Mátyás) templomban.

H. J.

Búcsúbeszédék Domokos Pál Péter koporsójánál

Magyarország kormánya és a Magyar Néprajzi Társaság képviselőjében meghajtom fejemet hazánk nagy fia, tanítómesterünk, DOMOKOS PÁL PÉTER ravatala előtt. Főlszaladt egy csillag, egy iránymutató csillag. Ott van a nagy nemzetnevelők sorában. A SZÉCHENYIek, ZRÍNYIek, TESSEDIKek, GYÖRFFYk és KODÁLY ZOLTÁN mellett. Egy egész nemzetet tanított és nevelt. Ő volt a „siculus verus”, az „igazi székely”, a gyepűörző, aki mindig a szélre állt, ahol ütöttek, ahol állni kellett. Ő volt az, aki másokat ezzel odaállított maga mellé. Ő volt az utazó tudós, aki egy már csaknem elszáradt gallyat kötött vissza a nemzet törzsére. Ő volt a néptanító, aki kis közösségében megszervezte a hagyomány továbbélését és tudósként oda ment, ahol fehér foltok voltak, ahol a magyar kultúrtörténetnek hiányosságai voltak. És tanított mindnyájunkat. Minden tanítása mögött a legnagyobb hatással az a tartás volt, amivel tette. Nem hajolt meg gonosz hatalmak előtt. Mindig, mindig egyenes maradt. És ezzel a legnagyobbat adta nekünk, akik itt vagyunk, a reményt. A reményt, hogy ez az élet, ez az ország, ez az áldozat valami nagy, isteni tervben van, csak felelősséget kell vállalnunk. És így, most, amikor itthagyni testét, porlandó testét ebben a magyar földben, velünk marad a reménység. Ő pedig felmegy oda, ahol helyet készítettek neki, olyan helyet, amit szem nem látott még, gyönyörű helyet, amit fül nem hallott még, azoknak, akik igaz emberek voltak. Köszönjük, hogy voltál!

ANDRÁSFALVY BERTALAN

*

Mint a Nagyváradai Egyházmegye megyéspüspöke kívánok néhány szót szólni és elköszönni DOMOKOS PÁL PÉTER-től. ARANY JÁNOS leánya, ARANY JULISKA, aki fiatalon, 27 éves korában halt meg, a nagyszalontai temetőben fekszik. Sokat temettem a nagyszalontai te-

metőben is és soha nem tudtam úgy kijönni, hogy ne álljak meg ARANY JULISKA sírjánál, mert a fehér obeliszkre az édesapa írta azokat a sorokat, amelyeket felvéstek reá. Az obeliszken nagyon mélyértelmű, mindnyájunkat tanító, vigasztaló sorok olvashatók. Ezt szeretném idézni DOMOKOS PÁL PÉTER ravatalánál. Az apa, ARANY JÁNOS, aki szinte vigasztalhatatlan volt leánya halálakor, ezeket a sorokat vésette fel leánya sírjára:

*Midőn a roncsolt anyagon
Diadalmas lelked megállt:
S megnézve bátran a halált,
Hittel, reménnyel gazdagon
Indult nem földi utakon,
Egy volt közös, szent vigaszunk:
A LÉLEK ÉL: találkozunk!*

Mit mond a költő? „Midőn a roncsolt anyagon/Diadalmas lelked megállt...” Azt hirdeti, hogy legnagyobb vigaszunk, hogy nemcsak „roncsolt anyag”-ból állunk. Nem baj, ha a „roncsolt anyag” sírba dőlt, mert mindannyiunknak vigasztalás az, hogy a „diadalmas lélek”, aki az Isten törvényei szerint élte az életét, a „roncsolt anyag”-on megáll, az Isten megjutalmazza. És tovább mit mond a költő? „Hittel, reménnyel gazdagon/Indult nem földi utakon...”. Akinnek olyan volt az élete, hogy Istenért és népéért élt — hiszen népünk által, az emberiség által szolgáljuk az Istent —, az hittel, reménnyel gazdagon indulhat erre az útra, amelyre Ő már elindult. A „nem földi utak”-ra. És mit mond tovább a költő-apa? „Egy volt közös, szent vigaszunk:/A LÉLEK ÉL: találkozunk!” Tehát közös a vigasz. Neki, hisszük, hogy már megvan a vigasza, mert az Úristentől elnyerte jutalmát, azért a gazdag életért, amelyet Istenért és értünk áldozott. Mindannyiunkért, nemzetiségünkért, a magyarságért és az egész emberiségért. Ezért Ő megkapta a vigaszát, de mi sem kell könnyes szemmel álljunk, vigasztalódnunk kell a koporsójánál, a sírjánál. Miért? Mert az utolsó mondata ez a költő-apának: „A LÉLEK ÉL: találkozunk!”

Testvéreim! Egy őskeresztény síron ez a felirat olvasható: „Occido ut sol”, „Lenyugszom, mint a nap”. Az ember, ha elolvassa, csodálkozik, milyen semmitmondó. Miért ezt írták reá? Miért nem azt, hogy „A viszontlátásra”, vagy „Hiszek a feltámadásban”? De ha belegondolunk, nagyon mélyértelmű. Miért? A nap most süt, világít, életet fakaszt és virágot, kedvre deríti az embert. És este, ha lenyugszik és minden sötétségbe borul, mégsem sírunk. Miért? Mert tudjuk, hogy reggel ismét felkél, ismét életet áraszt, életkedvet, virágot bomlaszt és élteti a világot. Ezért mi is azt mondjuk: ha most le is kell nyugodjon, mint a nap, az Isten irgalmába ajánljuk és nem sírunk. Gazdag, értelmes élete volt. Hiszük, hogy Ő is felkél, mint a nap, velünk együtt. Csak azt kérjük a Jóistentől, mi is méltón élhessünk az Ő életpéldájához, hogy mindannyian, együtt, mi is Vele találkozhatunk az Isten boldog meglátásának idején. Dicsértessék a Jézus Krisztus!

TEMPFLI JÓZSEF

*

Tisztelt Gyászoló Gyülekezet!

Azok nevében búcsúzom most DOMOKOS PÁL PÉTERTŐL, akik életében munkatársai lehettünk, tanítványul szegődhettünk melléje, és szerény képességeinkhez mérten segíteni



A gyászoló család a koporsónál
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)



Moldvai csángó magyarok a temetési menetben
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)



1



2



3



4

Főhajtás és búcsú a koporsó előtt

1. Andrásfalvy Bertalan, 2. Templi József, 3. Halász Péter,
4. éneklő moldvai csángó magyarok

(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

szerettük volna munkáját, és folytatni szeretnénk azt, amire Ő az életét föltette. De búcsúzom Tőle a Népművészeti Baráti Kör nevében is, ahol sokszor előadó, sokszor ünnepelet lehetett, ahol az általa gyűjtött népdalokat énekelhettük, ahol az általa gyűjtött népmeséket hallgathattuk. És búcsúzom a Lakatos Demeter Egyesület nevében is, amit olyan emberek alapítottak, akik DOMOKOS PÁL PÉTER útmutatása nyomán fölállalták a moldvai csángó sorskérdéseket. Olyan emberek nevében búcsúzom tehát, akik tüzet fogtak attól a lángtól, amely DOMOKOS PÁL PÉTERben lobogott.

Sokat, nagyon sokat tanultunk Tőle, sokat, nagyon sokat köszönhetünk Neki. Egyéni leg is, hiszen sokunknak adott baráti segítséget, de nemcsak nekünk, sokunknak még a gyermekeinek a sorsát is igazította.

Köszönjük azt, hogy megosztotta velünk hatalmas tudását, legyen az a moldvai csángók történelme, vagy néprajza, vagy a régi magyar zene világa, vagy a magyar művelődéstörténet más területe. Köszönjük azt a példát, amit mutató azzal, hogy egy népcsoportot lehet úgy is kutatni tudósként, hogy közben emberként szeretjük, a szívére öleljük őket és már-már fejedelmükként vállaljuk a felelőséget értük. És köszörjük azt a példát is, hogy egy nehéz időben megmutatta, hogy aki a magyarságért, a nemzetért dolgozik, aki az „édes hazáját” akarja szolgálni, annak soha nem szabad megalkudnia, soha nem szabad eltántorodnia attól az úttól, amin elindult, még akkor sem, ha ez az út 91 eszten-deig tart.

Nekünk, akik a moldvai csángókkal foglalkozunk, ezután minden nap többet kell dolgoznunk, mint eddig, hogy valamennyire is kitöltsük azt az űrt, amit DOMOKOS PÁL PÉTER halálával hagyott maga után. Vállaljuk ezt a feladatot, megfogadjuk, hogy azt a valószínűsítést és kardot, ami kiesett a kezéből, fölvevesszük és tovább forgatjuk, mikor melyikre lesz szükség.

Köszönünk mindent drága PÉTER BÁCSI, az Isten áldjon meg, nyugodjál békében!

HALÁSZ PÉTER

Emlékezés Domokos Pál Péterre

1901-ben született és 1992-ben hunyt el a moldvai csángó magyarok egyik legkitűnőbb ismerője, szószólója, védelmezője, megmentésüknek legönzetlenebb és legállhatatosabb munkása, DOMOKOS PÁL PÉTER. Csikból indult el, abból a székely székéből, amely az erdélyi katolicizmus szilárd bástyája volt és maradt, s amely kitűnő festőművészeket kívül több kiváló püspököt is adott a magyarságnak, akik közül is kiemelkedik MÁRTON ÁRON, az „emberkatedrális”. Reményekkel, tervekkel, kitartással, töretlen hittel, s minden kicsi eredményt is megbecsülve, örömmel, bár a nehézségeket, s a meg nem értést sem nélkülözve dolgozta végig a „szegény haza” és népe szolgálatában hosszú életét. Róla igazán elmondható, hogy halála napjáig nem tétlenkedett.

Az alábbiakban egy 1982-ben készült, közel háromórás beszélgetésből adunk közre részleteket, életének azon szakaszait villantva fel, amelyek kevésbé ismertek. Terjedelmi korlátok miatt kimaradtak e közlésből a csángók közötti gyűjtőutakról mondottak, valamint a két világháború közötti erdélyi politikai helyzettel és az 1945 utáni időszak történéseivel, s mind e két korszak közéletével kapcsolatos szakaszok.

Ezekkel a sorokkal emlékezünk őszinte tisztelettel és nagy szeretettel az Emberre, a Tanárra, a feledhetetlen, kitörölhetetlen emlékű PÉTER BÁCSIRA, Isten küldöttére.

*

— L. E.: *Mikor végezte tanulmányait Péter Bácsi és hogyan alakult az élete?*

— D. P. P.: 1926-ban a Budapesti Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolán szereztem matematika—fizika—kémia főszakból és ének—zene mellékszakkból polgári iskolai tanári oklevelet. Ezzel a két oklevéllel Mayláth Károly Gusztáv akaratára a csíkszeredai Római Katolikus Tanítóképző helyettes tanára lettem és ott tanítottam a matematikát, fizikát, s az ének—zenét a Tanítóképzőben és a Római Katolikus Gimnáziumban is. úgy, hogy hétfő reggel 8 órától szombat délután 6 óráig minden órában tanítottam az 1—2 óráig tartó ebédidőtől eltekintve.

— L. E.: *Mikor kezdte Péter Bácsi a népélet kutatását? Amikor a Tanítóképzőben tanítani kezdett, vagy már képzős, főiskolás korában?*

— D. P. P.: Már főiskolás koromban érdeklődtem, sőt, amikor előtte tanítottam, mert tanítóként kezdtem az életemet 1919-ben. Két évig tanítottam, s akkor már különösen érdekelt a nép élete.

— L. E.: *Hol tetszett tanítani először?*

— D. P. P.: Csíkkarcfalvának lettem a helyettes tanítója 1919-ben, ahogy a tanítói és kántori oklevelet megszereztem. Egy évi tanítás után a Vulcani Bányatársulat iskolájában tanítottam még két évet Vulcan községben. Ez a Rimamurányi Bányatársulat tulajdona volt. Onnan katonának vonultam be Craiovába. Ott tettem le a román hadnagyi vizsgát és az esztendő végén így szabadultam. Úgy jöttem fel Budapestre 1923 őszén és egy kissé megkésve, Jancsó Benedek segítségével jutottam be a Tanárképző Főiskolásra. Mint fiatal tanár, ahogy hazaérkeztem Csíkszeredába, harisnyát és csizmát csináltattam, az én népem viseletébe öltöztem, s jártam minden vasár- és ünnepnapon.

— L. E.: *Mit szóltak ehhez a csíkiak?*

— D. P. P.: A tanárok nem lelkesedtek, mert ők a kultúrát a nadrágban látták és bizonyos megjegyzéseket is tettek, de én ezekkel nem törődtem, hanem viseltem büszkeséggel népemnek a viseletét, s elég sok követőm akadt. A leányokkal is szerettem volna a szőttesrokolyát felvételni, mert elhagyták. Az a nagyszerű szokásrend, hogy a férjhez menő leány megkapja egész életére szólóan a rokolyáknak sorozatát, kezdett kimenni a divatból. Úgy próbáltam ezt visszahozni, hogy „szőttesbálokát” rendeztem minden faluban. A „szőttesbálban” csak szőttesrokolyában volt szabad megjelenni, mást nem engedtünk be. Akkor a falvakban megcsinálták a rokolyákat, s amikor annyi volt már, hogy számolni lehetett a rokolyák számával, megkértem a megye divathölgyét, dr. Hirsch Hugónét arra, hogy ő maga is öltözzön fel ebbe. Akkor ő a környezetével együtt felöltözött. Így aztán az egész csíki leánysereg, női sereg szőttesruhába öltözött. Akkor aztán bejöttek Csíksomlyóra és ott három alkalommal „ezer székely leánynapot” rendeztünk, ami egy kis ünnepségből, műsorból, táncból állott, s aztán úgy mentek haza. Leírhatatlan volt a hatása ezeknek az „ezer székely leánynapoknak”. Bizonyos választás előtt, amikor az ezer székely leány végigment Csíkszereda utcáin, akkor többé nem kellett propagandát csinálni a Magyar Párt mellett. De egyéb hatása is volt: mai napig él a szőttesrokolyának szeretete. Ez felmérhetetlen hatással volt az egész csíki életre.

— L. E.: *Említette Péter Bácsi, hogy amikor felvette a székely harisnyát, követői is lettek. Kik voltak ezek, honnan kerültek ki?*

— D. P. P.: Először falusi legények voltak, de azután áterjedt az értelmiségre is és lassan-lassan egyenesen divattá, sőt, irigylendő divattá lett a székely viselet. Na most, ugyanakkor a Tanítóképzőben három alkalommal népművészeti kiállítást rendeztem. Bejártam Csík vármegye falvait és az ott látott szőtt holmikat, varrott holmikat, a székely emberek eszközeit (szántási, vetési, szénacsinálási eszközöket, szekereket), s életmódját megfigyelve, azoknak a jellemző adatait, darabjait összeszedve, a csíkszeredai Gimnáziumnak a II. emeletén 15 szobát megtöltő népművészeti kiállítást rendeztem. Második alkalommal pedig ugyanezt a csíksomlyói régi Tanítóképző épületében. Ezeknek a kiállításoknak szintén felmérhetetlen hatása volt. Pl. ott csinálta az ember a korongon a madarasi fazekat. Vagy Vass Áron ott alkotta meg a maga állatait: medvéit és minden egyebet, de ott szőtte az asszony a maga festékesét a kiállításon. Majd összeállította az összehordott holmiból a vetett ágyat, amelyben a párnabütök sorozata magán hordta a varrásnak tökéletes módját. Akkor Kristó János bácsi faragott olyan székeket, hogy Tamási Áron és más írók, művészek válogatták az íróasztaluk mellé a kozmási faragóember székeit, karosszékeit. De egyházi emlékeket is kiállítottunk, pl. a csíkszentdomonkosi templom oltárának régi szobrait. Egy-egy ilyen kiállításnak felmérhetetlen hatása volt. A kiállított tárgyak közé felírt rövid mondatokkal figyelmeztettük a látogatókat a múltra és a népi értékek megbe-
csülésére. Igen eredményesen.

— L. E.: *Mi lett az összegyűjtött anyaggal a kiállítás után?*

— D. P. P.: Az lett az alapja a mai Csíki Múzeumnak, már amit nem kellett visszaadni. Volt, aki minden további nélkül, örök időkre odaadta, más visszakérte. Amit kaptunk, az maradt. Csudálatos emlékek!

— L. E.: *Kb. mennyi tárgy gyűlt össze?*

— D. P. P.: Számra több ezer darab volt a kiállításokon, de mindenből. Pl. voltak olyan festékesek, amelyeket még növényi festékekkel festettek, tehát a napon nem veszíteték színüket.

— L. E.: *A gyűjtésben segített-e valaki Péter Bácsinak?*

— D. P. P.: Igen, tanító emberek. Sőt, volt tanár ember is, aki velem jött, kitarzott mellettem és lelkesen ott állt. [...] A következő legnagyobb mozgalom volt a kórusmozgalom. Ott volt a csíkszeredai Tanítóképző és Gimnázium válogatott vegyeskara. Ez egy 30 tagú vegyeskar volt, amelyből, ha a férfiakat levettem — fiú vegyeskar —, akkor gyermekkórus állott előttem. Ezzel a gyermekkórusral én megszólaltattam Kodály Zoltán gyermekkórusoknak írott műveit, mert Kodály Zoltán saját kezével küldte meg nekem a legfrissebb művét, göngyölegben. Én azt betanítottam és így előfordult az, hogy pl. a „Süket sógor” hamarabb szólalt meg Csíkszeredában, mint Budapesten. A kórus tagjai nagyon lelkesen emlékeznek azokra az időkre mai nap is, s azt mondják, életük legszebb, legnagyobb emléke volt ez az idő. A szülők látták a saját gyermeküket a szereplők között és boldogok voltak, hogy ők is hozzájárultak a kultúra terjesztéséhez. [...] Kodály műveinek Csíkszeredában való megszólaltatása korszakalkotó dolog volt, mert hallották azt, amit más gyermekek, felnőttek nem hallhattak a sorsnak különös összejárásából. [...] A kórus a Római Katolikus Tanítóképző és Főgimnázium tanulóiból, jórészt Csík megyeiekből állott, de gyimes-völgyi csángó gyermekek is voltak közöttünk, hisz számos gyimes-völgyi csángó gyermek bejutott a csíkszeredai Gimnáziumba. [...]

— L. E.: *Hogyan került kapcsolatba Péter Bácsi Kodállal?*

— D. P. P.: Már amíg diák voltam itt fent, Budapesten, azalatt megismerkedtem Kodállal és nagyon tiszteltem az ő törekvéseit. Ismertem a bukovinai gyűjtése eredményeként megszólaltatott „Székelyfonó”-t. Ugyanis a „Székelyfonó” legtöbb darabja a Kodály-féle bukovinai gyűjtés eredménye. De felkerestem Kodályt személyesen is a lakásán. Csíksomlyón, működésem közben felfedeztem a csíksobottfalvinak nevezett Kájoni-kéziratot. Amikor a kezembe került, ezt rögtön felvittem Kodály professzor úrhoz, mint egy gyermek, aki a szüleinek a bizonyítványt viszi haza, hogy „Íme, ezt az énekeskönyvet találtam.” Kodály szakállas férfiként jelent meg az Andrassy úti lakásában, talán a 89. sz. házban. Amikor becsengettem hozzá, mondom neki, hogy Domokos Pál Péter vagyok, csíkszeredai tanár. Azt mondta Kodály professzor úr: „Nos?” Én erre megkövültem, nem tudtam válaszolni, nem tudtam, hogy folytassam. Akkor eszembe jutott hirtelen az odamenetelem célja: „Egy kótáskönyvet hoztam” — mondtam. „Igen, hol van?” — kérdezte. „Itt van.” Ahogy meglátta a kótáskönyvet, rögtön észrevette, hogy XVII. századi és ez őt különösebben érdekli. Azt mondta, hogy: „Keressen helyet magának és üljön le.” Ő pedig kijegyezte a dallamokat, azután visszaadta a kezembe a könyvet és attól kezdve kapcsolatban voltam vele, többször jártam a lakásán. Vele is, akkor élő feleségével, Emma nénival is több alkalommal találkoztam. [...] Moldvában gyűjtve [...], ennek eredményét bemutattam Bartók professzor úrnak, de ugyanígy Kodály professzor úrnak is minden alkalommal. Az ő segítségükkel és istápolásukkal jutottak azután ezek az írások szóhoz. [...] Kodály tanár úrral még többször találkoztunk. A 40-es években, amikor a Kolozsvári Tanítóképzőnek lettem az igazgatója, egy Kodály-ünnepséget rendeztünk [...], a tanítóképzők énekkarának ajánlott Kodály-művet, „Balassi Bálint elfelejtett éneké”-t ott szólaltattuk meg először. [...] Később, amikor a sepsiszentgyörgyi kéziratokat, magyar táncokat megtaláltam, akkor ismét felkerestem Kodály professzor urat, hogy íme: a magyar zenetudomány azt tanítja, hogy a XVIII. századból nincsen semmi néven nevezendő magyar tánc. [...] Akkor én a XVIII. századból 278 hangszeres magyar zenét szerzte Magyarország területén összeszedtem és felvittem az Akadémia asztalára. Előzőleg a sepsiszentgyörgyi kéziratokat elvittem Kodály professzor úrnak, hogy „Íme professzor úr, a XVIII. századból ezek a magyar táncok.” Ismét nagyon örvendett az eredménynek, a dallamokat számba vette. [...] Na, de most nagyon előrefutottam a csíki élettől. Talán hogy pontosak legyünk, s az időt respektáljuk, menjünk vissza a népművészeti kiállításokat követő időhöz. A népművészeti kiállításokat követően, mint mondám, a román állam eltöltött a tanítástól (1929-ben a Budapesten szerzett oklevelet a két állam közötti reciprocitás hiányában nem ismerték el) és ezért bementem Moldvába. Elvégeztem a feladatot és egy év múlva Mayláth Gusztáv Károly újra kieszközölte a tanítási engedélyt és akkor Csíkszeredából Kézdivásárhelyre vitt, a Tanítóképzőben lettem tanár 1930—33 között. Itt ismét megcsináltam ugyanazt a munkát, amit Csíksban korábban végeztem. [...] Egyházi és világi kórusműveket, de színdarabokat is betanítottam. [...] Gyermekekórus hangversenyek sorozatát rendeztem. Óriási sikerrel szólaltak meg ezek. [...]

— L. E.: *A népművészeti kiállításokat milyen alkalomból rendezte Péter Bácsi?*

— D. P. P.: Csak úgy. Rendesen arra gondoltam, hogy a pünkösdi búcsúra (Csíksomlyóra) bejövő nép lássa az összehordott értékeket. Mert 1567 óta Csíksomlyóra jött Csík vármegyének és a Csíkot övező „szentföldnek” minden községe, pl. Mikháza község népe egy teljes hétig gyalogolt, amíg Mikháházáról Somlyóra ért. Akkor dolga végzése után visszafordult és egy teljes hétig ment haza gyalog, 1567-től kezdve kivétel nélkül minden évben. Ez lelki szükségletként jelentkezett. [...]

— L. E.: *Péter Bácsi már akkor megvalósította a közművelődést, amikor senki ezért jutalmat nem adott.*

— D. P. P.: Igyekeztem távol maradni, mert ez egy különösebb gyengém, hogy amikor valami elismerésről vagy effélééről van szó, akkor én rendszeren eltávoztam még a tett színhelyéről is, hogy ne érjenek utol, és hagyjanak nekem békét. Engem az nem érdekel, hogy ki mit gondol, hanem az foglalkoztatott, hogy a népemnek minden tettét lehetőleg becsüljük meg, mert a népünk semmivel sem jobb, semmivel sem rosszabb más népnél. A neki kijáró megbecsülésre akartam kényszeríteni mind magamat, mind tanítványaimat, akik valaha is a környezetembe kerültek.

— L. E.: *A falusi emberek közül sok látogatója volt ezeknek a kiállításoknak?*

— D. P. P.: Igen. Nagyon sok és nagyon érdekes véleményük volt. Megkérdezték, hogy miért olyan az a kerék, amilyen. Miért cserélték fel. Miért volt okos a váltóeke használatja a nagyon meredek földeken és miért nem lehetett volna más szántást alkalmazni stb. Akkor a termelvények, a tájnak a kincse, a borvíz és annak a szóhozjuttatása, s minden egyéb döntő befolyással volt a látogatókra ezeken a népművészeti kiállításokon.

— L. E.: *Az értelmiség hogy fogadta?*

— D. P. P.: Türték. Kellemetlen jelenség voltam, mert kényszerítettem és nem nyugodtam bele, amíg valamilyen formában nem állottak az ügy mellé és valamit nem mozdítottak. De mikor rájöttek, hogy mennyire időszerű és fontos az az egész mozgalom, a népdalkérdés, akkor az ügy mellé álltak. Pl. kiváló támogató, segítő volt Zsögön Zoltán, aki nekem magyartanárom volt. Ő pl. jelen volt Bartók és Kodály gyűjtéseken is. [...]

— L. E.: *Péter Bácsi, a Csíkban elkezdett munkát Kézdivásárhelyen hogy tudta folytatni? Milyen körülmények között? Nehezebb volt-e ott, vagy könnyebb?*

— D. P. P.: Nehezebb volt, azért, mert Kézdivásárhely gazdagabb volt, annak a tája is gazdagabb. Háromszék gazdagabb, mint Csík és ott hamarabb elhagyták a viseletet. De mégis sikerült! Ott is „szöttesbál” volt és a „szöttesbálon” jelen volt Mikes grófnének a lánya, Mikes Hanna és Mikes Éva, szöttesruhában. És Mikes Árminné beállt a szövők közé és olyan példát mutatott — ő Bethlen Istvánnak a testvére volt —, amelyhez foghatót kevés székely asszony csinált. [...] Akkortájt jelent meg a Moldvai magyarság című könyvem és Mikes Árminné 25 darabot felhozott Budapestre. Herczeg Ferenc egy hat hasábos vezércikket írt a könyvről. A magyar értelmiség ekkor szerzett tudomást róla és az egész kérdésről. A könyvet minden valamirevaló lap ismertette (Új Magyarország, Erdélyi Lapok, Magyar Kisebbség, Ellenzék, Helikon, Magyar Szemle, Budapesti Hírlap, Napkelet, Statisztikai Szemle, Magyar Kultúra, Nouvelle je vou l'Hongrie). [...] Nem volt valamirevaló lap, amely ne foglalkozott volna vele. Ez a könyvecske kényszerítette rá a magyar értelmiséget, hogy foglalkozni kezdjenek a gondolattal és ebből épült ki aztán végül is a Bukovinában élő 14 ezer magyar és a Moldvában élő 120 ezer magyar közül ezer léleknek a hazahozása a 40-es években. [...]

— L. E.: *Péter Bácsi, a kézdivásárhelyi értelmiség a csíkinál könnyebben befogható, megfogható volt egy ilyen folyamatba, egy ilyen mozgalomba?*

— D. P. P.: Nem. Nehezebb volt befogni, mert Kézdivásárhelyen egy speciális élet folyt, ahol az evés-ivás [...], ahol a különféle húsos találkozók állottak a központban. Legtöbb a kocsmá volt, minden második házban, s voltak emberek, akik ezeket látogatták napról-napra, az elsőtől az utolsóig. Olyan sajátos volt Kézdivásárhelynek az élete: sok mestersége, sok mesterembere volt, a gazdagsága, a viszonylagos jólét az ő figyelmüket

a szöttestről mint olyanról elterelte. Nehezen fogadták be, de azért én azt mondhatom becsülettel, hogy végül is befogadták és nagyon szép eredménnyel fejlődött itt is a mozgalom.

— L. E.: *Ott kik voltak Péter Bácsi támogatói?*

— D. P. P.: Szintén tanáremberek. A gimnáziumi igazgatók, tanítóképzői igazgató és a mesterembereknek, az iparosoknak a vezetői is. Külső emberek pedig papok, tanítók. [...] Az ügyvédek világa különleges világ volt, még a szeredait is meghaladta. [...] Ezeknek Bécsben palotáik voltak, mert hiszen ők a székelyföldi fakitermeléssel vagy a különféle természeti értékekkel ésszerűen, célszerűen foglalkozva gazdag emberek lettek. És a gazdag embernek egyetlen gondja marad a gazdagságától elkezdődve, hogy még gazdagabb legyen. Ezekkel aztán ilyen dolgokról beszélgetni, hogy Székelyföld... [...] 1933-ban jött a román államnak a végleges határozata: „semmi körülmények között nem tűröm, hogy Domokos Pál Péter a katedrán maradjon!” Minthogy azonban a tanítói és a kántori oklevelem csíksomlyói volt, ezért Gyergyóalfalu meghívott nagykántori állására. És így lettem Gyergyóalfalunak nagykántora 1933-ban.

— L. E.: *Mennyi ideig volt Péter Bácsi Alfaluban?*

— D. P. P.: Három évig. Ez ismét egy óriási dolog volt, mert a gyergyói kerületet vettem gondozásba és ott én a falunak kántora, tanítója, ügyvédje, papja, mindene voltam. A legnagyobb szegény falu Gyergyóalfalu. Akkor ott gyermekkórus-versenyt csináltunk, tanítók, pedagógusok bálját. A gyermekkórusok versenyének egy vándorzászló volt a díja, ráírva: „Vándorolok, de a legjobb gyermekkórusnál megállok.” Meghatároztuk, hogy mely darabokat kell kötelezően elénekelni, melyek szabadon választhatók és mennyi. Amikor a gyermekek elénekeltek, akkor a bírálóbizottság elmondotta, hogy melyik volt a legjobb és a zászlót odaítélte. Óriási esemény volt ez, gyermekkórus-versenyre menni!

— L. E.: *Csak gyergyóiak vettek rajta részt?*

— D. P. P.: Igen. Ez Gyergyónak volt, aztán Felcsíknak máskor, Alcsíknak megint máskor.

— L. E.: *A bírálóbizottság kikből állt?*

— D. P. P.: Zenetanárokból vagy jó kántorokból. Kántorhangversenyeket is szerveztünk. [...] Még kép is van róla.

— L. E.: *Ezeket a versenyeken jobbra kórusműveket énekeltek, vagy népdalokat is?*

— D. P. P.: Kórusműveket, mégpedig rendszeren egyháziakat. A könnyű egyházi műveket, amelyeket kicsi gyermekekkel meg lehetett tanítani.

— L. E.: *Péter Bácsi sok népdal tudója, ismerője. Ott egy olyan közegben élt, amelyik ontotta a szebbnél-szebb, régi népdalokat. Ezek közül mennyit ismertek a gyermekek? Mennyit tudtak?*

— D. P. P.: Az érdekes az volt, hogy Kodály levelet írt Gyergyóalfaluba azzal a megszólítással, hogy: „Kántor Uram! Ha én alfalui kántor volnék ... akkor ezt és ezt csinálnám.” De egyszer csak azt írja a levélben, hogy szeretné hallani az „Óh, áldott Szűz Anyá”-nak a régi dallamát, s ha megtalálom, akkor küldjem el neki. Ez volt az egyik. A másik: jött karácsony napja. Én akkor, 1934-ben még legény voltam. És akkor úgy elszomorodtam: ne, itt van karácsony, mindenkinek milyen szép ünnep ez és én itt vagyok egyedül, most már 33 éves koromban — egymagam. Bosszankodtam és gondolkodtam. S ahogy otthon töprengek, már estefelé jár az idő, akkor az ajtó mögött gyermekhang, énekhang szólal meg, s kezdik nekem énekelni: „Krisztus Urunknak áldott születésén ...” Na és akkor egymás után a többit. Boldog voltam, behívtam a gyermekeket, hallgattam. Jött

a másik csoport, a harmadik, a tizedik, majd a felnőttek és utolsónak Senki Pista, a koldus jött a furulyájával — egészen csodálatos! Na és karácsony szentvedejének délutánján a legények különös dolgokkal foglalkoztak. Én pedig elmentem Fejérdy Andrásához, aki a legjobb énekes volt. „András bácsi, az éjféλι misén mit énekelünk?” Azt mondja: „Hát maga a kántor!” „Jó, jó, rendben van, de én azt szeretném, ha azt énekelnék, amit maguk szoktak.” „Ammá más!” — azt mondja. S akkor elmondta, hogy mit. Az első énektől az utolsóig elénekelté, akkor én lekótáztam. „Üljön föl mellém a kántori székbe!” S akkor felmegyünk az éjféλι misére, s a legények érkeznek. Mindenik bekécsben van, s a keze a zsebében. S akkor énekelünk. Amit kezd éneket, azt az egész templom úgy éneklí, mint egy ember! Én hallottam a bécsi hangversenyeket, a legnagyobb Wagner-ciklusban a legnagyobb karmesterekkel. De azok meg sem közelítették ezt az éneket, amit itt hallottam. Ez okvetlenül, egyenesen a mennyországba ment fel! Lesik az emberek a szájamat, mikor énekelem, hogy: „... már az égi madarak és az erdei vadak ...” Mikor kimondom, hogy az égi madarak, akkor a legények kiveszik a kezüket a zsebükből és az odahozott madarakat elengedik a templom hajójába. Akkora madárcsirikolás volt! Ők is hozzá akartak járulni valamivel ehhez az egészhez. Aztán énekeltek: „Serkenj lelkem mély álmodból/Vigyázz magadra! Mert ma Urad jó ez világra/Szép váltságodra./Drága kincset hoz magával/Orvoslásodra.” Szóval, olyan énekeket énekeltek! 124 karácsonyi ének van a Kantionalében, a másíkbán pedig, a „Szent vagy Uram”-ban, a divatosban, 24! Tehát ekkora a különbség. És milyen szöveg!

— L. E.: *Alfaluban azt énekeltek még akkor, ami a Kantionalében van?*

— D. P. P.: Igen. Ez a csudálatos. Azért mentem el. Tudtam én mindenfélét, ezt is, azt is, de hogy azt halljam, amit ők tudnak. És ők aztán az első harangszókor bemennek a templomba, s az ő énekeiket éneklík addig, amíg megkezdődik a hivatalos mise. [...] Alfaluban megházasodtam. Az első fiam ott született, s akkor vittek fel Kolozsvárra az Erdélyi Katolikus Státus pedagógiai titkárává. Későbbben egyházmegyei tanfelügyelőt csinált belőlem Márton Áron és így aztán irányítottam az erdélyi katolikus oktatást és lettem a Tanítói Önségélyző gondnoka. A felekezeti tanítóknak kevés fizetésük volt és nyugdíjuk nem. Most ők maguk oldották meg úgy, hogy a kis fizetésből egy csekélyke összeget befizettek és abból a saját nyugdíjukat hozták létre. Őt háza volt Kolozsvárott a katolikus tanítóságának és ezeknek a gondnoka voltam. 25 millió lei értéke volt ezeknek a házaknak. A befizetett házbérek alkották a tőkét és ebből kapták azután a felekezeti tanítók a maguk nyugdíját. Tankönyvboltom is volt. Ceruzát, s tankönyvet csak abból a boltból lehetett venni. Vettek is. Így éltünk. Könyveket szerkesztettem, énekkönyvsorozatot, az elemi iskolák I—VIII. osztályai számára. [...] Ezeknek a könyveknek hallatlan hatása volt! A gyermekek úgy vitték haza, mint a cukrot, s énekeltek! [...] A Magyar Pedagógiai Társaság az év legszébb könyvének nyilvánította.

[A bécsi döntés után Péter Bácsi bukaresti követségi tanácsos lett, majd a kolozsvári Állami Tanítóképző igazgatója. Ezt követően megszerezte a filozófiai—pedagógiai képesítést, majd néprajzból és Kelet-Európa történetéből doktorált. Az erdélyi iskolán kívüli népművelés, népnevelés ügyvezető alelnöke lett, de a sorozatos gáncsoskodások miatt e tiszteről lemondott. A háború végén Magyarországra jöttek, s itt is maradtak. A miniszteri tanácsosi székéből rövid úton kitétek. Ezután jött Szárázpuszta, a börtön, majd segédmunka több helyen, míg végül a József Attila, majd a Kaffka Margit Gimnázium tanáráként 60 esz-

tendően nyugdíjazták. „Akkor fogtam aztán a nagyobb irodalmi tevékenységhez, s azóta csinálom azt a munkát, amit csinálok” — mondta. L. E.]

— L. E.: *Szülei hogyan értékelték Péter Bácsi tevékenységét?*

— D. P. P.: Ők nagyon ragaszkodtak hozzám. Egyszerű emberek voltak, földművesek. Nagyon szerettem őket. Mindig mellettük álltam. Nyáron mint kisdíák, mentem édesapámmal kaszálni, de szántani, vetni is. Amikor édesapám meghalt 1929-ben, akkor maradt édesanyám. Ő drága gondozóm volt. Itt van a képe, Nagy Imre munkája. A legnagyobb és legszebb események voltak mindig ezek a találkozások: vele elbeszélgetni, őt énekelteni. Nagyon szépen énekelt. Azok voltak a boldog percek! El akartam vinni magamhoz [...], de mondta, hogy ha kimozdítják az ő házából, ő meghal. Ő mást nem tud elképzelni, csak ott. Így hát ott maradt. Hatan voltunk testvérek, én voltam a hatodik, a legkisebb gyermek. [...] Azt mondhatom, magányos emberként mentem végig az összes utakon, de engem lelkesített maga a tudat, hogy megvalósult valami. [...] Engem nem támogatott senki, én egy egyszerű szürke tanárember voltam, aki nem tartozik senkihez. [...] Magam csináltam mindent, s így legalább magamnak feleltem. Tudtam, hogy milyen célja van ennek. [...] Egész Erdély minden iskoláját, tanítóját, papját személy szerint ismertem.

*

Tanítványainak és tisztelőinek sokasága halála napjáig rendszeresen felkereste. Ajándékként őriztek két verstördéket, amelyet egy általa megtalált XVII. századi énekeskönyvben őriztek, s amely a háború viharaiban elveszett:

*Magyarság, romlott ág,
rendedben nincs jószág.
Irgység, árulkodás,
méltóságra vágyódás.
Ezt hozta, rád szabta,
rendednek mivolta...*

*Ének Szent István királjra
Én Istenem, add megérem, bár csak azt az egy jót érnem!
Egy hit legyen országodban, ama régi, jó hazánkban.*

S. LACKOVITS EMŐKE

Domokos Pál Péter műveinek bibliográfiája

PUBLIKÁCIÓK

- 1921 *Tanítók munkája és sorsa.* — Zsilvölgyi Katolikus Tudósító. Petrozsény.
1929 *A csíki énekeskönyvek.* — III. Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára. (Szerk.: CSUTAK VILMOS.) Sepsiszentgyörgy, 102—112.
A Csíkcsobotfalvi Kájoni Kézirat. — Zenei Szemle, 25—30.
A Csíkcsobotfalvi Kájoni Kézirat. — Itk, 209—214.

- 1930 *A kender feldolgozása és eszközei Menaságon.* — Néprajzi Értesítő, 145—149.
Betlehemes játék. — Minerva Népkönyvtár, 9. füzet. Kolozsvár.
- 1931 *A moldvai magyarság.* — Csíksomlyó.
Csíki Néplap (politikai, társadalmi és közgazdasági hetilap) alapítása. Csíkszereda.
A moldvai csángómagyarok (PÁLDEÁK ÁRON álnéven.) — Falu, 74—76.
- 1932 *Székely faeke.* — Néprajzi Értesítő, 87—88.
- 1933 *Egy csángómagyar népballada.* — Ethn., 159—160.
- 1934 *A moldvai magyarság.* — II. kiadás. Cluj-Kolozsvár.
A tekenyőgardon. — Ethn., 184.
- 1934/35 *Kántorképzésünk és az énekkarszervezés.* — Erdélyi Iskola, 405—408.
- 1935 *A timsós fehérbőrkészítés Kézdivásárhelyen.* — Néprajzi Értesítő, 109—111.
- 1935/36 *Gyermekkórusokat!* — Erdélyi Iskola, 21—22.
Faragószék nótája. — Erdélyi Iskola, 27—31.
Egy vármegye népoktatásügye. — Erdélyi Iskola, 454—456.
- 1936/37 *Az élet írása* (PÁLDEÁK ÁRON álnéven.) — Erdélyi Iskola, 18—22.
Nyitott szemmel a nép között. — Erdélyi iskola, 369—370.
A pünkösdi búcsú énekei. — Erdélyi Iskola, 574—576.
Ne ölj! — Erdélyi Iskola, 126—129.
Néprajzi pályázatunk eredménye. — Erdélyi Iskola, 514—515.
- 1937 *Gróf Teleki József: Úti jegyzések (mellyeket az Székellyöldjéről tett G. T. J. az 1799-ik esztendőben).* — Közli. Cluj.
- 1937/38 *A magyar népdal.* — Erdélyi Iskola, 17—20.
A magyar népdal és énekkari műveltségünk. — Erdélyi Iskola, 143—149.
A pedagógia szakosztály első rendes gyűlése. — Erdélyi Iskola, 62.
- 1938 *Régi csíki népdalok.* — Erdélyi Múzeum, 319—338.
Énekeskönyv. (Elemiiskolai Énekeskönyv a III. osztály számára). — Kolozsvár.
Énekeskönyv. (Elemiiskolai Énekeskönyv a IV. osztály számára). — Kolozsvár.
Énekeskönyv. (Elemiiskolai Énekeskönyv az V., VI., VII. osztályok számára). — Kolozsvár.
Néprajzi jegyzetek a Siret partjáról. — Erdély, 58—59.
A magyar népzene és énekkari műveltségünk. — Hítel, 133—143.
A moldvai magyarság történeti számadatai. — Hítel, 295—308.
A Rádió stúdiójában a *Pátria* lemezsorozat F 36/a, b; F 47/a, b; F 48/a, b számú lemezeinek, valamint az FM VII—XI. számú lemezek felvétele, a felvételek moldvai előkészítése.
- 1938/39 *Egyházzeneink múltja.* — Erdélyi Iskola, 21—26.
A hitvallásos iskola tanítója. — Erdélyi Iskola, 312—313.
- 1939 *Énekeskönyv (Elemiiskolai Énekeskönyv az I. osztály számára).* — Kolozsvár.
Énekeskönyv (Elemiiskolai Énekeskönyv a II. osztály számára). — Kolozsvár.
Énekeskönyv (Elemiiskolai Énekeskönyv az I—VII. osztályok számára). — Kolozsvár.
A székely népzene (GERNYESZEGHY ÁDÁM álnéven.) — In *A nemes székely nemzet képe.* (Szerk.: RUGONFALVI KISS ISTVÁN.) II. 436—462. Debrecen.
Zemlénny János Énekeskönyve. — Erdélyi Múzeum, 355—364.
- 1939/40 *Baka János székely kántor emlékezete.* — Erdélyi Iskola, 136—139.

- 1940 *Mert akkor az idő napkeletre fordul. (Ötven csángómagyar népdal).* — Kolozsvár. *Adalékok Moldva történetéhez.* — Kolozsvár.
- 1941 *A moldvai magyarság.* — III. bőv. kiadás. Kolozsvár.
- 1941/42 *A kolozsvári M. Kir. Állami Líceum és Tanítóképző Intézet Évkönyve az 1941—42. évről.* — Kolozsvár.
- 1942 *Népművelés Erdélyben.* — Erdélyi Tudósító, 25.
A moldvai magyarság. — IV. kiadás. Kolozsvár.
- 1942/43 *A kolozsvári M. Kir. Állami Líceum és Tanítóképző Intézet Évkönyve az 1942—43. iskolai évről.* — Kolozsvár.
- 1943 *Az egyházi népének.* — Magyar Kórus, 922—923.
- 1943/44 *A kolozsvári M. Kir. Líceum és Tanítóképző Intézet Évkönyve az 1943—44. iskolai évről.* — Kolozsvár.
- 1949 *Népünk dallamemlékezete.* — Magyar Kórus, 1612.
- 1952 *Egy népballada dallama.* — Ethn., 150—159.
A Népművészeti Intézet újabb gyűjtéseiből. — Zenetudományi Tanulmányok, I. 339—372. Budapest.
- 1953 *Rezeda (96 csángómagyar népdal).* — Budapest.
- 1955 *Magyar moreszka I—II.* — Táncművészet, 159—162; 265—269.
- 1956 *Csángó népzene I.* (RAJECZKY BENJAMINnal közösen.) — Budapest.
- 1957 *Tatrosy György önéletrása és történeti feljegyzései.* — Itk, 238—261.
- 1958 *A moreszka Európában és a magyar nép hagyományában.* — Filológiai Közlöny, 27—45; 1959. 194—223.
Dimája (magyar népszokás). — Ethn., 457—458.
Rezeda (96 csángómagyar népdal). — II. kiadás. Budapest.
- 1959 *Pogocsál.* — Magyar Nyelv, 244—249.
Júlia szép leány (ballada-monográfia). — Ethn., 13—60.
Két zenetörténeti dokumentum I. Spilenberger Márton hangjegyes ódái (Danzig, 1641). II. Egy sepsiszentgyörgyi kézirat zenetörténeti adalékai. — Zenetudományi Tanulmányok, VII. 585—604. Budapest.
A pávát őrző leány. — Ethn. 460—463.
Háromszék és Csík vármegye adóügyi összeírása 1703-ban. — Történeti Statisztikai Közlemények, 182—195.
- 1961 *Csángó népzene II.* (RAJECZKY BENJAMINnal közösen.) — Budapest.
Hajnal, hajnalnóta, hajnalozás. — Ethn., 237—265.
Magyar táncdallamok a XVIII. századból. — Zenetudományi Tanulmányok, IX. 269—294. Budapest.
- 1962 *Két Vivaldi-emlék.* — Magyar Zene, 156—157.
- 1963 *Szültü.* — Ethn., 278—282.
- 1964 *Beziehungen der Musik des 18. Jahrhunderts in Ungarn zur ungarischen Volksmusik von heute.* — Studia Musicologica, 25—37.
Dramatizált „Credo” a XV. század első negyedéből. — Filológiai Közlöny, 123—131.
Jóni metrum a magyar népzeneben. — Ethn., 402—418.
Kézdiszentléleki földjegyzék 1503-ból. — Magyar Nyelv, 104—107.
- 1965 *Találkozásom Bartók Bélával.* — Muzsika, 14—18.

- 1966 *Két hegedűre írt magyar táncok a XVIII. századból.* — Muzsika, 13.
Zenekarra írt magyar táncok a XVIII. századból. — Muzsika, 25—26.
Magyar nyelvemlék Czenstochowában 1501-ből. — Magyar Nyelv, 489—492.
- 1968 *Der Moriskentanz in Europa und in der ungarischen Tradition.* — Studia Musicologica, 229—311.
Lukács Ladislaus-Polgár Ladislaus: Documenta Romana historiae Societatis Jesu in regnis olim corona Hungarica Unitis (I—III.) — Itk, 486—487; 597—598; 720—721.
 (Recenzió)
- 1969 *Magyar nyelvű énekes szertartásaink kérdéséhez.* — Teológia, 254—257.
- 1971 *Rezeda (96 csángómagyar népdal).* — III. kiadás. Budapest.
Miron Christea karánsebesi román püspök titkos naplójából. (Az első titkos tárgyalás Ferenc Ferdinánddal 1908. III. 28-án.) — Magyar Történelmi Szemle (New York—Buenos Aires), 109—113.
Vadász Miklós „Compendiuma” 1428-ból. — Magyar Történelmi Szemle (New York—Buenos Aires), 243—268.
- 1972 *A havasalföldi ferencesek zsolttárcsönyve 1364-ből.* — Magyar Történelmi Szemle (New York—Buenos Aires), 131—139.
Lakatos Demeter és a csángómagyarok. — Vigilia, 474—480.
- 1973 *Magyar katolikusok Moldvában.* — Katolikus Szemle (Róma), 13—29.
Mit adott Moldva magyarsága a magyar kultúrának. — Katolikus Szemle (Róma), 247—265.
A Pannonhalmi magyar táncgyűjtemény. — In *Magyar zenetörténeti tanulmányok Mosonyi Mihály és Bartók Béla emlékére.* (Szerk.: BÓNIS FERENC.). Budapest, 29—51.
- 1974 *Dies concussionis oorum.* — Ethn., 384—389.
Háromszéki népballadák. — Honismeret, 5. sz. 55. (Recenzió)
- 1975 *A legelső magyar népdalszöveggyűjtő: Petrás Ince János.* — Vigilia, 113—116.
Szendre báró leánya balladájának tárgytörténeti háttere. — Ethn., 618—624.
- 1976 *Rezeda (96 csángómagyar népdal).* — Újabb kiadása. Budapest.
- 1977 *Zöld Péter Csöböröcsökben.* — Honismeret, 5. sz. 43—45.
Háromszék és Csíkszék adóügyi összeírása, 1703. I. — Agrártörténeti Szemle, 434—510.
- 1978 *Hangszeres magyar tánczene a XVIII. században.* — Budapest.
Háromszék és Csíkszék adóügyi összeírása, 1703. II. — Agrártörténeti Szemle, 198—282.
Rezeda (96 csángómagyar népdal). Újabb kiadása. Budapest.
- 1979 *„...édes Hazámnak akartam szolgálni ...” Kájoni János: Canticale Catholicum. Petrás Ince János: Tudósítások.* — Összeállította. Budapest.
Bölcényfogó verem emléke Csíkszékben. — Ethn., 89—91.
Csángómagyar katolikusok Moldvában. Adatok a moldvai csángó magyarok történetéhez. — Magyar Múlt (Sidney), 1—24.
- 1980 *A nemzetek és vallások története Romániában.* (SICULUS VERUS álnéven.) — Youngstown, O. Katolikus Magyarok Vasárnapja.
- 1981 *Bartók Béla kapcsolata a moldvai csángómagyarokkal. Népdalok, népmesék, népszokások, eredetmondák a magyar nyelvterület legkeletibb részéről.* — Összeállította. Budapest.

- Venczel József: *Az őnismeret útján.* — Honismeret, 1. sz. 58. (Recenzió).
- Csángó népzene I—II.* (RAJECZKY BENJAMINnal közösen.) — II. kiadás. Budapest.
- Új énekek — amellek Farkas Pál tamási nótárius által költek üdőről üdőre 1773 és 1810 között.* — Zenetudományi Dolgozatok, 47—75.
- Pietro Diodato apostoli látogatásai Oláhországban és Moldvában.* — Vigilia, 496—500.
- Ioan Ferent: A kunok és püspökségük.* — Fordította. Budapest.
- 1982 *A moldvai csángómagyarokról.* — Tiszatáj, 8. sz. 10—14.
- Dr. Kós Károly—Szentimrei Judit—dr. Nagy Jenő: Moldvai csángó népművészet.* — Honismeret, 6. sz. 58—60. (Recenzió).
- 1984 *Saltus Hungaricus. XVIII. századi magyar tánczene Domokos Pál Péter gyűjteménye alapján.* SLPD 12 445. — Budapest. (Hanglemez).
- 1986 *A moldvai magyarság történeti számadatai.* — Honismeret, 3. sz. 16—22.
- „...édes Hazámnak akartam szolgálni...”* (A televízió számára felvett dokumentumfilm szerkesztett szövege. Készítette: HANÁK GÁBOR és PÁLFY ISTVÁN.) — Kortárs, 7. sz. 114—125.
- Énektanítás Csíksomlyón a XVIII. század elején.* — In *„Mert ezt Isten hagyta ...” Tanulmányok a népi vallásosság köréből.* (Szerk.: TÜSKÉS GÁBOR.) Budapest, 395—417.
- Petrás Ince János és a moldvai magyarok.* — Honismeret, 6. sz. 16—19.
- Siebenbürgen. Beiträge zur Geschichte.* (SICULUS VERUS álnéven.) — München.
- 1987 *A moldvai magyarság.* — V., átdolgozott kiadás. (Sajtó alá rendezte: FAZEKAS ISTVÁN). Budapest.
- Kákaszi székely betlehemes.* A „Betlehemes játékok a Magyar Rádió hangarchívumából” c. hanglemez „A” oldalán, SLPX 18.143 Radioton.
- 1988 *Az én Erdélyem. Domokos Pál Péter elmondja életét Balogh Júliának.* — Budapest.
- Csoma Gergely: Moldvai csángómagyarok.* — Az utószót írta. Budapest.
- 1989 *Rendületlenül... Márton Áron Erdély püspöke.* — (Szerk.: HÍDVÉGI MÁTÉ.) Budapest.
- Györfly Pál: Az erdélyi ferences kusstódia története.* — Fordította. Budapest.
- A csíki énekeskönyvek.* — In *Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára.* (Szerk.: CSUTAK VILMOS.) Sepsiszentgyörgy, 1929, 102—112. (Reprint kiadás).
- 1990 *Múltbanéző. Tanulmányok.* — (Szerkesztette és sajtó alá rendezte: FAZEKAS ISTVÁN.) Budapest.
- 1991 *Csángó népzene III.* (RAJECZKY BENJAMINnal közösen.) — Budapest.
- A csíksomlyói búcsú.* — Honismeret, 2. sz. 34—36.
- Fekete könyv Az erdélyi ferences kusstódia története.* — Kájoni János kézirata 1684. DOMOKOS PÁL PÉTER anyagának felhasználásával s. a. r., a jegyzeteket és az utószót írta, valamint a kusstódia történetét fordította: MADAS EDIT. Az okleveleket fordította: SZOVÁK KORNÉL. Szeged.
- Hitel.* — Kolozsvár, 1935—1941. I—II. Válogatta, a bev. tanulmányt írta és a repertóriumot összeállította: ZÁHONY ÉVA. Budapest. I. 360—367.: *A magyar népzene és énekkari műveltségünk.*; II. 81—92.: *A moldvai magyarság történeti számadatai.*
- 1992 *Lakatos Demeter: Búcsú az ifjúságtul.* — BAJKÓ SÁNDOR, BARTIS ÁRPÁD és a saját gyűjteményéből közreadta és az előszót írta. Sajtó alá rendezte: LIBISCH GYŐZŐ. Budapest.

KÉZIRATBAN

Bándi Péter énekeskönyve. (XIX. századi versgyűjtemény. 70 szöveg jegyzetekkel.)
Bocskor János énekeskönyve. (Csíkszentlélek, 1716—1739. 90 szöveg jegyzetekkel.)
Petri András és Réti János énekeskönyve. (1630—1668. 237 szöveg jegyzetekkel.)
Mihál Farkas énekeskönyve. (XVII. század közepe. 113 szöveg jegyzetekkel.)
Pécsi énekeskönyv a XVII. századból, jegyzetekkel.
Illyés István krónikája. (Önéletrrás és egykorú történeti események följegyzése.)
Erdély néprajzi képe 1332 és 1337 között.
Fejezetek Erdély történelméből.

Összeállította: DOMOKOS MÁRIA

Volly István hamval fölött

Elhangzott az 1992. június 13-án elhunyt gyémántdiplomás tanár, népzenekutató és zeneszerző temetésén
 Budapest—Farkasrét, 1992. július 3-án



Volly István

A Magyar Néprajzi Társaság nevében, meg KODÁLY és LAJTHA tanítványai, munkatársai nevében veszek tőled búcsút, Pista Bátyánk! Kétszeresen is „bátyánknak” mondalak, mondhatlak, mert a Néprajzi Társaság legrégebbi tagja voltál és mert ahhoz a boldog első-tanítvány nemzedékhez tartoztál, akik a huszas-harmincas években tanulhattak Mestereinktől, majd dolgozhattak mellettük, s akik személyesen ismerhették a Két Nagy BÉLÁT: VIKÁRT és BARTÓKOT.

Azokban az években megkerested és megtaláltad a Nagy Elődök által kevésbé feltárt területeket: az énekes népszokások, a népi játékok és a vallásos népdalok világát. Fokozott lendülettel vetted be magad ezek kutatásába, rögzítésébe és — amennyire lehetett — közreadásába is. Nagyon tanulságos képet nyújt akkori munkásságod súlyáról és arányairól a *Magyar Népzene Tára* második kötete, a *Jeles Napok*. E kötet „lapzártája” valamikor 1950-ben,

51-ben volt. És eddig az időpontig a Te gyűjtésed tíz különböző „Jeles Nap”-hoz, tízféle énekes népszokáshoz: 62 adat tizenegy megyéből és magából a fővárosból. E kötet anyagának tehát hat százaléka a Te feltáró-leletmentő fáradozásod gyümölcse. És hol vannak még nem jeles-napi darabjaid, meg a későbbi gyűjtéseid? Megszámlálhatatlanok.

Tőled kapta vissza a nemzet az imént felidézett Nagypénteki Éneket (a „Gyászbaburult”-at); a „Nagykarácsony éccakájá”-t (melynek második, kalácsos versszakát még a nemigen-hívő, rendszerhű „Szabó Család” is eldalolja minden karácsonykor); a Te zalai Betlehemes Éneked („Szaporán keljetek fel, bojtárok”) KODÁLY többszólamú átköltése szerint zendül fel az „Angyalok és Pásztorok” c. kórusműben. A rábaközi Vitnyéd sajátos hagyományát, karácsonyi, pünkösdi és halottvirrasztó énekeit, meg gyermekjáték-dalait Te tártad fel, hogy Patria-lemezre véve maga BARTÓK jegyezze le őket, majd évtizedek múlva LAJTHA LÁSZLÓ folytassa megkezdett munkádat.

Az ötvenes évektől fogva személyesen is sokszor találkoztunk. Hol a Néprajzi Társaság ülésein, hol a Népművészeti Intézet tanácskozásain, hol hagyományörző falusi népiegyüttesek, volt gyöngyösbokrétások bemutatóin, hol pedig Magad jöttél be az Akadémiai Népzene kutató Csoportba megbeszélni—megvitatni való problémával, vagy éppenséggel Kecskeméten, Veszprémben, Kaposvárott futottunk össze véletlenül egy-két szóra. Ha olykor-máskor nem is értettünk egyet mindenben, mindig volt valami érdekes, tanulságos és meggondolkoztató mozzanat abban, amit Tőled hallottunk. Akár VIKÁR BÉLÁVAL kapcsolatos emlékeidet ecsetelted, akár zenezsziográfiai megfigyeléseidből részeltetted bennünket, akár gyöngyösbokrétás élményeidet osztottad meg velünk, mindig úgy éreztük, többet tudunk meg Általad századunk zeneéletének kevésbé látványos, kevésbé mutatós, közties szintjéről. Abból, ami a hagyományos parasztzene mellett és fölött, meg a komoly műzene mögött és alatt zajlik.

Szinte pótolhatatlan veszteség számunkra, hogy annyi mindent viszel el magaddal, hogy viszonylag oly keveset publikáltál tudásod tárházából. Így is tekintélyes mennyiségű az a sok önálló kiadvány, folyóiratban közölt tanulmány, újságcikk és konferenciabeszámoló, ami nyomtatásban Utánad maradt. De a Te sokoldalú, derűs, jó kedvre hangoló egyéniségedet nem pótolja senki és semmi. Ismét árvábbak lettünk.

Valamennyiünk nevében kívánom, hogy tested nyugodjék békében, lelkedet pedig fogadják magukhoz mindazok a mennyei karok, akiknek énekeit Te mentetted meg számunkra! Isten Veled, Pista Bátyánk!

OLSVAI IMRE

Elhunyt Sztrinkó István

Búcsú Sztrinkó Istvántól

Jánoshalma, „Kápolnástemető”, 1992. november 12.

Kedves Tanítványunk!

Kedves István Barátunk!

Az élet útjára bocsájtó Alma Mater, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Néprajzi Tanszéke nevében és képviselőként jöttünk el ide, szülőföldre, koporsóddhoz, a tanítvány, a kolléga és barát ravatalához, végső búcsút venni Tőled.

Tragikusan rövid életed során, az egyetemünkön töltött öt év alatt, mindennek előtt törekvő, a tudományokban előrehaladni kész, jó képességekkel megáldott, tudományunkban kiváló tájékozottságot szerző, az önálló tudományos munka útján elinduló tanítványunk voltál.

Felkészülésed közben, az önálló tudományos munka útján járva: kollégánkká fejlődted, kollégánkká-munkatársunkká fogadtunk.

Egyetemi éveid alatt, és után a sok-sok közös munka, az elért eredmények felett érzett közös öröm, az egymás segítése során, nemcsak hallgatótársaidnak, hanem tanáraidnak és rajtuk keresztül a szakma, a magyar néprajztudomány, a magyar múzeumügy barátja, barátunk lettél.

Ez a háromstációs út: tanítvány—kolléga—barát teljesjogú biztosíték volt arra, hogy a legreménydúsabban nézhessünk pályád elé. Annál is inkább, mert ez a hármast kötdés, a tanítványi, a kollégai és baráti kapcsolat mindvégig — most már fájó szívvel mondhatom — mindhalálíg tartva, meghatározta életcéljaidat, mindennapi tevékenységedet, véleményedet-véleményeidet is, mind kicsi, a szűkebb, mind pedig a nagy, a tágabb világról, a szakma aktuális kérdéseiről.

Bizonyára nincsen nagyobb fájdalom, mint az, ha a szülőknek, az édesanyának, az édesapának kell megállnia a gyerekek, a számukra oly sok szépet, annyi, de annyi jót és igazat jelentő gyermekük koporsója mellett! Hasonló, ha nem azonos, a tanár fájdalma is, akinek az alig, hogy a pályán elindult tanítványától kell búcsút vennie, vagy éppen azé a tudósé—kutatósé, a kultúra azon munkásáé, aki fiatal, nagyra hivatott, de a nagyon is biztató indulás után életét korán befejező kollégája koporsója elé kényszerül, végső búcsúzásra. És bizony, bizony a gyermeküket gyászoló szülők fájdalmához hasonlítható csak a pályatársak, a barátok fájdalma is, éppen most, éppen itt, drága tanítványunk, kedves kollégánk, szeretett barátunk, dr. SZTRINKÓ ISTVÁN koporsójánál.

Fájdalmunkat az enyhítheti, hogy halálodban, tragikusan korai eltávozásodban se a bajt, a gondot, a mindent megbénító fájdalmat nézzük csak, vagy elsősorban, hanem azokra az eredményekre, eredményeidre emlékezünk, amiket elértél, amelyek hatására kellő megbecsülést élvezted, és egy nagy hagyományokkal bíró, neves kultúrintézmény, a kecskeméti Katona József Múzeum, illetőleg a Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet munkatársai, sőt igazgatóhelyettesei lehettél. Tevékenységedet nemcsak mi, útrairdító iskolád, hanem a szélesebb szakmai közvélemény is ösztönző, segítőkéssz módon, figyelemmel kísértte, elismerte és nagy bizakodásokkal tekintett mindjobban kibontakozó, fokról fokra szélesebb körűvé váló munkásságod elé. Úgy érezzük, hogy akkor járunk el helyesen és emlékedet is akkor és azzal őrizzük meg leginkább és legméltóbb módon, ha ezekre az eredményekre gondolunk, ha ezeket éltetjük, adjuk tovább, ha ezeket építjük be a magyar tudományosság folytonosan épülő, mind nagyobbá, jelentősebbé váló épületébe!

Úgy hittük, hisszük, hogy a halál rettenete nem fokozható. Ha az élet fonala megszakad, úgy lépünk át a létből a nemlétebe, hogy a földi élet jelzői, viszonyításai értelmüket veszítik. Megfordítottad az élet rendjét, PISTA! Nekem kell, aki tanárod voltam, búcsút venni haló poraidtól, holott fordítva kellett volna. Bizonyára a tulsó partról is tudod: mennyire fáj, mennyire nehéz!

Kedves Tanítványom! Szeretett Barátunk!

Isten Veled!

Nyugodj Békében!

UJVÁRY ZOLTÁN

A SZTRINKÓ ISTVÁN betegségéről felröppent első hírektől halála kérelhetetlen tényének ismeretében, már a gyász rettenetes óráiban rádöbentünk, kit vesztettünk ell Kecskeméti középiskolai, majd debreceni egyetemi tanulmányai befejeztével tizenhat éven át dolgozott a Katona József Múzeumban muzeológusként, majd igen fiatalon, huszonhat éves korától a Bács-Kiskun Megyei Múzeumigazgatóság igazgatóhelyettese lett és az maradt haláláig. A néprajz szolgálatában élt.

Fő kutatási területe a népi építészet volt. Ennek a témának a feldolgozását választotta egyetemi doktori disszertációjaként is. Írásaiból higgadt bölcsesség és gondolatgazdagság sugárzik. Kutatói munkáját nagy műgond, a rendező agy világossága és logikája jellemzi. Szakadatlan munka volt az élete.

Tudományos igényű előadásai, tucatnyi publikált tanulmánya és könyve mellett jelentős tudomány- és múzeumszervezői tevékenységet fejtett ki. Néprajzi táborokat szervezett, amelyre a szomszédos megyék kutatóit is meghívta. Tíz éven keresztül szerkesztette a Bács-Kiskun Megyei Múzeumok évkönyvét, a Cumaniát. Gondozta a Katona József Múzeum Közleményei c. sorozat köteteit. Tagja volt a Kecskeméti Nagymonográfia Szerkesztő Bizottságának. Néprajzi és népművészeti kiállításokat rendezett. Közreműködött irodalomtörténeti, pl. Kiskörösön a Petőfi, Kecskeméten a Katona József emlékkiállítás előkészítésében. Néprajzi és tudományos szervezői munkájának elismeréseként 1987-ben *Gunda-díjjal*, 1988-ban *Jankó-díjjal* tüntették ki. Utolsó munkáját a Dániában november 1-én megnyílt *Élet a homokon* című, és a Duna—Tisza köze mindennapi paraszti kultúráját áttekintő kiállítást még minden részletre kiterjedően megtervezte, irányította a csomagolást, de az október 25-én fellépett agyvérzése, és nyolc napon át tartó eszméletlen állapota már nem tette lehetővé, hogy tervének helyszíni kivitelezésében is részt vegyen.

A paraszti kultúra emlékeinek a gyűjtése, őrzése és tudományos feldolgozása volt az élethivatása. S nemcsak írásai, kiterjedt szellemi tevékenysége, hanem a begyűjtött és leírt néprajzi tárgyak is meghatározó tárgyegyüttesként maradnak meg a Katona József Múzeum néprajzi gyűjteményében. Eszünk és szívrünk most még elsősorban a halál, az elmúlás rettenetes tényét fogja fel. Betegsége első percétől éreztük ISTVÁN hiányát, s mindazt, ami helyrehozhatatlan. De igazán sohasem lehet tőle búcsút venni. Ami eltávozik vele, újabb erős kapocsként fűz bennünket a Duna—Tisza tájához és a nép életéhez. Ami itt marad utána az, mint maga a leggyőzelmesebb élet, csak cáfolni tudja az elszakadást. SZTRINKÓ ISTVÁN rövidre szabott élete során is jelentőset alkotott, de alkotói pályája mégis torzó maradt, hiszen élete csúcán távozott az élők sorából.

Tragédiája óvva—intve azt parancsolja, hogy vigyázzunk egymásra, s különös gonddal az alkotó tehetségekre, azokra, akik az eredeti vizsgálódást, a progresszív kutatói magatartást képviselik.

Kedves gyászoló család! Kolléganők! Kollégák!

A Bács-Kiskun Megyei Múzeumszervezet munkatársai nevében és saját gyászomban veszek búcsút SZTRINKÓ ISTVÁNTól. Kitűnő kollégát, mindig-mindenkinek segítő kezét nyújtó embert, barátot vesztettünk el benne. Nemcsak a szülőknek, feleségnek és testvérnek, hanem intézményünknek is kifejezhetetlen az a veszteség, amely halálával valamennyiönket ért.

SZTRINKÓ ISTVÁN Jánoshalmáról indult el a mesék legkisebb fiaként széttekinteni a világra, mígnem töröttszárnyú Ikaruszként vissza nem hullt megpihenni a szülőföldre.

Kedves ISTVÁN! Megrendülve veszünk búcsút Tőled! Nyugodj békével!

BÁNSZKY PÁL

*

Megcsaltál bennünket Kedves PISTA! Megcsaltad barátaidat is. Azt ígérted, legközelebb mindannyian a 40. születésnapodon találkozunk. S íme, most ily hamar, ily sietősen szálltas meg minket. Már éppen gyűjteni kezdtük az ötleteket, a tréfás fotókat, magnós anyagot. Most mi lesz ezekkel? Tudunk-e valaha is szívből derülni rajtuk nélküled? Debrecen, Kunszentmárton, Szabadszállás, Kiskunmajsa, Szalkszentmárton, megannyi közös élmény, együttes munka színhelye. Olyané, ahol baráti szálak, éles szakmai viták, segítő együttgondolkodás százai szőtték át meg át kapcsolatainkat. S mindez úgy, hogy a munka játéknak, szórakozásnak tűnt, mégis eredményes volt. Együtt éltünk hetekig minden évben. 50—60 munkatárs vált igaz barátoddá. Ismertük egymást, ismertünk Téged: az erényeidet, a gyengéidet, a bogaraidat.

Az egyetem ezévi tanévnyitója után beszélgettünk KOTICS JÓSKÁVAL. Felsoroltuk kik azok, ki az az alig több, mint féltucat ember, aki a debreceni néprajzosok közül nemcsak jól képzett, jófejű, de olyan tehetség is, akitől meghatározó dolgokat várhatunk. S Te köztük voltál: gondolataid gazdagságával, filozofikus mélységükkel, igényességeddel, tömör stílusoddal. Miért nem tudtál várni még egy kicsit, hogy beérleld ezeket? Mert lehetetlen, hogy rosszul ítéltünk volna meg!

Mi, a barátaid, akik láttuk milyen kéjes örömmel, milyen hamiskás mosollyal nyitod ki az antikvárium egy-egy felbukkanó kincsét. Akik láttuk válogatott, nagyértékű könyvtáradat. Akiknek néha ajándékoztál is egy főúr gesztusával ilyen értékeket.

Gyengéid is jól ismertük. Tudtuk a feleséged kedvenc dalát. Szenvedtünk pontosságra és precizságra törekvésed miatt, mert a trehánytságot semmiféle formában nem kedvelted.

S a bogaraid: a két-háromszavas levelek, a kis zacskóban mindig magaddal hordott hazai, jánoshalmi paprika vagy főzéskor az akácfával tüzelés.

Miért kellett mindezt feladni?

Miért kellett mindent sutba vágni?

Te tudod a legjobban, hogy a szeretet, a szerelem, a barátság olyan furcsa dolgok, amelyeket minduntalan meg kell újítani. Másképp nem élnek. S Te most a barátság törvényét megszegted. Itt hagyta bennünket, hogy amíg élünk, magunk között, viszonzatlanul emlegessünk, hogy is volt az, amikor? ... Mit is mondott erre Pista? Igen, immár mondott, s nem szokott mondani.

Amíg élünk, te is élsz.

Torzó életműved része a néprajznak, neved, híred fennmarad. De ha mi elmegyünk, ki emlékszik majd arra a SZTRINKÓ PISTÁRA, akit csak a barátok ismertek, szerettek?

Keserűen legyinthetsz most: „Á, mit számít ez? Talán túl erős volt a tréfa. Nem vártatok, mi?”

S mi csak nevetés nélkül állunk sírod szélén, magunkba fojtva bánatunk, s kételkedve rázzuk fejünket: találkozunk-e még valaha?

Nyugodj békében!

SZABÓ LÁSZLÓ

Sztrinkó István

(1953—1992)



Sztrinkó István

SZTRINKÓ ISTVÁN *Jankó János-díjas* néprajzos negyven éves sem volt, amikor örök nyugalomra helyezték szülőfaluja temetőjében. Nem tett meg nagy utat, hiszen Jánoshalma, Kecskemét és Debrecen egész életét magába foglalja. Itt nevelkedett, tanult és dolgozott. Az egyetem elvégzése után kecskeméti muzeológus lett, majd néhány év múlva, igen fiatalon megyei múzeumigazgató-helyettes. Debrecenben is szülőföldjéhez kötődött, hiszen szakdolgozatát az illanci tanyák népi építkezéséről írta. Tudatosan és nagy szorgalommal készült a muzeológusi, kutatói pályára. Alig lépett a múzeum szolgálatába, alapos tanulmányt tett közzé Bács-Kiskun megye népi építkezésének irodalmáról, feltárva a legapróbb múlt századi újság-cikkek használható anyagát is, hogy immár biztos alapról folytathassa a kutatást. Szakdolgozatának egy részlete pedig egy új, eddig nem ismertett faltechnika pontos leírása. A

gömölyefalról szóló rész felfedezés, olyan mint egy új ballada vagy nem ismert dallam rögzítése és elemzése. Építkezési kutatásait 1987-ben megjelent doktori értekezésében összegezte, Bács-Kiskun megyét immár kissé kiterjesztve. Szükszavú, világos stílusú, új anyagot hozó, jól szerkesztett könyv a *Népi építészeti a Duna—Tisza közén*, s első kötete lett volna egy tervezett sorozatnak. Benne ugyanis elsősorban anyag, technika és alaprajzi kérdésekkel foglalkozik. Folytatása is lett volna: a házbeli élet, a lakáskultúra, a történeti stílusok hatása a paraszti építkezésre, a vidék templomépítészete. Ezek elmaradása fájdalmas veszteség, ám így is fehér foltot tüntetett el az Alföld középső részéről. Kevesen írtak nála világosabban, s szebben. Minden mondat és szó a helyén van. Éppen, mert nem volt sokbeszédű, munkásságát nem az oldalak számával, hanem a gondolatok és a pontos adatok súlyával mérhetjük.

S mi mindent ígért még munkássága.

Mert nem volt egytémájú kutató, csak módszeres és alapos. Előbb az építkezést akarta maradandóan megírni. De foglalkozott a népművészettel, a vidék népesedéstörténetével, etnikumok kölcsönhatásával, tájak kapcsolatával, a kultúra egészében gondolkodott, s hatalmas olvasottsága volt.

Amint a múzeumhoz került, azonnal megkereste a szomszédos megyék muzeológusait, barátait, hogy velük együtt dolgozhassék, bekapcsolódják olyan kutatásokba, amelyek más területek megismeréséhez is hozzásegítik, s majd maga is tőlük tanulva szervezen kutatásokat. Legszorosabb kapcsolatot Szolnok megyével épített ki. Munkába lépésétől kezdve részese volt a tiszazugi, majd a Tisza mente kutatásának, bekapcsolódott a Jász-kunság vizsgálatába, később önállóan szervezve a jász-kun konferenciákat. De részese volt a Három-város, a Mozsgó-kutatásnak, miközben igen kedvező feltételeket teremtett a Duna—Tisza közén hasonló vizsgálatokra. Szabadszálláson három éven át dolgoztunk, majd Kiskunmajsán négy éven át, s két esztendőig Szalkszentmártonban. Közben a csapat tagjai megismerkedtek más településekkel is (Jakabszállás, Fülöpszállás, Kiskunfélegyháza, Kerekegyháza, Szank). Jól összeszokott, egymást félszavakból is értő társaság ez, akik épp úgy segítettek a tárgygyűjtésben, tárgyak feltalálásában, mint amilyen alapossággal végezték gyűjtőmunkájukat. Sajnos e vállalkozások nem értek kötetté, bár Szabadszállás anyaga csaknem együtt van. Mind ezt, mind a majsai anyagot kötelességünk eljuttatni a kiadásig, ha nem is abban a formában és olyan teljességgel, ahogyan ezt ő elképzelte. Mert igazi muzeológus volt. Olyan kötetet akart az asztalra tenni Kiskunmajsáról, amely fotóban és rajzban, s egyben leírásban is az egész tárgyi világot feldolgozza, hogy Átányhoz hasonló viszonyítási pontja legyen a szakmának.

Sajtó alá rendezte a KUBINYI-VAHOT-könyvet, JANÓ ÁKOS évtizedek óta elfekvő kéziratát Szank gazdálkodásáról. SZABÓ KÁLMÁN legfontosabb munkáit egy kötetben közreadta, s tervezte BELLOSICS BÁLINT, CZIRBUSZ GÉZA, BAKSAY SÁNDOR munkásságának hasonló közreadását.

A megyei múzeum évkönyve, a Cumania a 8. kötettől kezdve új, igen elegáns formát kapott szerkesztésében, s nemcsak megőrizte, de még emelte a kötetek színvonalát. S emellett ott voltak a helyettes igazgatói teendők. Azok, amelyekhez néha összeszorított fog kellett, a tudománytól ellopott idő. Barátaival a megszorított teendők miatt egyre kevesebbet találkozhatott, nehezen vezethette le belső feszültségét, nem volt kinek kipanaszkodja magát. Legutoljára a rádióban hallottam hangját: a székelyvársági kutatás eredményeiről számolt be...

SZABÓ LÁSZLÓ

Sztrinkó István tudományos munkássága

1978 *Bács-Kiskun megye népi építkezésének irodalma.* — A Kecskeméti Honismereti Kör Évkönyve, 1978. 61—72. Kecskemét.

Bálint Sándor két új könyvéről (Ünnepi kalendárium I—II., A Szögedi Nemzet.) — Forrás, 7—8. sz. 92—93.

Primitív faltechnikák az illancsi tanyák népi építkezésében. — Cumania, V. 143—157. Kecskemét.

SZERKESZTÉS

A Kiskunság népi fafaragása. Kiállításvezető. — Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN és KORKES ZSUZSA. Kiskunfélegyháza.

1979 *A kiskunsági népművészet kérdőjelei.* — Forrás, 3. sz. 86—88.

- 1980 *A kiskunsági népművészet kérdőjelei.* — In KORKES ZS.—PÉTER L. (szerk.): *A Kiskunság népművészete.* 14—17. Szeged.
SZERKESZTÉS
Kecskemét és a kecskeméti puszták. — KUBINYI FERENC—VAHOT IMRE *Magyarország és Erdély képekben* című könyvének Kecskemétről szóló fejezete. Hasonmás kiadás. Szerk.: SÜMEGI GYÖRGY. A szerkesztésben részt vettek: SZTRINKÓ ISTVÁN, BAGI BÉLA, TÓTH SÁNDOR. Kecskemét Városi Tanács V. B. kiadása. Kecskemét.
- 1981 *Népi építkezés és lakáskultúra a Tiszaszigeten.* — In SZABÓ L. (szerk.): *10 éves a Tiszasziget kutatása.* 110—118. Szolnok.
SZERKESZTÉS
Szappanos Jolán: A nagy pusztán. A XIX. századbeli bugaci pásztorélet ismertetése. — Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN. Bugac Nagyközségi Tanács kiadása, Kecskemét.
- 1982 *A három város népművészete [zárótanulmány].* — In NOVÁK L.: *Mezővárosi népművészet. Kecskemét, Nagykőrös, Cegléd.* Az Arany János Múzeum Kismonográfiái, 2. 177—213. Nagykőrös.
Népi építkezés Csépan. — In BARNA G. (szerk.): *Csépa. Tanulmányok egy alföldi palóc kirajzás népeletéből, I. Palóc kutatás tematikus monográfiák, V.* 139—152. Eger—Szolnok.
A réti mészáros a Duna—Tisza közti építészetben. — In BALASSA I.—UJVÁRY Z. (szerk.): *Néprajzi tanulmányok Dankó Imre tiszteletére.* 159—171. Debrecen.
SZERKESZTÉS
Janó Ákos: Fejezetek a szanki és móriscgáti tanyásgazdálkodás múltjából. — Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN. A kecskeméti Katona József Múzeum Közleményei, 1. Kecskemét.
Novák László: Mezővárosi népművészet. Kecskemét, Nagykőrös, Cegléd. — Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN és NOVÁK LÁSZLÓ. A zárótanulmányt írta: SZTRINKÓ ISTVÁN. Arany János Múzeum. Nagykőrös.
- 1983 (SZÉKELY GYÖRGY-gyel, SZ. KÖRÖSI ILONÁVAL és SZABÓ ZOLTÁNNAL) *Kecskemét régi népeletéből. Kiállításvezető.* — Kecskemét.
A lakodalom és a ház funkcionális összefüggései. — In NOVÁK L. — UJVÁRY Z. (szerk.): *Lakodalom.* Folklor és Etnográfia, 9. 373—380. Debrecen.
SZERKESZTÉS
Kecskemét régi népeletéből. Kiállításvezető. — Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN. Katona József Múzeum. Kecskemét.
- 1984 *Építkezés, házberendezés.* — In BÁRTH J. (szerk.): *Kecel története és néprajza.* 753—767. Kecel.
Tűzhelyek a Duna—Tisza közli lakóházban. — *Cumania*, 8. 437—470. Kecskemét.
SZERKESZTÉS
Cumania 8. A Bács-Kiskun Megyei Múzeumok évkönyve. — Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN és BÁNSZKY PÁL. Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Igazgatósága. Kecskemét.

- 1985 *A Duna—Tisza közti népi építészettel alakító tényezők a 18—20. században.* — In *Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében 1984.* 85—90. Kecskemét.
Kiss Áron: Magyar gyermekjátékgyűjtemény. Forrás, 10. sz. 91.

SZERKESZTÉS

Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében 1984. Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN. Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Igazgatóság. Kecskemét.

Solymos Ede: Élet a Dunán. A bajai Türr István Múzeum állandó kiállításának vezetője. — Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN. Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Igazgatósága. Kecskemét.

- 1986 *Bátky Zsigmond levelei Bellosics Bálinthoz.* — *Cumania*, 9. 405—418. Kecskemét.
A helytörténeti gyűjtemények helyzete, működésük feltételei és problémái Bács-Kiskunban. — Bács-Kiskun Megyei Honismereti Közlemények, V—VI. 115—118. Kecskemét.
A tanyák és a város árucserkapcsolata: tanya—város migráció. — In SZABADFALVI J.—VIGA GY. (szerk.): *Árucsera és migráció.* A Miskolci Herman Ottó Múzeum Néprajzi Kiadványai, XVIII. 89—98. Miskolc.

SZERKESZTÉS

Cumania 9. A Bács-Kiskun Megyei Múzeumok évkönyve. — Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN és BÁNSZKY PÁL. Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Igazgatósága. Kecskemét.

Szabó Kálmán válogatott írásai. — Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN. A Kecskeméti Kátona József Múzeum Közleményei, 2. Kecskemét.

- 1987 *Győrffy István építkezésvizsgálatai az Alföldön.* — In BELLON T.—SZABÓ L. (szerk.): *Győrffy István az Alföld kutatója és életművének irodalma.* Nagykunsági Füzetek, 6. 48—55. Karcag—Szolnok.

Népi építészet a Duna—Tisza közén. — *Studia Folkloristica et Ethnographica*, 22. Debrecen.

A néprajzkutató Szabó Kálmán. — In *Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében 1986.* 3—7. Kecskemét.

Újabb eredmények és feladatok a Kiskunság néprajzi kutatásában. — In SZTRINKÓ I.—FAZEKAS I.—SZABÓ L. (szerk.): *A Jászkunság kutatása 1985.* 118—131. Kecskemét—Szolnok.

SZERKESZTÉS

Cumania 10. A Bács-Kiskun Megyei Múzeumok évkönyve. — Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN és BÁNSZKY PÁL. Bács-Kiskun Megyei Múzeumigazgatóság. Kecskemét.

A Jászkunság kutatása 1985. — Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN, FAZEKAS ISTVÁN és SZABÓ LÁSZLÓ. Bács-Kiskun Megyei Múzeumigazgatóság — Szolnok Megyei Múzeumigazgatóság. Kecskemét—Szolnok.

Múzeumi kutatások Bács—Kiskun megyében 1986. — Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN. Bács—Kiskun Megyei Múzeumigazgatóság. Kecskemét.

- 1988 *Szolnok népművészete.* — Forrás, 12. sz. 91—93.

SZERKESZTÉS

Tóth Sándor: Dunai árvizek Szabadszálláson. — Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN. A Hazafias Népfrent Szabadszállási Bizottságának Petőfi Köre. Szabadszállás.

- 1989 *Baja és környékének néprajza Bellosics Bálint munkásságában.* — In MERK ZS. (szerk.): *Emlékkönyv a bajai múzeum 50 éves évfordulójára (1937—1987).* Bajai Dolgozatok, 6. 85—91. Baja.

Kőr alaprajzú épületek az Alföldön. — In NOVÁK L.—SELMECZI L. (szerk.): *Építé-
szet az Alföldön, I.* Acta Musei de János Arany Nominati, VI. Az Arany János Mú-
zeum Közleményei. 149—160. Nagykőrös.

Néprajzi muzeológia Bács-Kiskun megyében. — In SELMECZI KOVÁCS A.—SZABÓ
L. (szerk.): *Néprajz a magyar múzeumokban.* 243—252. Budapest—Szolnok.

SZERKESZTÉS

Cumania 11. A Bács-Kiskun Megyei Múzeumok évkönyve. — Szerk.: SZTRINKÓ IST-
VÁN és BÁNSZKY PÁL. Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Igazgatósága. Kecskemét.

1990 *Bácska leírása a 18. század közepéről.* — In *Múzeumi kutatások Bács-Kiskun me-
gyében 1988.* 64—72. Kecskemét.

Kecskemét irodalmi néprajza. — Forrás, 9. sz. 58—63.

Kiskunmajsa népének külső kapcsolatai a XVIII. században. — In JUHÁSZ A.
(szerk.): *Migráció és település a Duna—Tisza közén.* 7—14. Szeged.

Madarassy László könyve a Kecskemét környéki pásztorkodásról. — In MADA-
RASSY L.: *Nomád pásztorkodás a kecskeméti pusztaságon.* Reprint. Megjelent az
1912. évi kiadás alapján. Sajtó alá rendezte: HÁLA JÓZSEF. Series Historica Eth-
nographiae, 2. Sorozatszerkesztő: SELMECZI KOVÁCS ATTILA. 67—72. Budapest.

A népi kultúra tárgyi világának változatai a Duna—Tisza közti tanyákon. — In CSA-
TÁRI B. (szerk.): *Tanakodás a tanyákról.* 88—94. Kecskemét.

Tanyakonferencia Kecskeméten. — Néprajzi Hírek, XIX. évf. 1—2. sz. 15.

SZERKESZTÉS

Cumania 12. A Bács-Kiskun Megyei Múzeumok évkönyve. — Szerk.: SZTRINKÓ IST-
VÁN és BÁNSZKY PÁL. Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Igazgatósága. Kecskemét.

Iványosi-Szabó Tibor: Kecskemét 1848—49-ben. — Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN. A
Kecskeméti Lapok Kft. és a Kecskemét Monográfia szerkesztőségének kiadása.
Kecskeméti Füzetek, 1. Kecskemét.

Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében 1988. — Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN.
Bács-Kiskun Megyei Múzeumigazgatóság. Kecskemét.

1991 *Ajánlás.* — In NOVÁK LÁSZLÓ: *Szabadszállás településnéprajzi viszonyai a XVIII—
XIX. században.* 5. Folklor és Ethnographia, 54. Debrecen.

Kecskemét és Székelyudvarhely testvérmúzeumi kapcsolatai. — Néprajzi Hírek, XX.
évf. 1. sz. 115—116.

Néprajzi feljegyzések Székelyvarságról. — In T. BEREZKI IBOLYA —SZABÓ LÁSZ-
LÓ (szerk.): *Gyűjtőúton. Néprajzi írások Gunda Béla tiszteletére.* 51—57. Szolnok.

1992 *Adatok Kiskunmajsa XVIII. századi folklórához.* — In NOVÁK L. (szerk.): *Hiedel-
mek, szokások az Alföldön I.* Acta Musei de János Arany Nominati VII. Az Arany
János Múzeum Közleményei. 239—246. Nagykőrös.

Bellosics Bálint néprajzi kutatásai a bácskai délszlávok körében. — In BÁRTH J.
(szerk.): *Dunatáji találkozás. A Bács-Kiskun megyei nemzetiségkutató konferencia elő-
adásai.* A kecskeméti Katona József Múzeum Közleményei, 5. 145—150. Kecskemét.

Életmódváltozások Tajón és Bodogláron. — In *Múzeumi kutatások Bács-Kiskun Me-
gyében 1990.* 155—159. Kecskemét.

A magyar ház táji típusairól. (Zentai Tünde: A parasztház története a Dél-Dunán-
túlon). — Forrás, 12. sz. 95—96.

Népművészeti örökségünk (Csongrád megye népművészete). — Forrás, 4. sz. 89—91.

Szépirodalmi adatok a Kiskunság néprajzához. — In VIGA GY. (szerk.): *Kultúra és tradíció, II. Tanulmányok Ujváry Zoltán tiszteletére.* 487—490. Miskolc.

(KÓHEGYI MIHÁLLYAL) *Bellosics Bálint levelei Herrmann Antalhoz.* — *Cumania*, 13. 463—504.

SZERKESZTÉS

Cumania 13. A Bács-Kiskun Megyei Múzeumok évkönyve. — Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN és BÁRTH JÁNOS. Bács-Kiskun Megyei Múzeum Igazgatósága. Kecskemét.

Füzi László: Katona József (1791—1830). — Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN. Kecskemét.

Dr. Kuczka Antal: A kecskeméti malmok története 1857—1985. — Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN. A Kecskeméti Lapok Kft. és a Kecskemét Monográfia szerkesztőségének kiadása. Kecskeméti Füzetek, 3. Kecskemét.

Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében 1990. — Szerk.: SZTRINKÓ ISTVÁN. Bács-Kiskun Megyei Múzeumigazgatóság. Kecskemét.

1993 *Paraszti tájtalalkító tevékenység a Duna—Tisza közén.* (Vázlat) — In NOVÁK L. (szerk.): *Néprajzi tanulmányok Ikvai Nándor emlékére.* Studia Comitatus, 23. Szentendre.

MEGJELENÉS ELŐTT

Mozsgó és vonzáskörzetének népi építészet a XX. században.

Néprajzi feljegyzések Székelyvasságról.

Köszönjük SZTRINKÓNÉ NAGY IRÉN segítségét, amelyet a bibliográfia összeállításához nyújtott.

Összeállította: HÉJJAS ANIKÓ és ROMSICS IMRE



Busongók

(Fotó: TORDAY EMIL. Magyar Földrajzi Múzeum, Érd)

MINDENFÉLE

Ethnographia

A Magyar Néprajzi Társaság folyóirata az állandóság és a változások útján

Az 1890-ben alapított, azóta folyamatosan megjelenő Ethnographia, néhány hasonló korú laptársával együtt (Századok, Archaeologiai Értesítő, Földrajzi Közlemények, Magyar Nyelvőr) a magyar tudományos kutatásokat megalapozó, fejlesztő és a szaktudomány életében mindvégig központi szerepet játszó folyóiratnak számít. Magyarországon az 1960-as évektől kezdve megsokasodtak ugyan a különböző múzeumi, egyetemi és kutatóintézeti évkönyvek, kiadványsorozatok, de az Ethnographia központi szerepköre ekkor is megmaradt. Napjainkban, amikor a korábbi publikációs lehetőségek köre meglehetősen összezsugorodott, az Ethnographia korábbi jelentősége még inkább felértékelődik. Lássuk, hogyan felel meg a 104 éves néprajzi folyóirat e kihívásnak.

Állandóságot jelent, hogy ma is az Ethnographia a magyar néprajztudomány központi folyóirata, ezt a szerepkört a benne megjelenő tanulmányok témáinak, színvonalának is tükrözni kell. Folytatódik az az évszázados hagyomány is, hogy az egész magyar nyelvterület néprajza mellett a szomszéd népekre, az európai etnológia problémáira és a magyar etnológusoknak az Európán kívüli népekre vonatkozó kutatásaira is figyelünk, eredményeiket közöljük. Nem zárkózunk el a néprajztudomány elméleti kérdéseit tárgyaló vagy korunk problémáinak (pl. napjaink etnikai ellenségeskedései) megértéséhez, esetleg megoldásához is közelebb vivő cikkek, tanulmányok megjelentetéséről sem.

Változást jelent, hogy az Ethnographia 1993-tól kezdődően nem az Akadémiai Kiadónál, hanem a Magyar Néprajzi Társaság saját kiadásában jelenik meg. Azt jelenti ez, hogy ezentúl már nem csupán a szerkesztés, hanem a nyomdai munkák és a terjesztés irányítása is a szerkesztőségre, illetve a Társaságra hárul. Anyagi nehézségeink és a saját kiadásból eredően kiszélesedett feladatkör arra kényszerít bennünket, hogy a folyóirat évente két számban jelenjen meg, de változatlanul 40 ív terjedelemben. Évi két szám kiadása esetén a terjesztési költségek is jóval alacsonyabbak, mint évi négy (akár összevont) szám megjelentetésekor.

Változás, hogy a nyomdai munkálatok egy részét (szedés, tördelés) a székesfehérvári Szent István Király Múzeum szövegszerkesztő gépein végezzük. Ezzel is megpróbáljuk gyorsabbá és olcsóbbá tenni a folyóirat kiadását. Ezért a szerkesztőség elfogadja, sőt szorgalmazza az IBM-kompatibilis személyi számítógépen szövegszerkesztővel készített írásokat. Ez esetben a mágneslemezen kívül két példányban kinyomtatott kéziratot is kérünk. A szerző által kívánt kiemeléseket a kinyomtatott kéziratban kívánatos megjelölni. A szövegrögzítés a következő szövegszerkesztő programokkal végezhető: WORD; WORD STAR; WORD PERFECT, vagy használható minden olyan editor program, amely ASCII kódban dolgozik (PM, NE stb.). A magyar ékezetes karaktereket a CWI szabvány szerint kérjük bevinni.

A szövegszerkesztővel történő nyomdai előkészítés arra kényszerít minket, hogy a korábbi lábjegyzetelés helyett 1993-tól folyamatosan az ún. amerikai típusú jegyzetelést vesszük be, amelynél a szerző nevét, a hivatkozott mű megjelenési évét és a lapszámot a szövegben zárójelben adjuk meg (Gunda 1956, 7), amit a tanulmány végén iroda-

MŰVELŐDÉSI ÉS KÖZOKTATÁSI MINISZTERIUM

Nytsz: B/SZI/46/AK/1992.

OKIRAT

ETHNOGRAPHIA

című lap alapításáról

A Minisztertanács 117/1989. (XL 22.) MT rendelete alapján az időszakos lapot a Művelődési és Közoktatási Minisztérium nyilvántartásba vette.

Alapító neve: Magyar Néprajzi Társaság
 címe, telefonszáma: 1055. Bp., Kossuth tér 12.

Témaköre (tárgyköre): A magyar néprajztudomány központi
 folyóirata

Szerkesztőség vezetőjének neve: dr. Lukács László
 lakcíme, telefonszáma: 8000, Székesfehérvár, Kőrösmezői u. 35
 22/320-621

Szerkesztőségének címe, tel. telefonszáma: 1055. Bp. Kossuth tér 12.
 1326-340/46.....

Kiadásért felelős neve: Barna Gábor
 lakcíme, telefonszáma: 1658-470.
 1112. Bp., Bartók. B... ut. 37. I. 7.

Kiadó neve: Magyar Néprajzi Társaság
 címe, telefonszáma: 1055. Bp. Kossuth tér 12.
 1326-340/46.....

Budapest, 19 92. december 8.



Paal Rosta

lomjegyzékkel oldunk fel. Lábjegyzetek formájában csak a nagyon hosszú levéltári jelzete-
ket vagy más, elkerülhetetlen magyarázó megjegyzéseket adunk.

Folyóiratunkban a korábbi évek gyakorlatának megfelelően tanulmányokat (maximum 2
lv), kisebb közleményeket (8—20 gépelt oldal), vitacikkeket, egyes kutatókra, irányzatokra,
intézményekre vonatkozó tudománytörténeti értékeléseket és könyvismertetések jelente-
tünk meg. Szeretnénk többet foglalkozni a néprajzi muzeológia kérdéseivel, az időszerű ál-
landó és időszaki kiállításokkal, egyes gyűjtemények gyarapodásával, állapotával, gondjai-
val. Helyt adunk egy-egy kiemelkedő néprajzi tárgy vagy figyelemre méltó tárgyegyüttes rö-
vid bemutatásának is. *Kitekintés* rovatunkban szeretnénk bemutatni egy-egy ország nép-
rajztudományát, részletes beszámoló vagy egy-egy csokor idevonatkozó könyvismertetés
formájában.

A könyvismertetések kivételével minden íráshoz 1—2 gépelt oldalas összefoglalás is
szükséges az idegen nyelvű kivonat számára.

Könyvismertetési rovatunkban nem csupán egy-egy frissen megjelent könyvet muta-
tunk be, hanem *Egy néprajzi kiadványsorozat a mérlegen* cím alatt egy kiadványsorozat
egészét, illetve egy-egy néprajzi intézményünk utóbbi években produkált könyvtermését
összefoglalóan értékelnénk. Nem szeretnénk, ha az ismertetések sorából egyetlen néprajzi
mű is kimaradna, ezért kérjük, hogy az ismertetésre szánt műveket (lehetőleg 2 példány-
ban) a kiadók vagy a szerzők küldjék meg a szerkesztőnek. A beküldött, de még nem is-
mertetett könyvek címléírását, a kiadó nevét *Béérkezett könyvek* című listánkon azonnal
közöljük. Az ismertetési példányt a recenzió írására vállalkozók megkapják, de csak abban
az esetben tarthatják meg, ha a kért könyvismertetést elkészítik.

Szólni szeretnénk röviden a jelenleg szerkesztés alatt álló és a következő évekre ter-
vezett számainkról. A már megjelenés előtt álló 1993/1. szám vegyes tartalmú, 1993/2.
szám JANKÓ JÁNOS-emlékszám lesz, születésének 125. évfordulójára. Az 1994/1. szám
újra vegyes tartalmú (magyar, német, osztrák és horvát szerzők írásaiból), az 1994/2.
szám a szlovákiai magyarság néprajzával foglalkozó tematikus szám lesz, amit az egysze-
rűség kedvéért „felvidéki számként” emlegetünk.

A „felvidéki számba” a szlovákiai magyarok néprajzával foglalkozó tanulmányokat, köz-
leményeket várok a szlovákiák és a magyarországi kutatóktól, fél lv — egy lv terjedelemben.
Könyvismertetési rovatában a szlovákiai magyar, a szlovák, a cseh, a lengyel, a ru-
szin, az ukrán néprajz legújabb publikációit bemutató recenziókat szeretnék megjelentetni.
A „felvidéki szám” kéziratának leadási határideje: 1993. november 30. Szeretném, ha ez
a szám a szlovákiai magyarság néprajzával foglalkozók reprezentatív seregszemléje lehet-
ne, ezért fokozott mértékben várom a szlovákiai magyar kollégák, a Csehszlovákiai Magyar
Néprajzi Társaság tagjainak kéziratait.

Terveink között szerepel a magyar honfoglalás 1100. évfordulójára egy tematikus szám
megjelentetése, amelyben a magyar nép történetét vizsgálnánk a néprajz tükrében. Itt el-
sősorban a honfoglalás korára, az Árpád-korra, a magyar középkorra, a török időkre, a ku-
ruc korra, az 1848/49-es szabadságharcra, és a két világháborúra vonatkozó történeti ha-
gyományainkat vizsgálnánk a magyar nyelvterület egészén.

Szólnom kell szerzőink köréről is, amelynél ugyancsak azt az évszázados hagyományt
szeretném követni, hogy az Ethnographia nyitva áll minden olyan magyar vagy külföldi
néprajzkutató előtt, aki megfelelő színvonalú írással jelentkezik, s munkájával a néprajztu-
domány fejlődéséhez hozzájárul. Szívesen bízk meg apróbb feladatokkal (könyvismerteté-

sek, kisebb beszámolók, közlemények) egyetemi hallgatókat, akiktől azt várom, hogy néhány év múlva majd nagy, néprajztudományunk előbbrejutását is befolyásoló tanulmányokkal jelentkeznek. Örömet okoz számomra a nyugdíjas kollégák bevonása, reaktiválása. Tőlük számos kitűnő kéziratot kaptam, s egy-egy korábbi témájuk megírására vagy könyvismertetésekre vonatkozó felkéréseimet is mindig pontosan és lelkiismeretesen teljesítették. Szeretném, ha szakmánk fiataljai egy kicsit aktívabb szerzők lennének, derékhadunk és intézményvezetőink pedig gyakrabban lélegzethez juthatnának értékes kutatómunkájuk eredményeinek publikálásához. Hangsúlyozom, hogy az *Ethnographia* szerzői gárdájához nem csupán a magyarországi, hanem a mai határainkon kívüli (erdélyi, felvidéki, kárpátaljai, délvidéki, ausztriai) magyar néprajzkutatók is hozzátartoznak.

Ezzel kapcsolatban megemlítem, hogy az *Ethnographia* terjesztését is szeretnénk megoldani e területeken. Ideális megoldás volna, ha az erdélyi, felvidéki, kárpátaljai és délvidéki magyar néprajzi társaságok, egyesületek, múzeumok, jelesebb könyvtárak, kiemelkedő iskolák számára valamelyik főhatóságunk vagy egyik nagy alapítványunk előfizetne az *Ethnographiára*. Ezzel kapcsolatban már felmértük az erdélyi és a felvidéki igényeket.

Az *Ethnographia* továbbra is a Magyar Tudományos Akadémia anyagi támogatásával jelenik meg. Ám az Akadémia igen jelentős támogatása a mai gazdasági körülmények között nem fedezi folyóiratunk változatlan terjedelemben való kiadását, ezért az egyes számok megjelentetéséhez más támogatók után is kell néznünk. 1993-ra elnyertük a Művelődési és Közoktatási Minisztérium támogatását is, amely lehetővé teszi ideit, remélhetőleg zökkenőmentes megjelenésünket. A következő évfolyamok, az említett tematikus számok kiadásához főhatóságaink, alapítványaink, vezető néprajzi intézményeink anyagi támogatása szükséges. A Magyar Tudományos Akadémia támogatása mellé állandó partnerrként jó volna megszerezni valamelyik nagy magyar alapítvány folyamatos támogatását. Bízom benne, hogy a rendszeresen megjelenő, magas színvonalat képviselő folyóirat el is nyeri ezt a támogatást.

Mint szerkesztő igen fontosnak tartom az *Ethnographia* ügyeiben érintett főhatóságokkal, alapítványokkal, tudományos intézményeinkkel és a szerzőkkel való folyamatos kapcsolattartást. Szakmai folyóiratunk érdekében személyes, telefon vagy levélbeli megbeszélésre minden időben készen állok. A szerkesztőség címe: *Budapest, V., Kossuth tér 12. 1055.* Telefon: (1) 132—6340. A szerkesztő címe: *LUKÁCS LÁSZLÓ, Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár, Fő u. 6. 8000.* Telefon: (22) 315—583; (22) 320—621. Fax: (22) 311—734. A kéziratokat, az ismertetésre küldött könyveket elsősorban székesfehérvári címemre kérem. Általában szerdánként a budapesti szerkesztőségben (=Magyar Néprajzi Társaság a Néprajzi Múzeum épületében) vagyok, ahol az *Ethnographiával* kapcsolatos kérdések szintén leadhatók.

LUKÁCS LÁSZLÓ

Néprajzi bibliográfiai adatbázis

A Néprajzi Múzeum Könyvtárában az éves néprajzi bibliográfia szerkesztése jelentette azt a szakmai elméleti-gyakorlati háttérrel, amire támaszkodva megfogalmazódott egy központi szakirodalmi dokumentációs központ gondolata. A gyakorlati tervezés kezdetben egy ha-

gyományos központi cédulakatalógusból indult ki. Napjainkban a gépi adatfeldolgozás megindítása teremtette meg a lassan érlelődő tervek megvalósításának a reális feltételeit.

A központi néprajzi bibliográfiai adatbázis (a továbbiakban ETNO) több rész-adatbázis (éves néprajzi bibliográfia 1989, 1990, 1991, 1992; könyvtári állománygyarapodás; 180 vezető külföldi szakfolyóirat analitikus feldolgozása; retrospektív néprajzi bibliográfia, 1920—1944; magyar kézművespartörténeti bibliográfia a kezdetektől napjainkig) egyesített, szolgáltatás-orientált formája. Jelenleg 13.500 bibliográfiai tételt tartalmaz, s a lehetőségek függvényében folyamatosan gyarapszik. Ez a most még egyenetlen adathalmaz úgy tölti be a központi katalógus funkcióját, hogy a keresések eredményeként korlátozottan a dokumentumok lelőhelyéről is informál. Minden tétel mellett, amelyik könyvtárunk állományában megtalálható, feltüntetjük a saját raktári jelzetünket. Így egy lefuttatott keresőkérdés találatából az is egyértelműen kiderül, hogy a keresett dokumentumok közül melyik van meg könyvtárunk állományában, s melyeket kell a szabvány bibliográfiai leírás birtokában más könyvtárban keresni. Ahhoz, hogy ez az adatbázis valóban központi katalógusként működjön, további koordinált együttműködésre lesz szükség a szakma könyvtárai között. Ennek a központi-adatbázis szervezésnek az első lépéseként körvonalazódik egy konkrét együttműködés az MTA Néprajzi Kutató Intézete Könyvtárával az adatbázisépítés teljes keresztmetszetében.

Az ETNO adatbázisban feldolgozott állomány alapvetően két nagy információhalmazt egyesít:

1. Egyrészt az éves magyar néprajzi bibliográfia szerkesztéséhez gyűjtjük a magyar néprajzosoknak a néprajz bármely területén, bárhol publikált írásait, illetve a magyarság néprajzáról vagy az ország területén élő nemzetiségek és népcsoportok néprajzáról bármilyen nemzetiségű szakember, bárhol publikált írását. Röviden és egyszerűen talán úgy lehetne megfogalmazni, hogy a magyar anyag gyűjtése „hungarika” szemléletű.

2. Másrészt feldolgozzuk a Könyvtár külföldi könyvgyarapodását, és a külföldi folyóiratgyarapodásból 180 vezető szakfolyóiratot cikkenként.

A bibliográfiai tételek feldolgozása az 1985-től érvényben lévő honosított nemzetközi szabványok szerint történik. A feldolgozott tételek visszakereshetők szerző, közreműködő (szerkesztő, gyűjtő stb.), sorozati cím, címrendszo, folyóirat neve, évfolyama, földrajzi és szak tárgyszavak szerint, vagy ezen keresőelemek logikai kombinációival szerkesztett keresőkérdésekkel, ún. gyorskeresés formájában. Ehhez a kereséshez a kutatónak a keresőkérdés megszerkesztéséhez a felsorolt keresőelemekből épített betűrendes szótár áll a rendelkezésére. Van egy másik, szinte teljesen kötetlen, ún. szabadszöveges keresési mód is, ami természetesen a kötetlenségből adódóan, illetve a teljes kötetlenség előnyeit ellensúlyozandó, lényegesen időigényesebb, mint az ún. gyorskeresés.

A keresőszótár építéséhez, ill. a feldolgozott dokumentumok tartalmi feltárásához a következő segédleteket használjuk.

1. A magyar anyag földrajzi tárgyszavazásához a feldolgozott anyag történetiségéből fakadóan kizárólagos tekintéllyel az 1913-as Helységnévtárat használjuk, egyértelműen felüntetve az illető helység jelenlegi hovatartozását.

2. A külföldi anyag földrajzi, népi és nyelvi feldolgozásához a *Thematic list of descriptors — anthropology* (ICSSD, Paris, 1989) megfelelő táblázatát használjuk.

3. A magyar és a külföldi anyag szakmai tárgyszavazásához egy egybeosztott néprajz—antropológia deszkriptor szótárt használunk, amelyik 4200 kategóriát biztosító deszkriptor-láncot tartalmaz.

A tartalmi feltáráshoz használt szótár deszkriptor láncainak a szerkezete a következő: magyar/angol/francia tárgyszó/ETO-jelzet. Az egyes bibliográfiai tételek a tartalmi feltáráskor magyar nyelvű publikáció esetén magyar; bármilyen idegen nyelvű publikáció esetén pedig angol tárgyszót kapnak. A kutatóknak azonban a visszakereséshez már a deszkriptor-lánc mind a négy elemére külön-külön rendezett tárgyszótár áll a rendelkezésére a keresőkérdés megszerkesztéséhez. A kutató a nyelvi adottságotól függően bármelyik, tehát a magyar, angol, francia tárgyszóra vagy ETO-jelzetre rendezett tárgyszótárt használhatja, de a keresőkérdést csak a deszkriptor-lánc által tartalmazott magyar vagy angol tárgyszóból szerkesztheti meg, hiszen a feldolgozás és az adattárolás takarékosága miatt az adatbázis keresőszótára is csak a magyar vagy az angol tárgyszót tartalmazza. Ezzel a csak bonyolult leírható eljárással azt sikerült biztosítani, hogy egyetlen visszakeresési ponthoz a kutatóknak négy (magyar, angol, francia, ETO) megközelítési lehetőséget biztosítottunk.

Ez a kutató szempontjából rendkívül egyszerű módszer a gyakorlatban azt jelenti, hogy a magyar kutató nyelvismeret nélkül kereshet és szerezhet információkat a nemzetközi szakirodalomból; illetve a külföldi kutató a magyar nyelv ismerete nélkül két világnyelv bármelyikén tájékozódhat a magyar néprajz eredményeiről.

Az ismertetett munkákkal könyvtárunk, a néprajztudomány országos szakkönyvtáraként két területen vesz részt a magyar felsőoktatási és közgyűjteményi információs infrastruktúra fejlesztő programban (IIFP):

— egyrészt az IIFP végpontokkal rendelkező intézményekben elérhető és használható ETNO-adatbázis építésével;

— másrészt a nemzeti tárgyszótár munkálataiban a néprajzi tárgyú dokumentumok tartalmi feltáráására szolgáló többnyelvű tárgyszótár koncepciójának a kidolgozásával és gyakorlati összeállításával.

Az említett adatbázist a MicroISIS 2.3-as magyar változatával kezeljük. A sokoldalú adatcsere érdekében az adatbázis tervezésekor almozót nem alkalmaztunk. Az adatbázisról még annyit el kell mondani, hogy az tulajdonképpen egy komplex könyvtári adatfeldolgozó rendszer egyik eredménye. A feldolgozó rendszer komplex volta azt jelenti, hogy a leltározástól az egyes katalógustípusok (szak, földrajzi, leltár, egybeosztott betűrendes [szerző, közreműködő, címrendszó, sorozati cím]) szerinti rendezett cédulanyomatásig szolgálja a könyvtári munkát. Az adatbázis és a használatához szükséges keresőszótárak könyvtárunk olvasótermében a nyitvatartási idő alatt állnak a kutatók rendelkezésére.

A könyvtári teljes feldolgozórendszer, a vele épített adatbázis és a tartalmi feltáráshoz szükséges tárgyszótár Könyvtárunktól megvásárolható. Referenciaként az MTA Néprajzi Kutató Intézete szolgálhat az érdeklődőknek. Megvétel esetén vállaljuk a rendszer telepítését, a betanítást, egyéves garanciát, s igény szerint negyedévenkénti aktualizálást. Ezt nem elsősorban az anyagi bevétel, hanem a néprajzi központi katalógus építéséhez szükséges koordinált együttműködés reményében tesszük.

Glatz Oszkár a magyar népművészetről

Ebben az évben 120. évfordulóját ünnepeljük GLATZ OSZKÁR (1872—1958) születésének, aki egyike azoknak a nagy magyar festőknek, akik a magyar népművészetből, különösen a népviseletekből magas művészi fokon sok mindent megörökítettek. Münchenben és Párizsban tanult és egyik megalapítója volt a Nagybányai Festőiskolának. Innen származnak első, a népeletet megörökítő képei. Ezek közül érdemes néhányat megemlíteni: *Román asszony útban a templom felé* (1907), *Est a havason, Fahordók* (1908), *Bujáki menyecske korsóval* (1923), *Nógrádi parasztmenyecske* (1934). Számos ilyen jellegű képét őrzi a Magyar Nemzeti Galéria.

1945 után különösen sok nehézséggel kellett megküzdenie, melynek tanúbizonysága az a levél, amit 1950-ben válaszul küldött arra a levelemre, melyben mint a Magyar Néprajzi Társaság titkára felszólítottam hátralékos tagdíjának rendezésére.

A Magyar Néprajzi Társaság titkárságának

Vén és beteg ember vagyok, ki még előadásokra sem járha: és a művészeti kereseti viszonyok reám nézve pillanatnyilag nagyon kedvezőtlenek!

Feledékenységgem és szórakozottságom következtében fogalmam sincs, hogy eddigelé mekkora összeget kellett fizetnem tagdíj fejében, csak azt tudom, hogy csekély volt. Ha ezentúl 40 forint lesz ez az összeg úgy, sajnos le kell mondanom a tagságról és vele együtt az Ethnographia előfizetéséről, akármennyire is tagja maradok lelkileg minden a néprajzzal összefüggő szellemi mozgalomnak.

Mert az bizonyos, nálamnál nincsen nagyobb szerelmese a pusztuló magyar népi kultúrának és életemnek legnagyobb fájdalma, hogy elmulasztottam ábrázolni annak — úgy hiszem — legharmonikusabb kialakulását Erdélyben a székelyek, csángók és kalotaszegiek között. A sors úgy akarta, hogy tervezésnél nem jutottam tovább, ma már lehetetlen volna a kivétel.

Itt-ott talán meg fogok venni egy-egy füzetet, talán újra tag is lehetek, de ma mint családapam nem cselekedhetek másként.

Tagtársi üdvözléssel

Glatz Oszkár

Budapest 1950. április 27.

Néhány év múlva javult anyagi helyzete, hiszen 1952-ben *Kossuth-díjat* kapott, a következő évben *Kiváló Művész* címmel ruházták fel és természetesen élete végéig megmaradt a Magyar Néprajzi Társaság tagjának.

BALASSA IVÁN

Találkozás Márkus Istvánnal

A Magyar Néprajzi Társaság Társadalomnéprajzi Szakosztálya 1992. november 11-én nem felolvasó ülésre, hanem MÁRKUS ISTVÁN szociográfussal való találkozásra-beszélgetésre invitálta az érdeklődőket. A tudománytörténeti érdekességű személyes emlékeket és a tudományközi együttműködés lehetőségein való közös töprengést ígérő eszmecsere MÁRKUS közelmúltban megjelent legújabb kötete (*Az ismeretlen főszereplő* Tanulmányok. Bu-

dapést, 1991. „Magyarország felfedezése” sorozat) kínálta a közvetlen alkalmat. Ez a gyűjteményes kötet (interjú-kérdésekre megfogalmazott) vallomásos pályaképet ad, s először közli a gimnazista és egyetemista korban írott társadalomlemező írásokat. Aki eddig nem tartotta volna számon, most felfedezhette tehát magának, hogy a közelmúlt évtizedekben szociográfiai tanulmányok, esszék, esetleírások szerzőjeként, ebben az értelemben paraszt-ság-kutatóként számon tartott MÁRKUS ISTVÁN ma már inkább írói, mint tudósi pályája (*Mit láttam falun?* Budapest, 1967; *Kifelé a feudalizmusból.* Budapest, 1971; *Nagykőrös.* Budapest, 1979) eredendően a néprajz, az agrártörténet és a politikai töltetű falukutatás iránti együttes érdeklődésben fogant. A tudományszervezeti kérdéseket, a néprajz történetét és a paraszti lét közelmúltjából prognosztizálható jövőjét érintő több mint kétórás, igen tudnivalós beszélgetésről kissé szokatlan módon tájékoztatjuk a Néprajzi Hírek olvasóit. Szósz szerint közöljük a magnetofonra felvett beszélgetésnek GYÖRFFY ISTVÁN tanári habitusáról, a szervezett néprajzi oktatásról, valamint ERDEI FERENC munkamódszeréről szóló részleteinek megszerkesztett szövegét. Jóllehet ez az emlékező elemzés MÁRKUS ISTVÁNnak a mezőváros-kutatásokban gyakran hivatkozott doktori értekezése (*Kertek és tanyák Nagykőrösön a XVII—XVIII. században.* Budapest, 1943), MAJLÁTH JOLÁNNal közösen írott tanulmányai, s évtizedekkel később publikált Nagykőrös-szociográfiája gondolati genézisét vázolja fel, főképp ebben az értelemben forrásértékű, számos olyan tudománytörténeti összefüggésre, tényre is felhívja a figyelmünket, melyekről írásos források alapján alig, csak a még köztünk élő tanúk vallomásából remélhetünk hiteles adatokat.

*

GYÖRFFYt sokszínű embernek ismertem meg. Zöldfülű kis kezdőként óriási tisztelettel néztem fel rá, és nem kutattam, hogy milyen összetevőkből áll az ő tudományos és tudománypolitikai szemlélete. Elfogadtam, hogy az úgy van jól, ahogy van, mert egészében véve roppant tiszteletet tudott ébreszteni bennünk maga iránt.

Három dolog mindjárt az első évhen elvileg különválasztható lett volna, még ha az emberképben össze is fonódott. Az egyik az, hogy ő egy német szakkönyvből — nem tudom kitől, de megállapítható — etnológiát is tanított: felolvasta annak a magyar fordítását. Érezhetően maga sem élvezte különösebben, ez neki agy musz-studium volt, nem vette magának azt a fáradságot, hogy átdolgozza vagy kommentálja, más szerzőkkel összeolvasza — egyszerűen egy német etnológiai alapvetéssel próbált bennünket az etnológiába bevezetni. A másik az volt, hogy előadta *A néphagyomány és a nemzeti művelődésnek* a gondolatmenetét, amit viszont kibontott: számos olyan részletet elmondott, ami nem került bele a könyvébe. Egyfajta magyar néptan volt ez, de kultúrpolitikába beágyazva. Neki akkor az volt a felfogása — mint azt talán sokan tudják —, hogy a néphagyomány még fellelhető, meg előásható elemiből, ahogy BARTÓK és KODÁLY megújították a magas zenét a népzeneből, van lehetőség az építészet, talán még a ruházkodás, talán az életvitel, a gondolkodás megújítására. Ma ezek elég homályos gondolatoknak tűnnek, még ha talán újra divatba is jöhetnek, de számunkra akkor nagyon meggyőző, nagyon szuggesztív volt, és — kvázi — néprajzos—kultúrpolitikus elragadtatásba kerültünk tőle egy időre. A harmadik az volt, hogy ő volt a Táj- és Népkutatónak maradék egy szem vezetője. MAGYARI önállósította magát, TELEKI miniszterelnök lett és abbahagyta az ezzel való foglalkozást, bizonyos értelemben hátat fordított a Táj- és Népkutatónak — maradt az egész GYÖRFFY-

re. És ebben ő szervezőként és a komplex népmisemert meggyőződött apostolaként viselkedett. Összegyűjtött maga körül egy olyan előadói gárdát — később, a '39-es Táj- és Népkutató táborozáson, Kiskunhalason, olyan csoportvezetői gárdát — amelyekben a magyar politikának minden színe képviselve volt. Ott volt KONDOR IMRE Debrecenből, aki KARÁCSONY SÁNDORos néplélek-filozófusként mutatkozott be, ott volt másfelől ERDEI FERENC, akit GYÖRFFY nagyon szeretett, kifejezetten magasra becsülte addigi munkásságát meg emberi minőségét is, és — mondhatni — futtatta ERDEI-t, az egyetemi potentátok közül egyedül ő. Ott volt aztán MÁDI-HIRSCHLER ZOLTÁN, mint másik szociográfus, aki viszont egy módszeresebb és aprólékosabb falukutatásra oktatót bennünket. Ott volt TÁLASI ISTVÁN, és még többen az akkor 30—35 év közötti tudósgenerációból. A halála előtti hónapokban — nyáron, amikor én ott a táborozáson titkárkodtan mellette egy darabig — úgy ismertem meg őt, mint akit mindez igazán, elevenen érdekel. Tehát nem valamiféle illemtanból vagy néprontos kiterjeszkedési stratégiából hívott ő meg ennyiféle embert együtt, hanem amit ezek hoztak, amit képviseltek, amit át tudtak adni az ott összegyűlt 60—70—80 főnyi fiatalságnak — nagyrészt népi ivadékoknak, egyetemistáknak —, azt ő mind a maga ügyének tekintette. Nyilvánvaló, hogy a saját tudományos munkásságában ez nem tükröződik, mert ott másról van szó. De mint tudományszervező, mint tudománypolitikus, mint politikus egyéniség ezeket olyan módon vállalta — és ezt nemegyszer kifejezte ott a kiskunhalasi táborozás alkalmával is —, hogy ezek összetartoznak, nem szabad egymással szembeállítani őket. Tehát azt a szemléletet képviselte, hogy a magyar baloldal meg a magyar jobboldal — ha lehet így nevezni — tulajdonképpen nem egymás ellenségei. Amennyiben a népet akarja emelni, mindez egy összetartozó gondolat-áramlat, mindegyiktől lehet és kell tanulni.

(SZ. M.: *Tehát azt lehet mondani, hogy őt a pártpolitikai szempontok nem érdekelték? Vagy tudomásul vette, hogy az egyik ember ilyen, a másik olyan, ettől még lehet rendes ember?*)

Nem arról van szó, hanem arról, hogy a nép ügyét, s a nép ügyének a szolgálatát hogyan fogta fel. KAMJÉN ISTVÁN is jelen volt egyszer a Táj- és Népkutató csütörtök esti összejövetelén! Én nem tudtam, de sokan tudták, és mondták is, hogy ez egy kommunista. Tényleg az volt: egy kubikos-vezér, az illegális pártnak a tagja, börtönt viselt. GYÖRFFY ez nem zavarta. Ellenkezőleg: úgy gondolta, hogy ezzel a gondolkozással is meg kell ismerkednünk. De mások is jöttek. SOMOGYI például, aki később tagja lett a Politikai Bizottságnak rövid ideig, SOMOGYI IMRÉnek a Kertmagyarország apostolának a kommunista testvére, MIKLÓS. [...] Talán azt érezte hivatásának, hogy ezeket az embereket — amennyire lehet — egymással megbékítse.

(SZ. M.: *Szólta a kiskunhalasi táborról. A veled készült interjúban is emlegeted, s az ottani munkád eredménye, Bankfalú, szintén benne van a kötetedben. Arról mondja valamit, hogy milyen volt ott a munkamódszer. Utalsz rá, hogy GYÖRFFY bedobott a mélyvízbe. Ez azt jelentette, hogy módszertani tanácsokat adott, s úgy dobott be, vagy magadnak kellett kialakítanod azt a módszert, ahogyan kapcsolatot teremtesz — városi ember létedre — egy falusi emberrel?*)

Ez utóbbi! Tavasszal — elsőéves koromban, tehát I. év második félévében — egyszer GYÖRFFY behívott a szobájába, és azt mondta, hogy volna egy megbízatás számomra, ha vállalom: menjek el Galgamácsára, és gyűjtsem össze a közmondásokat. Így ötletszerűen! Én — mondhatni — paff voltam ettől, mert Galgamácsát véletlenül ismertem, egyszer

voltam ott diákkoromban más összefüggésben, de a közmondások iránt nem is igazán érdeklődtem. Elmentem Galgamácsára, és ő azt várta tőlem, hogy majd valami kijön ebből. És tényleg kijött, de nem közmondás. Egyébként nem is tudom, hogy lehet közmondást gyűjteni. Ha ott él valaki — mondjuk tanító — akkor összeszedhet 8 év alatt 80 közmondást, de ez így abszurdum volt. Lehet, hogy GYÖRFFY tudta ezt, csak így akart kipróbálni. [...] Egy családnál laktam, és megírtam ennek a családnak — mondhatni — a kisonográfiáját; azt, hogy Tóth Istvánék 15 holdon hogy élnek, miből élnek, mit csinálnak. Amennyit meg tudtam figyelni ebből 2 vagy 3 hét alatt, annyit megfigyeltem. Erről tartottam egy szemináriumi dolgozatot, és ezzel megnyertem GYÖRFFY kegyét. Aki vagy el is felejtette, hogy engem eredetileg a közmondásokkal bízott meg, vagy úgy gondolta, hogy ez a közmondásra ugyan nem alkalmas, de úgy látszik, ilyen családonográfiát tud csinálni. Ugyanez volt a módszer tulajdonképpen a kiskunsági táborban is, amelyről tudni kell, hogy ott elenyésző számban voltak néprajzos növendékek, hanem agráróstól teológusig mindenféle szerzet: nyelvész — az Eötvös Kollégiumból jött egy egész csoport különféle szakos —, történész, még dögész is. Voltunk ott fiúk szép számmal, és akkor Kiskunhalason először volt egy módszertani tanfolyam-szerű valami. [...] Én csak azt tudom, hogy ERDEI mit csinált. Odacsapódott hozzá mondjuk 18 fiú, ezt két csoportra osztotta, valakit megbízott az egyik csoport vezetésével, a másikat ő vitte — mert 18 ember egy házba nem lehet be — és akkor elindultunk. Máig sem felejttem el — bár ez nem GYÖRFFY módszere, hanem ERDEIÉ —, hogy elmentünk egy utcába, olyan félig-külterületi utca volt, és ERDEI megállított valakit: kedves bátyám — vagy néném — mondja meg, hogy ki itt a legidősebb ember. Mondták, hogy ez-meg-ez, a Matyi bácsi. És lehet avval még beszélni? — Hogyne, nagyon is beszédes ember! Elmentünk akkor a Matyi bácsihoz, olyan címen, hogy mindenki mondta: ő a legokosabb ember itt a környéken. És elkezdődött a beszélgetés. Nade nem ezt akarom mondani, hanem azt, ami már GYÖRFFY által is jóváhagyott módszer volt. A tanfolyam-szerűség után — amikor minden nap elmentünk valahova, és este volt egy kiértékelő beszélgetés, főleg a mezőváros és a tanya kapcsolatait illetően, ami ERDEI egyik fő témája volt — kiraktak bennünket tanyára: kettesével egy-egy tanyára. Kint voltunk 8 vagy 10 napig — én történetesen HAÁZ FERivel, aki Erdélyből jött át és néprajzot tanult —, azzal a feladattal, hogy utána készítsünk írásbeli beszámolót arról, amit tapasztaltunk. Ehhez kaptunk szempontokat GYÖRFFY-tól is, meg ERDEI-től is, hogy ezek mik voltak, arra már sajnos nem emlékszem. De arra emlékszem, hogy Paprika Benő 20–25 holdas tanyáján voltunk, és nagyon tanulságos volt. No, a lényeg az, hogy valóban volt ilyen mélybe való bevetési módszer, ebből ítélve GYÖRFFY-nek ez általában módszere volt, s ebben benne volt az is, hogy ezzel káderezte az embert. Mert arra is nagyon érzékeny volt, hogy legyen utánpótlás — hiszen nem régen volt csak tanszéke —, hogy válogassuk ki a 30-ból, aki néprajzot akar tanulni, azt az 5–6-ot, akivel tényleg érdemes lesz majd részletesen foglalkozni, akiket lehet majd küldeni ösztöndíjjal Finnországba vagy akárhova. Akkor valahogy én is beleestem ebbe, de GYÖRFFY még annak az évnak a végén meghalt, és abbamaradt ez a GYÖRFFY-féle káderpolitika. [...]

(SZ. M.: *A GYÖRFFY utáni kutató-generációval milyen kapcsolatod volt? Utalsz rá az interjúban, hogy GYÖRFFY halála után ORTUTAY volt az előadó.*)

Az egyik előadót úgy oldották meg, amíg VISKI KÁROLYt végre ki nem nevezték — volt 2 év közben —, hogy 2–2 előadót állítottak be, egy tárgyi meg egy szellemi néprajzost. Az első évben, ha jól emlékszem, ORTUTAY meg K. KOVÁCS LÁSZLÓ volt, a má-

sodikban pedig BÁLINT SÁNDOR és TÁLASI, de nem biztos, hogy jól emlékszem. Velük, minthogy nem voltak olyan nagyon idősebbek nálunk, meg nem is voltak olyan igazán tekintélyesek, mint GYÖRFFY vagy később VISKI, inkább haveri viszonyban voltunk, és nem vettük őket igazán komolyan. Nem úgy, hogy ne hallgattuk volna szívesen ORTUTAYnak a folklorisztikai fejtegetését, vagy K. KOVÁCS LACInak az ekéről, s egyáltalán, a paraszti gazdálkodás eszköztáráról szóló előadásait, de nagymértékben függetlenítettük magunkat. A „mi” főleg MAJLÁTH JOLÁnt, meg engem jelent, de a többieket is azért. [...] Talán az egyetlen KOVÁCS ÁGNES volt, aki mint népmesekutató már akkor kapcsolódott ORTUTAYhoz. Egészében véve ez egy szétesett időszaka volt az egyetemi néprajzi oktatásnak. Ami nem volt okvetlenül rossz dolog, mert BÁLINT SÁNDORTól hallani az ünnepek néprajzát, TÁLASItól a kiskunsági juhászatot (bár nem is tudom már, miről beszélt pontosan), azért elmenyitogató volt. Csak az egészből kivesszett... Hogy is mondjam? GYÖRFFY feje körül glória volt, ő különleges szuggesztivitással megáldott ember volt, és bármiről beszélt, nagyon oda kellett figyelni. Ekkor nem volt már muszáj annyira odafigyelni.

(SZ. M.: *Azt mondd, hogy ORTUTAY folklorisztikai előadást tartott. Csakhogy ő társadalmi alapozású etnográfiai kezdeményezett a '30-as években, ERDEI is rendkívül nagyra értékelte a Magyar népmeserét című könyvecskéjét. Erről akkor már nem beszélt?*)

Nem azt adta elő! Összehasonlító folklórtudóssá képpezte tovább magát, és különböző finn meg egyéb szerzőket vonultatott fel. Tipológiát adott elő, méghozzá szövegtipológiát, balladakérdésekkel foglalkozott. Ami társadalomnéprajzi kitekintés volt, az az, hogy elmondta elég részletesen — azért emlékszem, mert ez akkor rám is hatott —, hogy a népi kultúra milyen talajon keletkezik, milyen törvényszerűségeknek enged, hogy van az anonimitás, ami mégsem annyira az, ahogy állítani szokták. Hiszen ő már akkor a Fedics Mihály-meséken dolgozott. [...] Egyáltalán: volt benne távolságtartás a romantikus etnográfiaától. Ő a népi kultúrát tudományosan regisztrálható valaminek tekintette, aminek nem annyira az értéke érdekelte, hanem inkább a keletkezése, és létezésének, megmaradásának a törvényei.

(SZ. M.: *Továbbra is egyetemista korodról kérdezek: hogyan alakult ki a nagykőrösi kutatás, melynek az eredményeit ismerjük?*)

Ennek röviden az az előtörténete, hogy '39 nyarán megismerkedtem ERDEIvel, és engem ő — hogy mondjam? — megbecsült, meg néhányunkat ott tanítványává fogadott. Am óriási fordulat volt az életemben — pozitív irányba, mert tényleg akkor nem is törekedhettem többre, mint hogy ERDEI közvetlen, baráti tanítványa lehessen. Ez megmaradt annyiban, hogy ő közben valahol összeismerkedett MAJLÁTH JOCIval — aki nekem jó haverbarátnóm volt az egyetemi években, elsőéves korunktól kezdve —, ennél fogva ERDEI többet járt be a Néprajzi Intézetbe, mint egyébként járt volna. Én a kezébe nyomtam a Bankfaluról szóló tanulmányom első változatát (ami ebben a kötetben megjelent újra), azt hamar elolvasta, és nagyon szépeket mondott róla. Az mondta tulajdonképpen: most győződött meg róla, hogy van tehetségem a parasztság-kutatáshoz, a szociográfiai szakmához. Akkor költözöködött ERDEI Pestre — illetve Szigetszentmiklóásra — és próbált maga köré szervezni egy kis társaságot, amelynek ő tagja is meg feje is. Akkor elég sokat voltam hármásban velük: ERDEI bejött a tanszékre és elmentünk együtt beszélgetni. Egy ilyen beszélgetésen kipattant, hogy kellene csinálni egy mezőváros-kutató munkaközösséget. Akkor még úgy gondoltuk, hogy 5—6—7 ember legyen, végül csak hárman maradtunk benne. Hogy miért Nagykőrös? Ez abból adódott, hogy ERDEI ott már ismerős volt, a *Futóhomok*

felteszi a kérdéseket, de csak úgy, mint egy élő kérdőív, akinek csak az a fontos, hogy a felelet beírható legyen valahová. Az ő esetében egyáltalán nem erről volt szó, benne minden társadalmi és emberi jelenség iránt volt egy vele született vagy bele nevelkedett kivételes foka az érdeklődésnek, pl. az iránt is, hogy a néni miért viszi a hátán a rőzsét, jöllehet ott megy mellette egy fiatalember talicskával. Erre az egy konkrét esetre emlékszem: megállt, és megkérdezte — számonkérte, hogy ez miért van így. Végül is kiderült, hogy a néni nem adja át a hátáról; ez derült ki, de kiderülhetett volna más is. [...] Örülök, hogy beszélhetek róla, mert elmosódik az emléke! TAMÁS GÁSPÁR MIKLÓS újabban úgy nyilatkozott a Valóságban, hogy ERDEI nagy ember volt azért, ha később el is tévedt. Én is azt hiszem, hogy valóban az volt. És: őt nem formálisan látta vendégül az egyébként kitűnő — művelt, liberális, sokmindenre fogékony — polgármester, DEZSŐ KÁZMÉR az ott-honában, hanem örült, hogy beszélgethet egy magával legalábbis egyenrangú emberrel. Aztán fogta magát, és elment egy nyilas hajlandóságú, jobboldali ügyvédhez. ERDEI ez is érdekelte, s jöllehet ő soha nem titkolta, hogy radikális baloldali — még ebben az időben nem volt kommunista, de balra húzott a szíve már szegedi diákkora óta —, ez az ember is szóba állt vele. Emlékszem nagyjából: mikor hazajött, kifakadt belőle az indulatos tapasztalat. Hogy lehet, hogy egy ennyire értelmes ember, meg ennyire a nép fia, ennyire itthon van ebben a társadalomban, és közben mindent a németektől meg Hitlertől vár?! nem akarom ezt tovább részletezni, az a lényeg, hogy ERDEI módszere az ilyen abszolút közvetlen beszélgetés volt, amit az ő rendkívüli képessége közvetített.

Közzéteszi: SZILÁGYI MIKLÓS

Tudósítás Doroszlóról

Népi vallásosság és a húsvéti ünnepkör népszokásai címmel a FEHÉR FERENC nevét viselő IRO-M 1992. ápr. 10-én a Móricz Zsigmond Kultúregyesületben tartott előadást falujában, a vajdasági Doroszlón.

Az előadás alkalmából a helyi orvos, ROHACSEK SÁNDOR amatőr festő harminc leghűbb festményét állította ki az Egyesület kistermében.

Megnyitó beszédében DAUTBEOVICS ZOLTÁN, a szakosztály megbízott vezetője köszöntötte a nagyszámú közönséget.

KOVÁCS ENDRE, a műsor rendezője ezekkel a szavakkal szólt a közönséghez:

Az elmúlt egy esztendőnyi idő alatt immáron harmadszor jöttünk össze azzal a nemes szándékkal, hogy számba vegyük és visszaszármaztassuk a hagyományainkat. Az effajta, átadási alkalmak egyre fontosabb szerepet töltenek be életünkben, mert a nagycsalád intézménye teljesen fölbomlott. A fiatalok külön mennek, meg elköltözködnek a faluból és a nagyszülőknek nincs alkalmuk átadni őket. Pedig a saját népének a hagyományait nem ismerő ember békalencse módjára lebeg a víz felszínén és nem csoda, ha az ár magával sodorja. Ellenben a szívósságról ismert, társulást alkotó nád, mélyre nyúló gyökereivel kapaszkodik a múlt idők folyamán átváltozott őseinek a kövületébe, hagyatékába, ez ad erőt, hogy dacoljon az árral. [...]

A műsorban BÁLINT SÁNDOR, BÁRTH JÁNOS és ERDÉLYI ZSUZSANNA műveiből, valamint KOVÁCS ENDRE helyi gyűjtéséből olvastak föl részleteket. A templomi asszony-

kórus GYÖRGY JÁNOS r. kat. esperes úr vezetésével adott elő egyházi énekeket, orgonán DOSZTÁN LÁSZLÓ kísérte.

A faluban élő vajdasági magyar író, HERCEG JÁNOS akadémikus a húsvétra szánt *Ereszalji észrevételek* c. rádiós műsorából olvasott föl előzetest.

A fölolvasók LACI ERIKA, NOVÁK ILDIKÓ, KOVÁCS ILDIKÓ, RAJ KINGA, KRÁL IZABELLA és WILHELM JÓZSEF voltak.

A templomi asszonykórus tagjai DOSZTÁN KATALIN, DORMÁN KATALIN, HORVÁT ERZSÉBET, MÉSZÁROS VERONA, RÓKA ERZSÉBET, SAMU ROZÁLIA, SUGÁR VIKTÓRIA, SZALAI ROZÁLIA, TAKÁCS ERZSÉBET, TANCSIK ZSUZSANNA, VARGA MÁRIA és ZÁMBÓ JULIANNA voltak.

Végezetül minden szereplő egy IRO-M DOROSZLÓ föliratú mézeskalács-nyuszt kapott emlékébe a Kultúregyesülettől.

A műsort GALLUSZ LÁSZLÓ szerkesztő jóvoltából az Újvidéki Rádió is fölvételezte és ápr. 18-ra (ill. nagyszombatra) virradóra tervezett éjszakai műsorában teljes egészében közvetíti.

KOVÁCS ENDRE

Nyelvművelés és néprajz

A nyelvművelés és néprajz gyümölcsöző kapcsolatát tanusítja a Kőrösi Csoma Sándor Anyanyelvi Vetélkedő (KAV) példája.

A KAV jelentése Kovászna Megyei Anyanyelvi Vetélkedő (1985-től 1989-ig) volt, mielőtt 1989-től az említettre módosult elnevezése. A változtatás a rendezvény megyeiből országossá válását is jelezni kívánta.

A főszervező az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége (AESZ, 4000 Sepsiszentgyörgy, Gábor Áron u. 14. Postafiók 140). A versenyhez kezdettől fogva néprajzi gyűjtés is kapcsolódott. Pontot kaptak rá a versenyzők; s különdíjat is nyerhettek jó gyűjtőmunkájuk elismeréseként.

Alulírott az általános iskolai, s középiskolás tanulóktól eddig a következők alapos, gondos gyűjtését követelte meg: nyelvi megalapozottságú tréfás népi elbeszélések, nyelvgyötörők, (falu, személy) névcsubólók, gyermekmondókák, kiszámolók, szójátékok, találós kérdések, tulajdonneveket tartalmazó szólások, közmondások, s népi helynévmagyarítások.

Az eddig begyűlt anyag jó része inkább a tájékozódást segíti, kevésbé megbízható forrásanyag. Megfigyelhető a pontosságra, alaposságra való törekvés, mely a mozgalom kezdetétől napjainkig egyre jobban érvényesült. A jelenleg meglévő anyag egy része alkalmas a feldolgozásra, megfelel a tudományos igényű gyűjtés követelményeinek.

ZSIGMOND GYŐZŐ

Ikvai Nándor Múzeumi Alapítvány

Kedves Kollégák!

Elhunyt kollégánk és barátunk, néhai IKVAI NÁNDOR emlékére családja — édesanyja és özvegye — Ikvai Nándor Múzeumi Alapítvány néven alapítványt tettek.

Az alapítvány célja általában a múzeumi tudományok és különösen a néprajztudomány és e tudományok művelőinek támogatása. Az alapítvány nyitott, adománnyal, támogatással bárki hozzájárulhat annak céljaihoz és munkájához.

Ezennel tisztelettel kérünk mindenkit, aki ismerte és szerette IKVAI NÁNDORT, aki érdekelt a muzeológia és a néprajztudomány jövőjének szolgálatában, hogy tanácsaival és tevőlegesen is támogassa alapítványunk kuratóriumának munkáját, terjessze az alapítvány hírtét és segítsen a tőke gyarapításában, hogy mielőbb betölthesse az alapítvány vállalt kötelességét. A támogatásokat a Postabank és Takarékpénztár Rt. Soproni Területi Igazgatóságánál (MNB: 339—98932) vezetett 022—04396 sz. számlánkon gyűjtjük. Levelezési címünk: Sopron Pf. 68. 9401.

Köszönettel
dr. KÖRNYEI ATTILA
az Ikvai Nándor Múzeumi Alapítvány
kuratóriumának titkára

Alapítólevél

Alulírottak, attól a szándéktól indítva, hogy egyrészt emléket állítsunk dr. IKVAI NÁNDORnak, másrészt, hogy támogassuk az IKVAI NÁNDOR által művelt néprajztudomány jövőbeni fejlődését, alapítványt hozunk létre az alábbiak szerint.

Az alapítvány létesítői:

1. az IVANCSICS család, képviselője: IVANCSICS NÁNDOR, Petőháza, Dózsa György út 30.,

2. az IKVAI család, képviselője: dr. IKVAI NÁNDORNÉ, Szentendre, Pannonia u. 22.

A fenti alapítók külön nyilatkozatban ajánlják fel az alapítvány alaptőkéjéhez való hozzájárulásukat.

Az alapítvány nyitott, annak vagyonához a jövőben önkéntes pénzdalománnyal vagy más felajánlással bárki — jogi vagy természetes személy — hozzájárulhat.

Az alapítvány alapszabálya és működési elvei az alapítók szándéka szerint:

1. Az alapítvány neve: Ikvai Nándor Múzeumi alapítvány.

2. Székhelye: Sopron, Fő tér 8.

3. Az alapítvány célja: a múzeumi szakágak intézményeinek és kutatóinak, valamint más, a múzeumi szakokhoz kapcsolódó és kapcsolható kutatási programoknak támogatása, ezáltal a múzeumi tudományok és különösképpen a néprajztudomány fejlődésének elősegítése. Az alapítvány az e célra szánt támogatást pályázatok útján nyújtja.

4. Az alapítvány vagyonának kezelője a Soproni Múzeum, illetve annak mindenkori igazgatója, jelen esetben dr. KÖRNYEI ATTILA, aki egyben az alapítványi döntésekre hivatott kuratórium titkára és az alapítvány jogi képviselője is. Az alapítvány vagyonát az alapítványokra érvényes mindenkori törvényes előírásoknak megfelelően kezeli, gondoskodik

annak gyarapításáról, a célszerű gazdálkodásról és az alapszabálynak, valamint a kuratórium döntéseinek megfelelő felhasználásáról.

5. Az alapítvány alaptőkéje az alapításkor: 100.000,- Ft. Az alapítvány nyitott, tehát adományokkal és más bevételekkel ez az alaptőke folyamatosan növekszik. Az alapítványi vagyon kezelője köteles a tőkét megbízható pénzügyintézetben a mindenkor leghasznosabb módon elhelyezni és kezelni. Az alapítvány céljainak megfelelő támogatásokra a tőke mindenkor éves kamata használható fel, valamint a kuratórium döntése alapján — minthogy nyitott, folyamatosan növekvő alapítványi tőkét kezel az alapítvány — az alapítvány részei is. Azonban az alapítványi tőke nem csökkenhet 200.000,- Ft alá. Ugyancsak az alapítványi céloknak megfelelő támogatásra használhatók fel azok a tőkerészek is, amelyeket külső támogató — természetes vagy jogi személy — célzott támogatásként juttat el az alapítványhoz, egyszeri felhasználásra.

6. Az alapítványi támogatások odaítéléséről pályázat alapján az alapítvány kuratóriuma dönt. A kuratórium évente pályázatot ír ki a támogatások elnyerésére és a támogatásokat évente egy ízben ítéli oda úgy, hogy a támogatások minden évben május 30-án kerülnek átadásra.

Megpályázható témák:

- Nyugat-Dunántúl, különösképpen Petőháza és környéke történeti, néprajzi, régészeti stb. kutatása; valamint Pest megye hasonló kutatása.
- A magyar mezőgazdaság múltja, jelene, jövője kutatása.
- Mindazon vidékek és témák kutatása, ahol IKVAI NÁNDOR tevékenykedett.
- Valamely múzeumi tevékenység támogatása (tárgyvásárlás, kiadvány megjelenésének segítése, gyűjtőút, ásatás stb. támogatása, leltározás, kiállításrendezés, múzeumszerzés stb. segítése).

Odaítélhető:

- Magyar egyetemi hallgatónak, oktatónak (egyéni vagy csoportos).
- A fenti témákban kutató szakembereknek (egyéni vagy csoportos).
- A fenti témákhoz kapcsolódó tanulmányutakra, konferenciákra utazó kutatók számára; ösztöndíj céljára.
- Önkéntes néprajzi gyűjtőnek (akinek fenti témájú pályázata eljutott az országos döntőig).
- A megpályázható témák d) pontjában felsoroltak pályázójának (egyéni, vagy kollektív is lehet) pl. múzeum, vagy önkormányzat stb.

A kiírandó pályázat témájára és a támogatásokra az alapítvány kuratóriumának minden tagja és az alapítványi tőke minden adományozója javaslatot tehet.

7. Az alapítvány legfőbb döntési szerve a kuratórium, melynek tagjai:

Az alapítók képviselői:

dr. IKVAI NÁNDORNÉ és az IVANCSICS család egy tagja, az alapításkor dr. IVANCSICS JÁNOS (Mosonmagyaróvár).

A kezelő szerv képviselője: dr. KÖRNYEI ATTILA mint a kuratórium titkára; dr. DOMONKOS OTTÓ, Sopron; dr. BODÓ SÁNDOR, Budapest; dr. GUNDÁ BÉLA, a kuratórium elnöke; dr. PALÁDI-KOVÁCS ATTILA mint állandó tagok, valamint még esetenként 2—3 szakértő a múzeumi tudományok képviselőiből.

A kuratórium évente egy alkalommal, illetve emellett még szükség szerint ülésezik. Dönt a pályázatok kérdésében, beszámoltatja a titkárt és meghatározza az alapítvány va-

gyonával való gazdálkodás irányelveit. A kuratórium ülése határozatképes, ha azon a meghívott kuratóriumi tagoknak több mint a fele jelen van. Döntéseit egyhangúlag hozza. A kuratórium ülését az elnök köteles összehívni, ha azt a kuratórium állandó tagjainak a fele kéri.

8. Az alapítvány vagyona és pénzügyei a kezelő Soproni Múzeum pénzügyeitől és a Soproni Múzeumban esetleg kezelt más alapítványok pénzügyeitől elkülönítve kezelendők. Az alapítványi számla fölötti rendelkezéskor a kuratórium két tagjának aláírása szükséges. Az alapításkor: dr. DOMONKOS OTTÓÉ és dr. KÖRNYEI ATTILÁÉ.

9. Amennyiben az alapítvány valamely oknál fogva megszűnik, az alapítványi vagyon további sorsáról — bírósági döntés híján — az alapító IVANCSICS—IKVAI család és az alapítványt kezelő Soproni Múzeum igazgatója dönt.

Sopron, 1991. december 1.

IVANCSICS NÁNDOR
alapító

dr. KÖRNYEI ATTILA
a Soproni Múzeum igazgatója

IKVAI NÁNDORNÉ
alapító

A Szlovákiai Magyar Néprajzkutatásért Szakalapítvány

Tisztelt Hölgyem és Uram! Kedves Barátunk!

Az 1989. december 9-én létrehozott Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaság a Csehszlovákia területén élő magyarok népi kultúrája tudományos igényű vizsgálata, a kutatások szervezése, koordinálása, szakmai—módszertani irányítása, a szakma érdekeinek védelme, a népi kultúra értékeinek a maga eszközeivel történő terjesztése érdekében fejti ki tevékenységét. Hosszú- és rövidtávú kutatási programokat indít el és irányít, tudományos konferenciákat, néprajzi szemináriumokat, továbbképző tanfolyamokat rendez. Létrehozta Néprajzi Adattárát és Könyvtárát, amelyeket rendszeresen és módszeresen fejleszt. Negyedévenként megjelenteti tájékoztató füzetét, a *Hírharangot*, *Utánpótlás* címen a legfiatalabb néprajzgyűjtők első dolgozataiból ad ki válogatásokat. *Népismereti Könyvtár* a címe annak a könyvsorozatának, amelynek első kötete *Vály-völgy* címen már megjelent (további két kötete pedig nyomdában van). Néprajzi Adattára legértékesebb munkáiból *Adattári Közlemények* címen ad közre rendszeresen válogatásokat, valamint kérdőíveket, gyűjtési útmutatókat jelentet meg. A pozsonyi Szlovák Rádió Magyar Adásában kéthetenként, *Néprajz mindenkinék* címen van két esztendeje ismeretterjesztő műsora (az egyes előadások szövegeit a CSEMADOK képes hetilapja, A Hét is rendre megjelenteti).

Tevékenységét anyagilag egyrészt a CSEMADOK Országos Választmányával kötött szerződés értelmében a CSEMADOK támogatja. Ehhez járul még az évi tagsági díjakból befolyó összeg. (Jelenleg másfél százat meghaladja tagjainak száma). Ezek nagyjából az alaptvékenység lebonyolítását teszik lehetővé. Az egyes rendezvényeinket, kiadványaink nagyobbik részét mind ez ideig különféle alapítványok, támogatók segítségével támaszkodva tudtuk csak sikerre vinni. Ezek közül is sokat köszönhetünk A Csehszlovákiai Magyar Kultúráért Alapítványnak, amely a kezdetektől igen sokat tett azért, hogy a minél nagyobb anyagi tehermentesítéssel elsősorban szakmai kérdésekkel tudjunk foglalkozni. Ennek szellemében FILEP TAMÁS GUSZTÁV nagyvonalú gesztusára támaszkodva hozta létre 1992. április 29-én az Alapítványon belül a SZLOVÁKIAI MAGYAR NÉPRAJZKUTATÁSÉRT SZAK-

ALAPÍTVÁNY-t, amelynek a nevének megfelelő célon belül elsődleges feladata a Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaság munkájának támogatása.

Abban a hitben és reményben fordulunk most Önhöz, hogy anyagi lehetőségeihez mérten ügyünket támogatni szíveskedik. Támogatóink névsorát — feltéve, ha nem kívánják másként! — rendszeresen meg szeretnénk jelentetni a *Hírharangban*. Igény esetén tevékenységünkről, eredményeinkről évente tájékoztatást küldünk.

Az Alapítvány javára támogatások befizethetők: Magyar Hitelbank Rt. 327—88887 számlaszámra, Szlovákiai Magyar Néprajzkutatásért Szakalapítvány megjelöléssel.

Megértését, önzetlenségét a Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaság nevében köszöni:

LISZKA JÓZSEF
elnök

Bátky Zsigmond Alapítvány

A Bátky Zsigmond Alapítvány 1992 júniusában jött létre Esztergomban. Alcíme: „a népi kultúra megőrzéséért”. Az alapítók, KÖVECSES-VARGA ETELKA és TISOVSZKY ZSUZSANNA néprajzkutatók voltak. Az alapítvány tiszteletbeli elnökségére ANDRÁSFALVY BERTALANT kérték fel, aki a felkérést elfogadta, s az alapítványt anyagi támogatásban is részesítette.

Az alapítvány célja, hogy a magyar és a nemzetiségi közösségek önkormányzatainak támogatásával és részvételével segítse a volt Esztergom megye területére eső falvak néprajzi gyűjtését. Az alapítvány évente pályázatok kiírásával kívánja ösztönözni az amatőr gyűjtők tevékenységét, de anyagi támogatást nyújtana az e területen gyűjteni kívánó szakemberek számára is. További célok: szakmai előadások szervezése, videofilmek, kiadványok, kiállítások készítésének, rendezésének támogatása. A Bátky Zsigmond Alapítvány segíteni kívánja a volt Esztergom megye felvidéki területre eső falvainak néprajzi gyűjtését is.

Az alapítvány szívesen fogad bármilyen anyagi, erkölcsi, szakmai támogatást. Számlaszám: az esztergomi OTP Rt. 369—98058 egyszámlaszámú fiókjában, 741—4402—8.

Az alapítvány címe: 2500 Esztergom, Bajcsy-Zsilinszky u. 4.

Domokos Alapítvány a Csángó Értelmiségért

DOMOKOS PÁL PÉTER *Széchenyi-díjas* néprajztudós Domokos Alapítvány a Csángó Értelmiségért elnevezéssel nyitott alapítványt hozott létre, amelyhez a győri Domus Hungarica Egyesület és a Tudományegyetem Szervező Egyesület is csatlakozott.

Az alapítvány célja, hogy segítse a csángó értelmiség utánpótlásának győri képzését, elsősorban tanítói és papi pályára való felkészítését. Felhívunk mindenkit, aki szívügyének tekinti e sokat hányódott testvéreink megmaradását, magyarságtudatuk megőrzését, anyagi lehetőségéhez mérten csatlakozzon e nyitott alapítványhoz. Az alapítvány számlaszáma: Budapest Bank Rt. Győri Fiók: 337—10433—7007.

Egyúttal DOMOKOS PÁL PÉTER könyvtárának csángó témájú anyagát felajánlotta számunkra, amivel a Magyarországi Csángó Kutatócentrum megalapítását, a csángókutatás fellendítését kívánja elősegíteni.

Felkérünk mindenkit, aki a csángó magyarsággal kapcsolatos könyvekkel, dokumentumokkal, kiadványokkal, kéziratokkal stb. rendelkezik, támogassa e kutatóközpont megvalósítását azzal, hogy anyagát számunkra rendelkezésre bocsátja. Szükség és igény szerint az anyagról xerox másolatot készítettünk.

Címünk: Győr, Arany János út 28—32. III. em. Tel.: 96/21—783, 96/14—055

Dr. TIMAFFY LÁSZLÓ POZSGAY IMRE JÁKI SÁNDOR TEODÓZ
 a Domus Hungarica elnöke a Tudományegyetem Szervező a kutatóközpont kurátora
 Egyesület elnöke

Felhívás az erdélyi magyar tudományosság támogatására

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület 1859-ben alakult, MIKÓ IMRE fáradozása nyomán, azzal a céllal, hogy a magyar társadalom erőit mozgósítsa a Kolozsváron 1841-ben létesített Erdélyi Nemzeti Múzeum fenntartására és a magyar tudományosság erdélyi fejlesztésére. Az alapítók az új intézménynek múzeumi-kutatóintézeti és akadémiai feladatkört szántak az erdélyi művelődési életben. Az Egyesület az erdélyi magyar tudományosság nemzetiségi összefogó szervezeteként 1950-ig látta el a fenti kettős szerepet, amikor is a kommunista hatalom betiltotta működését. Közel másfél évszázados fennállása alatt létrehozott tudományos gyűjteményei (múzeumi tárgyak, könyvtár, levéltár), nagyszámú kiadványai komoly értékkel gyarapították a magyar tudományt.

A diktatúra bukása után 1990-ben újjáalakult (az új kormányzat által engedélyezett) Múzeum-Egyesület, amely a tudományok teljességét felölelő szakosztályai révén — a felsőoktatási intézmények sajnálatos hiánya ellenére is — összefogó keretet biztosít a romániai magyar tudományos kezdeményezéseknek. Szakosztályaiba néhány hónap leforgása alatt közel ezer magyar értelmiségi szakember tömörült a bölcsészet, a nyelv- és irodalomtudomány, az esztétika, a lélektan, a pedagógia, a néprajz, a történelem, a különböző természettudományok, a matematika, a fizika, a kémia, a biológia, jog- és társadalomtudomány, a közgazdaságtan, az orvostudomány, a műszaki tudományok stb. művelésére. A szakosztályok munkájának tudományos eredményeit az Egyesület újraindítandó folyóirataiban és egyéb kiadványaiban kívánja közzétenni, rendezvényei útján pedig a tudományos ismeretterjesztésből is kivieszi a részét a magyar lakosság körében.

A fenti célok megvalósítására az Egyesületnek jelenleg csupán a tagdíjakból és adományokból befolyó összegek állnak rendelkezésére. Minthogy a kormány által jóváhagyott alapszabályok értelmében az Egyesületnek pártoló tagja lehet bárhol élő és bármilyen állampolgárságú (fizikai és jogi) személy, kérjük mindazokat, akik felelősséget éreznek a magyar tudományosság nagymúltú erdélyi ágának jövője iránt, és támogatni óhajtják annak újjáélesztését, lépjenek be az Erdélyi Múzeum-Egyesület pártoló tagjainak sorába, és erkölcsi, szakmai, valamint anyagi tekintetben segítsék céljai megvalósításában.

Ennek megkönnyítésére jött létre a Gróf Mikó Imre Alapítvány, melynek bankszámláira befizethetik az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek szánt, tetszés szerinti pártoló tagdíjukat és adományukat devizában: Gróf Mikó Imre Alapítvány, Commercial and Credit Bank Ltd., Budapest, Branch: Kossuth tér 18/227. Swift Code OKHBHUHB címre (az Amerikából jövő átutalásoknál Chips szám: 295491). Forintszámlánk: Kereskedelmi és Hitelbank Rt. 227—02384. Csekkbefizetési lapot kérésre a Kuratórium küld.

A Kuratórium postai címe: Prof. ENTZ GÉZA, Budapest, XI., Bakator u. 16. H-1118.
Belépési nyilatkozatukat kérjük erre a címre eljuttatni.

A GRÓF MIKÓ IMRE ALAPÍTVÁNY KURATÓRIUMA

A Martin György Alapítvány 1991. évi pályázatának díjkiosztó ünnepsége

1992. február 29-én az MTA Zenetudományi Intézetének Kodálytermében tartották a Martin György Alapítvány 1991. évi pályázatának előadásokkal egybekötött díjkiosztó ünnepségét. Az Alapítványi Tanács (Kuratórium) a Szakmai Bizottság javaslata — amely lehetőség szerint egyeztetett szempontok figyelembevételével történt mérlegelés eredményeként született — alapján a következő pályadíjak odaítéléséről döntött (részlet a jegyzőkönyvből):

III. díj (5 darab, egyenként 10.000,- Ft-tal):

BALÁZSI DÉNESnek a *Farsang farkán a Nyikó mentén* c. dolgozatáért;

ISTVÁN LAJOSnak a *Korondi bálók és Korondi táncszók* c. dolgozatáért;

SHELLER HENRIKNÉnek a *Pilisszentiváni népszokások* c. dolgozatáért;

SZELTNERNÉ WINHARDT ILDIKÓ—HUFNAGL ALADÁR szerzőpárosnak a *Szigetújfalu sváb gyermekdalai, mondókái és játéka* c. dolgozatáért;

ZAMFIR DEJEUnek a *A román legényes — egy jellegzetes bánffyhungar környéki tánc* c. (román nyelvű) dolgozatáért;

II. díj (15.000,- Ft-tal):

TANKÓ GYULÁnak a *Táncalkalmak Gyimesben* c. dolgozatáért;

I. díj (egyenként 25.000,- Ft-tal):

JUHÁSZ ZOLTÁnnak az *Egy gyimesi furulyás — Timár Viktor* c. „minigráfiájáért”;

KASZÁS JÁNOSnak a hosszúhetényi népi együttes történetét feldolgozó *Végigmentem a hetényi nagy utcán* c. pályamunkájáért.

Az eredményhirdetés és a díjak átadása után mindenki ismertette (többé-kevésbé rövidített formában) dolgozatának lényegét, ISTVÁN LAJOS kivételével, aki tekintettel 72 éves korára, kimentette magát.

Végezetül HORVÁTH KÁROLY részére havi 6.000,- Ft-os ösztöndíjat adományozott a Kuratórium (hat hónapos időtartamra) eddigi gyűjtőmunkájából egy tematikus szeletet feldolgozó kézirat elkészítésére.

Szünet után, az ülészak második részét KALLÓS ZOLTÁN előadása nyitotta meg, aki visszaemlékezett az első közös gyűjtőutakra, amelyeket főként ANDRÁSFALVY BERTALANNAL, PESOVÁR FERENCCEL és MARTIN GYÖRGY-gyel együtt bonyolítottak le. Előadásának a végén válaszüti és bonchidai filmekről videóátjátszást láthattak a jelenlevők.

A következő előadó — PÁLFY GYULA — a MARTIN-hagyaték kézíratos anyagáról beszélt, pontosabban ennek is arról a részéről, amelyben olyan cikkvázlatok és ötletek találhatóak, amelyeknek már nem születhetett meg a végleges formája.

Az előbbihez kapcsolódott DOMOKOS MÁRIA *Egy diétai táncvigalom* c. előadása, amelyben magyarázatokkal kiegészítve ismertette MARTINnak egy olyan anyaggyűjtés szintjéig jutott munkáját, amely az 1764-es pozsonyi országgyűlés idején lezajlott táncvigalommal kapcsolatos.

FELFÖLDI LÁSZLÓ *A történeti képanyag elemzésének szempontjai* c. előadásában arról szólt, melyek azok a fő szintek és a hozzájuk tartozó kritériumok, amelyek révén e források megnyugtatóan értelmezhetők. Az értelmezés elveit a *Bikessy Album* három kiválasztott képén mutatta be.

KARÁCSONY ZOLTÁN (egy nagyobb munkájának részleteként) egy 1991 szeptemberében megfigyelt inaktelki lakodalomról számolt be, természetesen a lakodalom táncos eseményeit — illetve ezek időbeli változását — helyezve előadása fókuszába.

PÁLFY GYULA

Dedinszky Gyula díszdoktor

A Budapesti Evangélikus Hittudományi Egyetem, a Teológiai Akadémia „a teológia tiszteletbeli doktorává” avatta DEDINSZKY GYULA ny. evangélikus lelkészt, a Magyar Néprajzi Társaság tagját, *Sebestyén Gyula-émlékermesét* 1992. november 7-én, szombaton 11 órakor a békéscsabai Evangélikus Egyházközség központi gyülekezeti házában, kiemelkedő lelkesítő tevékenysége, néprajzi kutatómunkája és a békéscsabai szlovákság népeletének sokoldalú feltárása elismeréseként. A díszdoktorrá való avatás ceremóniájára DEDINSZKY GYULA gyengélkedése miatt került sor Békéscsabán, amelyen REUSS ANDRÁS dékán, MUNTÁG ANDOR, az Őszövetségi Tanszék vezetője és FABINY TIBOR egyháztörténész, tanszékvezető egyetemi tanár közfogsásával fogadta tiszteletbeli doktort az ünnepeltet. Miután SZENTPÉTERI PÉTER adjunktus ismertette DEDINSZKY GYULA életpályáját, s a szeptember 30-i kari tanácsi határozatot, REUSS ANDRÁS meghatározó értékű szavak kíséretében adta át a díszdoktori oklevelet. DEDINSZKY GYULA tudományos és hitéleti életútját FABINY TIBOR méltatta. Az egyházközség és a Kelet-Békési Egyházmegye nevében TÁBORSZKY LÁSZLÓ esperes, püspök-helyettes tolmácsolta a jókívánságokat, aki egyúttal az ünnepség helyi szervezője is volt.

Köszöntötték az ünnepeltet a Békés megyei és békéscsabai Önkormányzat, a Megyei Múzeumi Igazgatóság és a Szlovák Szövetség nevében is. A Magyar Néprajzi Társaság elismerő és köszöntő szavait KRUPA ANDRÁS kandidátus, az V. békéscsabai Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia titkára tolmácsolta a táj nagy helyismereti-néprajzi paplók, TESSEDIK SÁMUEL, SKOLKA ANDRÁS, HAAN LAJOS, GAJDÁCS PÁL, LINDER LÁSZLÓ méltó utódának. Az ünnepség az ünnepelt köszönő mondataival, az egyházközség énekkarának közreműködésével és a himnusz eléneklésével zárult.

KRUPA ANDRÁS

Kövecses-Varga Etelka Pesovár Ferenc-díjas

A székesfehérvári Pesovár Ferenc Alapítvány díját 1992-ben KÖVECSES-VARGA ETELKA, az esztergomi Balassa Bálint Múzeum tudományos munkatársa nyerte el. Páros években a díj annak a 35 éven aluli kutatónak adományozható, aki a néprajz, különösen a PESOVÁR FERENC számára kedves témák: a néptánc, a népzene, a népszokások és a céhes kisipar kutatása területén kiemelkedő eredményt ért el. A díjat páratlan években egy kiemelkedő népitáncos kapja.

KÖVECSES-VARGA ETELKA az esztergomi kézművesipar kutatásában elért eredményei alapján kapta meg a *Pesovár Ferenc-díjat*. Munkája során számos esztergomi műhely felszerelése, szerszámanyaga került a Balassa Bálint Múzeum gyűjteményébe. Adatgyűjtéseinek eredményeit eddig az esztergomi mézesbábos és viaszárukészítő mesterségről készült tanulmányaiban tette közzé.

A *Pesovár-Ferenc-díj* odaítélésénél a kuratórium azt is figyelembe vette, hogy KÖVECSES-VARGA ETELKA részt vesz a Komárom megyei magyar falvak szervezett, kérdőíves néprajzi kutatásában és annak irányításában. Rendszeresen végez terepmunkát Esztergom vármegye Szlovákiához tartozó északi felében is.

LUKÁCS LÁSZLÓ



Busongo koldus

(Fotó: TORDAY EMIL. Magyar Földrajzi Múzeum, Érd)

INTERJÚK. Az alábbiakban a közelmúltban megjelent következő néprajzi vonatkozású interjúkra hívjuk fel olvasóink figyelmét. *Sinkovitsék Mercedesese* címmel a Kiskegyed (1992. XI. 10. 8—9. old., riporter: Gönczi Annamária) Irma Mercedes Agüero néprajzkutatóval; *Mi is őriztük Európa szellemiségét* címmel az Új Magyarország (1992. XII. 24. 10. old., r.: P. Szabó Ernő) Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszterrel; *Palócmúzeum a hotelben* címmel a Pesti Riport (1992. XI. 24. 5. old., r.: [f. e.]) Balázs Attila mátraházi szállodaigazgatóval; *Banyabál Kaposvárott* címmel a Mai Nap (1992. IX. 21. 6. old., r.: —bekes—) Baranyó Istvánné boszorkánnyal; *Lajtha László emlékkiállítás* címmel a Magyar Nemzet (1992. I. 22. 10. old., r.: Ferch Magda) Berlász Melinda zenekutatóval, az MTA Zenetudományi Intézet munkatársával; *Hozza viszi az örömet* címmel a Vasárnapi Hírek (1992. XI. 29. 9. old., r.: Illés Jenő), *Béres Ferenc himnuszai* címmel az Esti Hírlap (1992. XII. 3. 5. old., r.: Kenéz Ferenc) és *Rózsaoltó Ferike* címmel a Magyar Nemzet (1992. XII. 3. 3. old., r.: Ruffy Péter) Béres Ferenc néprajzkutatóval és énekművésszel; *Nemzetközi Kodály-konferencia* címmel a Magyar Nemzet (1992. XII. 12. 10. old., r.: [devich]) és *Kodály vonzásában* címmel a Vasárnapi Hírek (1992. XII. 13. 9. old., r.: R. A.) Bónis Ferenc zenetudóssal, a Magyar Kodály Társaság társelnökével; *A navaho indiánok földjén* címmel a Magyar Nemzet (1992. VIII. 3. 9. old., r.: Szilágyi Péter) Borsányi László antropológussal; *Úristen, én nem vagyok itt-hon!* címmel az Új Magyarország (1992. III. 24. 10. old., r.: Frigyessy Ágnes) Budai Ilona énekművésszel; *Erdélyi hét — Lengyelországban* címmel a Népszabadság (1992. V. 6., r.: Ritecz Miklós) és

Határvidékek emlékezeté címmel a Művelődés (1992. 6. sz. 15. old., r.: Éles Márta) Krisztof Czyzewski igazgatóval, a lengyelországi Határvidék Intézet vezetőjével; *Arcélek ünnepi sugárban — Bartók felfedezettje* címmel a Vasárnapi Hírek (1992. VIII. 23. 9. old., r.: Palkó Sándor) és *Nem vállalhatom ferde ügyek szolgálatát* címmel a Magyar Nemzet (1992. XII. 4. 5. old., r.: [kurz]) Csenki Imre zeneszerzővel, zenekutatóval és karnaggal; *A cérnavarázslástól a babjósálig* címmel a Pesti Riport (1992. III. 17. 5. old., r.: Dunay Csilla) Csoma Gergely néprajzkutatóval és fotóművésszel; *Tánczenék* címmel az Élet és Irodalom (1992. III. 20. 7. old., r.: K. Tóth László) ifj. Csoóri Sándor zenésszel, a Muzsikás Együttes tagjával; *„Mindig a raktárt és nem a kiállítást tartottam a múzeum lényegének”* címmel a Honismeret (1992. 2. sz. 53—55. old., r.: Matyikó Sebestyén József) Dankó Imre egyetemi tanárral, ny. múzeumigazgatóval; *Balladák avatott tolmácsa* címmel az Új Magyarország (1992. IX. 10. 9. old., r.: D. Veszelszky Sára) Faragó Laura énekművésszel; *„Senki jogát nem sértem azzal, hogy a magam fajtáját szeretem”* címmel a Honismeret (1992. 1. sz. 54—55. old., r.: Frigyessy Ágnes) Fehér Zoltán főiskolai tanárral és néprajzkutatóval; *Nemzeti napszámok kellenének* címmel az Új Magyarország (1992. IV. 21. 6. old., r.: R. O.) Fülöp Lajos igazgatóval, a székelykeresztúri múzeum vezetőjével; *Törpevállalkozó akartam lenni* címmel a Mai Nap (1992. IX. 27. 6. old., B. E.) Gál Gyulánéval, a somogyi népművészeti babák készítőjével; *Szabályozás vagy önszabályozás? — az intellektuális környezet-szennyezésről* címmel a Határ (1992. 4—5. sz. 56—60. old., r.: Gulyás Gábor) Gunda Béla akadémikussal; *Nép-*

- művészettel keresked(né)nek...* címmel a Népszabadság (1992. XII. 2. 20. old.) **Györfiné S. Kováts Ilonával**, a Karcagi Népi Iparművészeti Szövetkezet elnökével, **Molnár Józseffel**, a karcagi Agyagipari Népművészeti Házipari Szövetkezet elnökével és **Báder Miklósnéval**, a Hevesi Népművészeti és Házipari Szövetkezet elnökével; *A 22 pentaton népdalról...* címmel a Művelődés (1992. 6. sz. 6—8. old., r.: **Gagyí József**) **Haáz Sándor** zenetanárral; *Sámán jószolt a kutatóknak* címmel a Népszabadság (1992. X. 17. 25. old., r.: **Sós B. Péter**) **Hajnal Lászlóval**, az Altaisztikai Kutatócsoport munkatársával és **Birtalan Ágnessel**, az ELTE Belső-Ázsia Tanszék munkatársával; *Kultúra, érték, hagyomány* címmel az Új Magyarország (1992. IV. 9. 13. old., r.: **Székely Ádám**) **Halász Péterrel**, a Magyar Művelődési Intézet igazgatójával; *A lagzilajcsik kora következik?* címmel az Új Magyarország (1992. X. 19. 8. old., r.: **Székely Anna**) **Halmos Béla** népzene-kutatóval és zenésszel; *Zsidó csárdás* címmel a Mai Nap (1992. VI. 4. 10. old., r.: **B. Gy.**) **Hamar Dániel** zenésszel, a Muzsikás Együttes vezetőjével; *„Vigyáz ránk a névadónk”* címmel a Magyar Nemzet (1992. VII. 7. 7. old., r.: **Botlik József**) a hertelendyfalvi **Tamási Áron Székely Magyar Művelődési Egyesület** vezetőjével és tagjaival; *A hazai német népzene-ről* címmel a Szabad föld (1992. VII. 14. 13. old., r.: **Danó Anna**) **Hollós Lajos** népzene-kutatóval; *Iljú zenészek táborra Kőszegen* címmel a Magyar Nemzet (1992. VII. 15. 10. old., r.: **László Dóra**) **Horváth Lászlóval**, **Körmendi Klárával**, **Bányai Miklóssal** és **Tátrai Vilmostal**, a **Lajtha László Zenei Tábor** szervezőjével és tanáiraival; *Utolsó beszélgetésem Illyés Elemérről* címmel a Magyar Múzeum (1991. 1—2. füz. 300—303. old., r.: **Balázs Ádám**) **Illyés Elemér** történésszel; *Az Erdélyi Múzeum Egyesület feltámadása* címmel az Új Magyarország (1992. X. 1. 11. old., r.: **Ábrám Zoltán**) **Jakó Zsigmond** történe-szprofesszorral, az Erdélyi Múzeum-Egyesület elnökével; *A költő legyen: lelkiismeret* címmel a Magyar Szó (1992. III. 15. 14. old., r.: **Farkas Zsuzsa**) **Jung Károly** néprajzkutatóval és költővel; *Balladák népe között* címmel a Magyar Nemzet (1992. VI. 11. 7. old., r.: **Szendrei Lőrinc**), *Csángók tohászknak* címmel a Mai Nap (1992. VII. 29. 12—13. old., r.: **Illisz L. László**) és *Hanem kóstold az ízét...* címmel az Új Magyarország (1992. XI. 6. 11. old., r.: **Joó István**) **Kallós Zoltán** néprajzkutatóval; *Vitéz László bőszen bólogatott* címmel a Mai Nap (1992. IX. 4. 10. old., r.: **Karácsony Ágnes**) **Kemény Henrik** bábművésszel, a legrégebbi magyar bábjátékos-dinasztia tagjával; *Magyartölgy* címmel az Új Magyarország (1992. X. 3. 17. old., r.: **Bankó András**) **Kiss Ferenc** zeneszerzővel és a **Vízöntő Együttes** zenészeivel; *A „cigánykirály” ismét útra kel* címmel a Pesti Riport (1992. IV. 3. 4. old., r.: **Bellér Ágnes**) **Kolompár Jánossal**, a cigányok történelmének kutatójával; *A népismeret, a művelődés temploma* címmel az Új Magyarország (1992. VII. 27. 10. old., r.: **Szokolczay Lajos**) és *Traktorlampionok lovagteremben* címmel a Magyar Nemzet (1992. XII. 16. 11. old., r.: **László Dóra**) **Kónya Ádámmal**, a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum igazgatójával; *Nem vagyok hajlandó bezárkózni* címmel a Magyar Hírlap (Ahogy tetszik c. melléklet, 1992. I. 4. I. old., r.: **Eszéki Erzsébet**) **Korniss Péter** fotóművésszel; *A zsámbéki bölcső* címmel a Népszabadság (1992. VII. 7. 17. old.,

r.: Gyarmati Szabó Éva) és *Honismereti tábor Zsámbékon* címmel az Új Magyarország (1992. VII. 25. 4. old., r.: Hardi Péter) Kovács József és Kovácsné Paulovits Teréz főiskolai tanárokkal, a zsámbéki honismereti táborok szervezőivel; *Honismereti tábor Mesztegyőn* címmel a Magyar Nemzet (1992. VIII. 6. 8. old., r.: [-óra]) Kövesdi Tiborné tanítónővel, a mesztegyői honismereti táborok szervezőjével; *Test és lélek a halál (t)örvényében* címmel a 168 Óra (1992. III. 10. 22. old., r.: Gyuricza Péter) Kunt Ernő néprajzkutatóval, egyetemi docenssel; *Az „erdélyi férfibánat” zeneszerzője* címmel az Új Magyarország (1992. I. 17. 8. old., r.: Veszprémi Miklós) Lajtha Ildikóval, Lajtha László unokahúgával; *Mestersége boszorkány* címmel a Mai Nap (1992. XI. 14. 28. old., r.: [pethő]) Lascsik György boszorkánnyal; *Beszélgetés László Gyula professzorral* címmel a Magyar Múzeum (1991. 1—4. füz. 162—169. old., r.: Szabó T. Ádám) László Gyula régészszel és néprajzkutatóval; *Egy cenzúrázott vendégszereplés* címmel az Esti Hírlap (1992. IV. 7. 6. old.) Maszunaga Tecuoval, az Erdélyben néprajzi gyűjtéseket végző japán kutatóval; *„Tanító voltam a Csángóföldön”* címmel a Honismeret (1992. 1. sz. 56—58. old., r.: Halász Péter) Mezeiné Kerekes Irma tanárnővel; *Jöjjön be egy kis boszorkányságra hozzánk!* címmel Új Magyarország (1992. IX. 10. 15. old., r.: Pardi Anna) és *Boszorkányok pedig vannak* címmel az Esti Hírlap (1992. XI. 21. 3. old., r.: Sz. K.) Mészáros Józseffel, a Magyar Boszorkány Szövetség elnökével, a Vörös Rébék Stúdió vezetőjével; *Mi lesz veled, Hollókő?* címmel az Új Magyarország (1992. VIII. 11. 6. old., r.: Juhász Erzsébet) Nagy Ignáccal, Hollókő polgármesterével; *Nagy László és az iszká-*

zi betlehemek címmel a Magyar Nemzet (1992. XII. 24. 30. old., közölte: Mikó Eszter) Nagy László költővel (magnetonfonszalagra rögzített régi beszélgetés szövege); *Tatáék elrepültek* címmel a Mai Nap (1992. V. 27. 10. old., r.: [karcsony]) és *Folklór, tánc, irodalom* címmel a Népszabadság (1992. IX. 10. 11. old., r.: Varsányi Gyula) Novák Ferencel, a Honvéd Együttes művészeti vezetőjével, néptánc-koreográfussal; *Huszáros tervek* címmel a Mai Nap (1992. V. 18., r.: [horka]) Novák Lászlóval, a nagykőrösi Arany János Múzeum igazgatójával; *Hagyományt tanítanak* címmel a Vasárnapi Hírek (1992. XII. 20. 10. old., r.: Fejős Éva) Petrás Györggyel, a Pályakezdők Speciális Szakiskolája képzőművészeti és népművészeti tagozatának szakoktatójával; *Magyarábok* címmel a Magyar Nemzet (1992. VIII. 22. 4. old., r.: [kurcz]) Sauky Mohiv magyaráb férfival; *Gyémántkocsival jött a Győzedelmesen Eltávozott* címmel az Esti Hírlap (1992. VI. 5. 5. old., r.: Jámbor Gyula) Sári László tibetológussal; *Aki még mer énekelni* címmel a Mai Nap (1992. X. 1. 10. old., r.: G. Zs.) Sebestyén Márta énekművésszel; *Csak táncolni akartunk?* címmel a Kurír (1992. IV. 29. 7. old., r.: Nógrádi Gábor) és *Tíz kérdés a táncházalapító tudóshoz* címmel a Népszabadság (1992. X. 3. 27. old., r.: Láng Zsuzsa) Sebő Ferenc zenekutatóval és zenésszel; *Japán—magyar betyárvilág* címmel az Esti Hírlap (Jelenlét c. rovat, 1992. VIII. 1. II. old., r.: Kenéz Ferenc) Shingo Mizuka japán történésszel, Rózsa Sándor-kutatóval; *Mit mutatsz, múzeum?* címmel az Esti Hírlap (1992. IX. 17. 5. old., r.: Jámbor Gyula) Soós Sándor néprajzkutatóval, a Pest Megyei Múzeumi Igazgatóság vezetőjével; *Turultenyésztés* címmel a Mai Nap (1992. IX.

16. 11. old., r.: Gréczy Zsolt) Szörényi Levente zeneszerzővel, Turulháza védnökségének tagjával; *Egy mondat a szeretetről* címmel az Új Magyarország (1992. VII. 16. 15. old., r.: B. N. M.) Szvorák Katalin énekművésszel; *Whisky szódával Bartók barátjánál* címmel az Új Magyarország (1992. IX. 8. 6. old., r.: Frang Gizella) Takács Jenő zeneszerzővel; *Egy vajdasági magyar muzeológus: Tripolszky Géza* címmel A Kriza János Néprajzi Társaság Értesítője (1992. 1—2. sz. 20—22. old., r.: Barabás László) Tripolszky Gézával, a zentai múzeum ny. igazgatójával; *Gömörből, Gömörért* címmel az Észak-Magyarország (1992. IV. 29. 4. old., r.: Dobos Klára) és *Néprajz és nemzet* címmel az Új Magyarország (1992. VIII. 13. 13. old., r.: Biernaczky Szilárd) Ujváry Zoltán professzorral, a debreceni Kosuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékének vezetőjével; *Hagyományápolás* címmel az Új Magyarország (1992. VIII. 6. 11. old., r.: M. I.) Urbán Gyulával, a Fővárosi Művelődési Ház (Folklor Centrum) igazgatójával; *Játékpárádé* címmel az Új Magyarország (1992. XII. 10. 14. old., r.: Szávai Géza) Váczi Máriával, a kecskeméti Szókraténusz Játékmúzeum munkatársával; *Kalotaszegi néptánc Münchenben* címmel az Új Magyarország (1992. VII. 27. 7. old., r.: Pákovics Miklós) Virág Béla és Helgard Virág müncheni néptáncosokkal; *Harminc éve táncolnak* címmel a Népszabadság (1992. XII. 10. 11. old., r.: Molnár G. Krisztina) Zeltner Imrével, a gyöngyösi Vidróczki Néptáncegyüttes vezetőjével; *Andro Drom Párizsban* címmel az Esti Hírlap (1992. VII. 28., r.: —ré—) pedig Zsigó Jenővel, az Andro Drom cigány zenei és táncegyüttes vezetőjével folytatott be-

szélgetést közölt. (Összeállította: Hála J.)

TORDAY-HAGYATÉK ÉS -EMLEKEK LONDONBAN. *Torday Emil, a brit—magyar tudományos kapcsolatok kiemelkedő személyisége élete második felét a British Múzeum szolgálatában töltötte. Kubassek János, az érdi Magyar Földrajzi Múzeum igazgatója 1989-ben a Soros Alapítvány támogatásával Londonban kutatta a Tordayra vonatkozó emlékeket, feljegyzéseket és a British Múzeumban található tárgyi anyagot. Azonosította egykori lakóházát és a kórházat, ahol elhunyt. Megtalálta a Kongó-medencében készített fényképeit, amelyek legértékesebbjeiről másolatokat készített. Találkozott a jeles Afrika-kutató örökségét gondozó szakemberekkel és felkereste Torday Emil leányát, Torday Ursulát is. Kubassek János londoni kutatásainak eredményeiről a Földrajzi Múzeumi Tanulmányokban (10. sz. 1991. 41—46. old.) számolt be.*

Honti Honismereti Társaság. 1991. szeptember 28-án Ipolyságon megalakult a Honti Honismereti Társaság. „Az önkéntes néprajzgyűjtők, helytörténeti kutatók, s a honismeret barátainak társasköre azért jött létre, hogy összefogja mindazokat, akiket érdekel a történelmi múlt, népi kultúránk, művelődéstörténeti hagyományaink, akiknek szívégye ezek feltárása és megőrzése, a műemlékek számbavétele és ápolása.” Részletesebben lásd Csáky Károly cikkét a Honismeret 1992. 1. számában (93—94. old.).

A LAKITELEK ALAPÍTVÁNY PARASZTI ÖNÉLETÍRÓ PÁLYÁZATA. *A Lakitelek Alapítvány 1991-ben paraszti önéletíró pályázatot hirdetett meg, amelyre 305 (Magyarországról 234, Erdélyből 31, a Felvidékről 34, a Délvidékről 4 és Kár-*

pátaljáról 2) pályamű érkezett be. Az ünnepélyes eredményhirdetésre 1991. november 6-án a Parlamentben került sor. A díjnyertes pályamunkákból a *Honismeret* (1992. 2. sz. 28–52. old.) közzölt válogatást.

Cservényák László kinevezése. Cservényák László néprajzkutatót a mátészalkai Szatmári Múzeum igazgatójává nevezték ki. Megbízása 1992. január 1-jétől 5 évre szól. A múzeum korábbi igazgatója, Farkas József ugyanattól az időponttól az új vezető szaktanácsadója lett.

„KISEBBSÉGGUTATÁS”. Tallózó periodika indult 1991/1992-es évszámmal „Kisebbségkutatás” címmel, amely a hazai és külföldi időszaki kiadványokból merítve, a címében jelzett témakörben közöl cikkeket és referátumokat. A lap tiszteletbeli főszerkesztője: Benda Kálmán, szerkesztője: Cholnoky Győző.

„Szlovákiai Magyar Néprajzi Bibliográfia, 1991”. A komáromi Duna Menti Múzeum kiadásában 1992-ben megjelent a „Szlovákiai Magyar Néprajzi Bibliográfia” első, az 1991-es adatokat tartalmazó füzet. Összeállította: Fülöp Laura.

UJVÁRY ZOLTÁN SZÜLETÉSNAPI KÖSZÖNTÉSE. A tisztelők, munkatársak, barátok és tanítványok nagyszabású ünnepséget rendeztek 1992. január 24-én a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Dísztermében Ujváry Zoltán professzor 60. születésnapja alkalmából. A versekkel, dalokkal és az ünnepelt néprajzi gyűjtéseiből felolvasott részletekkel színesített rendezvényen sorrendben a következők köszöntötték Ujváry Zoltánt: Balassa Iván, Gunda Béla, Orosz István, Szekeres Antal, Imre

László, Gazda László, Szabadfalvy József, Novák László és Bartha Elek.

Hock Bea Jankovics Marcell „A fa mitológiája” c. könyvéről. Jankovics Marcell könyve kemény dió. Kicsit nehéz hozzáférni, könnyen belevásik az ember foga — de megéri. Kevésbé homályosan: nagyon alapos, jól megírt és szép könyv, sok bosszantó, apró hibával. Ez valószínűleg arra a tényre vezethető vissza, amiről a szerző is ír könyve előszavában: a mű egy ismeretterjesztő tévésorozatról keletkezett, amit aztán kibővített, elmélyített, de — teszem hozzá — megőrizte az ismeretterjesztő forma elrendezését. A nagyon hangzatos metaforikus fejezetcímeket például nem egészítette ki alcímekkel; és honnan tudjam, hogy mondjuk, *Az istenfáját!* cím a fák megszemélyesítéséről szóló fejezetet takarja. Nincs teljes névmutató (noha van nagyon alapos *Famutató*), és hogyha én nem a csipkebokortól akarok Mózesig eljutni, hanem Mózesről a csipkebokorig, akkor zsákutcába jutok.

Ennyit a dió feltörhetőségéről. Lássuk a dió belsejét. Ha valaki veszi a fáradságot, hogy az elejétől a végéig elolvassa a könyvet, akkor biztos nem fog csalódní. A téma nem egyszerűen a fa mitológiája, hanem a fa és az idő összefüggése az emberi gondolkodásban. Kezdve a fákból összeállított naptáron — az egyes fák mitologikus jelentésének mélyreható elemzésével —, az irreverzibilis és a ciklikus időszemlélet különféle tükröződésein át (a fa és a világmindenség, az életciklus, az anyaság stb. mítikus összekapcsolásával) a családfák kultúrtörténetéig. A Gilgames-eposztól Shakespeare-ig, a Bibliától a népmeséig minden megtalálható a könyvben. Végképp is barangolhatunk itt kedvünkre, s nem kell attól tartanunk, hogy nem lát-

juk a lától az erdőt. (*Ex libris. Élet és Irodalom*, 1992. I. 24. 11. old.)

GABRIELLA SCHUBERT ELŐADÁSAI AZ ELTE TÁRGYI NÉPRAJZI TANSZÉKÉN. *A berlini Freie Universität docense a Pro Cultura Vendégprofesszorok Magyarországon Alapítvány anyagi támogatásával 1992. február—április folyamán három hónapot töltött Magyarországon és speciális kollégiumot tartott az ELTE néprajz szakos hallgatóinak. Ezen kívül számos más programot, látogatást, konzultációt bonyolított le, s tartott egy nagy sikerű előadást a Magyar Néprajzi Társaság Anyagi Kultúra Szakosztályában is. (P.-K. A.)*

A Földrajzi Múzeumi Tanulmányok bibliográfiája. Az 1985-ben indult Földrajzi Múzeumi Tanulmányok (az érdi Magyar Földrajzi Múzeum kiadványa) első tíz száma 93 tanulmányt és mintegy 250 kisebb közleményt tartalmaz, amelyek között számos néprajzi vonatkozású cikk is van. Az 1—10. szám (1985—1991) cikkeinek bibliográfiája (név- és szakmutatóval) a 10. számban (97—103. old.) jelent meg.

PÁVEL ÁGOSTON-EMLEKSZOBA SZLOVÉNIÁBAN. *1992 februárjában, a szlovén kultúra napján avatták fel a Mura-szombat melletti Vashidegkúton (Cankován) a Pável Ágoston-emlékszobát. Pável Ágoston (akit Illyés Gyula „két nép hű liá”-nak nevezett) egy személyben volt pedagógus, nyelvész, költő, műfordító, könyvtáros, múzeumi és kulturális egyesületi vezető, folyóiratszerkesztő, néprajzkutató és nemzetiségi kultúrpolitikus. A szlovén népköltészet és prózairodalom magyarországi megismertetésében elvülhetetlen érdemei vannak.*

Szekrényesy Júlia Ujváry Zoltán „Szülőföldön hontalanul, Magyarok deportálása Csehországba” c. könyvéről. A történet, melyet Ujváry Zoltán egy felvidéki földműves elbeszélése nyomán tár elénk, egyike a közelmúlt oly gyakori szenvedéstörténeteinek. „A Felvidék magyar falvaiból 1946/47 telén a csehszlovák kormány több mint hetvenezer embert deportált Nyugat-Csehország területére, az egykori Szudéta-vidékre. Azokat, akik nem vallották magukat szlováknak. Akik nem tagadták meg magyarságukat. Akik szolgáskorban is hűek maradtak őseikhez, a magyar nyelvhez és a magyar múlthoz. A kálvária útján a megaláztatás, a szenvedés minden stációját megjárták. Testüket megtörték, de hitükben nem tudták megnyomorítani őket.” Ez áll a könyv bevezetőjében, és ami ezután következik, az a deportálás keservesen megalázó eseménysorozatának elbeszélése, még akkor is, ha a száműzetés helyszíne egy takaros kis városka, Protivin, nem messze Ceske Budejovicétől. Ez a regényes formában előadott dokumentum persze nem nélkülözi a mesészerű elemeket. A sokat szenvedett család végül — a megpróbáltatások múltán — visszakérül a saját házába, sőt akik galád módon viselkedtek, elszégyellik magukat, elnyerik méltó büntetésüket. Ezek a valóságselemek lassan oly hihetetlenek a sokat próbált század végi olvasó számára, hogy még akkor is mesébe illőnek véli az igazság ezen apró győzelmeit, ha tudja, hogy hiteles dokumentumot olvas. (*Ex libris. Élet és Irodalom*, 1992. II. 7. 11. old.)

KIÁLLÍTÁS A CUNA INDIÁNOKRÓL. *A Szolnoki Fotógalériában 1992 márciusában volt látható Hans Gustav Edöcs osztrák fotóművész „Cuna indiánok” c. kiállítása a panamai partok mentén lévő*

San Blas-szigetcsoporton élő cuna indiánok életéről.

Magyarábok. A Budapesten 1992-ben megrendezett Magyarok III. Világkongresszusán Csoóri Sándor, a Magyarok Világszövetsége elnökének meghívására részt vett a Nílus mellett élő, mohamemán vallású magyarábok két képviselője is. A magyar eredettudatot őrző népcsoport történelméről és hagyományairól a Magyar Nemzet több cikket is közölt (Hankó Ildikó: *Látogatás a magyaráboknál, Nílus-parti honvágy.* 1992. III. 12. 11. old., Uő.: *Látogatás a magyaráboknál, „Mint oldott kéve...”.* III. 19. 11. old., [kurcz]: *Magyarábok.* VIII. 22. 4. old., Hankó Ildikó: *Hűség.* VIII. 26. 12. old.).

TELEKI SÁMUEL-ÉREM. A Magyar Földrajzi Társaság eredményes kutatók és kiváló utazók munkájának elismerésére 1990-ben Teleki Sámuel-érem kiüntetést alapított, amit először (1992-ben) az 1987–88. évi Magyar Tudományos Afrika-expedíció tagjai (Gábris Gyula geográfus, Galácz András paleontológus, Juhász Árpád geológus, Kubassek János geográfus, Lerner János térképész, Füssi Nagy Géza nyelvész, Pócs Tamás botanikus, Pokoly Béla térképész, Sáfrány József operatőr, Sárkány Mihály etnográfus, Varga József orvos és Vojnits András zoológus) kapták meg.

Pais Dezső-díjat kapott Kázmér Miklós. A magyar nyelvtörténet és nyelvjárások területén végzett kimagasló munkásságáért 1992 márciusában a Zala megyei Önkormányzati Közgyűlés által alapított Pais Dezső-díjban részesült Kázmér Miklós, az ELTE ny. docense.

UTZ JEGGLE ELŐADÁSA BUDAPESTEN. A Magyar Néprajzi Társaság és a Néprajzi Múzeum 1992. március 11-én a Néprajzi Múzeumban megrendezett plenáris ülésén Utz Jeggle tübingeni professzor tartott előadást „Grenze und Identität” címmel. A vitavezető Niedermüller Péter volt.

Pannon Tenger alapítvány. Pannon Tenger néven hoztak létre alapítványt 1992-ben, amely Zákonyi Ferenc, a Balaton és környékének jeles kutatója hagyatékának megőrzésével, feldolgozásával és a további kutatómunka támogatásával foglalkozik.

KONFERENCIA SIKLÓD NÉPRAJZÁRÓL. „Egy székely falu néprajza” címmel konferenciát rendeztek 1992. március 12-én a Néprajzi Múzeumban Siklóról. Selmeczi Kovács Attila főigazgató-helyettes köszöntő szavai után Beke György író (a konferencia elnöke) mondott megnyitó beszédet. Előadást tartott: Tófalvi Zoltán (táj és kultúra), Bléró Gábor (népi építészet), Fülöp Lajos (tűzelőrendszerek), Madar Ilona (gazdálkodás, népi vallásosság), Haáz Sándor (népviselet), Barabás László (népszokások), Pávai István (népzene) és Lőrincz Lajos (néptánc). Március 13-án ugyanott kiállítás is nyílt (megnyitotta: Entz Géza államtitkár) „Siklód anno... Egy székely falu élete” címmel, amelyen Molnár Endre (München) és Bálint Zsigmond (Marosvásárhely) fotóit és a székelykeresztúri múzeum Fülöp Lajos által válogatott tárgyait mutatták be.

Nagy Gyula és Timaffy László kitüntetése. A Magyar Köztársaság elnöke Nagy Gyulának, az orosházi Szántó Kovács János Múzeum muzeológusának életműve elismeréseként és Timaffy

László néprajzkutatónak a honismereti mozgalom szervezésében, valamint a Szigetköz és a Rábaköz néprajzi kutatásában elért eredményeiért a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje kitüntetést adományozta 1992. február 13-án.

ÚJBÓL MEGJELENIK A „TURUL”. Negyvenkét évi kényszerszünet után újra megjelenik a magyar család- és címtan nagyműltű szakmai folyóirata, a „Turul”. A folyóiratot (amelynek 65. [1951—1992] kötete előreláthatólag 1993 elején hagyja el a nyomdát) a Magyar Országos Levéltár és a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság közreműködésével a Magyar Történelmi Társulat adja ki. Szerkesztik: Nyulásziné Straub Éva, Pandula Attila és Rainer Pál. A folyóiratról és az előfizetés módjáról részletes információk kaphatók Rainer Páltól (Laczkó Dezső Múzeum, 8200 Veszprém, Erzsébet liget 5.).

Ausztrál—melanéz gyűjtemény a gödöllői Városi Múzeumban. Az Ausztráliában élő Ignác Ferenc értékes ausztráliai és óceániai gyűjteményét (használati eszközök, hangfelvételek, diák, könyvek stb.) a gödöllői Városi Múzeumnak adományozta. Az Ignác-gyűjtemény anyagából „Ausztrália és Óceánia világa” címmel 1992. március 14. és május 24. között kiállítást rendeztek a Gödöllői Galériában. A gyűjteményről lásd Varga kálmán: *Ausztrál—melanéz gyűjtemény egy magyar múzeumban.* Múzeumi Hírlevél, 1991. 4. sz. 16—17. old., Kubassek János: *Bemutakozik az Ignác-gyűjtemény, Totemszobrok és bumerángok.* Magyar Nemzet, 1992. IV. 2. 11. old., Uő.: *Az Ignác-gyűjtemény Gödöllőn.* Földrajzi Múzeumi Tanulmányok, 11. sz. 1992. 69. old., P. T. Cs.: *Egzo-*

tikus tájak kincsei Gödöllőn, Fűszoknya és nyillarzenál. Vasárnapi Hírek, 1992. V. 3. 6. old.

PESOVÁR ERNŐ ÉS DANKÓ IMRE MAGAS ÁLLAMI KITÜNTETÉSE. 1992. március 15-én Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság elnöke Pesovár Ernő Erkel Ferenc-díjas tánc-történészt a magyar néptánc-kutatás terén kifejtett, nemzeti értékeket megalapozó életművéért Kosuth-díjjal tüntette ki, Dankó Imrének, a debreceni Déri Múzeum ny. igazgatójának több évtizedes tudományos, muzeológusi és etnográfusi munkássága elismeréseként pedig a Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztjét adományozta.

Horvát Intézet Pécsen. A magyarországi horvát nemzetiség sokoldalú vizsgálatára 1992. március 18-án Pécsen megalakult a Hrvatski Institut, a Horvát Intézet. Létrehozói horvát nemzetiségű nyelvészek, néprajzkutatók és szociológusok voltak, akik addig is a horvátok történetét, kultúráját, helyzetét és problémáit elemezték, s munkájukat most már intézményes keretek között folytathatják. Az MTA Regionális Kutatások Központjának épületében működő és Gyurok János szociológus által vezetett intézetben négy (pedagógiai, történelmi, néprajzi, szociológiai) szakcsoport kezdte meg működését. A néprajzi szakcsoport irányításával Begovác Rózsát, a Janus Pannonius Múzeum Néprajzi Osztályának vezetőjét bízták meg.

OROSZLÁN LOVAGREND ANDRÁSFALVY BERTALANNAK. Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszternek a Finnország és Magyarország közötti tudományos és művészeti kapcsolatok fejlesztése terén végzett

eredményes munkájáért a Finn Oroszlán Lovagrend Nagykeresztjét adományozta Mauno Koivisto, a Finn Köztársaság elnöke. A kitüntetést Risto Hyvarinen nagykövet 1992. március 30-án a Finn Köztársaság budapesti nagykövetségén adta át Andrásfalvy Bertalannak.

„Évkönyv” — szünet után. Schweitzer Józsefnek, az Országos Rabbiképző Intézet főigazgatójának szerkesztésében, az intézet kiadásában — több évi szünet után — megjelent az „Évkönyv 1985—1991”. A szerkesztő — nagyhírű elődje, az élők sorából 1985-ben eltávozott Scheiber Sándor professzor, az „Évkönyv” korábbi szerkesztője iránti tiszteletből — a két bevezető tanulmányt a világszerte ismert, kiváló tudós emlékének szentelte. Az egyik szerzője Benoschofsky Ilona, a Zsidó Múzeum igazgatója, a másik tanulmányt Balassa Iván írta.

HALÁSZ PÉTER A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET ÚJ IGAZGATÓJA. *Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter 1992. április 1-jei hatállyal Halász Pétert nevezte ki a Magyar Művelődési Intézet igazgatójává. Az intézmény új vezetőjével Székely Ádám az Új Magyarországon közölt interjút (1992. IV. 9. 13. old.), amelyben Halász Péter eddigi munkásságáról és terveiről olvashatunk.*

A moldvai magyarokról az MDF Akadémián. A Magyar Demokrata Fórum Akadémiája tavaszi előadássorozatának keretében 1992. április 2-án az MDF budapesti székházában „A moldvai csángómagyarok” címmel szerveztek rendezvényt. Előadást tartott: Halász Péter és Kallós Zoltán, közreműködött: Petrás Mária (Diószén) és Janó Anna

(Lészped), valamint az Egyházasközpári Népdalkör.

NEMZETI PARK A BALATON ÉSZAKI PARTJÁN. *Nemzeti park lesz a tervek szerint 1995-re a tó északi partvidékének mintegy 36 ezer hektárnyi területe. A Balaton-felvidéki Nemzeti Örökség Park felöleli, összefogja mindazokat az erdőket, réteket, vizes-mocsaras területeket, amelyek szinte érintetlenül fennmaradtak. Ugyanakkor a park része lesz néhány sajátos hangulatú település is, amely hű maradt a vidék építészeti hagyományaihoz.*

Comenius-emlékérem. 1992. április 2-án az ELTE BTK tanácstermében, születésének 400. évfordulója alkalmából Comenius-emlékülést tartottak. Az évforduló alkalmából a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság Külügyminisztériuma Comenius-emlékéremet alapított, amelyet a kiváló filozófus és pedagógus életművének kutatása és pedagógiai módszerének alkalmazása, fejlesztése terén kimagasló eredményeket elért külföldi kutatóknak és pedagógusoknak adományoznak. Az emlékéremet április 2-án többek között Bakos József, Gyivicsán Anna, Király Péter, Köpeczi Béla és Újszászy Kálmán kapta meg.

HAGYOMÁNYÁPOLÓK BEREGBEN. *A beregi és szatmári térségben működő Kelet-magyarországi Szabadelvű Protestáns Kör céljai között szerepel a nagy szellemi elődök és példaképek emlékének őrzése és a hagyományok ápolása is. Pl. védnökséget vállaltak mindazon utcák felett, amelyeket nagy szellemi elődökről neveztek el. Híres erdélyi személyiségek neve jelenik meg egyre több utcanévtáblán (pl. Orbán Balázs, Brassai Sámuel, Kriza János) és áldozatos*

munkájukat hirdeti a tiszaszalkai Balázs Ferenc-tájház és a vásárosnaményi Orbán Balázs Emlékpark is.

Voigt Vilmos előadása a zsidó hagyományok kutatásáról. Az Alapítvány a Magyarországi Zsidó Kultúra megőrzéséért „Zsidó szellemi élet Magyarországon a két világháború között” címmel konferenciát rendezett 1992. április 6–7-én Budapesten, az ELTE Tanári Klubjában. A „Tudomány, tanulmányok, tanulás” c. ülés keretében Voigt Vilmos „A Magyar Néprajzi Társaság és a zsidó hagyományok kutatása” címmel tartott előadást.

KINEVEZÉSEK A PEST MEGYEI MŰZEUUMOK IGAZGATÓSÁGÁN. *Bihari József Pest megyei múzeumigazgató 1991. december 1-jén nyugalomba vonult. Az új megbízott igazgató Soós Sándor etnográfus-muzeológus lett, akit Pest megye Közgyűlése 1992. április 10-től 5 évre kinevezett a megyei múzeumi szervezet élére. A Ferenczy Múzeum Régészeti-Történeti-Néprajzi Főosztályának vezetésével Ikvainé Sándor Ildikót bízták meg.*

Tessedik-emlékülés és -emlékkiállítás. A Magyar Mezőgazdasági Múzeum, az MTA Agrártörténeti és Faluszociológiai Bizottsága és a Magyar Agrártörténeti Társaság 1992. április 23-án emlékülést rendezett a budapesti Vajdahunyadvárban Tessedik Sámuel születésének 250. évfordulója alkalmából. Az ünnepi ülésen Rácz István tartott előadást („Szempontok a tanyarendszer kialakulásának vizsgálatához”), majd megnyitották a Taraba Mária és V. Gócz Gabriella által rendezett, „Tessedik Sámuel és kora” c. kiállítást. Május 3-án Szarvason, Tessedik

működésének színhelyén is emlékülést rendeztek az évforduló alkalmából.

SZLAVISZTIKAI FOLYÓIRAT SZOMBATHELYEN. *Őnálló szlavisztikai tudományos folyóiratot indított 1992-ben a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola „Studia Slavica Savariensia” címmel. Az új szakt folyóirat a szombathelyi tanárképző szláv filológiai tevékenységét szolgálja és bemutatja a szláv népek irodalmát, hagyományait, történelmét, kultúráját, nyelvét. Szerkesztője: Gadányi Károly.*

Japán monográfia Rózsa Sándorról. Shingo Minamizuka japán történészprofesszor a vonatkozó magyar szakirodalom, valamint az Országos Levéltárban, a Csongrád Megyei Levéltárban és a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárban végzett kutatásai eredményeinek felhasználásával gazdagon illusztrált monográfiát adott ki Japánban, japán nyelven Rózsa Sándorról és a magyar betyárvilágról, 3000 példányban. V. ö. Kenéz Ferenc: *Rózsa Sándor Japánban.* Esti Hírlap, 1992. IV. 29. 5. old., Uő.: *Beszélgetés Shingo Minamizukával, Japán—magyar betyárvilág.* Esti Hírlap (Jelenlét c. melléklet), 1992. VIII. 1. II. old., Bata Imre: *Japán történelem monográfiája Rózsa Sándorról.* Élet és Irodalom, 1993. II. 12. 4. old.

PALÁDI-KOVÁCS ATTILA, KISBÁN ESZTER ÉS FLÓRIÁN MÁRIA KINEVEZÉSE. *Az MTA intézeteiben az 1970-es évektől megszokott pályázati úton 1992-ben lezajlott a Néprajzi Kutatóintézet igazgatójának kiválasztása. Láng István főtitkár a munkahelyi fórum és az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya együttes javaslata alapján ismét Paládi-Kovács Attilát nevezte ki a Néprajzi Ku-*

tatointézet igazgatójának. A kinevezés öt esztendőre szól, 1997. április 30-ig érvényes. Az intézet igazgatóhelyettesi posztját ugyancsak pályázat útján töltötték be. Ezt a vezetői munkakört a következő öt évben Kisbán Eszter látja el. A tudományos titkári feladatkörre Flórián Mária kapott megbízást.

A Csemadok Központi Népzenei Adattára. 1992 májusában a Komáromi Duna Menti Múzeum Szlovákiai Magyar Nemzetiségi Osztályára került a nagy értékű gyűjtemény, a Csemadok Központi Népzenei Adattára.

A „SZEGEDI MŰHELY” BÁLINT SÁNDOR-EMLEKSZÁMA. A „Szegedi Műhely” c. folyóirat 1992-ben kiadott 1990/1—4. füzete Bálint Sándor-életrajz-ként jelent meg. A tanulmányok felidéznek és megjelenési sorrendben méltatják a jeles tudós több évtizedes munkásságát és ismertetik életének legfontosabb állomásait.

Erdély — lengyel optikával. Marek Skorupski fotóművész, a varsói egyetem filozófiaszakos hallgatója 1992 májusában a lengyelországi Sejny-ben „Régi idők emlékezete — Erdély kultúrája” címmel állította ki a Kolozsváron, Csík-szeredán, Marosvásárhelyen és gyimesi falvakban készített fényképeit, elsősorban portrékat. A fotókat júliusban a Budapest Galéria Józsefvárosi Kiállítótermében, augusztusban pedig a varsói Magyar Kulturális Intézetben is bemutatta.

PÁLYÁZATI EREDMÉNYJEGYZÉK. A XXXIX. Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat eredményjegyzékét a Honismeret 1992. 5. száma (98—102. old.) közölte.

Budapestben is kapható a „Korunk”. A kolozsvári „Korunk” c. folyóirat Budapesten a következő címen kapható, ill. rendelhető meg: Kárpáti Futár Bt. Bp., VIII. Krúdy Gy. u. 3. Tel.: 1—340—089.

PALÁDI-KOVÁCS ATTILA ELŐADÁSAI A KOLOZSVÁRI BABEŞ-BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEMEN. Paládi-Kovács Attila, az ELTE Tártyi Néprajzi Tanszékének tanára 1992 május első hetében vendégprofesszori minőségben előadásokat tartott a kolozsvári egyetem néprajz és magyar szakos hallgatóinak az alábbi tárgykörökről: „Magyar népterületek és népcsoportok”, „Jelenkori etnikai folyamatok Magyarországon”, „Újkori migrációs folyamatok a Kárpát-medencében és hatásuk a népi kultúra alakulására”, „Kulturális régiók és néprajzi kartográfia”, „Erdély regionális jellegzetességei a népi kultúrában”. Előadásait átlagosan 25—30 fő hallgatta.

Cseri Miklós megbízása. A szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgatója 1992. május 1-jei hatállyal Cseri Miklós tudományos titkárt (muzeológusi és titkári teendőinek meghagyásával) megbízta a múzeum összintézményi szintű kulturális, közművelői és vállalkozási tevékenységének menedzselésével, irányításával. Megbízatása 1996. december 31-ig szól.

IRODALMI EST A SZLOVÁK DRÓTOSOKRÓL. A Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság Kulturális és Tájékoztató Központja 1992. május 7-én irodalmi estet rendezett, amelynek vendége Vladimír Ferko, a szlovákul 1978-ban, majd magyarul 1985-ben megjelent „Volt egyszer egy mesterség (A drótosok története)” c. könyv szerzője volt. Bevezetőt Szappanos Balázs, az Európa Könyvki-

adó szerkesztője mondott, majd a szerző beszélt művéről és az anyaggyűjtés óta a szlovák drótosok életében bekövetkezett változásokról. A rendezvényen levítették a könyvvel azonos című filmet, Fuzik János és Kiss Róbert (MTV, Szegedi Stúdió) alkotását is.

Konferencia: „Kultúra—tudomány—oktatás”. A Magyar Néprajzi Társaság 1992. május 13-án az ELTE BTK Tanácstermében konferenciát rendezett „Kultúra—Tudomány—Oktatás (Tapasztalatok, tervek, javaslatok)” címmel a hazai néprajzi és kulturális antropológiai oktatás szervezeti és tartalmi megújulási lehetőségeinek felmérése céljából. A konferenciát Barna Gábor főtitkár nyitotta meg, majd Kunt Ernő tartott vitaindító előadást „Megjegyzések a kultúra kutatásáról és oktatásáról a harmadik évezred küszöbén” címmel. A vitát Niedermüller Péter vezette. A felkért hozzászólók a következők voltak: Boglár Lajos, Andrásfalvy Bertalan, Filep Antal, Hofer Tamás, Juhász Antal, Paládi-Kovács Attila, Voigt Vilmos és Ujváry Zoltán (az ő hozzászólását Bartha Elek tolmácsolta). A vitában a fentiekén kívül részt vettek még: Templom Katalin, Sárkány Mihály, Mohay Tamás, Veres Péter, Pozsony Ferenc, Gráfik Imre, Benda Gyula, Bellon Tibor, Györgyi Erzsébet, Komoróczy Géza, Erdélyi Zsuzsanna, Gyivicsán Anna, valamint két egyetemi hallgató, Vakler Anna és Prónay Csaba.

ELHUNYT KLANICZAY TIBOR. Klanczay Tibor, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, az Irodalomtudományi Intézet igazgatója, a „Kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása” program elnöke, 1977-től 1991-ig a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság főtitkára, utóbb alelnöke, az Irodalomtudományi

Bizottság tagja, a Nemzetközi Összehasonlító Irodalomtudományi Társaság volt alelnöke, a párizsi Sorbonne és a Római Egyetem volt vendégprofesszora, a Medieval Academy of America levelező tagja, a Lengyel Tudományos Akadémia tiszteleti tagja, a Fédération Internationale des Sociétés et des Instituts pour l'Étude de la Renaissance és az Associazione Internazionale per gli Studi di Lingua e Letteratura Italiana vezető tagja, a Revue de Littérature Comparée és a Canadian Review of Comparative Literature szerkesztőbizottsági tagja, a Tours-i Egyetem tiszteletbeli doktora, a Kossuth-díj, a Francia Akadémiai Pálmarend tiszti fokozata, az Olasz Köztársaság Érdemrendje lovagi fokozata kitüntetések tulajdonosa 1992. május 14-én, életének 69. évében, hosszú, súlyos betegség után meghalt. Pályáját nagyhatású egyetemi oktatóként kezdte az ELTE Bölcsészettudományi Karán. Irodalomtanárok nemzedékének figyelmét irányította a régi magyar irodalom értékeire. Meghatározó szerepe volt az MTA Irodalomtudományi Intézetének létrehozásában, és a budapesti Nemzetközi Reneszánsz Kutatóközpont megszervezésében. Több száz publikációt felölelő tudományos munkásságának fő területe a reneszánsz és a barokk irodalma, valamint a komparatiztika volt. Külföldön is vitathatatlan tekintélyt vívott ki, s minden lehetőséget megragadott, hogy előmozdítsa a magyar kutatók bekapcsolódását a nemzetközi tudományos életbe. Létrehívta és hosszú ideig vezette a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaságot. Számos kritikai kiadást kezdeményezett illetve gondozott, megszervezte és haláláig irányította az utóbbi évek legjelentősebb forráskiadói vállalkozását. Személyében fáradhatatlan, példászerűen igényes kutatót és tu-

dományszervezőt vesztett a magyar irodalomtudomány: olyan egyéniséget, aki el tudta hozni korunkba a humanisták teljességigényét és bölcs derűjét. Teme-tése 1992. május 26-án volt a Farkasré-ti temetőben.

Nemzetközi Magyar—Német Baráti Egyesület. 1992. május 16-án megalakult a Nemzetközi Magyar—Német Baráti Egyesület, amelynek fő célja a magyar—német kapcsolatok erősítése, a németül beszélők történelmének, kultúrájának megismerése, a hagyományok ápolása. Az egyesület elnöke: Manherz Károly egyetemi tanár.

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET ÚJ KIADVÁNYAI. Az 1859-ben megalakult, majd 1950-ben hatóságilag megszüntetett és 1990-ben újra életre hívott Erdélyi Múzeum-Egyesület folytatja az Erdélyi Tudományos Füzetek c. sorozatának kiadását. Az 1992-ben megjelent művek az alábbiak. Benkő Samu: „Nagy Géza, a lírátor és művelődésünk mindene-se”; Demény István Pál: „A Szent László-legenda és Molnár Anna balladája”; Antal Árpád: „György Lajos életműve”; Imreh István: „A fejedelmi gazdálkodás Bethlen Gábor idejében”.

A magyar néprajz oktatása a bukaresi tudományegyetemen. A bukaresi tudományegyetemen az 1990-ben megalakult Hungarológiai Tanszéken az 1992/1993-as tanév első félévétől a „Bevezetés a magyar néprajzba” c. kurzust is hallgathatják az érdeklődők. Előadó: Zsigmond Győző magyar—francia szakos tanár, néprajzkutató, a Kriza János Néprajzi Társaság tagja. A magyar néprajz oktatásához nagy szükség lenne könyvekre, jegyzetekre és videofelvételekre. Akik ebben segíteni tudnak,

szíveskedjenek a következő címre írni: Zsigmond Győző, 4000 Sfntu Gheorghe, Aleea Avintului 6., Bl. 21. B/10. (Tel.: 923—28—871).

VAJDASÁGI NÉPRAJZI HÍREK. 1991 júliusában első alkalommal került meg-szervezésre az I. Jugoszláviai Magyar Néprajzkutató Tábor „A ház” címmel, amelyen délszláv, vajdasági magyar és magyarországi kutatók (Balassa M. Iván, Szekeres László, Biacsi Antal, Beszédes Valéria, Bordás Attila, Harkai Imre, Juhász Antal, Jung Károly, Bánszky Mária, Mila Boszity, Mirjana Maluckov, Silling István és Slobodan Jovanovity) tartottak előadást. — 1991. szeptember 16-án rendezték meg Kupuszinán a Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság Néprajzi Szekciójának évi értekezletét, amelyen a szakosztály felvette Kiss Lajos zombori származású, jeles magyar néprajzkutató nevét. Ugyanakkor határozat született a néprajzi szakosztály plakettjeinek és okleveleinek megalapításáról is. — 1991. november 16-án Zentán „Balladás idők” címmel egynapos szemináriumot tartottak a JMMT néprajzosai a ballada- és mesegyűjtés vajdasági tapasztalatairól. Előadást tartott: Burány Béla, Beszédes Valéria, Bodor Anikó, Silling István és Tripolsky Géza. — 1991 decemberében a Kiss Lajos Néprajzi Szakosztály pályázatot hirdetett „Betlehemezzünk a békéért” címmel népi karácsonylák és betlehemek készítésére, amelyre mintegy 30 pályamű érkezett be. Ezekből kiállítást rendeztek. — A szakosztály 1992. március 14-én Doroslón tartotta meg éves ünnepi ülését, amelynek keretében díjátadásra is sor került. A Kiss Lajos-émlékplakettet a zentai Bodor Anikó népzene-kutató, a Garay Ákos-émlékplakettet a topolyai Harkai Imre, a népi építészet kutatója,

az Arnold György-oklevelet a temerini Borsi Ferenc népzeneész, a Samu Katalin-oklevelet a kupuszinai néprajzi csoport (az állandó néprajzi gyűjtemény létrehozásáért), a Kiss Lajos-emléklapot pedig a becsei Batyu Népzenei Együttes kapta meg. Az ülésen bemutatták a JMMT Kiskönyvtárának első két kötetét, Burány Béla „Emberek, sorsok, balladák” és Tripolsky Géza „Nem bánom, hogy juhásznak születtem” c. művét. Ugyanakkor méltatták a szakosztály népviselettelró pályázatára beérkezett munkákat is. Raj Rozália a doroszlói (női), Balla Ferenc a bezdáni, Stocker Eduárd a közép-bánáti, Raffai Judit pedig a ludasi népviseletet dolgozta fel. — 1992. április 25-én Szabadkán került sor a JMMT népi építészettel foglalkozó tanácskozására, amelyen Balassa M. Iván, Zentai Tünde, Harkai Imre és Beszédes Valéria tartott előadást. Ez alkalommal mutatták be Beszédes Valéria „A ház” c. művét, amely a vajdasági lakóház szókincsének gyűjteménye. — A szabadkai Pedagógiai Akadémián Nagy István néptánckutató háromhónapos népi gyermektánc-oktató tanfolyamot vezetett. — 1992. július 8-tól 11-ig Zentán rendezték meg a JMMT Nyári Néprajzi Szabadegyetemét „Asszonykezek dicsérete (a boszorkányoktól az emancipált asszonyokig)” címmel. Előadást tartott: Jung Károly, Penavin Olga, Katona Imre, Kemény Mária, Mira Maluckov, Mila Boszity, Raj Rozália, Nagyabonyi Ágnes, Harkai Imre, Silling István, Beszédes Valéria, Bánszky Mária, Branka Sztefanovity és Tripolsky Géza. — A szakosztály tagjai 1992. július 27-től 31-ig a bácskai Völgyesen végeztek néprajzi gyűjtést. — A Kiss Lajos Néprajzi Szakosztály 1992. november 28-án az észak-bácskai Bajmok községben tartotta meg II. Folklórszemináriumát

„Népi vallásosság” címmel. A szép számú érdeklődő előtt Silling István beszámolt a vajdasági népi vallásosság kutatásának eddigi eredményeiről és szolt a jövőbeni feladatokról. Erdélyi Zsuzsanna az archaikus népi imádságok műfaji sajátosságait, kutatástörténetét és kutatási módszereit ismertette. Bartha Elek a vallásos élethez kapcsolódó lokációkat, s azok többféle funkcióját taglalta. Raj Rozália és Nagy István bemutatta a „Haza hlv a harangszó” c. videofilmjét a doroszlói kisasszony napi búcsúról. — Az 1992. évi karácsonyi kiállítást Szabadkán, Zentán és Zomborban rendezték meg, decembertől januárig. A „Mindenkori haza találjon” című kiállításon a vajdasági magyarok, szerbek, bunyevácok és németek kalácsait mutatták be. (Raj Rozália—Silling István)

„A régi Sárrét világa”-nak bemutatója. A Magyar Néprajzi Társaság és a Püski Kiadó és Könyvesház 1992. május 18-án a budapesti Püski Könyvesházban mutatta be Szűcs Sándor újból megjelent könyvét, „A régi Sárrét világa”-t. Szűcs Sándorra Balassa Iván emlékezett, a kötetet a szerkesztő, Dankó Éva méltatta, közreműködött: Lovász Irén népdalénekes.

RÉGI ÉS ÚJ „MÚZEUM”-OK. 1947-ben a kolozsvári „Erdélyi Múzeum” LII. kötetének kinyomtatott íveit bezúzták, a folyóiratból csupán néhány példány maradt meg. E hiányt pótlandó a Magyar Néprajzi Társaság és a Magyar Nyelvtudományi Társaság az LII. (1947) kötet 1—4. füzetét 1990-ben reprint változatban, 1000 példányban, Balassa Iván és Benkő Loránd utószavával kiadta. Az ELTE Bölcsészettudományi Kara és a Magyarorsággutató Intézet 1990-ben „Új Erdélyi Múzeum” néven, Erdélyből szár-

mazó, Erdély történelmével és jelenével foglalkozó, Magyarországon és külföldön élő kutatók közreműködésével Budapesten újraindította a folyóiratot. Az időközben megváltozott körülmények lehetővé tették, hogy az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kolozsváron megjelentethesse az „Erdélyi Múzeum” LIII. (1991) kötetének 1—4. füzetét, ezért az „Új Erdélyi Múzeum” megszűnt (csupán az 1. évf. 1—2. füzetét jelent meg) és annak folytatásaként az Akadémiai Kiadó, valamint a Közép-Európai Múzeum Alapítvány kiadásában Budapesten 1991-ben megindult a „Magyar Múzeum”. Ezidáig az 1. (1991) évfolyam 1—4. füzetét látott napvilágot.

Elhunyt Korek József. 1992 júniusában elhunyt Korek József régész, a Magyar Nemzeti Múzeum ny. főigazgató-helyettese. Az ELTE néprajz szakos hallgatói éveken keresztül Tőle és az Ő jegyzetéből tanultak általános muzeológiát. Emlékét tisztelettel megőrizzük.

TISZTIKERESZT SZOMJAS-SCHIFFERT GYÖRGYNEK. Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság elnöke 1992. június 9-én a Magyar Köztársasági Érdemrend Tiszti-keresztje kitüntetését adományozta Szomjas-Schiffert Györgynek, az MTA Népzenekutató Csoportja ny. kutatójának, a nemzetközileg is jelentős magyar és finnugor népzenekutatói tevékenységéért elismeréseként.

Lakatos Demeter: „Búcsú az ifjúságtul”. Libisch Győző szerkesztésében, Domokos Pál Péter előszavával és Szabó T. Ádám lektorálásával, a Püski Kiadó jóvoltából, „Búcsú az ifjúságtul” címmel 1992-ben megjelent Lakatos Demeter szabófalvi csángó költő összegyűjtött verseinek gyűjteménye. A köny-

vet a Lakatos Demeter Egyesület a Néprajzi Múzeumban 1992. június 11-én mutatta be. A szerzőről és a könyvről Benda Kálmán, Beke György és Libisch Győző beszélt, Bodó Mária (Trunk) verseket olvasott fel, Demse Márton és Halász Péter pedig a költővel való találkozásaira emlékezett.

NÉPRAJZI TOVÁBBKÉPZŐ TANFOLYAM SZEPSIBEN. 1992. június 28. és július 4. között rendezte meg harmadik néprajzi továbbképző tanfolyamát a Csehszlovákia Magyar Néprajzi Társaság Szepsiben, Bodnár Mónika vezetésével. A résztvevők előadásokat hallgattak és gyűjtést is végeztek a Szepsi környéki falvakban. Részletesebben lásd: *Hírharang*, 1992. 3. sz. 14—15. old.

Notitia Hungariae-emlékérem és Honismereti Emléklap. A Honismereti Szövetség 1992-ben kitüntetés alapított Notitia Hungariae-emlékérem névvel a honismereti munkában kiemelkedő teljesítményt nyújtó személyek és közösségek számára. A kitüntetés 1992-ben hatan kapták meg. Az ugyancsak 1992-ben alapított Honismereti Emléklapot negyvenhét személynek adták át. A kitüntetettek (akik között önkéntes néprajzi gyűjtők és hivatásos néprajzkutatók egyaránt vannak) névsorát a Honismeret 1992. 6. száma (5—6. old.) közölte.

HONISMERETI AKADÉMIA — HUSZAD-SZOR. A Honismereti Szövetség 1992. június 29. és július 3. között Pécsen rendezte meg a XX. Honismereti Akadémiát, amelyről részletes beszámoló olvasható a Honismeret 1992. 6. számában (3—13. old.), Halász Péter összeállításában.

„Felebarát”. Vetési László református lelkes szerkesztésében az Erdélyben szórványokban élő református családok számára „Felebarát” címmel folyóirat jelenik meg Kolozsváron. Célja (a szerkesztő szavaival): „Elszigetelt testvéreinknek hittel és anyanyelvvel való táplálása mellett szent szolgálatnak tekintjük azt is, hogy a nagyokat a kicsinyek szeretetére és a gondoskodás felelősségére neveljük. [...] Harmadik [...] küldetésünk a végvárak helyzetének pontos adatszerű rögzítése.” A lap Magyarországon előfizethető Lackovits Emőké-nél, a Laczkó Dezső Múzeumban (8200 Veszprém, Erzsébet sétány 1.). Előfizetési díj: 300,- Ft/év. Ugyanott megvásárolható a „Népi vallásosság a Kárpát-medencében, I.” c. kötet (á.: 150,- Ft) is. Minden eladott kötet ára a „Felebarát” megjelenetését, egyúttal a szórványban élő erdélyi magyarság ügyét szolgálja.

MOHAY TAMÁS ADJUNKTUS. *Az ELTE Bölcsészettudományi Karának dékánja tanszékevezetői előterjesztésre, 1992. július 1-jei hatállyal Mohay Tamást, a Tárgyi Néprajzi Tanszék tanársegédjét adjunktussá léptette elő.*

Hollókői parasztház Párizsban. 1992-ben húszéves volt az UNESCO Világörökség Egyezmény, s ez alkalomból nagyszabású kiállítást rendeztek az UNESCO párizsi palotájában és annak kertjében. A július 8-tól október 8-ig tartó kiállításon mindössze hat ország kapott lehetőséget arra, hogy a palota kertjében makettet, szobrot mutathatott be, köztük Magyarország. Egy mexikói piramiszírszlet, egy görög templom és egy kínai agyaglovas szomszédságában a kiállítás látogatói megtekinthettek egy valóságos hollókői parasztházat is, ere-

deti berendezéssel. A házat az Országos Műemléki Felügyelőség szakemberei úgy tervezték meg, hogy az élet-hű megjelenítés elemes összerakhatósággal és könnyű szállíthatósággal párosult.

FAZEKAS-BEMUTATÓHÁZ NÁDUDVARON. *Nádudvar polgármestere a helyi fazekasság történetének mérföldköveként értékelte, hogy 1992 július 15-én megnyithatták a feketekerámia-bemutató- és alkotóházat. Ifj. Fazekas Lajos, a népművészet mestere családi összefogással saját portáján építette fel a mesterséget bemutató, a helyi építészeti stílushoz igazodó fazekasházat.*

Harang a csángóknak. A gellérthegyi Szikla-kápolnában tevékenykedő pálos szerzetesek 1992 júliusában egy templomi harangot ajándékoztak Külsőrekecsin moldvai csángó falunak. A 140 kilogrammos, Szent László király hermájával díszített harangot, az öröbtyáni Gombos Miklós harangöntőmester alkotását július 19-én ünnepi szentmise keretében helyezték el Külsőrekecsin templomában.

MAGYARSÁGISMERETI NÉPFŐISKOLA. *A debreceni Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskola Közművelődési Tanszéke július 20. és augusztus 2. között néptanítói programot szervezett. A 40 fős kurzus résztvevői Kárpátaljáról, a Vajdaságból, Erdélyből, Svédországból, Svájcban és Japánból érkeztek. Két héten át a magyar történelem, irodalom, művelődés, néprajz, közigazgatás kérdéseivel foglalkoztak, s megismerték hazánk földrajzi és történelmi nevezetességeivel is.*

Tábor Lujzikalagorban. A szatmárnémeti MADISZ és a Szent-Györgyi Albert Társaság 1992. július 20. és 30. között tábort szervezett a moldvai Lujzikalagorban falubeli csángó gyermekek számára. A tábor magyarországi résztvevői Szacs vay Éva, Forrai Ibolya és Csákányi Zoltán voltak, akik kutatásokat is végeztek.

KONGUR ALAPÍTVÁNY. *A karcagi születésű, 1992. augusztusában elhunyt neves turkológus, Ázsia-kutató, Mándoky Kongur István emlékére a kazah főváros, Alma-Ata tudományos akadémiaja és a tudós rokonsága alapítványt hozott létre. A Kongur Alapítvány célja, hogy olyan fiatalokat támogasson, akik a közép-ázsiai törökség és a magyarok kulturális kapcsolatát kutatják.*

Gyalogszerrel Kis-Ázsiában. A csikszere dai Beder Tibor 1982. augusztus 11-én gyalogszerrel indult el Zágomból arra a hosszú útra, amely végül is Háromszék—Moldva—Dobru dzsa—Bulgária—Trákia—Kis-Ázsia tájain át vezetett abba a négyszázötven éves faluba, amelyet Madzsarköj, azaz Magyarfalu néven tart számon az emlékezet. Beder Tibor útibeszámolójának néhány részletét az Esti Hírlap (1992. VIII. 17. 7. old., VIII. 18. 6. old., VIII. 19. 11. old., VIII. 22. 6. old., VIII. 24. 7. old.) közölte.

ADY ENDRE AKADEMIA. *A Debreceni Nyári Egyetem alszekciójaként működő Ady Endre Akadémia 1990. nyarán kezdte el a magyar nyelven tanító, határainkon túl élő pedagógusok továbbképzését. 1992. augusztus 9. és 23. között magyar nyelvi és irodalmi, történelmi, magyarságismereti, néprajzi, művelődéstörténeti és számítástechnikai-informatikai kurzusokon vehettek részt az*

erdélyi, vajdasági, kárpátaljai és szlovéniai pedagógusok.

Kórógyról és a kórógyiakról. Az 1991. szeptember 29-én falujukból elűzött szlavóniai Kórógy Magyarországra menekült lakói kezdetben Zánkán, majd a nagyatádi menekülttáborban találtak menedéket. A csaknem 250 ember 1992 augusztusában a Somogy megyei Vésére költözött. A szerb hatóságok időközben mintegy 850 szerb nemzetiségű embert telepítettek a magyarok házaiba (a faluban csupán kb. 50 idős magyar maradt) és a település nevét Srpska Palaca-ra változtatták. A Bethlen Gábor Alapítvány kuratóriuma 1992. november 2-án Márton Áron-emlékéremmel tüntette ki a sokat szenvedett és a térképről is letörölt Kórógy lakosságát.

DÍJAK — FARAGÓKNAK. *1992. augusztus 1-jén Balatonlellén 23. alkalommal rendezték meg az id. Kapoli Antal Országos Faragókiállítását. Az 1957 óta hagyománnyá nemesedett rendezvényt faragópályázat előzte meg. A bírálóbizottság 1992-ben 430 tárgy közül 174 alkotást fogadott el és több alkotót kitüntetett. A díjakat Halász Péter, a Magyar Művelődési Intézet igazgatója nyújtotta át. Az id. Kapoli-emlékdíjat Gosztonyi Zoltán népi iparművész nyerte el csontbetétekkel díszített dobozaiért, ékszereiért. Lukács Lajos pásztoroktatóiért és ivótülleikéért, Ambrus József faszobraiért első díjat kapott. Csehely Istvánt, Horváth Bélát, Kohl Jánost és Serényi Lászlót második, Szentkereszti Istvánt, Freud Jánost, Nemes Ferencet és Répás Jánost harmadik díjjal jutalmazták.*

SZLOVÁK KÖZPONT BÉKÉSCSABÁN. *A szlovák kormánynak Pozsonyban, 1992. augusztus 4-i ülésén született*

döntése szerint Békéscsabán szlovák kulturális és tájékoztatói központot nyitnak, amelynek létrehozására 1.700.000 koronát szavaztak meg.

Csángófesztivál és konferencia. Csángó fesztivált és konferenciát rendeztek 1992. augusztus 7. és 9. között Jászberényben, gazdag programmal (énekversen, táncosok és zenészek felvonulása, táncház, hagyományörző csoportok bemutatója, konferencia a csángók történelmének és néprajzának jeles szakembereinek részvételével).

FITZ JÓZSEF-KÖNYVDÍJ „A FA MITOLÓGIÁJA”-NAK. *A Művelődési és Közoktatási Minisztérium Fitz József-könyvdíjjal jutalmazza a magyar könyvtárosok összesített szavazatai alapján a legsikeresebbnek talált alkotásokat. E díjat a magyar könyvtárosok Sárospatakon, 1992. augusztus 14-én megrendezett XXIV. Vándorgyűlésén többek között Jankovics Marcell „A fa mitológiája” (Csokonai, 1991) c. műve kapta meg.*

Magyar nyelvű szentmise Moldvában. A moldvai csángók régi fájdalma, hogy csak román nyelvű egyházi szertartásokon vehetnek részt. Ezért különös és történelmi jelentősége volt annak, hogy Petru Gherghel lasi-i püspök erdélyi és magyarországi magyar papokat hívott meg az 1992. augusztus 15-én, Nagybaldogasszony napján, a híres moldvai Mária-kegyhelyen, Chacicában megrendezett ünnepre, hogy szentmisét celebráljanak. Az eseményről részletesebben lásd Stoffán György: *Moldvában magyarul.* Esti Hírlap, 1992. VII. 6. 9. old., K. l.: *Magyar nyelvű szentmise Csángóföldön.* Új Magyarország, VIII. 17. 3. old., *Magyar szentmise Csángóföldön.* Ma-

gyar Nemzet, VIII. 18. 4. old., Keglewich István: *Magyar nyelvű szentmise Csángóföldön.* Esti Hírlap, VIII. 18. 6. old.

KÖLCSEY FERENC-DÍJAT KAPOTT UJVÁRY ZOLTÁN. *A Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat Közgyűlése a megye településeinek néprajzkutatásában elért kimagasló érdemeiért, 60. születésnapja alkalmából Ujváry Zoltán egyetemi tanárnak 1992. augusztus 18-án Kölcsey Ferenc-díjat adományozott.*

Csenki Imre kitüntetései. 1992. augusztus 20-án, Szent István-nap alkalmából Göncz Árpád köztársasági elnök a Parlament Kupolatermében kitüntetéseket adott át. A Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje kitüntetést kapta többek között Csenki Imre zeneszerző, Kossuth-díjas kiváló művész, művészi életművéért. A jeles zeneszerzőt és karnagyot 80. születésnapja alkalmából, az Állami Népi Együttes énekarának létrehozásában és az énekkar művészeti vezetésében szerzett elévülhetetlen érdemeinek elismeréseként az Állami Népi Együttes igazgatósága Az Együttesért kitüntetésben részesítette. Az ünnepelt ugyancsak 1992-ben Püspökladány díszpolgára lett.

NÍVÓ-DÍJAS NÉPRAJZKUTATÓK. *A Művelődési és Közoktatási Minisztérium Múzeumi Osztálya 1992. augusztus 20. alkalmából magas színvonalú kiállítások létrehozásáért Nívó-díjban részesítette a Néprajzi Múzeum kollektíváját, Selmeczi Kovács Attilát és H. Kolba Juditot, tudományos tevékenységéért pedig Viga Gyulát.*

Kitüntetések augusztus 20-a alkalmából. A Magyar Köztársaság művelődési és közoktatási minisztere 1992. augusz-

tus 20-a alkalmából a Népművészet Mestere díjat adományozta Kóka Rozália előadóművésznek, a bukovinai székelly mesék, mondák gyűjtőjének, Kovács László fazekasnak, Kupi Ferenc szalmafonónak, Petricsné Csobán Anna énekesnek, Rátkai Sándor papucsos mesternek, Szabó Kálmánné hímzőnek, Tűhegyi Mihály fafaragónak. A magyar múzeumügy érdekében kifejtett kiemelkedő munkája elismeréseként Móre Ferenc-díjat kapott többek között Bellon Tibor, a karcagi Györffy István Nagykun Múzeum igazgatója. A magyar könyvtárügy érdekében kifejtett kiemelkedő munkája elismeréseként Szinnyei József-díjat adtak át többek között Sándor Istvánnak, a Néprajzi Múzeum volt könyvtárvezetőjének. A Művelődési és Köznevelési Minisztérium és az érintett szakmai, állami, társadalmi szervezetek pályázatát A Népművészet Ifjú Mestere címre a tárgyalás területén: Balogh Attila fazekas, Kiss Gábor használati tárgy-faragó, Kosztics László faragó, Lőcsei Krisztina fazekas, Nagy Balázs hangszerkészítő, Péntes Zsuzsanna bőrműves, Rabb Tímea népviselet-készítő nyerte el. A néptánc területén: Hájas Tibor salgótarjáni, Juhász Zsolt szegedi, Strack Orsolya budapesti, Szmolenszky Gábor salgótarjáni táncos kapta meg. A népzene területén: Dobák Katalin népdalénekes, Erős László citeraművész, Lengyel László népdalénekes, valamint a Magyar Tekerőzenekar tagjai lettek a népművészet ifjú mesterei. A Művelődési és Köznevelési Minisztérium, valamint a Magyar Művelődési Intézet a népművészet megőrzésében, átörökítésében több évtizeden át végzett kiemelkedő tevékenységéért az Életfa Díjat adományozta: Béres András néprajzkutatónak, koreográfusnak, a Debreceni népi együttes alapítójának, Karsai Zsig-

mond festőművésznek, néptáncosnak, népdalénekesnek, Petrás Annának, a Budapesti Művelődési Központ munkatársának.

CIGÁNYFOLKLÓR WASHINGTONBAN.

A híres Smithsonian múzeumcsoport 1992 szeptemberében Washingtonban magyar cigány kulturális szemináriumot rendezett. Előadást tartott többek között Voigt Vilmos, az ELTE Folklore Tanszékének vezetője, Báthory János államtitkár és Péli Tamás cigány festőművész, akinek képeiből kiállítás is nyílt.

Meghalt Bartók János. 1992 szeptemberében, 80 éves korában meghalt Bartók János nyelvész és zenetudós. Bartók János évtizedekig népzenei és néprajzi kutatásokkal foglalkozott. Szeretete és tisztelete a parasztság iránt a népdalgyűjtés után a nyelvjárások egyre mélyebb megismerésére készítették. Előszörban a paraszti nyelv ritmusa, tempója és intonációja foglalkoztatta, majd ilyen irányú kutatásait kiterjesztette a mindennapi nyelvre is. Meggyőződése volt, hogy az írott magyar nyelven kívül a beszélt nyelv állapotával is tudatosan foglalkozni kell. Lesújtotta, hogy az élőbeszéd tempója egyre gyorsabb, a hanglejtés és a tartalom közti kapcsolat felbomlik. Mindez az érthetőség rovására megy. Mint egyetemi oktató, el akarta érni, hogy a beszédtechnikát kötelező tantárgyként oktassák minden tanárjelölt számára. A tankönyv elkészült, ennek át dolgozását tervezte. Álláspontja megegyezett Kodály Zoltánéval, akinek egyik mondatát gyakran idézte: „A szép magyar beszéd testi kiállás a nemzet mellett.” Temetése szeptember 16-án volt a Farkasréti temetőben. (Magyar Nemzet, 1992. IX. 16. 10. old.).

ID. SZABÓ ISTVÁN HAGYATÉKA. 1992 szeptemberében a salgótarjáni Nógrádi Történelmi Múzeum munkatársai megkezdtek a nemrégiben elhunyt id. Szabó István szobrászművész hagyatékának a feldolgozását, az életműhöz kapcsolódó dokumentumok összegyűjtését és rendszerezését. A benczúrfalvi Kossuth-díjas művész (aki szobrain és domborművein előszeretettel öröklötte meg a nógrádi parasztokat és bányászokat) munkái számos múzeumban, galériában, külföldi és hazai közintézményben láthatók, ezért felkutatásuk komoly feladatnak ígérkezik.

Társaságunk új ügyintézője. A Néprajzi Társaság ügyvitelét 1992. szeptember 1-jén Budai Erikától Molnár Ágnes vette át, aki 1982-ben Debrecenben végzett néprajz szakon, majd a kaposvári múzeum néprajzosa volt.

TURULHÁZA. 1992. szeptember 12-én Karcagon a Múzeumparkban rendezték meg a Turulháza nevű, hagyományörző mesterséges falu alapító ünnepségét. Karcag városa a Keserves nevű határrészen 117 hektárnyi területet biztosít Turulháza felépítésére. A jurtákból felépülő település nyári táborként fog működni, ahol a Turulháza Alapítvány természetvédelmi terület létrehozását, ősi magyar állatfajták tenyésztését, lovas és íjászversenyek megrendezését, valamint a népzenei és kézműveshagyományok újraélesztését, ápolását, tudományos, kulturális és művészeti összejövetelek megtartását tervezi. Turulháza megalapításának sajtóvisszhangját lásd Lázár István: Turulháza. *Élet és Irodalom*, 1992. VII. 10. 5. old., Tamási Orosz János: Turulháza védelmében. *Élet és Irodalom*, VIII. 14. 2. old., Lázár István: Turulháza. *Élet és Irodalom*, VIII. 19. 2.

old., (cs. h.): A nemzeti identitás erősítése a cél, Turulháza Karcag mellett. *Magyar Nemzet*, IX. 5. 4. old., (t. i.): Turulháza Alapítvány, Meg kell őriznünk nemzeti múltunk értékeit. *Új Magyarorszag*, IX. 5. 9. old., Gréczy Zsolt: Turultenyésztés. *Mai Nap*, IX. 6. 11. old., Kiss Dénes: Turulháza—Turulháza. *Magyar Fórum*, IX. 10. 9. old., k. d. p.: Turulháza Karcagon, Vissza az őshazába. *Vasárnapi Hírek*, IX. 13. 4. old.

Hajdúünnep Böszörményben. A város napjává nyilvánította szeptember 13-át, a hajdúk 1609-ben történt letelepítésének évfordulóját Hajdúböszörmény Önkormányzata. Ebből az alkalomból 1992. szeptember 13-án első ízben rendeztek egész napos programot. A rendezvényen Szabad György, az Országgyűlés elnöke is beszédet mondott. Délután koszorúzási ünnepséget rendeztek és kiállítás nyitottak meg.

BJARNE STOKLUND BUDAPESTI ELŐADÁSA. A Magyar Néprajzi Társaság és az MTA Néprajzi Kutatóintézete által 1992. szeptember 23-án a Néprajzi Múzeumban megrendezett plenáris ülésen Bjarne Stoklund professzor (Koppenhága) tartott tartott előadást „The World Exhibitions and the New Museum Concepts in the End of the 19th Century” címmel. Az előadást követő vitát Paládi-Kovács Attila vezette.

Kodolányi János köszöntése. Az ELTE Folklore Tanszékének tanárai és diákjai 1992. szeptember 23-án tanszéki értekezlet keretében köszöntötték Kodolányi Jánost 70. születésnapja alkalmából.

TÁJAK KÖZÖTTI KAPCSOLATOK. E címmel rendezett tanácskozást a Cseh-szlovákiai Magyar Néprajzi Társaság, a

komáromi Duna Menti Múzeum Magyar Nemzetiségi Osztálya és a Veszprémi Akadémiai Bizottság Néprajzi Munkabizottsága 1992. szeptember 28-án Komáromban, a Duna Menti Múzeumban. Részletesebben lásd: Hírharang, 1992. 3. sz. 16—17. old.

A csíksomlyói búcsú és kutatása. A Néprajzi Múzeumban 1992. szeptember 30-án, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Folklore Tanszéke és a Magyar Néprajzi Társaság rendezésében megbeszélést tartottak a csíksomlyói búcsúra vonatkozó adatokról és gyűjtésekről. Voigt Vilmos bevezetője után K. Kovács László 1942-ben készített néprajzi filmjének hozzáférhető részleteit nézték meg, majd Mohay Tamás, Lovász Irén felvételeit és a Finn Televízió által készített filmet. A bemutatott anyagokat a jelenlevő gyűjtők, alkotók vagy közreműködők kommentálták. Az ezt követő megbeszélésen István Erzsébet, Erdélyi Zsuzsanna és mások további élményeikről, gyűjtéseikről számoltak be. Úgy határoztak, folytatják a hozzáférhető dokumentumok bemutatását és megbeszélését. A következő hasonló megbeszélésre 1993-ban kerül sor. Célszerű lenne egy olyan szakarchívum létrehozása, amelyben ez egyedülálló eseményre vonatkozó dokumentumok lehető teljességgel megtalálhatók. Az ezzel kapcsolatos javaslatokat is várják a szervezők (a Magyar Néprajzi Társaság, illetve a Folklore Tanszék címen). Részletesebben lásd Voigt Vilmos: *A csíksomlyói búcsú és kutatása. Előzmények és Tervek a Folklore Tanszékről*, 189. sz. Bp., 1992., Uő.: *A csíksomlyói búcsú kutatása. Néprajzi Látóhatár*, 1993. 3. sz. 220—221. old.

BODOR BÉLA ROSTÁS-FARKAS GYÖRGY ÉS KARSAI ERVIN „A CIGÁNYOK TÖRTÉNETE” C. KÖNYVÉRŐL.

A cigányok története tényanyagában megalapozatlan, szerkezetében áttekinthetetlenül zavaros, a forráskritikának a fogalmát sem ismerő primitív propagandairat. Az úgy, amit propagál, jó ügy; ez azonban a lényegen nem változtat. Bizonyítási módszerének az a lényege, hogy egy-egy tételt számtalanszor megismétel, először mint feltevést, végül mint igazolt tényt. Visszatérő módszere az efféle csusztatás: „A cigányok ősei olyan területről érkeztek, ahol már a kultúra igen magas fokon állt. Mivel a cigányok ezzel a kultúrával kapcsolatban voltak, ilyen alapokról kell vizsgálni a cigányok életét.” Így hiába időzik a munka viszonylag hosszan a cigányok indiai tartózkodásának témájánál, egyetlen érdemi információt sikerül nyújtania: nevezetesen, hogy a cigány nyelv alapszavai a hindiből származnak. A vándorlás útvonala, ideje és oka legalább néhány közvetett bizonyítékkal megtámogatható lenne. Jelen formájában ennek története nem több, mint eredetmitosz. A „láraók népe” elnevezés eredeztetéséről szóló anekdota, ami szerint a cigányok Gyppéből jöttek Európába és a „Honnan jöttök?” kérdésre ezt válaszolták: „Ek Gyppé”, ezt hallották a kérdezők Egyiptomnak... ez csakugyan szellemes, de történelmi bizonyítéknak nem tekinthető. A görögországi tartózkodás tényei is igencsak házagosak. „A XI. században a cigányok Görögországban éltek. Ezt az a tény támasztja alá, hogy a peloponneszoszi Gyppé mellett nagy cigánytelepülés volt.” Egyrészt: ez még nem bizonyítaná, hogy a cigányok itt éltek, csak azt, hogy éltek itt cigányok; másrészt: éppen ez a „tény” lett volna bizonyítandó. „Öreg cigányok erre a ha-

zájukra emlékeznek mesékkel, történetekkel." Ennyire öreg cigányok is lennének? Ez a könyv arra jó, hogy a cigány történelem legfőbb kutatóival megnevezze. Ezek: a cigányok élete Indiában; az ázsiai vándorlás; a görögországi tartózkodás; az európai vándorlás; a cigányüldözés kezdete a korai újkorban; a cigányok története a nemzetállamokká tört Európában. *Ismétlem: ezek a kutatók kérdéseik. Az összegzés ideje még nagyon messze van. (Ex libris. Élet és Irodalom, 1992. X. 2. 11. old.)*

Rajeczky Benjamin Nógrád megye díszpolgára. Nógrád megye Közgyűlése ünnepi ülés keretében 1992 októberében a Nógrád Megye Díszpolgára kitüntető címet adományozta — posztumusz — Rajeczky Benjamin zenetudósnak, aki évtizedeken keresztül a Nógrád megyei Pásztón élt és alkotott.

„ÉLETFA”. 1992 őszén a horvátországi Eszéken irodalmi, néprajzi és kritikai folyóiratot adott ki a Magyar Képes Újság „Életfa” címmel. *Felölős szerkesztője: Csörgöcs József. A tervek szerint a lap évi négy alkalommal fog megjelenni.*

Musica Omnium-díj Dobszay Lászlónak. 1992. október 1-jén, a Zene Világnapján, első ízben adták át a Magyar Zenei Tanács Musica Omnium Alapítványának díját. A kitüntetést Dobszay László, az MTA Zenetudományi Intézetének osztályvezetője, a Zeneművészeti Főiskola Egyházzenei Tanszékének vezetője, a Schola Hungarica Énekkar alapító karnagya kapta meg.

ÚJ ÉPÜLETTEL GAZDAGODOTT A SZENTENDREI SKANZEN. 1992. október 2-án fontos eseményre került sor a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múze-

umban: átadták az alföldi mezőváros tájegység első megvalósult épületét, a Bajáról áttelepített tlmárműhelyt. Ez alkalomból egy szép kivitelű kiadványt is megjelentettek „Tlmárok, A bajai tlmárműhely a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban” (Szentendre, 1992.) címmel, szerzői: Flórián Mária és Tóth Béla.

Székely találkozó Érden. Kétnapos Bukovinai Székely Találkozó színhelye volt Érden. 1992. október 6-án délelőtt mesemondók és népdalénekesek versenyét rendezték meg. Este gálaműsort adtak a városi művelődési központban, amelyen a verseny győztesei mellett a csernakeresztúri Hagyományörző Együttes, az érdei Bukovinai Székely Népdalkör és az érdei Székely Versmondó Kör is fellépett. Október 4-én szentmise meghallgatása és Péter László grafikusművész kiállításának megnyitása szerepelt a programban.

A CSÁNGÓKRÓL AZ IPOLYI ARNOLD NÉPFOISKOLÁN. A magyarság szóróványban élő népcsoportjai, ill. a hazai nemzetiségek történetének és néprajzána bemutatására vállalkozott az újkígyósi (Békés m.) Ipolyi Arnold Népfőiskola. A sorozat első rendezvényét 1992. október 23. és 25. között a moldvai magyarságról tartották meg a szabadkígyósi kastélyban. A tanfolyamon Magyarországról 90-en, Erdélyből és Moldvából 30-an vettek részt. A rendezvényen Lükő Gábor, Erdélyi Zsuzsanna és Domokos Mária tartott előadást, Harangozó Imre pedig bemutatta „Anyám, anyám, szép Szűz Máryám” című moldvai imádsággyűjteményét.

Balogh István Debrecen díszpolgára. Balogh István történésznek és néprajzkutatónak 80. születésnapja alkalmából 1992 novemberében díszpolgári címet

adományozott Debrecen város Önkormányzata.

HOFER TAMÁS ÉS FÜZES ENDRE KI-NEVEZÉSE. *Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter 1992. november 1-jei hatállyal Hofer Tamást a Néprajzi Múzeum, Füzés Endrét pedig a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgatójává nevezte ki.*

Bethlen Gábor-díjat kapott Lükő Gábor. A Bethlen Gábor Alapítvány kuratóriumának döntése alapján 1992. november 2-án Bethlen Gábor-díjat kapott Lükő Gábor néprajzkutató.

MEGHALT VASS LAJOS. *1992. november 6-án, hosszú betegség után, hatvanöt éves korában elhunyt Vass Lajos zeneszerző, karnagy. Vass Lajos az egyszerű emberek közül emelkedett a muzsika legnemesebb magaslataiba. Örök fiatalság és energia áradt belőle. Munkabírást sokan csodálattal figyelték. Nemcsak zeneszerző, karnagy, énektanár és énekművész, hanem a szó szoros értelmében népművelő volt. Vársárhelyi Zoltán, Járdányi Pál, Veress Sándor és Farkas Ferenc tanítványaként végzett, karnagyként járta az országot, és hamar a magyar kórusmozgalom kiemelkedő alakja lett: először a Honvéd Művészegyüttes karnagyaként, majd művészeti vezetőjeként, később az Állami Férfikar élén. 1952-ben Erkel Ferenc-díjat kapott. A Vasas Kórus és a Vasas Szimfónikus Zenekar az ő karmesteri pálcája és odaadó munkája nyomán lett országos hírvű együttes. 1964-től havonta járt a határainkon túlra a Csehszlovákiai Magyar Tanítók Énekkarának vendégkarmestereként. Zenekari (Simfonieta, Este a táborban) és kórusműveket (Nocturne Verlaine, Varázssének Weöres*

Sándor verseire, Kiáltó szó bibliai szövegekre), gyermekoperákat, színpadi és filmzenéket, kamaraműveket, dalokat írt és népdalokat dolgozott fel. Mathias Rex című, 1970-ben keletkezett oratóriumát főműveként tartják számon. A zene iránti szeretetével vonzotta maga köré az embereket. Közösségteremtő ember volt. A Vasas Művelődési Házban végtelen türelemmel amatőr zenekart vezetett, népművelő hangversenyen előadásokat tartott az elhangzó művekről és zeneszerzőkről. Rendületlenül hitt a munka és a művészet erejében. Sokszínnű tehetsége nagyon fog hiányozni a magyar zenei életnek. (Magyar Nemzet, 1992. XI. 9. 11. old.)

Balassa Iván köszöntése. Báránd Nagyközség Önkormányzata, az MTA Debreceni Bizottságának Néprajzi Munkabizottsága, a Györfly István Néprajzi Egyesület, a debreceni Református Kollégium és a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága 1992. november 14-én tudományos ülést rendezett Bárándon, Balassa Iván 75. születésnapja alkalmából. Az ünnepi ülésen Balassa Iván tudományos és muzeológusi munkásságát elemző előadások és üdvözlőbeszédok hangzottak el.

„AHOL AZ UTAK VÉGET ÉRNEK” — KONFERENCIA SZÉKELYVARSÁGRÓL. *A fenti címmel a Magyar Néprajzi Társaság és a kecskeméti Katona József Múzeum konferenciát rendezett 1992. november 16-án a Néprajzi Múzeumban, amelyen a „varsági kutatócsoport” Bács-Kiskun megyei és erdélyi tagjai számoltak be a hegyi tanyákból szerveződött Székelyvarságon végzett kutatásaik eredményeiről. Előadást tartott: Bárbth János (település), Kőrösi Ilona (társadalom), Romsics Imre (táplálkozás), Veres*

Péter (építkezés), Zepezaner Jenő (mesterségek), Barabás László (naptári ünnepek, jeles napok), Tifán Magdolna (család-, kereszt- és ragadványnevek), Dávid Mária (életutak, élettörténetek) és Váczai Mária (játékok).

Gyivicsán Anna a Magyarországi Szlovákok Szövetségének elnöke. A magyarországi szlovákok IX. kongresszusán, 1992. november 21-én szövetségük elnökévé Gyivicsán Annát választották meg.

TUDOMÁNYOS ÜLÉS A NYOLCVANÉVES BALOGH ISTVÁN TISZTELETÉRE. 1992. november 25-én Debrecenben, a Déri Múzeumban tudományos ülésen köszöntötték a nyolcvanéves Balogh Istvánt. Az előadók az ünnepelt muzeológusi, etnográfusi, történész, valamint oktatói és nevelői munkásságát méltatták.

Történészvita az „Erdély történeté”-ről Párizsban. Az 1987-ben megjelent háromkötetes „Erdély történeté”-nek szerzőit Romániában tudatos történelemhamisítással vádolták meg. 1992-ben elkészült a mű egykötetes, francia nyelvű változata is, amelyről 1992. november 29-én a párizsi Magyar Intézetben, magyar (Köpeczi Béla, Miskolczi Ambur, Barta Gábor), román (Georghe Ciपाianu, Florin Constantiniu, Ion Aurel Pop) és francia (Jacques Le Goff, Georges Castellant, Jean Béranger, Stéphane Rozière) részvételével vitát rendeztek. A vitát megörökítette a TV2 forgatócsoportja is, a „Párizsi vita Erdélyről” c. filmet 1992. december 8-án mutatták be. Az elhangzottak rövidített szövegeit (a film alapján) a Magyar Nemzet (1992. XII. 10. 7. old.) közölte. A háromkötetes, magyar nyelven kiadott „Er-

dély történeté”-nek külföldi visszhangjáról lásd pl. Jeszenszky Géza: *Angolok és emigránsok az „Erdély történeté”-ről.* Új Erdélyi Múzeum, I. (1990) 136—141. old., Seewann, Gerhard (München): *Erdély története három kötetben.* Uo. 142—146. old., Kozminski, Maciej (Warsó): *Erdély új magyar története.* Magyar Múzeum, I. (1991) 174—177. old.

ELHUNYT MATOLCSY GYÖRGY. Hetvenkét éves korában 1992. november 29-én meghalt Matolcsy György, a mezőgazdasági tudomány doktora, állami díjas címzetes egyetemi tanár. Számos nemzetközi kutatási programot vezetett. Munkásságát 1983-ban Állami Díjjal jutalmazták. Tagja volt az Angol Királyi Tudományos Akadémiának és más nemzetközi tudományos testületeknek. Temetése december 17-én volt a Faskasréti temetőben.

Kodály Zoltánné kitüntetése. A Magyar Köztársaság elnöke Kodály Zoltán szellemi és tárgyi hagyatéka védelméért, feltárásáért és méltó formában való megőrzése érdekében végzett tevékenységéért Kodály Zoltánné Péczely Saroltának a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjét adományozta 1992. decemberében.

BÉL MÁTYÁS-EMLEKÜLÉS. A Honismereti Szövetség, a Cseh és Szlovák Köztársaság Kulturális és Tájékoztató Központja, a Pest Megyei Önkormányzat, a Budapesti Honismereti Társaság és a Pest Megyei Honismereti Egyesület a Pest Megyei Önkormányzat épületének dísztermében 1992. december 4-én Bál Mátyás-emlékülést rendezett a „Notitia” megjelenésének 250. évfordulója alkalmából. Előadást tartott: Kanyar József, Wellmann Imre, R. Várkonyi Ágnes, Ka-

rol Wlachovský, Havas Gáborné és Horváth Lajos.

Húszéves a magyarországi táncházmozgalom. A magyarországi táncházmozgalom megindulásának húszéves évfordulója alkalmából „Meg kell a búzának érni...” címmel nagyszabású táncszünet és gálaestet rendeztek 1992. december 4-én a budapesti Almásy téri Szabadidő Központban. A rendezvényen megjelentek és felléptek mindazok, akik ott voltak a mozgalom megszületésénél. Az ünnepi eseményen Kósa László egyetemi tanár mérte fel a megtett utat és Csoóri Sándor író-költő emlékezett az elmúlt húsz évre.

NYELVÉSZETI DÍJAK. *A Magyar Nyelvtudományi Társaság 1992. XII. 8-i közgyűlésén ketten vehették át a Csűrű Bálint-émlékérmeket: Molnár Zoltán, a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola tanára és a kalotaszegi Hints Miklós általános iskolai tanár, aki az erdélyi magyar nyelvjárások gyűjtéséért, névtanusként részvett ebben az elismerésben. A Kosztolányi-díjat életművéért, Lőrincze Lajos címzetes egyetemi tanár kapta. A Fokos Dávid-díjat a Nyelvtudományi Közlemények című szakfolyóirat mutatókötetének elkészítéséért Zólyominé Csaba Katalinnak, az Egyetemi Könyvtár munkatársának ítélték. Pais Dezső-díjjal tüntették ki a Zalához kötődő névtani gyűjtéséért Markó Imre Lehel kiskanizsai plébánost.*

Újszászy Kálmán kitüntetés. Újszászy Kálmánt, a Tiszán Innei Református Egyház Tudományos Gyűjteményei ny. igazgatóját, példamutató életútja elismeréseként, kilencvenedik születésnapja alkalmából 1992. december 11-én a Ma-

gyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjével tüntették ki.

KONFERENCIA: „NÉPHAGYOMÁNY AZ OKTATÁSBAN”. *A Magyar Művelődési Intézet, a Kiss Áron Játéktársaság és az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület „Néphagyomány az oktatásban és a nevelőképzésben” címmel szakmai tanácskozást rendezett 1992. december 11–13-án a Magyar Művelődési Intézetben. Előadást tartott: Andráshalvy Bertalan, Kunt Ernő, Lázár Katalin, Pesovár Ernő, Péterfy László és Sebő Ferenc. A konferenciát az Erkel Színházban megrendezett „Gyermektáncantológia” színesítette. A tanácskozás anyagát a Magyar Művelődési Intézet kötetben tervezi megjelentetni.*

Nemzetközi Kodály-konferencia. Kodály Zoltán születésének 110. évfordulója alkalmából a Magyar Kodály Társaság 1992. december 14. és 17. között a budapesti Régi Zeneakadémián rendezte meg a III. Nemzetközi Kodály-konferenciát. A rendezvényt Göncz Árpád köztársasági elnök nyitotta meg és Kosáry Domokos, az MTA elnöke mondott ünnepi beszédet. A konferencia magyar, angol, osztrák és német résztvevői zene-történelmi, zenepedagógiai és népzenei szekcióban tartottak előadásokat.

KÓS KÁROLY-DÍJAT KAPOTT ÓBÁNYA KÖZSÉG. *Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter 1992. december 16-án a Magyar Építőművészek Székházában átadta a kitüntetés rangjára emelt, megújított Kós Károly-díjat. A kitüntetettekkel méltatva a miniszter hangsúlyozta: a díjjal a kiemelkedő, áldozatkész településvédelmi munkát kívánják elismerni, Kós Károly munkásságának szellemében,*

ami az egyik legjobb példája annak, hogy lehet az építészeti kultúra fejlesztésének eszközeivel közösséget, nemzetet formálni. Kitüntették többek között Óbánya közösségét, a település múltjának és építészeti arculatának védelméért, amellyel elősegítették a falu fennmaradását és fejlődését.

Megszűnt a „Néprajz mindenkinek”. A pozsonyi Szlovák Rádió Magyar Adása műsorszerkezetének megváltoztatása miatt 1992. december 31-el megszűnt az 1990-ben a Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaság kezdeményezésére megindult „Néprajz mindenkinek” című előadásorozat.



Busongók

(Fotó: TORDAY EMIL. Magyar Földrajzi Múzeum, Érd)

Az Ethnographia előfizetéséről

Az 1993-tól saját kiadásban megjelenő Ethnographia előfizethető:

1. bármely postahivatalban,

2. a Magyar Néprajzi Társaság titkárságán.

Az utóbbi esetben egy-egy szám megjelenése után előfizetőink személyesen vehetik át a folyóiratot Társaságunk titkárságán. Így az előfizetés teljes összegét a következő számok megjelentetésére fordíthatjuk.

Az Ethnographia éves előfizetési díja: 432,- Ft.

NÉPRAJZI HÍREK / ETHNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN

Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:

JÓZSEF HÁLA

Unter Mitwirkung von

GÉZA BALÁZS

H-1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über das Program
der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde in Ungarn.